

NAZARÎ VE AMELÎ

TÜRK MUSİKİSİ

yazar Dr. Süphî

MÜELLİFİ

İstanbul Belediyesi Konservatuvarı Tasnif Hey'eti Azasından

Doktor

Süphî

cilt 1

Siyâ

Türk musikisi: Te'lif, İla, Eşkâl, Kitabet namile başlıca dört ilmi havi olup
iki yüzü mütecaviz çok güzel ve ekserisi orijinal Türk eserlerini
misal olmak üzere karilerine arz etmektedir.

Kitaptaki notalarla metnin abzü neşri memnudur.

Millî Mecmua Mathaası

1 9 3 3

İSTANBUL KURUMU

Kurum

İSTANBUL - Beyoğlu

Feriz Demirkol

Musikimize Ait

Muhtasar

Tercemei Hâlim

Elli sene mukaddem, Telgraf ve Posta nezareti Muhasebe kalemi mümeyyizliğinde bulunmuş olan pederim İsmail Zühdü bey malik olduğu tatlı sesile hanendelik eder, kanun ve keman çalar, erbabı zevkten bir zat olup o zamanın üstatlarından Hünkâr imamı Medenî Aziz efendi, kanunî Mısırlı İbrahim, kanunî Hacı Arif bey, Muzikai hümayundan kemanî Tahsin bey ve sair musikişinas muhipleri tarafından haftada bir defa hanemizde toplantı ile musiki ziyafet ve eğlencilerinin yapıldığı bir vasatta bulundum.

Ceddanî ve terbiyevî bir meyli tabii ile, beş yaşında iken mahalle mektebinde ilâhîler öğreniyor ve on iki yaşlarımda keman taallümüne ve ciddi hanendeliğe başlıyor, bir sene sonra dinletecek kadar keman çalıyor ve okuyordum. On yedi yaşına gelinciyedek bir çok şarkı ve peşrevleri nota ile öğrenmek ve okumakta devam ettim. Bu esnada, musiki refikim merhum udi Otakçılarlı Ahmet efendi, beni üstat ve bestekâr hafız Zekâî efendiye takdim ederek halkai tedrisiyesine kabul edilmiştim. Zekâî efendi haftada bir defa pazar günleri, Eyupta Şah Sultan Tekkesinin malîfelinde, Şeyhin oğlu Bürhaneddin efendi, damadı Avni bey, Otakçılarlı Ahmet efendi, kemençevî doktor Arif Atâ bey, Hafız Aziz efendi ile içlimâ ederek âsarı musikiye talim etmekte olduğundan âciz de bu hey'ete dahil olmuşum. Elyevm Posta ve Telgraf hukuk müşaviri muhibbim Ahmet Avni, kanunî Hacı Arif, Üsküdarlı hanende Hüsameddin, Rauf Yekta bey de muahharen bize refik oldular. Saz ve söz kısmında pek muktedir talebeye malik olan üstadımız Zekâî efendi âciz için her an şükür ve mahmidetle tahattur etmekte bulunduğum bir sa'y ve zevk ile ruhlarımıza musiki akıtmakta idi.

Bu esnada tanburî Mısırlı Halim Paşa ile muhibbi Kara Kâhya bey arasında tanbur çalmanın usul ve kaidelerine dair hâdis olan münakaşa (Halim Paşa tanburu saz gibi, Kara Kâhya bey ise mükemmel kaidesile çalmakta idiler) neticesinde Kara Kâhya bey, üstadı Kozyatağı şeyhi Halim efendi, Hariciye memurininin Kuzguncuklu Sinekemanî Agop, hanende Aziz ve Nayî baba Raşit efendileri masrafı kendine ait olmak üzere Mahmutpaşada Tarakçılar hanında bir

odada musiki taliplerine meccanen tanbur, ney, keman, hanendelik öğrettirmeği üzerine olduğunu ve şayet Halim efendinin tanbur çalma tarzını anlamak istersem beni ona takdim ettiğini üstadım Zekâî efendi beyan etmiş olduğundan sevki merakla bunu bir nimet bilerek tamimi rica etmekliğim üzerine Hafız Aziz efendi refakatile Halim efendi nezdine gönderildi.

Olvakit yetmiş müteceviz bulunan Halim efendi beni hüsnü kabul etti. Halim efendi ney ve hem de tanburzen olup biraz da sinekeman çalardı; neyi İsmail dededen metotlu olan tanburu ise piyasa sazendesi Nikoliden öğrenmiş idise de saz gibi çalınan bu tarzda tanbur disini tatmin edememiş olmasına mebnî kırk beş yaşından sonra iyi bir tesadüfle tanburî kın şakirdi Oskıyamdan yeniden tanbur öğrenmiştir. İsak, Selimi Salisin tanbur hocası ve musikişinin saz ve söz kısımlarında muktedir bir bestekâr ve sazendedir.

Meşkhane de üstat bulunan Halim, Agop, Hafız Aziz efendilerden mürekkep saz hay' dinledim; ayrı olarak keman, ney, ve tanbur çalışmalarını da dinledim. Kendi genç refikle çaldığımız peşrev ve şarkıların verdiği zevk kadar duyamadım. Bu duygusuzluğu ilim ve terl musikiyemin noksanlığına vèrerek Halim efendiden evvelâ sinekeman ve biraz sonra ta taallümüne başladım. Bir kısmı vefat eden ve bir kısmı da elyevm berhayat bulunan musik kadaşlarım, Halim efendinin çaldığı peşrev ve semaileri ve çalma tarzını istihzalarla karşıla lar, ve bu peşrev ve semaileri ve tanbur çalmağı öğrenmemekliğim için bir çok defalar beni vik etmişlerdi. Halbuki biz çocukluk sinninde bulunuyorduk ve malûmatı musikiyemiz yü eserleri anlamaya mani oluyordu.

İsak tavrında tanbur çalma tarzı şüphesiz eskidenberi intikal etmiştir. O asrın üstatlar aynı kaidelerle İsağınkine karip bir surette çalmış ve çalmakta olduklarını anlamıştım. Nite kemaî Agop efendi de Halim efendiye karip bir tarzda çalıyordu. Bu çalma tarzı, insanın ağı yaptığı tereñnümeleri tamamen ve bir keman gibi merbut nağmeleri pek güzel olarak icra e

Halim efendiye takdimimden evvel, muhterem üstadım Zekâî efendi, Mazıkaj hümayun n. Necip Paşa merhumun kütüphanesinden Türk musikisine ait altı adet kitap getirerek tetkik âcize vermiş idi. Bu kitapların üç adedi işaretsiz Hamparsum notasile güzel âbâdi kâğı yazılmış ve Türk üslûbunda teclit ve tezhip edilmiş ve her birisi dörtyüzü müteceviz pe ve saz semailerini havi bulunmuştu [1]. Diğer üç kitap ise yine âbâdi kâğıdı üzerine ve E beyi Prens Kantemir tarafından icat edildiği kaviyyen maznun Türk notasile muharrer ve birisi üçer yüzü müteceviz peşrev ve saz semailerini muhtevî olduğu [2] sebeple bu notal kısmı âzamı tarafımdan kopye edilip Zekâî efendiye iade edilmişti. İşaretili Hamparsum not na vukufum var idise de işaretsiz notaları hâmil mezkûr üç kitabın muhteviyatını oku cidden pek güç idi. |

Halim efendiden öğrenmiş ve öğrenmekte olduğum peşrev ve semailerin şunda bunda bul diğer nushalarla ademi tevafuku, sazende ve hanendeler tarafından notanın ademi istis sazendelerin sazlarını yalnız bir metotla çalmayıp keyfî ve usulsüz hareket etmeleri ve he sin kendi zevkine ve bilgisine göre peşrev, semaî, beste, şarkıları tağyir ve tahrif e

[1] Eski Hamparsum notasile muharrer mecmualardan birisi evvelâ kanunî Hacı Arif beye ve o Rauf Yekta beye geçmiştir, diğer ikisi oğlunun evinde çıkan yangında yanmıştır.

[2] Türk notasının mucidinin kitabı olduğu kaviyyen maznun mecmuayı muhibbim Sadettin bey Paşa veresesinde satın alıp elyevm kendisinde (1129) tarihini hâmil mühürlü olup Mustafa Kevserî ismini yan diğer mecmua da Rauf Yekta beyin yedine geçmiştir. Üçüncü mecmua da kaybolmuştur.

olmaları sebepleriyle bende saz ve söz eserlerinin asıllarını bulmak ve anlamak merakı hasıl olmuştu ve bozuk eserler âcizi doyurmuyordu. Zekâî ve Medenî Aziz efendilerde bulunan eserler yekdiğerine tetabuk etmiyordu. Ve bu eserleri muhtelif zatlerden aldıklarını sözlerinden anladım. Halim efendi dahi peşrev ve semaîlerin kâffesini İsmail dede ve Oskiyamdan geçmeyip unuttuklarından bazılarını kemanî Agop ve bazılarını da nayî Raşit efendilerden yenilemiş olduğunu söylemiş idi. Musiki yazısının kat'iyen lüzumuna kani olan üstatlarım Zekâî ve Halim efendilerin âcizden yetmiş yaşlarından sonra nota öğrenmiş olduklarının burada zikrini faideli buldum.

İsak ve Oskiyamdan menkulen Halim efendiden geçtiğim peşrev ve semileri Necip Paşanın defterlerinden yazdıklarımla mukabele ve tetkik sayesinde gizli işaretli Hamparsum notasının anahtarını bulmağa muvaffak oldum. Bu mutalea ile Selimi Salisten sonra gelmiş olan bestekârların telif ettikleri peşrev ve semaîlerin ekserisinin asıllarını buldum.

Selimi Salisten evvelki zamanlara âit eserleri de, muktedir bestekârların vâsıtasile intikal etmiş olanlarının arasından seçerek dört yüz senedenberi gelip geçmiş olan üstatların üslûplarına nüfuz etmeğe çalıştım. Bu mesai sayesinde bozuk olan eserleri tanımakta benim için bir ilim ve sühulet hasıl oldu. Bu arzettiğim merak saikasile elimizde de mevcut dört yüz senelik âsârın bir kısmının aslına karip ve diğerk bir kısmının da aslı gibi bulunmasına çok sa'yettim. Şüphesiz ki bir kısmı muharref bir halde iseler de bunlar da uzun bir müddet ince tetkikat ve taharriyatla asıllarına takrip edilecektir.

Lâkin bu müşkül iş şüphesiz, iptidaen bestekârlıktan daha zor ve daha çok uzun bir zamanın sarfını icap etmektedir. Meselâ meşhur Buhurî zade Mustafa efendi tarafından türki zarp usulile telif edilip mevlevihanelerde âyinlerden evvel okunmuş olan na'ti şerifi peygamberî müruri zamanla ölçüsüz ve âdeta taksim gibi terennüm edilmekte idi. Halbuki kadim bestekârlar tarafından bu ölçü ile yüzlerce naitler, besteler, kârlar yapılmış ise de notanın kullanılmamasından ve hanendelerin himmetsizliğinden unutulmuş ve elyevm elimizde bir tanesi kalmamıştır. Yenikapı mevlevihanesi âyinhanlarından merhum Hüsamettin dedenin okuduğu nait en güzeli ve aslına karip olduğundan, diğerk zevatın okudukları ve elimizde yegâne mevcut kâr parçasile mukayese edilerek, bozuk ve zait nağmelerin tayyî ve eserin ölçüye ithali için on sene çalıştım. Çünkü bugün hatıra gelen bir nağme bu yolda ancak bir adım ilerlemeğe kifayet eder. Ve günün her saatinde ölçülü nağme taharriyatı müsbet bir netice vermez. Hiç umulmadık bir zaman ve mekânda çok kıymetli seslerin bulunduğu vakidir. İşte yüzlerce ölçülü nağmeler arasından muvafıkını bulup bozuk nağmelerin yerlerine onları komak suretile eseri aslına takrip işinin ne kadar müşkül ve nazik olduğunu bestekârların takdirine bırakırım.

Yukarda arzetmiş olduğum işaretsiz Hamparsum notasının halli, ancak Halim efendiden geçmiş olduğum peşrev ve semaîler sayesinde husul bulmuş olduğunu ve Halim efendiden tanbur taallümümün, Türk saz musikisinin orijinal eserlerinin elde edilmesine delâlet etmiş olduğunu burada kayt ile Halim efendiye bundan dolayı teşekkür etmek borcumuzdur.

Musikiye, bilhassa Türk musikisine fartı muhabbetimden, mektepten mezun olduğum pazar geceleri de Lâlelide sakin, pederimin ahibasından ve musiki üstatlarından Medenî Aziz efendiye devamla bir hayli fasıllar taallüm ettim; kezâlik muhibbim ve üstadım Bahariye mevlevihanası Postnigini Hüseyin efendiden dahi bir hayli nefis eserler geçtim. Sair musikîşinnalar, heveskârlarda saz ve söz musikisine âit ne kadar eser varsa elde etmeğe gayret ettim. Elhasıl musikimizin dinî, gayri dinî nefis eserlerinden sahiblerini bulup binlerce defa bunları okumak

ve çalmak suretile zevkiyap olduktan maada, bu âsârın nazarî tahlillerine de koyuldu. Musiki refikim Rauf Yekta bey, çok eski zamanlardan beri musikimizde kullanılmakta olduğunu tahmin ettiğim bir sekizli aralığının gayri müsavi yirmi dört buude taksiminden mütehal yirmi beş nağmenin aralık nisbetlerini yirmi beş sene mukaddem bize tevdi etmiş idi. Safiyü'nin Kitâbüledvar ve Şerefiyesinden ve Abdülkadirin Camiülelhanından me'huz malûmatla bildirilmiş olan bu nisbetleri biz de kabul etmiştik. İmdi musikimizin nağmelerini ve bunlardan teşekkül makamlarını, şetlerini ve muntazam zaman müddetlerinden mürettep muhtelif ölçerini tetkik için, Kitâbüledvar, Şerefiye, Kitâbı kebiri musiki, Camiülelhan, Fethiye, Dürretü Zeynülelhan, Nakavetüledvar, Molla Cami risalei musikiyesi, Alishahın mukaddimetülusulü, Hoğlu Abdullah ve Prenş Kantemir, Ali Çelebi, Abdülbaki Dedo, diğer Hızır Ağa, Rauf Yekta bey ve daha sair zevatın kitap ve risalelerini mütalea ile ahzi malûmat ettim. Elyevm musikimizin hali hazırı mezkûr kitaplardaki malûmata nazaran hüküm ve isim itibarile haylice mübeddil olduğundan nazariyatın bir kısmı mevcut musiki eserlerimizin tetkik ve münakaşasından istihrac edilmiştir. Türk bestekârları hem makam ve hem de ika'da yeni ihtiralar bulunduklarından yeni hükümler verdik. Kadim muhibbim, ve musiki refikim, âlimi musiki yüksek bestekârımız Sadettin beyin her mes'eledede muaveneti ilmiyesi inzımam etmiş olduğunun burada zikrini bir vecibe bilir ve bu sebeple de kendisine bu kitapta da teşekkür eyleyeyim. Bu kitapta bahsolunan amelî ve nazarî malûmatın yorulmak bilmez bir sa'y ile kırk sekiz nede husul bulmuş olduğuna ve bu malûmatın bin seneyi mütecaviz bir kідeme malik olduğuna bildiğimiz Türk musikisinin tekâmülâtını irae etmekte bulunduğuna karilerimin enzârı dikkatini celbeylerim.

Tecrübei kalem olarak, Türk saz ve söz musikisine ait altı yüzü mütecaviz eser karalamış isem de bunlar hakikî birer deha eseri olmayıp mahsulü ilim bulunduklarını ve ancak kırk seninin milletimin enzârı musikiyesine arza lâyık olabileceğini söylerim.

Her millette güzel san'atler, o milletin erbabı dehası taraflarından sahai icada çıkarılan milletin seviyei medeniyesini dünyaya karşı ispat etmiş oldukları gibi, Türklerde dahi mimarî, edebiyat, hat ve musikide gelip geçen bir çok dâhiler yüksek ve enfes eserler vücude getirmişlerdir. Harbi umumînin musikimize vâkıf olanları ortadan kaldırılması ve elyevm gençlerimizin yalnız frenk musikisine şöyle böyle rağbet ederek Türk musikisini ihmal etmeleri yüzünden çok güzel ve orijinal eserlere ve vâsi bir sahai ilmiyeye malik olamamış olmanın hufrei nisyana atılmasını müntic olan bu zamanda bu güzel ilim ve san'atimizin büstün in'idamına mani olmak fikri bedayiperverisile İstanbul Belediyesi Konservatuvarında Türk musiki âsârının tasnif ve tahririne memur bir hey'et tayin ve buna beni de ilâve buyuran C. Z. San'atler Hâmisi, İstanbul Vali ve Şehremini Muhiddin Beyefendile Umum Meclisi Belediye kiramına ve bu kitabın neşrinde hususî himmetlerini ibzal eden muktedir musikîşinasım H. Sadettin ve Abdülkadir Ziya beyefendilere samimî şükranlarımı takdim eylerim.

Türk musikisinin müstakbel terakkisinin, konservatuvarımızda ancak Türk ve frenk musikisini müştereken tamamilе tahsil edip diploma alan ve mektepten sonraki istikballeri de hususî bir kanunla talâtı emniyete alınmak lâzım olan dâhî Türk gençleri tarafından yapılabileceğini kat'iyetle kani bulunduğumu burada söylemeği muvafık buldum.

Bu vesile ile üstatlarım Hafız Zekâî, Medenî Aziz, Bahariye Mevlevî şeyhi Hüseyin ve H. İ. İ. ofondillerin ruhlarına fatihalar ithaf eyler ve iptida ve hatimo olarak Cenabı Rabba cemil sonsuz tahmidatımı arzeylerim. Tevfik Allahtandır.

Mukaddime

Amelî ve nazarî Türk musikisi, başlıca dört ilme ayrılmıştır :

Birincisi telif ilmidir, ki Türk musikisinde müstamel nağmeler ve onlardan müşekkel makamlar ve şetlerini ve geçgilerini öğretir.

İkincisi ika bilgisidir, ki muayyen ölçülü zamanlar ve onlardan mürettep hususî ölçülerimizden bahseder.

Üçüncüsü bestekârlık yahut eşkâl ilmi olup Türk musikisinin saz ve söz kısımlarında, dinî ve gayri dinî eserlerinde mevcut şekilleri bildirir.

Dördüncüsü notadan yani musiki yazısından bahseder ; bu meyanda eski Türk notasını, işaretli ve işaretsiz Hamparsum notasını tarif eder.

Bunlara zeyil olmak üzere güfte taksimi ilmile, Türk sazlarına dair malûmat, gına usulü, ve muhtasar tarihçe zikredilecektir. Kitaptaki ıstılahların çok azı eski, bir kısmı muhibbim Sadettin bey ve bir kısmı da tarafımdan vazedilmiş olup kitabın sonunda bir lûgatçesi konulacaktır.

Kitap, makamlarla şetlerine ve umum usullerle musiki eserlerimizin bütün şekillerine, eski Türk notasile işaretli ve işaretsiz Hamparsum notalarına misal olmak üzere ekserisi musikişinaslarımızda gayri mevcut, nefis ve çok güzel ve orijinal iki yüzü mütecaviz Türk şaheserlerini karilerine arzedecektir.

Her eserde varlığı görülen noksan ve hataların bu eserde de mevcudiyetini, kitabın telifindeki müşkilâta ve ihtiva ettiği çok malûmata bağışlamalarını karilerimden rica eylerim.

Küçük Mustafa Paşa — 30 Teşrinievvel 1932

Doktor
SUPHI

Am. Lef.

MUSİKİNİN TARİFİ — Musiki, seslerin hâl ve keyfiyetlerinden ve onların terekkebâtı olan makamlarla lahinlerin ölçüldüğü kadran bahis bir ilmi san'attir. [1]

Musikide gaye, bestekârın ibda ettiği güzel lâhinlerle hissiyatı ruhiyesini samia naklederek onu tehyic ve tahyir etmesidir. Ses yahut nağme, bir cismi mütehezzizin iltizazlarından mütahassıl fizikî bir keyfiyettir. Sesler birbirlerine göre tiz yani ince, pest yani kaba olurlar. Tizlik, seri ve çok iltizazlardan, pestlik bilâkis ağır iltizazlardan husule gelir. Bir sesin kuvvetliliğine ceahret (yükseklik), hafifliğine ise hafatet (alçaklık) denilir; bundan maada, bir nağmede tinnnet denilen keyfiyet vardır ki bu da muhtelif insanların veya sazların aynı nağmelerindeki farktır. Meselâ kemanın veya tanburun nevası ile Ahmet ve Bedi beylerin nevalarındaki fark tinnnettir.

Lahin yahut ezgi, muayyen bir makam ve ölçü ile ibda edilmiş güfteli, güftesiz nağmeler cümlesine tesmiye edilir.

Musiki, bil'amel icra edilen bir san'attir; yekdiğerine terkip suretile fi'len icra olunan nağmeler nazariyeciler tarafından tayin olunmuş ve zamanı mutlaktan ölçü için alınıp tertip olunan muntazam zaman takımları da vâhidi kıyasiye göre tesbit edilmiş olduklarından musiki bu cihetle de bir ilimdir.

Musiki bilgisi, telif, ika, eşkâl, kitabet namile dört kisma ayrılır; telif ilmi, kadimdenberi Türkler ve şark kavimleri tarafından istimal edilmiş ve edilmekte bulunan nağmelerin ahvalinden, onların ilmen tesbitinden ve bu nağmelerin terkip ettikleri makamlar ve şetlerinden behşeder; aşağıda mufassalan mütalea edeceğimiz aralık bahsi ile musikimizde müstamel nağmelerin nelerden ibaret olduklarını ve makamların hangi seslerden teşekkül ettiklerini göreceğiz.

İLMİ TELİF, ARALIK — TARİF ve TAVSİFİ — ARALIKLARDA TUL NİSBETLERİ, İHTİZAZ NİSBETLERİ — ARALIKLARIN BİRBİRİLE CEM'İ, YEKDİĞERİNDEN TARHİ — BİR ARALIĞIN İKİ VEYA DAHA ZİYADE KISIMLARA BÖLÜNMESİ — TÜRK MUSİKİSİNDE MÜSTAMEL ARALIKLAR — UFAK ARALIKLARIN NELERDEN MÜREKKEP OLDUĞUNU GÖSTERİR CETVEL — UFAK ARALIKLARIN İŞARET CETVELİ — UFAK ARALIKLARI NOTA İLE YAZMAK.

Aralık yahut buut iki nağme beynindeki tizlik ve pestlik farkını bildiren adedî nisbete tesmiye olunur. Veya tarifi aharla her iki sesi çıkaran bir cismi mutesavvitin bir saniye zarfında icra eylediği iltizazların adetleri beynindeki muayyen nisbete denilir: şu iki tarife nazaran, her iki nağme arasındaki tizlik farkını gösteren adedî nisbetler, o iki nağmeden her birisinin tel üzerinde çıktıkları mahallere göre nisbî tullerinin tesbitile ve yahut o iki nağmenin husule geldiği tel kırsımlarının ihtizazlarının tayini ile kesri adi şeklinde irae edilebilir. Meselâ yüz santimetre tu-

[1] Musiki sözü Yunancadan alınmış, ölçülü lahin manasınadır.

lünde gergin bir telin bütününden çıkan sesle yarısından tevellüt eden nağme beyindeki nisbet $\frac{2}{1}$ olur; çünkü bütün tel nisfının iki mislidir. Kesrin büyük adedi olan suretine büyük taraf denilir ki umum telin tulünü gösterir ve bütün telin çıkardığı nağmeyi verir. Kesrin mahreci küçük taraf namı verilen umum telin nisfını ve onun çıkardığı sesi bildirir.

Şu şekilde görüldüğü veçhile telin bütününden çıkan sese (yegâh-re) ve telin nisfından doğan sese de (neva-re) dersek yegâh ile neva sesleri arasında telin tulü itibarile $\frac{2}{1}$ nisbetinde bir aralık vardır denilir: Bu mütaleadan anlaşılıyor ki her hangi bir buut tiz ve pest tarafta iki nağmeyi sahih olarak tayin eder; binaenaleyh iki ses beyindeki bir aralık o sesleri tevlit eden bir tel kısımlarının tulli nisbetile gösterilir. Bu nisbet mezkûr iki sesin, telin ne mikdar tulünden çıkacağını anlatır ki buna tul nisbeti denilir. Yukarda söylediğimiz $\frac{2}{1}$ nisbeti bize yegâh nağmesinin telin bütününden, ve neva nağmesinin de onun nisfından çıkacağını öğretti; bu kaide müstamel nağmelerimizin hepsini ilmi bir surette tayin etmek için hem kolay hem de amelidir; ihtizaz nisbetinin tayini ise, hikmeti tabiiyede görüldüğü veçhile nağmelerin adedi ihtizaz nisbetleri çıktıkları tellerin tulli ile makûsen mütenasip olduğu sebeple yukarıdaki $\frac{2}{1}$ tul nisbeti, ihtizaz nisbetinde $\frac{1}{2}$ olur; yani telin bütününden çıkan yegâh nağmesinin adedi ihtizazı yüz olsa nevanın ihtizazı onun iki misli yani iki yüz olacağını ifade eder.

Yukarıda söylediğimiz usul ile musikimizde müstamel nağmeleri sahih bir halde bize bildiren buutlerin mütaleası esnasında bazan onları birbirleriyle cemi ve bazan da yekdiğerinden tarhetmek lüzumu hasıl olacağından kaidelerini aşağıda tarif ediyoruz:

ARALIKLARIN CEMI — Aralıklar birbirine müsavi olsun, olmasın, her iki surette de onların nisbetlerini birbirleriyle cemederiz:

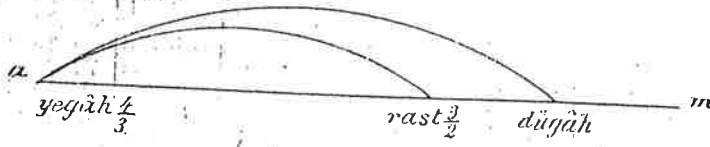

Şu şekilde görüldüğü gibi gergin umum bir telde yegâh ile rast nağmeleri beyinde $\frac{4}{3}$ nisbetinde bulunan bir dörtlü buudü ile rast ve çarigâh sesleri arasındaki diğer tam bir dörtlüyü

cemetmek iktiza ettikte $\frac{4}{3} \times \frac{4}{3} = \frac{16}{9}$ Şurada gördüğümüz gibi iki nisbetin suretleri hasıl zarbı suret ve mahreçleri hasıl zarbı mahreç yapılmak suretile iki tam dörtlüyü cemetmiş oluruz ki nisbeti $\frac{16}{9}$ dir. Çarigâh ile Acem arasındaki dörtlüyü de buna cemetmek lâzım geldikte $\frac{16}{9} \times \frac{4}{3} = \frac{64}{27}$ şu veçhile yegâh ile Acem aralığının nispeti olan $\frac{64}{27}$ yi elde etmiş oluruz.

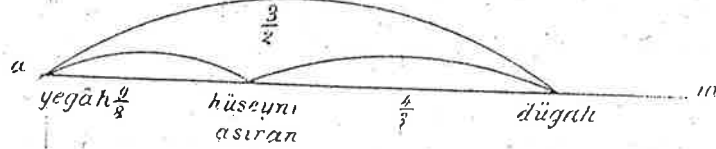
ARALIKLARIN BİRBİRİNDEN TARHI — Tarh, büyük bir aralıktan küçüğünü çıkarmak demektir. Tarhedilecek küçük aralık ya tiz veya pest tarafta olmak üzere iki türlü olur. Birincisi büyük bir aralığın pest tarafında küçük bir buudü tarhetmek istediğimizde şekilde görüldüğü gibi mese-lâ umum telin pest tarafındaki $\frac{3}{2}$ nispetinde yegâh ile dügâh nağmelerini veren tam beşliden $\frac{4}{3}$ nispetindeki yegâh ile rast aralığını çıkarmak için büyük buudün nispetinin büyük adedi ki suretini, küçük buudün küçük adedi ki mahrecile zarbeder hasilını suret yaparız. Büyük buudün mahrecile küçük buudün suretinin zarbından hasıl olan mikdarı da mahreç ittihaz etmek suretile

tarhı iera elmiş oluruz ki hasılı tarh tam beşliden çıkarılan tam dörtluden bakî rast ile di beynindeki taninî aralığının nispetidir.

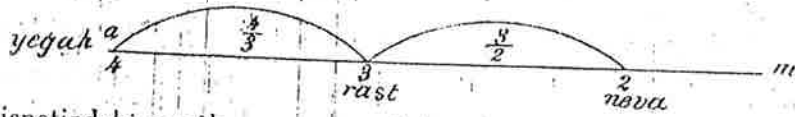

İşte şu misalde görüldüğü veç $\frac{3}{2} - \frac{4}{3} = \frac{3 \times 3}{2 \times 4} = \frac{9}{8}$ bir ta aralığının nispetidir. Yegâh ile düğâh beşlisinin pest tarafından tarhedilen

gâh - rast dörtlüsüdür. Bunun ma'kûsu olan yegâh - düğâh beşlisinden düğâh - Hüseyinî Aşî dörtlüsünü tarhetmek istediğimizde yukarıda elde ettiğimiz $\frac{9}{8}$ nispetini telin pest tarafından sap ederiz. Telin pest tarafından dokuzda biri alınırsa şekilde görüldüğü gibi matlup hasil ol

TANSİFİ BUUT — Bir aralığı iki müsavî kısma bölmektir. Bir buudün iki müsavî kısma ayrılması demek, nispetlerinin olmayıp yalnız tullerinin müsavî yapılması demektir: Bunu iç için her hangi bir aralığın nispetinin suret ve mahrecini iki ile zarbedip büyük hasılı zarbı büyük taraf, küçük hasılı zarbı küçük taraf yaparız (Şekle bak). Sonra büyük adetle küçük ad beynindeki tefazulun yarısı küçük adede zam ile mecmu nu vasat yaparız. Meselâ

nispetindeki yegâh — neva aralığını iki müsavî kısma bölmek istersek mezkûr nispetin sureti iki ile zarbederek hasılı olan (4) ü büyük tarafa koruz, mahrecini iki ile zarbedip hasılı olan (2) yi küçük tarafa koruz. Bunların arasındaki tefazul ikidir, nisfı olan bir adedini küçük tarafın rakkamı olan ikiye zam ile mecmuu olan (3) ü vasat ittihaz ederiz. Bu ameliye ile yegâh — neva aralığını tullen iki müsavî kısma bölmüş oluyoruz. Velâkin yegâh - rast aralığının $\frac{4}{3}$ nispetinde olup rast - neva aralığının ise $\frac{3}{2}$ nispetinde bir beşli olduğunu anlarız. Meselâ yüz santimetredinde bir telin nisfı olan (50) santimetrelük tülü yirmi beşer santimetrelük iki müsavî tule ayrılmış oluruz ki birinci yirmi beş santimetre $\frac{4}{3}$ nispetinde bir dörtlülük, ikinci yirmi beş santimetred ise $\frac{3}{2}$ nispetinde bir beşli aralığı husule gelmiş olur ki aralıkların tulleri, mütesavi, nispetler mütehaliftir.

Buutlerin ikiden ziyade müsavî kısımlara bölünmesi yine bu kaide ile yapılabilir.

MUSİKİMİZDE MÜSTAMEL ARALIKLAR — Bunlar, Sekizli, İki Sekizli, Dokuzlu, Onlu On Birli, On İkili, Yedili, Altılı, Beşli, Dörtlülük, Üçlü, İkili olmak ve bunların bazılarının ik ve daha ziyade nevileri bulunmak üzere yirmi dokuz olup herveçi atı tarif ve tavsif ediyoruz:

SEKİZLİ ARALIĞI — Gergin bir teli ikiye bölüp bir nisfından çıkan ses ile telin bütününden tevellüt eden nağme beyninde telin tülü itibarı ile $\frac{2}{1}$ nisbeti vardır. Bu aralığa sekizli buudü tesmiye edilmiştir. Açık telin verdiği nağmeye yegâh dersek, telin nisfından çıkan ses neva olur. Bu aralık her hangi bir dizide mevcut sekiz adet lahnî nağmeyi havi olduğu için sekizli

namı verilmiştir. Ye birde mümkünide müstamel yirmi dört aralığı ihtiva eder. Sekizlilerin bazı misalleri notada görülmektedir

İKİ SEKİZLİ, yahut ON BEŞLİ ARALIĞI — Bu aralık iki sekizliden mürekkep olup, nisbeti $\frac{4}{1}$ dir. Kaba çârigâhla tiz çârigâhı aralığı gibi ki notada yazılmıştır.

DOKUZLU ARALIĞI — Bu aralık bir sekizli ve bir de taninî aralığından mürekkeptir. Bütün telin verdiği ses ile dokuz müsavi kısımdan dördünün çıkardığı ses aralığıdır ki nisbeti $\frac{9}{4}$ dür. Kaba çârigâh ile neva ve Acem aşîran ile gerdaniye ve emsali nağmeler aralıkları dokuzludur. Bazı misalleri notada görülmektedir.

ONLU ARALIĞI — Bu buut bir sekizli ile iki taninili büyük üçlünden mürekkeptir; on adet lalnî nağmeyi havidir. Biri büyük diğeri küçük olmak üzere iki nevidir. Büyük onlu aralığının iki tarafındaki seslerin nisbeti $\frac{81}{32}$ dir. Kaba çârigâhla hüseyinî ve acem aşîranla muhayyer ve emsali aralıklar büyük onludur. Bazı misalleri notada yazılıdır.

KÜÇÜK ONLU ARALIĞI — Bir sekizli ile bir orta üçlü aralıklarından mürekkep olup iki sesi beynindeki nisbet $\frac{19683}{8193}$ dir ki kaba çârigâhla hisar ve emsali nağmeler aralıklarıdır. Bazı misalleri notada muharrerdir.

ON BİRLİ ARALIĞI — Bu buut, bir sekizli ile tam bir dörtlüden mürekkep on bir nağ havıdır. Her iki tarafındaki seslerin nisbeti $\frac{8}{3}$ dır. Kaba çarigâhla acem ve emsali aralıklar Bazı misalleri notada yazılıdır.

ON İKİLİ ARALIĞI — On iki sesi ihtiva eden bu aralığın iki taraf nağmeleri arasınd nisbeti mevcuttur. Bu da bir sekizli ile bir tam beşliden mürekkeptir. Kaba çarigâhla gerda ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri notada yazılıdır.

YEDİLİ ARALIĞI — Yedi nağmeye malik olan bu aralığın, Yedili, Küçük, Orta, Büyük yedili namları ile dört nev'i vardır.

Küçük yedili aralığının her iki taraf nağmeleri beyindeki nisbet $\frac{16}{9}$ dur. Bu yedili, tam bir beşli küçük üçlünden mürekkeptir. Kaba çarigâhla kürdî ve emsali aralıklar gibi. Misalleri notada gösterilmiştir.

Orta yedilinin nisbeti $\frac{59049}{32768}$ olup büyük bir al ile bir küçük mücenn mecmuudur. Kaba çarigâhla diğer kürdî nağmeleri gibi.

Yedili aralığının iki nağmesi beyindeki nisbet tam $\frac{4096}{2187}$ dir, tam bir beşli ile bir büyük üçlü aralıklarından mürekkeptir, kaba çarigâhla segâh ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri notada gösterilmiştir.

Büyük yedilinin her iki sesi aralığının nisbeti $\frac{243}{128}$ olup kaba çarigâh ile puselik ve emsali nağmeler aralığı gibi. Büyük yedili, bir beşli ile iki taninli bir büyük üçlünden mürekkeptir. Bazı misalleri notada yazılıdır.

ALTILI ARALIĞI — Altı nağmeli olan bu aralık, büyük altılı, altılı, orta altılı, küçük altılı olmak üzere dört türdür. Büyük altılının her iki ses beynindeki nisbet $\frac{27}{16}$ olup kaba çarigâh ile düğâh ve emsali aralıklar gibi; bu aralık tam bir beşli ile bir taniniden mürekkeptir. Bazı misalleri notada görülmektedir.

Altılının nisbeti ise $\frac{32768}{19683}$ olup bir beşli ile bir büyük mücennep aralıklarından müşekkel-dir. Kaba çarigâhla dik zirgüle ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri notada görülmektedir.

Küçük altılının nisbeti $\frac{128}{81}$ olup tam bir beşli ile bir bakıyye aralıklarından mürekkeptir. Kaba çarigâh ile nim zirgüle ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri notada yazılıdır.

Orta altılının nisbeti $\frac{6561}{4096}$ olup bir beşli ile bir küçük mücennep aralıklarından müşekkeldir. Kaba çarigâhla zirgüle ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri notada gösterilmiştir.

BEŞLİ ARALIĞI — Bu aralık, bütün telin üç müsavi kısma taksiminden sonra iki kısmının verdiği sesle bütün telin verdiği nağme aralığı olup nispeti $\frac{3}{2}$ dir. Beş adet labnî nağmeyi havîdir. Ve tam bir dörtlü ile bir tanini aralığından mürekkeptir. Kaba çarigâhla rast ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri notada gösterilmiştir.

Beşli aralığının, büyük, orta, küçük eksik beşli namlarile üç nev'i daha vardır: Büyük eksik

beşlinin iki nağmesinin aralığı nispeti $\frac{262144}{177147}$ olup kaba çârigâhla dik geveşt ve emsali aralıklar gibi. Bu aralık tam beşliden bir fazla buutü eksiktir. Bazı misalleri notada yazılıdır.

Orta eksik beşlinin iki sesi aralık nispeti $\frac{729}{512}$ olup kaba çârigâhla geveşt ve emsali aralıklar gibi. Bu buut, tam beşliden bir bakiyye aralığı küçüktür. Bazı misalleri notada muharrerdir.

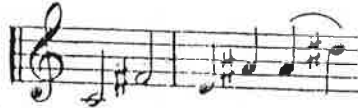
Küçük eksik beşlinin iki nağmesi nispeti $\frac{1024}{729}$ olup kaba çârigâhla ırak ve emsali sesler aralığı gibi. Bu küçük eksik beşli, tam beşliden bir küçük mücennep aralığı eksiktir. Bazı misalleri nota ile yazılmıştır.

DÖRTLÜ ARALIĞI — Bu buut, dört müsavi kısma bölünen bütün telin üç kısma bölünenden doğan iki nağmenin nispeti olan $\frac{4}{3}$ ü. Bu aralık dört adet lahnî nağmeyi havidir. Kaba çârigâhla acem aşîran ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri nota ile yazılmıştır.

Dörtlü aralığının artık dörtlü ve eksik dörtlü namlarında iki nev'i daha kullanılmaktadır. Artık dörtlü, küçük eksik beşlinin aynidir ki nispeti $\frac{1024}{729}$ dur. Bazı misalleri nota ile gösterilmiştir.

Eksik dörtlünün her iki nağmesi aralığı nispeti $\frac{320}{243}$ olup tam dörtlüden bir fazla aralığı eksiktir. Yegâhla dik geveşt, düğâhla dik hicaz aralıkları gibi ki notada yazılmıştır.

ÜÇLÜ ARALIĞI — Bu aralık, iki taninili büyük üçlü, büyük üçlü, orta üçlü, küçük üçlü namlarile dört pevidir. Ve üç adet lahnî nağmeyi hâmidir.

Birincisi iki taniniden mürekkep olup her iki nağmesi aralığı nispeti $\frac{81}{64}$ tür. Kaba çârigâhla Hâ-
meynî Aşîran ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri nota ile gösterilmiştir.

İkincisi büyük üçlünün iki nağmesi beynindeki nispet $\frac{8192}{6561}$ olup tam dörtlüden bir küçük mücennep tarhile basıl olur. Ve yahut bir taniniye bir bakiyye ilâvesile elde edilir. Takribî nispeti $\frac{5}{4}$ tür. Kaba çârigâhla dik kaba hisar ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri aşağıda yazılıdır.

Orta üçlünün iki sesi aralığının nispeti $\frac{19683}{16384}$ olup (takribîsi $\frac{6}{5}$) Kaba çârigâhla Kaba hisar ve emsali aralıklar gibi. Bazı misalleri nota ile muharrerdir. Bir taninî ile küçük mücennep mürekkeptir.

Dördüncüsü, küçük üçlünün iki nağmesi beyninde $\frac{32}{27}$ nispeti vardır. Bir taninî ve bir bakiyyeden mürekkeptir. Yegâh ile acem aşîran ve emsali aralıklar gibi.

İKİLİ ARALIĞI — Bu aralığın, taninî, artık ikili, büyük mücennep, eksik büyük mücennep küçük mücennep, bakiyye, artık bakiyye, fazla namlarile sekiz nev'i vardır.

Taninî aralığı, bütün telin dokuz müsavi kısmından sekizile, bütününden çıkan iki nağme aralığıdır ki nispeti $\frac{9}{8}$ dir. Tam bir beşliden tam bir dörtlü çıkarıldıkta kalan taninî olur. Bunun işareti (t) olup remzen göstermeğe müfit olacaktır. Tagyir işareti olmak üzere diyez için (x) ve bemol için (b) işaretleri kullanılır. Bu aralık, kaba çârigâhla yegâh ve emsali buutler gibidir. Misalleri nota ile gösterilmiştir.

Artık ikili yahut artık taninî aralığının her iki sesi beyindeki nispet $\frac{7}{6}$ dir. Hicazda kul-
lanılan dik kürdî ile nim hicaz ve emsali aralıklardır. Umumi dizinin intizamını bozmamak için
bu aralığa pek karışık olan $\frac{16777216}{14348907}$ nispetli üç bakiyyenin mecmuu aralığı kullanacağız. Artık iki
linin remzi (a) dir. Bazı misalleri notada yazılmıştır.

Büyük mücennep aralığının hakikî nispeti $\frac{65536}{59049}$ olup takribîsi $\frac{10}{9}$ dur. Bu aralık, taninîden
bir fazla buudü eksiktir, iki bakiyye mecmuu ve yahut bir küçük mücennep ile bir fazla mec-
muu, Büyük mücennep aralığını husule getirir. Bunun remzi (K) tır. Büyük mücennebi notada
yazmak için ya taninîden bir fazla aralığı tarhetmek ve yahut bir bakiyyeye, diğer bir bakiyye ilâve
etmekle mümkün olur. Büyük mücennebin tagyir işareti diyez için \sharp bemol için \flat şun-
lar olup nadiren kullanılır. Büyük mücennep aralığına misal, kaba çârigâhla dik hicaz ve em-
salidir ki, nota ile yazılmıştır.

Eksik büyük mücennep aralığının nisbeti $\frac{11}{10}$ olup, büyük mücennepten az küçüktür. Uşşak
makamındaki dügâhla segâh, ve sabâ makamındaki çârigâhla dik hicaz buutleridir. Umumi
dizinin intizamını bozmamak için bunun yerine büyük mücennebi kullanacağız.

Küçük mücennep aralığının nispeti $\frac{2187}{2048}$ olup takribîsi $\frac{16}{15}$ tir. Küçük mücennep,
bir bakiyye ile bir fazla aralığından mürekkeptir. Kezalik bir taninîden bir bakiyye çıkarsa küçük
mücennep kalır. Remzi (s) dir. Notada ~~küçük mücennep diyezi~~ \sharp ve bemol \flat şunlardır. Bu
aralık kaba çârigâhla kaba hicaz ve emsali olup notada bazıları gösterilmiştir. Taninînin pest tarafındaki
nağmenin evveline bir bakiyye diyezi korsak tiz tarafında bir küçük mücennep kalır. Bunun gibi bir ba-
kiyye aralığının tiz tarafındaki sesin başına bir fazla diyezi konulunca mecmuu bir küçük mücennep olur.
Taninînin tiz tarafındaki nağmeye bir bakiyye bemol konulunca peste doğru bir küçük mücennep kalır.

Bakiyye aralığı, $\frac{4}{3}$ nispetindeki tam dörtlüden iki taninî tarhedilince kalan aralıktır ki
bunun hakikî nispeti $\frac{256}{253}$, takribîsi $\frac{20}{19}$ dur. Remzi (s) dir. Notada bakiyye diyezi \sharp ve bakiyye
bemol \flat şunlardır. Bir taninîden bir küçük mücennep tarhedilince bir bakiyye kalır, keza küçük
mücennepten bir fazla tarhedilince yine bir bakiye kalır. Kaba çârigâhla kaba nim hicaz ve em-
sali aralıklar gibi ki bazıları notada yazılmıştır.

Artık bakiyye buudü, bakiyyeden cüz'î büyük olup hakikî nispeti $\frac{135}{128}$ dir. Notada bir fazla hemolunu bir taninînin evveline koyarak elde edeceğiz. Segâh ile dik puselik, eviç ile dik mahur sesleri arasındır. Sazikâr ve ferahnâk makamlarında peste inerken nadiren kullanılır. Sair makamların geçkilerinde vücudünden istifade olunur.

Eksik bakiyye aralığı, büyük mücennepten küçük mücennebin tarhı ile hasıl olmuş bir aralıktır ki takribî nispeti $\frac{25}{24}$, tahkikisi $\frac{134217728}{129140164}$ tür. Segâhla dik kürdi, eviçle dik acem ve emsalî aralıklar gibi. Her taninîde, büyük mücennep ile küçük mücennep beyninde mevcuttur. Terkibi lahinde kullanılmaz.

Fazla aralığı yahut Pîtagor koması denilen çok küçük buut, bir taninîden bir büyük mücennebin tarhından kalandır. Terkibi lahinde bu aralık başlı başına kullanılmayıp, bir makamdan diğerine geçki yapılacağı esnada bir sese ilâve ve yahut ondan tarhetmek suretile istimal olunur. Takribî nispeti $\frac{74}{73}$ ve tahkikîsi ise $\frac{531441}{524288}$ dir. Fazlanın bemolu \flat , diyezi \sharp işaretleridir. Remzi (F) dir. Fazı misalleri notada yazılmıştır. Fazla aralıkları segâhla puslik, neva ile dik hicaz ve emsâlidir:

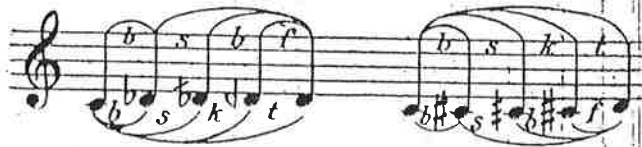
Irha aralığı parmakların bir nota üzerinde hafifçe titremelerinden mütehasıl $\frac{36}{15}$ nispetinde olup terkibi lahinde kullanılmaz. Aralıkların balâda yaptığımız mütaleasile Türk musikisinde müstamel nağmelerin ilmî bir surette tesbit edilmiş olduklarını öğrendik.

UFAK ARALIKLARI NOTA İLE YAZMAK — ileride mütalea edilecek olan tabîî çârîgâh dizisinin kendi muhtelif sesleri üzerinde, hem de umumî dizinin nağmeleri üzerinde şetlerini ve diğer diziler ile şetlerini yazmak için, taninî, büyük mücennep, küçük mücennep, bakiyye, fazla buutlerinin birbirinden tarhı ve ya yekdiğerile cemi suretile mümkün olmaktadır. Bu cem veya tarh ameliyesi mezkûr aralıkların diyez ve bemol işaretleriyle kolayca yapılır.

İleride umumî dizinin ta'rifi esnasında idahi söylyeceğimiz veçhile, bir taninî aralığı, pestten tize doğru evvelâ bir bakiyye sonra bir küçük mücennep ve daha sonra bir büyük mücennep aralıklarına münkasımdır. Bir taninî aralığından bir fazla buudü tarhedecek olursak büyük mücennep aralığı kalır, bir taninî aralığından bir bakiyye buudü tarhedecek olursak küçük mücennep aralığı kalır, yine bir taninî aralığından bir küçük mücennep buudü tarhedecek olursak bakiye aralığı kalır.

Bir bakiyye buudüne bir bakiyye aralığı katarsak büyük mücennep aralığı hasıl olur. Bir bakiyye buudünü bir küçük mücennep aralığı ile cedersek bir taninî aralığı hasıl olur. Bir bakiyye buudünü, bir fazla aralığı ile cedersek bir küçük mücennep aralığı hasıl olur.

Bir taninînin inkısamından mütevellit, bakiyye, küçük mücennep, büyük mücennep aralıklarının diyez işaretile pest taraftan tize ve bemol işaretile tiz taraftan peste doğru yazıldıklarını aşağıdaki notalarda gösterdik:

Bunu biraz daha izah etmek için misal olarak aşağıdaki notada görüldüğü gibi neva gâh aralığı olan bir taninîyi çârigâh — dik hicaz aralığı olan büyük mücennep buudüne ta etmek istediğimizde neveden bir fazla aralığı tarhederiz, bunun için nevanın evveline bir la bemolu koyunca matlup hasil olur, ve büyük mücennep buudünü ve nağmesi olan dik hic yazmış oluruz:

Neva — çârigâh aralığı olan bir taninînin pest tarafından bir bakiyye tarhederik kalac olan küçük mücennep buudünü ve onun nağmesi olan nim hicazı elde ederiz. Bunun için çârigâhın veline bir bakiyye diyezi koymak kifayet eder:

Yine notada görüldüğü gibi, hüseyinî ile acem aralığı olan bir bakiyye buudünü, bir tanin aralığı yapmak için ona bir küçük mücennep buudü ilâve ederiz. Bu sebeple acemin evvelin küçük mücennep diyezini koruz, bu veçhile taninî buudü ile sesi olan mahuru yazmış oluruz. Ke za hüseyinî ile acem aralığını, büyük mücennep buudü yapmak için acemin evveline bir bakiyy diyezi vazederiz. Bu suretle büyük mücennep ve nağmesi olan eviç sesini husule getirmiş oluruz

Heride, musikimizde müstamel nağmelerin istihracı bahsinde onları işaretlerle göstereceğimiz gibi dizilerimizi yazmak için tabii dizi mephasinde mufassalan usulünü bildireceğiz. (Nağmelerin istihracı ve tabii dizi mephaslerine müracaat).

Küçük aralıkların hangilerinden mürekkep olduğunu gösterir cetvel

Küçük aralıkların isimleri	Hangi küçük aralıklardan mürekkep oldukları	Aralıkların remizleri
Bir taninî aralığı	İki adet bakiyye + Bir fazla	t
Bir taninî	Bir küçük mücennep + Bir bakiyye	t
Bir taninî	Bir büyük mücennep + Bir fazla	t
Bir büyük mücennep	İki bakiyye	k
Bir büyük mücennep	Bir küçük mücennep + Bir eksik bakiyye	k
Bir küçük mücennep	Bir bakiyye + Bir fazla	s
Bir bakiyye	Bir eksik bakiyye + Bir fazla	b
Artık taninî	Takriben üç bakiyye	n
Eksik bakiyye	Büyük mücennepden küçük mücennep çıkarılınca kalan	e

Küçük aralıkların notada tağyir işaretleri cetveli

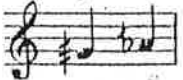
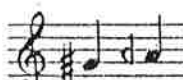

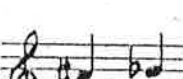

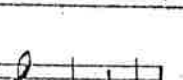

Küçük aralıkların isimleri	Tağyir işaretleri	Tabii işareti
Bir taninî diyezi	✕ Evvelinde bulunduğu notayı bir taninî tizletir.	♯
Bir büyük mücennep diyezi	♯ Evvelinde bulunduğu sesi bir büyük mücennep tizletir.	
Bir küçük mücennep diyezi	♯ Evvelinde bulunduğu nağmeyi bir küçük mücennep tizletir.	
Bir bakiyye diyezi	♯ Evvelinde bulunduğu nağmeyi bir bakiyye tizletir.	
Bir fazla diyezi	♯ Evvelinde bulunduğu nağmeyi bir fazla tizletir.	
Bir taninî bemolu	bb Evvelinde bulunduğu notayı bir taninî bundü pestletir.	
Bir büyük mücennep bemolu	bb Evvelinde bulunduğu nağmeyi bir büyük mücennep pestletir.	
Bir küçük mücennep bemolu	b Evvelinde bulunduğu nağmeyi bir küçük mücennep pestletir.	
Bir bakiyye bemolu	b Evvelinde bulunduğu notayı bir bakiyye pestletir.	
Bir fazla bemolu	d Evvelinde bulunduğu notayı bir fazla pestletir.	

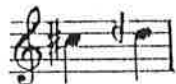

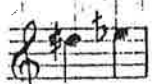
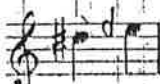

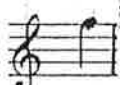

TÜRK MUSİKİSİNDE MÜSTAMEL SESLER, ADET, İSİM, YAZILARINI GÖSTEREN CETVEL — SESLERİN İSTİHRACI, MİKYASI SAVT, TARİFİ VE İHZARI USULÜ — MUSİKİMİZDE BİR SEKİZLİ ARALIĞININ YİRMİ DÖRT GAYRİ MÜSAVİ KISMA BÖLÜNDÜĞÜ VE BUNDAN MÜTEHASSİL YİRMİ BEŞ NAĞME KULLANILDIĞI, BU NAĞMELERİN NOTA İLE İRAESİ, SESLERİN BEYİNLERİNDEKİ ARALIKLARIN İSİMLERİ VE CETVELİ — BÜTÜN TELE GÖRE ARALIKLARIN İSİMLERİ VE NOTASI. —

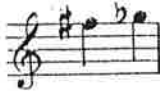

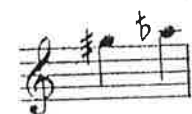

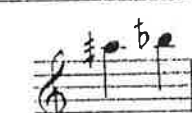
Musikimizde istimal etmekte olduğumuz sesler, kaba rasttan, tiz gerdaniyeye dek, kaba, orta, dik olmak üzere üç sekizlinin havi olduğu yetmiş üç adet nağmedir. Her sekizli aralığı yirmi dört gayri müsavî bu dört takatın olunarak öndü mütevellit yirmi beş nağmeyi ihtiva eder ki ileride mufassalen bildireceğiz. Aşağıdaki cetvel mezkûr nağmelerin, isim, adet, aralık ve notalarını göstermektedir:

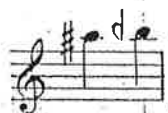

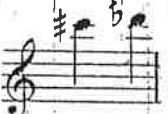

NAĞMELERİN İSİM, ADET, ARALIK VE 1000 MİLİMETRE TULÜNDEKİ TELE GÖRE BÜTÜN TELİN NE MİKDAR TULÜNDEN ÇIKTIKLARINI VE NAĞMELERİN NOTA İLE YAZILARINI GÖSTEREN CETVEL				
Adet	Nağmelerin isimleri	Açık tele göre aralık nispetleri	Nağmelerin umumî telin ne kadarından çıktıkları	Nağmelerin nota ile gösterilmesi
1	Kaba çârîgâh	1	1000	
2	Kaba nîm hicaz	$\frac{256}{243}$	949,2187	
3	Kaba hicaz	$\frac{2187}{2048}$	936,8943	
4	Kaba dik hicaz	$\frac{65536}{59049}$	916,275	
5	Yegâh	$\frac{9}{8}$	888,888	

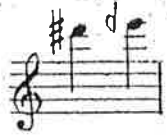

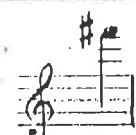

6	Nân kaba hisar	$\frac{32}{27}$	843,75	
7	Kaba hisar	$\frac{19683}{16384}$	832,393	
8	Kaba dik hisar	$\frac{8192}{6561}$	802,019	
9	Hüseynî aşiran	$\frac{81}{64}$	790,123	
10	Acem aşiran	$\frac{4}{3}$	750	
11	Dik acem aşiran	$\frac{177147}{131072}$	739,961	
12	Irak	$\frac{1024}{729}$	711,914	
13	Geveşt	$\frac{729}{512}$	702,331	
14	Dik geveşt	$\frac{262144}{177147}$	675,762	
15	Rast	$\frac{3}{2}$	666,666	

16	Nim zirgüle	$\frac{128}{81}$	632,812	
17	Zirgüle	$\frac{6561}{4096}$	624,295	
18	Dik zirgüle	$\frac{32768}{19683}$	600,677	
19	Dügâh	$\frac{27}{16}$	592,592	
20	Kürdî	$\frac{16}{9}$	562,5	
21	Dik kürdî	$\frac{59049}{32768}$	554,928	
22	Segâh	$\frac{4096}{2187}$	533,983	
23	Puselik	$\frac{243}{128}$	526,7489	
24	Dik puselik	$\frac{1048576}{531441}$	506,726	
25	Çarigâh	$\frac{2}{1}$	500	

26	Nim hicaz	$\frac{512}{243}$	474,6043	
27	Hicaz	$\frac{2187}{1024}$	468,222	
28	Dik hicaz	$\frac{131072}{59049}$	405,5	
29	Neva	$\frac{9}{4}$	444,444	
30	Nim hisar	$\frac{64}{27}$	421,825	
31	Hisar	$\frac{19683}{8193}$	416,019	
32	Dik hisar	$\frac{16384}{6561}$	400,4515	
33	Hüseynî	$\frac{81}{32}$	395,0617	
34	Acem	$\frac{8}{3}$	375	
35	Dik acem	$\frac{177147}{65536}$	369,955	

36	Eviç	$\frac{2048}{729}$	355,9575	
37	Mahur	$\frac{729}{256}$	351,1655	
38	Dik mahur	$\frac{524288}{177147}$	337,881	
39	Gerdaniye	$\frac{3}{1}$	333,333	
40	Nim şehnaz	$\frac{256}{81}$	316,4061	
41	Şehnaz	$\frac{6561}{2048}$	312,147	
42	Dik şehnaz	$\frac{65536}{19683}$	300,338	
43	Muhayyer	$\frac{27}{8}$	296,196	
44	Sünbüle	$\frac{32}{9}$	281,25	
45	Dik sünbüle	$\frac{59029}{16384}$	277,464	

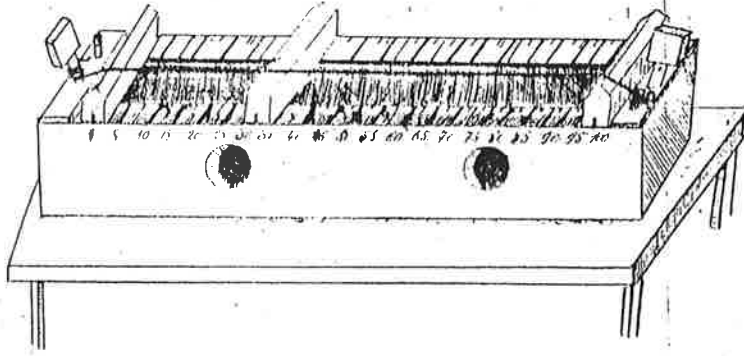
46	Tiz segâh	$\frac{8196}{2187}$	266,991	
47	Tiz puselik	$\frac{243}{64}$	263,37449	
48	Dik tiz puselik	$\frac{2097152}{531441}$	253,053	
49	Tiz çârîgâh	$\frac{4}{1}$	250	
50	Tiz nim hicaz	$\frac{1024}{243}$	237,302	
51	Tiz hicaz	$\frac{4364}{1024}$	234,647	
52	Tiz dik hicaz	$\frac{262144}{59049}$	225,2912	
53	Tiz ucvâ	$\frac{18}{4}$	222,222	
54	Tiz nim hisar	$\frac{68}{27}$	210,9375	
55	Tiz hisar	$\frac{39366}{8193}$	208,123	

56	Tiz dik hisar	$\frac{32768}{6561}$	200,225	
57	Tiz hüseyinî	$\frac{162}{32}$	197,530	
58	Tiz acem	$\frac{16}{3}$	187,5	
59	Tiz di acem	$\frac{44287}{81420}$	184,5775	
60	Tiz eviç	$\frac{4096}{729}$	177,97875	
61	Tiz mahur	$\frac{729}{128}$	175,5827	
62	Tiz dik mahur	$\frac{1048576}{177148}$	168,874	
63	Tiz gerdaniye	$\frac{6}{1}$	166,665	

Yukarıki cetvelde mevcut aralıklar, buutler bahsinde bir sekizli dâhilinde mütalea ettiğimiz nisbetlerdir. Cetvelde ikinci sekizli içindeki buutlerin nisbetleri, birinci sekizlideki nazirleri nisbetlerinin suretlerini iki ile zarbetmekle hasıl olur; üçüncü sekizlideki nispetler, ikinci sekizlideki nazirleri nisbetlerinin suretlerini iki ile zarbederek elde edilir. Dördüncü sekizlideki nisbetler de üçüncü sekizlideki nazirlerinin nisbetleri suretlerinin iki ile zarbından husule gelir.

Nağmeler cetvelinde söylediğimiz sesleri sahih bir surette çıkarmak için mikyası sâvt denilen bir alete ihtiyaç vardır. Bu alet 27 nci sayfadaki şekilde görüldüğü gibi yüz on santimetre tulünde,

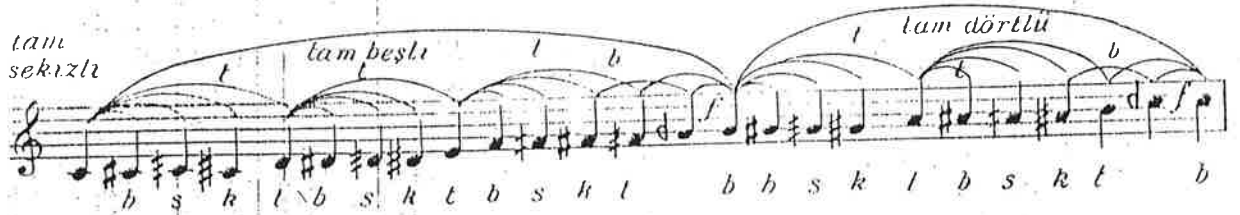
santimetre arzında ufak ve sesli bir sandıktan ibaret olup karın tarafının iki uçlarında sabit ve yekdiğerinden bir metre mesafede iki eşik ile onların haricinde iki burgu mevcuttur. Bu burgulara madenî bir tel sarılıdır ki istenildiği kadar gerilir. Sandığın göğsünde ve telin altında nağmelerin isimleri ve nisbetleri yazılıdır. Telin altında ondan bir milimetre mürtefi ve müteharrik bir eşığı istediğimiz nağmenin hizasına getirip teli parmak veya mızrapla tasvit ederek mallop nağmeyi fi'len istihsal ederiz. Telin altındaki müteharrik eşik yerine mallop nağmenin yazılı hizasından tel bir makasla tutularak çalınmak istenilen kısım bir mızrapla tasvit edilebilir. Yüz on santimetre tulünde adı bir tanbur sapına, bir metre mesafede, sapın iki milimetre mürtefi iki sabit eşik yaptırılıp sapın sağ tarafına ma'denî bir telin bir ucu bağlanır. Sol tarafına da bir burgu konularak telin öbür ucu ona sarılır. Sapın üzerine de bir sekizli buudü dahillinde yirmi beş perde bağı vazolunur, bu suretle de basit ve kâfi bir mikyası savt tedarik edilmiş olur.

MİKİYASİ SAVT

Mikyası savtla iki sekizli buudünün ihtiva ettiği kırk dokuz nağmeyi veya daha ziyadesini tesbit için yukarıki cetvelde mevcut olduğu veçhile bütün tel ile ondan sonraki nağmelerin nisbetini alır ve bu nisbetin küçük adedi ki mahrecidir, açık telin tulü olan (1000) milimetre ile evvelâ zarp, sonra sureti ile taksim ederiz; çıkan adet telin çalmak lâzım olan tulünü bildirdiği gibi bütün tele nisbetle çıkan nağmenin mevkiini de gösterir. Bu usul ile nağmelerin mevkiilerini mikyası savtla tespit ederiz. Misal olmak üzere bütün teli kaba çârigâh sesi itibar ederek tize doğru ikinci nağme olan kaba nim hicazın mevkiini bulmak için, cetvelde münderiç bakiyye aralığının nisbeti olan $\frac{256}{243}$ ün mahrecini mikyası savttaki bütün telin tulü olan (1000) milimetre ile zarp ve hasılını nisbetin sureti olan (256) ile taksim edip ondan çıkan (949,218) milimetrelik tul kaba nim hicazı veren telin tulü olur. Bu mikdar mesafeye mikyası savtın karnında bir çizgi ile işaret edilerek sesin ismi de yazılır. Yukarıki cetvelde muharrer nağmelerimizi mikyası savt vasıtasile sahih olarak öğrenebileceğimizi anladık. Bundan maada bir hanende, sesleri sihatli terennüm eden bir üstattan amelî olarak öğrenmek mecburiyetindedir; bunun gibi bir sazende dahi, sesleri sahih icra eden bir kemanî veya bir udiden onları amelî olarak öğrenebilir. Tanburun perdelerinde mikyası savt gibi düzen edildikten sonra onunla da sahih sesler çıkarılır.

TÜRK MUSİKİSİNDE BİR SEKİZLİ BUUDÜ DAHİLİNDE YIRMI DÖRT GAYRİ MÜSAVÎ ARALIK KULLANILDIĞI

Musikimizde, bir sekizli aralığının notada gösterildiği veçhile gayri müsavî yirmi dört aralığa taksiminden mütehasıl yirmi beş nağmeli bir sistem kullanılmaktadır; bu sistem şöyledir: Bir sekizli buudü pest tarafta tam bir beşli ve tiz tarafta tam bir dördlü aralıklarından mürekkepler; beşli buudü pestten tize doğru evvelâ birbiri ardınca üç tanini ile bir bakiyye küçük aralıklardan müşekkeldir. Her tanini pestten tize doğru evvelâ bir bakiyye, ikincide bir küçük mücennep ve sonra bir büyük mücennep aralıklarına ayrılmıştır, ve beşlinin tiz tarafındaki küçük mücennep aralığından tize doğru artık bir bakiyye alınmıştır. Sekizlinin tiz tarafındaki dördlü ise pestten tize doğru yekdiğerini müteakip iki tanini ve bir bakiyye aralıklarına münkasımdır. Beşlide olduğu gibi pestten tize doğru her tanini evvelâ bir bakiyye, sonra bir küçük mücennep ve nihayetinde bir büyük mücennep aralıklarına ayrılmıştır. Bu dördlünün tiz tarafındaki küçük mücennepten tize doğru artık bir bakiyye buudü alınmıştır.

Bu sistemin çok kadimden beri kullanılmakta olduğunu teyit eden delil, mevcut eserlerimizin tahlilâtı neticesi ve hassaten tanburların saplarında bağlanıp, peşref, ve bestelerde istimal edilmekte olan perdelerin adedidir.

Kadim ve malûm müellifler, bir sekizliyi on yedi gayri müsavî kısma taksim ederek on sekiz sesli kabul ettikleri dizilerde makamlar, ve şetlerin icrası ekseriya takribî olmakta ve ona mukabil bugün istimal ede geldiğimiz mezkûr yirmi dört gayri müsavî taksimli bir sekizlide çok sihatli nağmeler ve makamlar, ve şetleri yapılabilir. Vakıa bu taksim ile de uşşak makamında müstamel segâh sesi tamamen sihatli değil ise de ona karıptır. Bunun gibi bestekârlarımız, eviç, ferahnak dizilerinin tiz tarafında kullanmış oldukları hicaz dördlüsünün üçüncü ve dördüncü nağmeleri aralığını bir küçük mücennep yerine bir bakiyye istimal etmişlerdir: Çünkü umumî dizide bu dördlü de üçüncü ve dördüncü sesler beyinde küçük mücennep yoktur. Ve bunun gibi segâh, irak makamının pest ve tiz taraflarında müstamel hicaz dördlüsünün üçüncü ve dördüncü sesleri bir bakiyyedir. Şunu nazarı takdire almalıdır ki bu bakiyye aralığının mevcudiyeti hicaz zevkini bozmamaktadır.

Netice: Yirmi dört gayri müsavî taksimden mütevellit dizide seslerin sihhati ekseriyya mevcut olup nadiren takribî olmakta ve bu takribilik nağmelerin sihatinden mütevellit güzelliği bozmamaktadır.

Bakiye
 K. müc
 B. müc
 Tanrı
 K. üçlü
 Orta üçlü
 B. üçlü
 İkitanını
 Dörtü
 Artık dördü
 K. eksik beşli
 Orta eksik beşli
 B. eksik beşli
 K. altı
 Orta altı
 B. altı
 K. yedili
 Ortayaz
 Yedili
 B. yedili
 Eksik sekizli
 Sekizli

(1) Kaba çârigâhla nim kaba hicaz aralığı bir bakiyye (2) nim kaba hicazla kaba hicaz aralığı bir fazla (3) kaba hicazla kaba dik hicaz aralığı bir eksik bakiyye (4) kabâ dik hicazla yegâh aralığı bir fazla (5) yegâhla nim kaba hisar aralığı bir bakiyye (6) nim kaba hisarla kaba hisar aralığı bir fazla (7) kaba hisarla dik kaba hisar aralığı bir eksik bakiyye (8) dik kabâ hisarla Hüseyinî aşîran arası bir fazla (9) Hüseyinî aşîranla acem aşîran beynî bir bakiyye (10) acem aşîranla dik acem aşîran ma beynî bir fazla (11) dik acem aşîranla ırak arası bir eksik bakiyye (12) ırakla geveşt aralığı bir fazla (13) geveşt ile dik geveşt aralığı bir eksik bakiyye (14) dik geveşt ile rast aralığı bir fazla (15) rast ile nim zirgüle aralığı bir bakiyye (16) nim zirgüle ile zirgüle aralığı bir fazla (17) zirgüle ile dik zirgüle aralığı eksik bir bakiyye (18) dik zirgüle ile düğâh beyninde bir fazla (19) düğâhla kürdî arası bir bakiyye (20) kürdî ile dik kürdî beynî bir fazla (21) dik kürdî ile segâh aralığı bir bakiyye (22) segâhla puselik arası bir fazla (23) puselikle dik puselik aralığı bir eksik bakiyye (24) dik puselikle çârigâh aralığı bir fazladır.

Mülâyemet, her iki nağme birlikte veya but birbiri den sonra işildikte, sâmiânın bir iyilik hînetmeni keyfîyettidir. Meclâ kemânın hîneyi ve dîgâh nelerî hemzantâk olarak yâyla çalıu-

sa o iki sesin kaynama tabir ettiğimiz ve sâmiyâ tatyip eden imtizacını anlarız ki işte bu keyfiyete mülâyemet denilir.

Münâferet ise, her iki ses birlikte veya birbirini müteakip işitildiği esnada bir fenalık duyulmasıdır. Meselâ kemanda düğâh ve nim hisar seslerini beraber çalıp dinlersek o iki nağmenin yekdiğerile imtizac edememesinden mütevellit bir fenalık duyarız. Kezalik düğâhtan itibaren birbiri müteakip düğâh, puselik, dik hicaz, dik hisar nağmelerini terennüm edersek dik hisarın fe-na bir tesir bıraktığını hissederiz.

Nağmeler beyninde mülâyemet iki nevidir: Birinçisi hakikî mülâyemettir ki o da her iki nağmenin birlikte ve yahut birbiri ardınca işitilmesi hissolunur. Mülâyim buutler, bir sekizli $\frac{2}{1}$, iki sekizli $\frac{4}{1}$, üç sekizli $\frac{8}{1}$, tam beşli $\frac{3}{2}$, on ikili $\frac{3}{1}$, tam dördlü $\frac{4}{3}$, on birli $\frac{8}{3}$, büyük üçlü $\frac{5}{4}$, küçük onlu $\frac{5}{2}$, orta altılı $\frac{6561}{4096}$, orta üçlü $\frac{6}{5}$ ten ibarettir: Misalleri notada görülmektedir.

İkinci nevi mülâyemet te şudur ki her iki veya üç nağme birlikte işitilseler mütenafir olurlar, aksine, yekdiğerini müteakiben işitilseler mülâyim duyulurlar: Taninî, büyük mücennep, küçük mücennep, bakiyye, artık ikili buutlerinin iki tarafındanki sesler birlikte mütenafir duyulurlar, aksine olarak, birbirini müteakiben mülâyim işitilirler. Meselâ pestten tize doğru bir büyük mücennep, bir küçük mücennep, bir taninî aralıklarının tevâlisi mülâyim ve lâhnî olur:

Velâkin bu aralıkları tayinsiz olarak birbiri ardınca dizersek mütenâfir bir nağmeler silsilesi husule gelir. İmdi mezkûr ufak aralıklardan müteşekkil mülâyim dördlü veya beşliler kadimden beri musiki dahileri tarafından keşf ve istimal edilenler olup gelecek bapta bunları mufassalan bildireceğiz.

Safiyüddinin beyanına nazaran, nağmeler beynindeki münâferet sebepleri dört adettir: Birincisi bir dördlünün tiz tarafını tecavüz etmektir, yani artık dördlünün husul bulması demektir. Meselâ üç taninî veya dört büyük mücennep pestten tize doğru birbiri ardınca getirilse tenâfürü mucip olur, pestten tize doğru dördüncü ses tam dördlüyü tecavüz ederek artık dördlü tahassul eder ki mütenafirdir, şu notada gösterilmiştir:

İkincisi taninî, büyük mücennep, bakiyye aralıklarının bir dörtlüde cem'i; İşte notada görüldüğü veçhile pestten tize doğru dizilmiş olan bu aralıklar, eksik, mütenâfir bir dörtlü tevhit etmiştir:

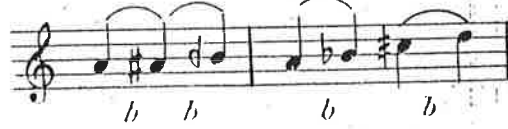

Üçüncüsü bir dörtlü dahilinde bakiyye aralığının tiz tarafı büyük mücennep aralığının pest tarafı olmaktır. Misali yazılıdır:

Dördüncüsü bir dörtlüde iki bakiyye buudünün bulunmasıdır. Birbirine bitişik veya birbirinden ayrı bulunsunlar. Şu notada görüldüğü gibi bir dörtlüde iki bakiyyenin mevcudiyeti mütenâfir olur:

bitişik iki bakiyye ayrı iki b.

Bu zikrettiğimiz münâferet sebepleri her halde mutlak bir netice vermeyip te'siri ekaeriyetlerdir, bazan olur ki tenâfir sebeplerinin mevcudiyetile hiss olunmaz ve bazan tenâfir sebepleri mevcut olmadığı halde dizide az çok tenâfir duyulur.

Müstamel Türk dizilerinin teşkili için kullanılan dörtlü ve beşlilerde bazan tenâfir sebeplerinden içtinap edilmiş ve bazan bu tenâfir sebepleri gizlice mevcut bulunmuştur. Bir lâhnenin terkinde mütenâfirlerde istimal edilmekte ve lâhne ayrıca bir güzellik vermektedir. Başlıca mütenâfir aralıklar, iki taninîli büyük üçlü $\frac{81}{64}$ eksik dörtlü $\frac{320}{729}$, küçük üçlü $\frac{32}{27}$, eksik beşli, yedililer, büyük altının iki tarafındaki nağmeler mütenâfirdirler:

Yukarıda mezkûr tenâfir sebeplerinden içtinap etmek suretile Türk dizilerini teşkil eden lâhne dörtlü ve beşlilerin mülâyim olan cinslerle, tenâfir sebeplerinden çekinmeksizin tertip olunan dörtlü ve beşlilerden gizli münâfir nevilerinin mütaleasına giriyoruz.

TÜRK DİZİLERİNİN TEŞKİLİNDE İSTİMAL EDİLEN MÜLÂYİM, LÂHNİ TAM DÖRTLÜLERİN CİNSLERİ

Dörder adet lâhnî nağmeyi havi olan tam dörtlüler, taninî, büyük mücennep, küçük mücennep, bakiyye, artık ikiliden ibaret küçük aralıkların muhtelif tarzlarda yekdiğerilerle terekküp etmelerinden husule gelmiştir ki onların herbirine cins tesmiye olunur. Muhtelif buutlü mezkûr cinsler, resimdeki müteaddit renkler gibi sâmiada sem'î farklar ihsas ederler. Zikredeceğimiz bu dörtlülerin hemen hepsinde sesler birbiri ardınca yani pestten tize, tizden peste doğru okundukta mülâyim dıyulurlar. Ve lâkin en pest nağme olan durağa göre dörtlülerin bazılarında birer adet mütênâfir aralık vardır. Bu cinsler, pestten tize ve tizden peste doğru terennüm edildikte birinci pest ve dördüncü tiz nağmeler birer kalış hissini vermekteler. Dizilerimizin teşkilinde müstamel tam dörtlülerin cinsleri aşağıda yazıldığı gibi yedidir: (1) çârigâh (2) rast (3) uşşak (4) puselik (5) hicaz (6) segâh (7) kürdî. Bunlardan başka gayri tam ve gizli mütênâfir saba cinsi dörtlüsü de kesretle kullanılmaktadır. İşte bu cinslerin aralıklarını hem durağa ve hem de birbirlerine göre aşağıda bildiriyoruz:

(1) ÇÂRİGÂH CİNSİ DÖRTLÜSÜ — Çârigâh cinsinin birbiri ardınca aralıkları pestten tize doğru evvelâ bir taninî $\frac{9}{8}$, ikincide yine bir taninî $\frac{9}{8}$, sonra bir bakiyye $\frac{256}{243}$ ten müteşekkildir ki şu notada remizlerle beraber görülüyor:

Çârigâh dörtlüsünün karargâha nazaran aralıkları evvelâ bir taninî, sonra iki taninî büyük üçlü $\frac{81}{64}$, ve nihayetle tam dörtlü $\frac{4}{3}$ ten ibarettir ki şu notada yazılıdır:

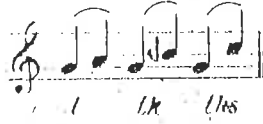

Bu çârigâh dörtlüsü tabîî itinbar edilmiş olduğundan ona üöre diğer dörtlülere tağyir işareti konulmuştur.

(2) RAST CİNSİ DÖRTLÜSÜ — Bu rast cinsi dörtlüsünün birbirini müteakip aralıkları pestten tize doğru evvelâ bir taninî $\frac{9}{8}$, sonra bir büyük mücennep $\frac{65536}{59049}$, ve nihayetle bir küçük mücennep $\frac{2186}{2048}$ dir. Sesleri ve aralıkları remizlerle notada muharrerdir. Tabîî çârigâh dörtlüsüne nazaran üçüncü ses bir fazla pest olduğundan ona bir fazla bemolu konmuştur.

Durağa nazaran aralıkları evvelâ bir taninî $\frac{9}{8}$, sonra bir büyük üçlü $\frac{3}{2}$, nihayetle tam bir dörtlü $\frac{4}{3}$ ten ibarettir ki notası yazılıdır :

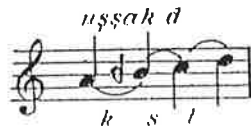
(3) PUSELİK CİNSİ DÖRTLÜSÜ — Püselik dörtlüsünün pestten tize doğru dört adet nağmelerinin aralıkları, birincide bir taninî $\frac{9}{8}$, ikincide bir bakiyye $\frac{256}{243}$, üçüncüde bir taninî $\frac{9}{8}$, olup notada remizlerle beraber gösterilmiştir :

Durak nağmesine nazaran aralıkları evvelâ bir taninî $\frac{9}{8}$, sonra bir küçük üçlü $\frac{3}{4}$, nihayetle tam dörtlü $\frac{4}{3}$ ten mürekkep olup notasında görülüyor :

(4) UŞAK CİNSİ TAM DÖRTLÜSÜ — Uşak dörtlüsü, pestten tize doğru birbiri ardınca evvelâ $\frac{11}{10}$ nisbetinde bir mücennep ve sonra $\frac{3}{2}$ nisbetinde bir küçük mücennep, nihayetle $\frac{4}{3}$ nisbetinde bir taninî aralıklarını havî olup hakikaten uşakî dört nağme vermektedir. Velâkin umumî dizinin intizamını bozmamak ve yazıda sühulet temin etmek için zikrettiğimiz aralıklara karip olan $\frac{65536}{59049}$ nisbetinde bir büyük mücennep, $\frac{2187}{2048}$ nisbetinde bir küçük mâcennep ve $\frac{9}{8}$ nisbetinde bir taninîden müşekkik aralıkları kullanacağız. Notada görülüyor :

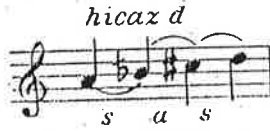
Uşak dörtlüsünün karargâha nazaran aralıkları, bir büyük mücennep, bir küçük üçlü, bir tam dörtlüden ibarettir ki notası işte yazılıdır :

Uşak dörtlünün birinci sesile ikincisi aralığı bir büyük mücennep, tabii cârigâh dizisinin altıncı ve yedinci sesleri aralığı bir taninî olduğundan yedinci sese bir fazla bemolü konulmuştur.

(5) HICAZ CİNSİ TAM DÖRTLÜSÜ — Hicaz dörtlüsünün duraktan tize doğru seslerinin aralıkları $\frac{15}{14}$, $\frac{7}{6}$, $\frac{16}{13}$ nisbetinde ise de umumî dizinin intizamını bozmamak ve tahrirî sühu-

let temin etmek için bu nisbetlere karışık olan bu ikinci şekli istimal edeceğiz ki o da pestten tize doğru evvelâ $\frac{3}{2} \frac{1}{2} \frac{7}{8}$ nisbetinde bir küçük mücennep, sonra üç bakiyye mecmuu olan $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$ nisbetinde bir artık ikili, ve nihayetle yine $\frac{3}{2} \frac{1}{2} \frac{7}{8}$ nisbetinde bir küçük mücennepten ibarettir. Notası, ve remizleri işte yazılıdır :

Karargâha nazaran aralıkları, evvelâ bir küçük mücennep, sonra bir büyük üçlü, ve nihayetle bir tam dördlüdür. Notada görülmektedir :

Hicaz dörtlüsünün birinci ve ikinci sesleri aralığı bir küçük mücennep, çarigâh dizisinin altıncı ve yedinci nağmeleri aralığı bir taninî olduğundan yedincinin evveline bir bakiyye bemolu, hicazın üçüncü ve dördüncü sesleri bir küçük mücennep, çarigâhın birinci, ikinci sesleri aralığı bir taninî olduğundan onun ikinci sesinin evveline bir bakiyye diyezi koymak icap etmiştir.

(6) SEGÂH CİNSİ TAM DÖRTLÜSÜ — Segâh dörtlüsünün pestten tize birbiri ardınca nağmeleri aralıkları evvelâ $\frac{3}{2} \frac{1}{2} \frac{7}{8}$ nisbetinde bir küçük mücennep, sonra bir taninî, nihayetle $\frac{9}{8} \frac{9}{8} \frac{9}{8} \frac{9}{8}$ nisbetinde bir büyük mücennepten ibarettir ki notada remizlerle beraber gösterilmiştir ;

Durak nağmesine göre aralıkları, bir küçük mücennep $\frac{3}{2} \frac{1}{2} \frac{7}{8}$, bir orta üçlü $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$, bir tam dörtlüden mürekkeptir ki notada yazılıdır :

Segâhın birinci ve ikinci nağmeleri aralığı bir küçük mücennep, çarigâhın yedinci ve sekizinci nağmeleri aralığı bir bakiyye olduğundan çarigâhın birinci nağmesine bir faz bemolu, segâhın üçüncü ve dördüncü nağmeleri aralığı bir büyük mücennep olup, çarigâhın ikinci ve üçüncü nağmeleri aralığı bir taninî olduğundan çarigâhın üçüncü nağmesine bir faz bemolü konulmuştur.

(7) KÜRDİ CİNSİ TAM DÖRTLÜSÜ — Kürdi dörtlüsünün pestten tize doğru seslerin

aralıkları evvelâ bir bakiye $\frac{256}{243}$, sonra bir taninî, nihayetinde gene bir taninîden ibarettir. Notada remizlerle beraber yazılıdır:

Durağa göre, aralıkları evvelâ bir bakiye, sonra bir küçük üçlü $\frac{32}{27}$, nihayetinde bir tam dörtlüdür ki notada görülüyor:

Kürdinin birinci ve ikinci sesleri aralığı bir bakiyye, çârigâhın altıncı ve yedinci nağmeleri budü bir taninî olduğundan çârigâhın yedinci sesi evveline bir küçük mücennep bemolu konulmuştur.

(8) EKSİK SABA DÖRTLÜSÜ — Saba dörtlüsünün pestten tize doğru seslerinin buudleri evvelâ $\frac{11}{10}$ nisbetinde bir büyük mücennep, sonra $\frac{320}{297}$ nisbetinde bir küçük mücennep ve $\frac{12}{11}$ nisbetinde bir büyük mücennepten ibaret ise de umumî dizinin intizamını bozmamak ve geçki için auhulet te'mini maksadile bu aralıklara pek yakın olan şunları kullanacağız: (1) Bir büyük mücennep $\frac{65536}{59049}$, (2) bir küçük mücennep $\frac{2187}{2048}$ (3) bir küçük mücennep. Notasında remizlerle beraber görülmektedir:

Durak sesine göre aralıkları, evvelâ bir büyük mücennep, sonra bir küçük mücennep, nihayetinde eksik bir dörtlüden ibarettir ki notada yazılıdır:

Sabanın birinci ve ikinci sesleri aralığı bir büyük mücennep, çârigâhın altıncı yedinci nağmeleri aralığı bir taninî olduğundan, çârigâhın yedinci sesine bir fazla bemolu, keza Saba'nın dördüncü ve üçüncü sesleri aralığı bir küçük mücennep, çârigâhın birinci ve ikinci sesleri ise bir taninî olduğundan çârigâhın ikinci sesinin evveline bir bakiyye bemolu konulmuştur.

İsim ve vasıflarını bildiğimiz bu dörtlüler sekiz adet olup her birisi bir makamı teşhis ettirebildiklerinden onları makamların birer gökleri gibi kabul etmekteyiz.

Bundan sonra tam beşlilerin mütaleasına giriyoruz.

DİZİLERİN TEŞKİLİNDE MÜSTAMEL, LAHNÎ TAM BEŞLİLERİN CİNSLERİ

Dizilerin teşkilinde müstamel beşliler, dördlülerde söylediğimiz ufak aralıklardan terekkep edip, beş adet lahnî sesleri havidirler. Bu beşlilerde dahi, pestten tize, tizden pestte doğru, beş nağmenin birbirlerinden sonra işidilmesi sâmiaya mülâyim ve hoş gelir. Bu beşlilerin yedi cinsinde tenâfûr sebepleri bulunmayıp üçünde mevcuttur. Durak nağmesi ile diğer sesler arasında bir veya iki adet mütenâfir aralık vardır. Beşliler, dördlülerde olduğu gibi bir makamı tanıttırabildiklerinden anlarda makamların birer kökü olarak kabul edilmelidir.

Beşliler; çargâh, rast, puselik, kürdî, hüseyinî, hicaz, segâh, nikriz, hüzzam ferahnakdan ibaret olmak üzere on adettirler. Bu beşli cinslerin aralıklarını hem birbiri ardınca ve hemde durak nağmesine göre aşağıda tarif ve tavsif ediyoruz:

(1) ÇARİGÂH CİNSİ BEŞLİSİ — Çarigâh beşlisinin, pestten tize doğru birbirinden sonra nağmelerinin aralıkları birincide bir taninî $\frac{9}{8}$, ikincide bir taninî $\frac{9}{8}$, üçüncüde bir bakiye $\frac{562}{243}$, dördüncüde bir taninî $\frac{9}{8}$ den ibarettir ki notada görüyoruz:

Durak nağmesine nazaran buutler, evvelâ bir taninî, sonra iki taninîli üçlü $\frac{83}{64}$, üçüncü de tam bir dördlü $\frac{4}{3}$, dördüncüde tam bir beşli $\frac{3}{2}$, dirler. Notası yazılıdır:

(2) RAST CİNSİ BEŞLİSİ — Rast beşlinin, pestten tize doğru birbirini müteakip nağmelerinin aralıkları, birincide bir taninî $\frac{9}{8}$, ikincide bir büyük mücennep $\frac{65536}{59049}$, üçüncüye bir küçük mücennep $\frac{2187}{2048}$, dördüncüde bir taninî $\frac{9}{8}$, aralıklarından mürekkeptir ki notası ve remizleri yazılıdır:

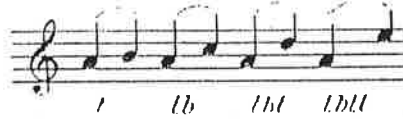
Durak nağmesine göre, aralıkları, bir taninî, bir büyük üçlü $\frac{8192}{6561}$, bir tam dördlü $\frac{4}{3}$ bir tam beşli $\frac{3}{2}$ dirler, misali notada yazılıdır:

(3) PUSELİK CİNSİ BEŞLİSİ — Puselik beşlisinin pestten tize doğru seslerinin aralıkları evvelâ bir taninî \sharp , sonra bir bakiye \sharp , üçüncüde bir taninî, dördüncüde yine bir taninî, dir ki notada görülmektedir:

Durak nağmesine göre buutleri, birincide bir taninî, ikincide bir küçük üçlü \sharp , üçüncü de bir tam dörtlü, dördüncüde bir tam beşlidir ki notası yazılmıştır:

(4) KÜRDİ CİNSİ BEŞLİSİ — Kürdi beşlisinin petten tize doğru birbirini müteakiben seslerinin aralıkları evvelâ bir bakiye $\frac{256}{243}$, sonra bir taninî $\frac{9}{8}$, üçüncüde gene bir taninî, dördüncüde gene bir taninîdir. Notada muharrerdir:

Durak nağmesine göre aralıkları bir bakiye $\frac{256}{243}$, sonra küçük üçlü $\frac{32}{27}$, üçüncüde tam dörtlü dördüncüde tam bir beşliden mürekkeptir, notası yazılıdır:

(5) HÜSEYNİ CİNSİ BEŞLİSİ — Hüseyinî beşlisinin pestten tize doğru nağmelerinin aralıkları evvelâ bir büyük mücennep \sharp , sonra bir küçük mücennep \sharp , üçüncüde bir taninî, dördüncüde yine bir taninîden ibarettir ki notası ve remizleri görülmektedir:

Karargâha nazaran buutler evvelâ bir büyük mücennep, sonra bir küçük üçlü, daha sonra tam bir dörtlü ve nihayetinde tam bir beşlidir ki notası yazılıdır:

(6) HİCAZ CİNSİ BEŞLİSİ — Hicaz beşlisinin pestten tize doğru seslerinin aralıkları birincide bir küçük mücennep $\frac{2187}{2048}$, ikincide artık bir ikili $\frac{16,777,216}{14,318,907}$, üçüncüde yine bir küçük mücennep, dördüncüde bir tanini $\frac{9}{8}$, den ibarettirki notası ve remizleri yazılıdır :

Durak nağmesine göre aralıkları evvelâ bir küçük mücennep, sonra bir büyük üç üçüncüde tam bir dörtlü, dördüncüde tam bir beşlidir. Notada görülüyor :

(7) SEGÂH CİNSİ BEŞLİSİ — Tam Segâh beşlisinin pestten tize doğru nağmeleri aralıklarla evvlâ bir küçük mücennep $\frac{2187}{2048}$, ikincide bir tanini $\frac{9}{8}$ üçüncüde bir büyük mücennep $\frac{65536}{59049}$ dördüncüde bir tanini $\frac{9}{8}$, nota ve remizleri görülüyor :

Karargâha göre aralıkları, birincide bir küçük mücennep $\frac{2187}{2048}$, ikincide bir orta üçlü $\frac{19683}{16384}$ üçüncüde bir tam dörtlü, dördüncüde bir tam beşlidir ki notası muharrerdir :

(8) NEKRİZ CİNSİ BEŞLİSİ — Nikriz beşlisinin pestten tize doğru seslerinin aralıkları birincide bir tanini $\frac{9}{8}$, ikincide bir küçük mücennep $\frac{2187}{2048}$, üçüncüde bir artık ikili $\frac{16777216}{14348907}$ dördüncüde bir küçük mücennep $\frac{2187}{2048}$ den mürekkeptir. Notası ve remizleri yazılıdır :

Durak nağmesine göre buutleri, bir taninî, bir orta üçlü, bir artık dördlü $\frac{9}{8}$, bir tam beşlidir. Notada meşhuudtur :

(9) HÜZZAM CİNSİ BEŞLİSİ — Hüzam beşlisinin yekdiğerinden sonra aralıkları evvelâ bir küçük mücennep, $\frac{2}{3}$, sonra bir taninî $\frac{3}{4}$, üçüncüde gene bir küçük mücennep, dördüncüde bir artık ikilî $\frac{4}{3}$; misâli şu notada görülyor :

Durağa nazaran buutleri, birincide bir küçük mücennep, ikincide bir orta üçlü $\frac{3}{4}$, amı mülakıp bir ekalk dördlü $\frac{4}{3}$, nihayetle tam bir beşliden ibarettir ki notada yazılıdır :

(10) FERAHNAK CİNSİ BEŞLİSİ — Ferahnak beşlisinin pestten tize doğru, sesleri aralıkları birincide bir küçük mücennep $\frac{2}{3}$, ikincide bir taninî $\frac{3}{4}$, üçüncüde gene bir taninî, dördüncüde bir büyük mücennep $\frac{3}{2}$ dir ki yazısı şu karşısadır :

Durak nağmesine göre buutleri, birincide bir küçük mücennep, ikincide bir orta üçlü, üçüncüde bir artık dördlü $\frac{4}{3}$, dördüncüde tam bir beşlidir, misâli nontada vardır :

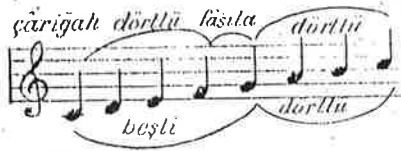

Dördlü ve beşlilerin mütalâsından sonra, sekizlilerin terkip ve teşkiline gıliyoruz.

SEKİZLİLERİN TEŞKİLİ, DİZİ - İKİ MEZHEP - İKİNCİNİN BİRİNCİYE RÜÇHANININ SEBERİ - İKİNCİ MEZHEP ÜZERE DİZİLERİN MÜTALEA EDİLECEĞİ NAZARİ OLARAK YAPILIP EKSERİYA AMELE TEVAFUK EDEN UMUM DİZİLERİN CETVELİ - DİZİLERDE MÜLÂYEMET VE MÜNÂFERET : ESBABİ - DİZİLERDE DERECELER - NAZİL DİZİ SÂİT DİZİ - GÜÇLÜ, YEDEN - DURAK.

SEKİZLİLERİN TEŞKİLİ — Bir sekizliyi vücade getiren mülâyim ve lâhnî sekiz ses silsilesine hususî dizi tesmiye olunur. [1] bir sekizli dahilinde mevcut yirmi beş nağme katarına ise umumî dizi denilirdi bunu evvelce kendine mahsus mephaste mütalea etmişdik.

Sekizli dizilerin teşekkülünde nazari olarak iki mezhep vardır : Birinci mezhep, yukarıda cinslerini müfassalca bildirdiğimiz tam dörtlülerden iki adedinin ya ortasında veya pest veya hut tiz taraflarında, fasıla denilen bir taninî aralığıla bir sekizliyi teşkil etmeleridir : İşte şu misalde görüldüyorki çârigâh dizisi, pest tarafında bulunan bir çârigâh dörtlüsünü müteakip fasıla isminde bir taninî aralığıla ondan sonra tiz etmesidir; yani bir dizinin pest tarafında bir dörtlü, tiz tarafında bir beşlinin veya hut makûsu olarak pestte bir beşli ve tizde bir dörtlünün içtimaidan teşekkül etmiş olmasıdır : Yukarıdaki diziyi yine misal olarak alırsak, bu dizide pestten tize doğru evvelâ bir çârigâh beşlisi anı müteakip bir çârigâh dörtlüsü yekdiğerile birleşmiştir.

Birinci mezhepte kabul edilmiş olan, iki dörtlü ile bir taninî fasıla noktai nazari makamları tanıtmaya kâfi değildir; elimizde mevcut musiki eserlerinin mütaleasından çıkan netice : makamlar ve dizilerinin, pest tarafta tam bir dörtlüye tiz tarafta tam bir beşlinin veya hut aksine olarak pest tarafta tam bir beşliye tiz tarafta tam bir dörtlünün inzimamından tehasül etmiş olmalarıdır. İkinci mezhep olan bu bakımdan diziler ve makamlarını ileride ayrı ayrı müfassalca mütalea edeceğiz.

Bugün kullanmakta olduğumuz mülâyim sekizli diziler, Türk dahillerinin ibda' ettikleri eserlerde mevcut bulunmuş ve nazariyeciler tarafından onların tahlilleri yapılarak nağme bünyelerinin teşekkülü meydana çıkarılmıştır. Müstamel lâhnî diziler öyle nazari olarak edilmemiştir.

Böyle olmakla beraber ekseriya amele tevaful etmesine mebnî, mebhasinde okuduğumuz tam dörtlü ve beşlilerden nazari olarak birinci def'a beşlilerin dörtlülere, ikinci de dörtlülerin beşlilere katılmasından mütehassıl, yirmi bir mülâyim, yirmi dokuz gizli mütenâfir, elli mütenâfir ki cem'an yüz adet dizilerin nağmelerini nota ile ve aralıklarını remizle ve mülâyim gizli mütenâfir ve mütenâfirlerini gösterir bir ve cetvelini aşağıda kari'lerime arzetmeği pek mühim ve müfit buldum ki hem istimal etmekte olduğumuz isimli isimli makamlarımızın dizileri anda mevcuttur ve hemde geçki ve şet yapılmasında çok faideler verecektir. Bu cedvele, tükenmez lahinleri tevlide kabil çok zengin bir musiki hazinesidir diyebilirim.

[1] Kadim musikîşinaslar, bu sekizlere, pestteki birinci ses tizdeki aynı nağmeye muntahi olduğu için daire tesmiye ederlerdi.

DİZİLERİ TEŞKİL EDEN MÜLÂYİM DÖRTLÜLER

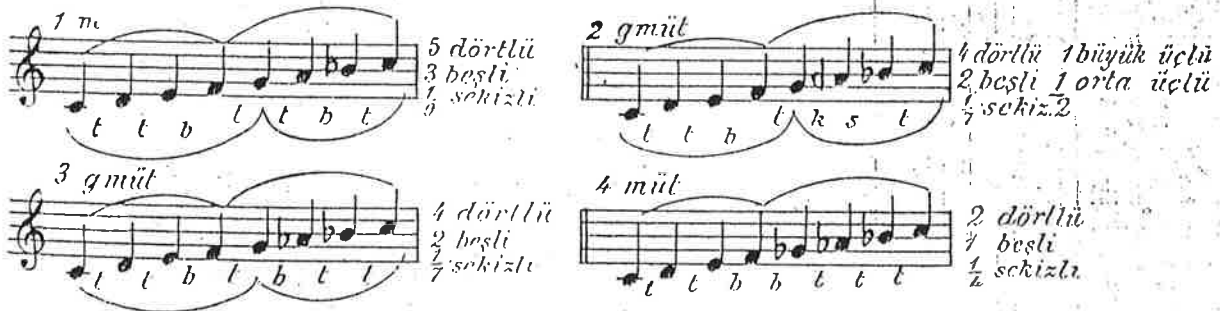

DİZİLERİ TEŞKİL EDEN MÜLAYİM BEŞLİLER

DİZİLER CETVELİ

Mülâyim dörtlülerden birinci çarigâh dörtlüsüne ilâve edilen on adet beşlilerden müteşekkil dizilerle, birinci çarigâh beşlisine katılan yedi adet dörtlülerin dizileri

[*] Dörtlülere beşlilerin ilâvesi dizilerin üzerlerindeki kavislerle, beşlilere dörtlülerin katılması dizilerin altındaki kavislerle gösterilmiştir. Hüzzam dörtlüsünün iki dizisi yazılmamıştır. İki ilâveden tabii olan dizilerin bazıları yekdiğerinde mevcut olduğundan benzerler çıkarıldıktan sonra yâz adet dizî kalmıştır. m : mülâyim, müt : mültenâfir, gmüt : gizli mültenâfir.

5 müt 2 dördlülü 1 orta üçlü 1 beşli 1 sekizli
 7 g müt 3 dördlülü 1 b. üçlü 2 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 9 müt 1 dördlülü 1 b. üçlü 1 beşli 1 sekizli
 11 müt 3 dördlülü 1 b. üçlü 2 beşli 1 k. üçlü 1 sekizli
 6 müt 2 dördlülü 1 orta üçlü 1 beşli 1 sekizli
 8 müt 2 dördlülü 1 orta üçlü 1 beşli 1 sekizli
 10 çarigâh m. 4 dördlülü 4 beşli 1 sekizli

Mülâyım dördlülülerden ikinci rast dördlülüsüne ilâve edilen on adet beşlilerden müteşekkil dizilerle ikinci rast beşlisine katılan yedi adet dördlülülerin dizileri:

1 m. 4 dördlülü 1 büyük üçlü 3 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 2 m. çarigâhta yegâh 5 dördlülü 2 b. üçlü 2 beşli 2 o. üçlü 1 sekizli
 3 g müt 4 dördlülü 1 büyük üçlü 2 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 4 müt 2 dördlülü 1 b. üçlü 1 beşli 1 sekizli
 5 müt 4 dördlülü 1 büyük üçlü 2 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 6 müt 3 dördlülü 2 büyük üçlü 1 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 7 m. çarigâhta süzinak 3 dördlülü 2 büyük üçlü 3 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 8 müt 2 dördlülü 1 büyük üçlü 1 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 9 müt 1 dördlülü 1 büyük üçlü 1 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 10 çarigâhta rast m. 3 dördlülü 2 büyük üçlü 4 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli
 11 g müt 3 dördlülü 1 büyük üçlü 3 beşli 1 orta üçlü 1 sekizli

Mülâyim dörtlülerden üçüncüsü olan puselik dörtlüsüne ilâve edilen on adet beşlilerden müteşekkil dizilerle, dördüncü kürdi beşlisine katılan yedi adet dörtlülerin dizileri:

1 m çarigâhta mihavendi kabir
4 dörtlü
3 beşli
7 sekizli

2 g müt
1 dörtlü 1 büyük üç
3 beşli 1 orta üç

3 m çarigâhta puselik
5 dörtlü
3 beşli
9 sekizli

4 müt
3 dörtlü
2 beşli
7 sekizli

5 müt
3 dörtlü
2 beşli
7 sekizli

6 müt
2 dörtlü 1 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
5 sekizli 2

7 puseligindiger nevi m.
3 dörtlü 1 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
6 sekizli 2

8 müt
2 dörtlü 1 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
5 sekizli 2

9 müt
1 dörtlü 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
3 sekizli 2

10 g müt
3 dörtlü
3 beşli
7 sekizli

11 g müt
3 dörtlü 1 büyük üç
3 beşli 1 orta üç
7 sekizli 2

Mülâyim dörtlülerden, dördüncüsü kürdi dörtlüsüne ilâve edilen on adet beşlilerden müteşekkil dizilerle, dördüncü kürdi beşlisine katılan yedi adet dörtlülerin dizileri:

1 g müt
3 dörtlü
3 beşli
7 sekizli

2 g müt çarigâhta muhayyer kürdi
3 dörtlü 1 büyük üç
3 beşli 1 orta üç
7 sekizli 2

3 m çarigâhta kürdi
4 dörtlü
4 beşli
9 sekizli

4 g müt
4 dörtlü
3 beşli
8 sekizli

5 müt
3 dörtlü 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
5 sekizli 2

6 g müt çarigâhta araban kürdi
1 dörtlü 1 büyük üç
1 beşli 2 orta üç
3 sekizli 2

7 g müt

2 dördlül 1 büyük üç
3 beşli 1 orta üç
6 sekizli 2

h t t t s a s

8 müt

1 dördlül 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
3 sekizli 2

b t t s t k t

9 müt

1 dördlül 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
3 sekizli 2

b t t s t t k

10 müt

2 dördlül
2 beşli
5 sekizli

b t t t t b

11 g müt

2 dördlül 1 büyük üç
2 beşli
5 sekizli 7

b t t t t k s

12 müt

2 dördlül 1 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
5 sekizli 2

b t t t s t k

Mülâyin dördlülerden, beşinci uşşak dördlüsüne ilâve edilen on adet beşlilerden müteşekkıl dizilerle, beşinci hüseyin beşlisine katılan yedi adet dördlülerin dizileri:

1 g müt

3 dördlül 1 orta üç
2 beşli
6 sekizli 7

k s t t t b t

2 çarigâhta neva m.

3 dördlül 1 büyük üç
4 beşli 2 orta üç
8 sekizli 3

k s t t k s t

hüseyin

3 çarigâhta uşşak m

4 dördlül 1 orta üç
3 beşli
5 sekizli 7

k s t t b t t

4 g müt

3 dördlül 1 orta üç
2 beşli
6 sekizli 7

k s t b t t t

5 çarigâhta hüseyin aşiran g müt

4 dördlül 1 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
7 sekizli 3

k s t k s t t

6 çarigâhta karçıgar g müt

2 dördlül 1 büyük üç
2 beşli 3 orta üç
5 sekizli 7

k s t s a s t

7 g müt çarigâhta hisar

2 dördlül 1 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
5 sekizli 3

k s t t s a s

8 müt

2 dördlül 1 orta üç
1 beşli
4 sekizli 7

k s t s t k t

9 müt

1 dördlül 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
3 sekizli 2

k s t s t t k

10 müt

2 dördlül 1 orta üç
2 beşli
5 sekizli 7

k s t t t b

11 müt

2 dördlül 1 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
5 sekizli 2

k s t t t k

12 g müt

2 dördlül 1 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
5 sekizli 3

k s t t s t k

Mülâym, dörtlülerden altıncı hicaz dörtlüsüne ilâve edilen on adet beşlilerden müteşekkil dizilerle, altıncı hicaz beşlisine katılan yedi adet dörtlülerin dizileri :

<p>1 müt</p> <p>3 dörtlü 1 büyük üç 2 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 2</p>	<p>2 m. cârigâhta ızzâl</p> <p>4 dörtlü 2 büyük üç 2 beşli 2 orta üç 1/6 sekizli 2</p> <p>hicaz</p>
<p>3 cârigâhta hicazı humayun m</p> <p>3 dörtlü 1 büyük üç 2 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 2</p>	<p>4 müt</p> <p>2 dörtlü 1 büyük üç 1 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 7</p>
<p>5 müt</p> <p>2 dörtlü 1 büyük üç 1 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 7</p>	<p>6 g müt</p> <p>4 dörtlü 2 büyük üç 1 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 3</p>
<p>7 cârigâhta zirgüleli hicaz</p> <p>2 dörtlü 2 büyük üç 4 beşli 2 orta üç 1/6 sekizli 4</p>	<p>8 müt</p> <p>2 dörtlü 2 büyük üç 2 beşli 2 orta üç 1/6 sekizli 2</p>
<p>9 müt</p> <p>1 dörtlü 2 büyük üç 1 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 2</p>	<p>10 müt</p> <p>2 dörtlü 1 büyük üç 2 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 7</p>
<p>11 g müt</p> <p>2 dörtlü 2 büyük üç 3 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 3</p>	<p>12 müt</p> <p>2 dörtlü 2 büyük üç 2 beşli 2 orta üç 1/6 sekizli 3</p>

Mülâyim dörtlülerden yedinci segâh dörtlüsüne ilâve edilen on adet beşlilerden müteşekkil dizilerle, yedinci segâh beşlisine katılan yedi adet dörtlülerin dizileri.

<p>1 müt</p> <p>3 dörtlü 1 büyük üç 2 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 2</p>	<p>2 müt</p> <p>2 dörtlü 1 büyük üç 2 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 2</p>
<p>3 müt</p> <p>3 dörtlü 1 büyük üç 2 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 2</p>	<p>4 müt</p> <p>3 dörtlü 1 büyük üç 2 beşli 1 orta üç 1/6 sekizli 2</p>
<p>5 müt</p> <p>3 dörtlü 1 büyük üç 3 beşli 2 orta üç 1/6 sekizli 4</p>	<p>6 müt</p> <p>3 dörtlü 2 büyük üç 1 beşli 2 küçük üç 1/6 sekizli 4</p>

7 çarigahta, segâh m.

4 dördlü 2 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
1 sekizli 7

8 segâhin diger bir sekli m.

3 dördlü 2 büyük üç
3 beşli 2 orta üç
1 sekizli 7

9 çarigahta evic m.

3 dördlü 2 büyük üç
3 beşli 2 orta üç
1 sekizli 7

10 müt

2 dördlü 1 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
1 sekizli 2

11 müt

2 dördlü 2 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
1 sekizli 3

12 çarigahta evcin diger bir sekli m.

3 dördlü 2 büyük üç
4 beşli 2 orta üç
1 sekizli 7

Nigriz beşlisine katılan yedi adet dördlülerin dizileri

1 g müt

2 dördlü 1 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
1 sekizli 3

2 m. çarigahta nileriz m.

3 dördlü 2 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
1 sekizli 7

3 g müt

2 dördlü 1 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
1 sekizli 3

4 müt

2 dördlü 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
1 sekizli 2

5 müt

2 dördlü 1 büyük üç
1 beşli 2 orta üç
1 sekizli 3

6 g müt çarigahta neveser

4 dördlü 2 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
1 sekizli 3

7. müt

3 dördlü 2 büyük üç
1 beşli 2 orta üç
1 sekizli 7

Hüzam beşlisine katılan yedi adet dördlülerin dizileri

1 müt

1 dördlü 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
1 sekizli 2

2 müt

1 dördlü 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
1 sekizli 2

3 müt

1 dördlü 1 büyük üç
1 beşli 1 büyük üç
1 sekizli 2

4 g müt irakta hüzzam

2 dördlü 2 büyük üç
2 beşli 1 orta üç
1 sekizli 3

5 g müt irakta hüzzam

2 dördlü 2 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
1 sekizli 7

Ferahnak beğlisine katılan yedi adet dörtlülerin diziləri

1 müt

1 dörtlü 1 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
3 sekizli 2

2 müt

1 dörtlü 2 büyük üç
1 beşli 1 orta üç
1 sekizli 3

3 müt

1 dörtlü 1 orta üç
1 beşli
3 sekizli 7

4 müt

1 dörtlü 1 orta üç
1 beşli
3 sekizli 7

5 müt

1 dörtlü 1 orta üç
1 beşli
3 sekizli 7

6 g müt çarığahta ferahnak

2 dörtlü 2 büyük üç
2 beşli 2 orta üç
3 sekizli 7

7 m. çarığahta ferahnak

3 dörtlü 2 büyük üç
3 beşli 2 orta üç
3 sekizli 7

DİZİLERDE MÜLÂYEMET ve MÜNÂFERET ve SEBEPLERİ — Amelî cihetten bir dizide mülâyemetin varlığı demek, anın havi olduğu sekiz nağmenin pestten tize ve ya tizden peste doğru terennüm edildikte duyulan mecmu mülâyemet ile, hissi istirahat ve intihanın bulunması demektir. Bu keyfiyetin sem'an takdiri dakik isede aralıkları birbirine uygun bir sekizli dizide karargâhtan tiz karargâha kadar terennümen çıkılır ve inilirse sekiz sesin adeta birleşerek bir vahdet ve intihâ hissi verdikleri anlaşılabilir.

Nazarî yoldan, dizilerde mülâyemetin amilleri ikidir: Birincisi bir dizinin nağmeleri adedi kadar veya daha ziyade tam sekizli 7, tam beşli 5, tam dörtlü 4, buutlerinin mevcut bulunması; ikincisi de tenâfür sebepleri mevcut bulunmamasıdır (Mülâyemet ve münâferet bahsine bakınız). Bu ikinci âmil bazan tam bir tenâfüre sebep olmamaktadır. Amelî olarak mülâyemetine hükmolunan dizilerde mülâyemet sebepleri nazarî olarak bulunmakta ve aksine nazarî olarak mülâyemeti takdir edilen dizilerin amelde mülâyim duyulması keyfiyeti yekdiğerine tevafuk etmektedir. Bazan tenâfür sebepleri mevcut olduğu halde dizi o kadar mütenâfir olmaz ve bazan da tenâfür sebepleri tamamen bulunmadığı halde dizide biraz tenâfür hissölünürki buna gizli münâferet denilir. Bu sözlerden anlaşılıyor ki mülâyemet ve münâferet sebeplerininin meçhül noktaları vardır. Şu kadar ki zikrettiğimiz malûm ciheti hükme ekseriyetle kifayet etmektedir. Bir dizide mülâyim aralıklar ne kadar çok olursa mülâyemet derecesi de o nisbette çok oluyor; biz, büyük ve orta üçlülerin mülâyemet derecesini arttırdıklarını mütalea ettik, bunun için bunları da mülâyemet derecesinin takdirinde hesaba ithal etmeli.

Yukardaki cetvelde mevcut çarığâh dizisinde dört adet tam dörtlü, dört adet tam beşli bir adet sekizli ki cem'an dokuz adet mülâyim aralıklar bulunmasına ve tenâfür sebepleri mevcut olmamasına nazaran mülâyimdir. Bunun gibi, cetvelde yazılı olan uşşak dizisinde, dört adet tam dörtlü, üç adet tam beşli bir adet tam sekizli ki cem'an sekiz mülâyim buutlerin varlığı ve te-

nâfûr sebeplerinin yokluğu sebebiyle mülâyimdir. Müstesnalardan katı nazarla, sekiz veya daha ziyade mülâyim aralığı bulunan diziler mülâyimdirler, sekizden beşe kadar mülâyim aralığı olanlar gizli mütenâfirdirler. Beşten aşağı mülâyim buutleri ve tenâfûr sebepleri bulunan diziler mütenâfirdirler.

NAZIL DIZI, SÂİT DIZI — Dizilerin muhtevisi olan sekiz nağmenin her birisine pestten tize doğru birinci derece, ikinci derece, ilh. denilir.

Dizilerin derece derece pestten tize çıkan şekline sâit dizi, aksine olarak tizden peste inen halincede nazil dizi tesmiye olunur:

Bir dizinin en pest nağmesine durak yahut karargâhı denilir; bu sesin tizdeki naziride tiz duraktır. Bir dizi pest tarafta beşliyi havî ise beşinci derece güçlü namını alır, dizinin pest tarafı dörtlüden müşekkel ise dördüncü nağme güçlü olur. Müstesna olarak bazı dizilerde güçlü üçüncü derecede bulunur.

Dizinin yedinci nağmesi yeden namını almıştır. Durak sesile bir bakiyye veya bir küçük mücennep aralığı olan yeden kuvvetli bir kalış hissi verir. Bir tanini aralığı olan yeden ise onlar kadar kuvvetli karar hissi vermez.

Umumiyet Üzre Makam

Kullanmakta olduğumuz mülâyim ve gizli mütenâfir diziler, makamların birer yüzü ve iptidai birer şekilleridir; Makam ise durak ve güçlü denilen nağmelerle dizinin diğer sesleri beyindeki münasebet cihetinden seslerin icrasındaki misalleri natada görülüypr:

Bir dizinin durak ve güçlü sesleri makamda en mühim sesler olup bunlar diğerlerini kendilerine cezbederler. Bir makamın icrasında duraktan güçlüye ve güçlüden duraka lahnî bir seyir vardır. Bunun gibi güçlüden tiz duraka ve ondan güçlüye lahnî bir hareket vuku bulur.

Makamlar, diziler gibi ya sâit ve nazil nazil olur. Makamlarda bir iptida, bir seyir, bir karar mevcuttur.

Iptida başlamak, seyir dizinin mürekkep olduğu dörtlü ve beşlinin muhtelif nağmelerini icra etmek, karar ise kalmak demektir.

Sâit makam, bir dizinin pest dörtlü veya beşlisinden başlayarak derece derece tiz durağa çıkıp inendir.

Iptida, dizinin mürekkep bulunduğu pest dörtlü veya beşlinin birinci derecesi olan duraktan veya dördüncü ve beşinci derecesi olan güçlüden icra edilir; Pest dörtlü ve beşlide seyir ile güçlüde muvekkat bir asma karar yapar, onu müteakip tiz dörtlü veya beşlide dahi gezindikten sonra durak nağmesinde kalır.

Nazil makam, tiz duraktan başlayıp tiz dörtlü veya beşlide seyirden sonra güçlüde bir asma karar yapar pestteki beşli veya dörtlüde gezindikten sonra durakta kalandır.

Iptida tiz duraktan yapılır, ve karar durakta icra olunur.

Makamların seyirleri esnasında, güçlü ve durak nağmelerinden başka, dördüncü, üçüncü, altıncı derecelerde dahi asma kararlar yapılmaktadır.

Bir bestekâr, her hangi bir diziyi yalnız sâit ve nazil olarak değil, karışık surette dahi icra etmektedir.

Her hangi bir makamın icrası esnasında o makam sâit ise, kendi dizisi haricinde pest tarafındaki nazîri olan dizinin dörtlü veya beşlisinde dahi seyir edebilir. Eğer nazil ise, kendi dizisinin haricinde tiz tarafındaki nazîri olan dizinin dörtlü veya beşlisinde de gezinebilir.

Makamın umumî hatlarını bu suretle çizdik. Bundan sonra hususî olarak makamları mütalea edeceğiz.

Hususiyet üzere makam

TARİF VE NEVİLERİ — Hususî makam diye muhtelif tam dörtlü ve beşlilerden terekküp eden lahnî dizilerin her birerlerine tesmiye olunur: Uşşak makamı, Çarigâh makamı gibi.

Diğer bir kısmı da iki veya üç makamdan terekküp etmiş bulunur ki bunlar da (mürekkep makam) namını alırlar. Meeslâ Gerdaniye makamı, Hicaz Puseilk makamı gibi. (Mürekkep makamlara müracaat)

Bir de bir makamın kendi dizisinden gayrı, umumî dizinin nağmeleri üzerine menkulâtı vardır ki onlara da (şet makam) tesmiye olunur: Sûzidil gibi (şet bahsine bakınız). Aşağıda hususî makamları birer birer mütalea edeceğiz.

Esasî ve tabîî dizi,

Çârigâh makamı

İstimal etmekte olduğumuz mütenevvi dizilerimizi yazmak için, onlardan birisinin esasî ve tabîî dizi itibar edilmesi lâzımdır. Çünkü tabîî dizinin işaretli yazılacak olan seslerine mukabil, diğer diziler nağmelerinin tahriri taninî, büyük mücennep, küçük mücennep, bakiyye, fazla aralıklarının birbirile cemi veya yekdiğerinden tarhile mümkün olmaktadır. Dizilerin kolay yazılmalarına ve en çok şetlerini yapmağa müsait dizinin muntazam Çârigâh dizisi olduğunu mütalea ettik; bu sebeple onu esasî ve tabîî dizi itibar ettik.

Aşağıki cetvelde notası görülmekte olan Çârigâh makamının dizisi pestten tize doğru bir Çârigâh beşlisile ondan sonra gelen bir çârigâh dördlüsünden mürekkeptir. Çârigâh dizisinin birbirinden sonra aralıkları pestten tize doğru (1) taninî $\frac{1}{2}$ (2) taninî $\frac{1}{2}$ (3) bakiyye $\frac{1}{4}$ (4) taninî $\frac{1}{2}$ (5) taninî $\frac{1}{2}$ (6) taninî $\frac{1}{2}$ (7) $\frac{1}{4}$ bakiyyedir.

Durak nağmesine nazaran Çârigâh makamının aralıkları (1) taninî $\frac{1}{2}$ (2) iki taninî büyük üçlü $\frac{3}{4}$ (3) tam dördlü $\frac{4}{4}$ (4) tam beşli $\frac{5}{4}$ (5) büyük altılı $\frac{6}{4}$ (6) büyük artık yedili $\frac{7}{4}$ (7) tam sekizli $\frac{8}{4}$ dir.

Yukarıda mezkûr küçük aralıklardan doğan nağmelerin isimleri pestten tize doğru çârigâh, neva, hüseyinî, acem, gerdaniye, muhayyer, tiz puselik, tiz çârigâh olup, bunların nota isimleri ise pestten tize doğru, do, re, mi, fa, sol, lâ, si, do, dur ki bunlar tabîî seslerimizdir. Bu sebeple, çârigâh tabîî dizisinin donanımında tagyir işareti yoktur.

Çârigâh makamının dizisi mülâyimdir. Makam sâittir, güçlü nağmesi beşinci derecedir. Makam pest taraftaki çârigâh beşlisinde ya duraktan ve yahut güçlüden başlar, beşlide seyirden sonra güçlüde bir asma karar yapar, anı müteakip tiz taraftaki çârigâh dördlüsünde dahi gezindikten sonra pest durakta kalır. Yedinci yeden nağmesi sâmiaya kuvvetli bir karar hissini vermektedir.

Aşağıda çarığahın dizinle, umumî dizide kabili icra şetlerinin dizileri bemol ve diyez işaret-
lerle gösterilmiştir :

1 çarığah 2 nim k. hicazda çarığah 3 nim k. hicazda çarığah

4 dik k. hicazda çarığah 5 dik k. hicazda çâ.

6 yegâhta çâ 7 nim k. hisarda çâ. 8 nim k. hisarda çâ.

9 hüseyinî asîranda çâ. 10 hüseyinî asîranda çâ

11 acem aşîran 12 irakta çâ

13 irakta çâ 14 geveste çâ

15 geveste çâ 16 mahur 17 nim xirgülede çâ

18 nim xirgülede çâ. 19 düğâhta çâ 20 kürdide çâ.

21 kürdide çâ 22 seğâhta çâ

23 püselikte çâ. 24 püselikte çâ.

Çârîgâh makamına misal olmak üzere, sahibi meçhul kadim bir hane çârîgâh peşrevinin nôtası dercedilmiştir :

ÇÂRİGÂH PEŞREVİ

Ağırca

$\text{♩} = 92$

Devri kebir

Tabîî çârîgâh dizîsile, bir sekizli aralığın yirmi dört gayri müsavî buude taksim edilmesinden mütevellit yirmi beş nağmeli umumî dizide, muhtelif makamların dizilerini ve getlerini yazmak için atıdaki iki usulü icra etmek lâzımdır. (1) birincisi tahriri matlup dizile tabîî çârîgâh dizisinin aralıkları karıştırılarak yekdiğerile mukayese edilir; yazılması matlup dizinin aralıklarına nazaran tabîî çârîgâh dizisinin aralıklarını ne miktar büyültmek veya küçültmek yani tizletmek veya pestletmek icap ettiğini hesap ederek ona göre çârîgâh dizisinin başındaki donanımda diyez ve bemol işaretlerini koymak, istenilen dizinin yazılmasına kifayet eder :

çârîgâh dizisi

Meselâ çârigâh nağmesinden itibaren tize doğru uşşak dizisini yazmak istersek, yukarıdaki notada görüldüğü veçhile çârigâh ve uşşak dizilerini malumumuz olan aralıklar ile beraber karşılaştırırız: uşşak dizisinde pestten tize doğru birinci, ikinci seslerin aralığı bir büyük mücennep, çârigâhta bir taninî olduğundan bu taninîden bir fazla aralığı tarhelmek lâzımgelir ki bunun için çârigâhın ikinci sesinin başına bir fazla bemolü vazetmekle büyük mücennep aralığını elde etmiş oluruz. Uşşak dizisinin ikinci üçüncü sesleri aralığı bir küçük mücennep olup, çârigâhın ise bir taninîdir, halbuki çârigâh dizisinin ikinci sesinin bir fazla buudü pestleştirilmesinden dolayı ikinci ile üçüncü nağmeleri aralığı bir taninî ile bir fazla aralığı mecmuudur, bu mecmudan bir küçük mücennep tarhedersek bir küçük mücennep buudü kalır, bunun için çârigâhın üçüncü nağmesinin evveline bir küçük mücennep bemolü korus; uşşak dizisinin üçüncü ve dördüncü nağmeleri aralığı bir taninî olup çârigâhın üçüncü dördüncü nağmeleri aralığı bir bakiyye olduğundan ve çârigâhın üçüncü sesinden bir küçük mücennep arttığı sebeple mezkûr bakiyye ile küçük mücennep mecmu bir taninî etmiş olmakla çârigâhın dördüncü nağmesi evveline hiç bir tağyir işareti istemez; uşşak dizisinin dördüncü ve beşinci sesleri aralığı bir taninî, çârigâhın ise yine bir taninî olduğundan hiç bir tağyir işareti lâzım değildir; uşşak dizisinin beşinci altıncı sesleri buudü bir bakiyye, çârigâhın beşinci altıncı sesleri aralığı bir taninî olduğundan anı bir küçük mücennep aralığı pestleştirirsek bir bakiyye buudü kalır, bunun için çârigâh dizisinin altıncı sesi evveline bir küçük mücennep bemolü vazederiz; uşşak dizisinin altıncı ve yedinci nağmeleri aralığı bir taninî, çârigâhın altıncı yedinci sesleri arası bir taninî ise de, çârigâhın altıncı sesinden bir küçük mücennep aralığı artmış olduğundan bu aralığı taninî yapmak için bir küçük mücennep buudü pestletmek lâzımdır; bunu istihsâl için çârigâhın yedinci sesi evveline bir küçük mücennep bemolü koymak lazımdır; Uşşak dizisinin yedinci ve sekizinci sesleri aralığı bir bakiyye olup, çârigâhın yedinci nağmesinden artan küçük mücennep aralığı ile bir taninî hasıl olmuştur, bunun için bir tağyir işareti istemez.

Bu misal ile anladık ki çârigâh dizisinin nağmelerine nazaran diğer dizilerimizi yazmak için, matlup dizinin aralıklar ile çârigâh dizisinin aralıklarını birbirile mukayese edip matlup dizinin aralıklarına göre çârigâh dizisinin aralıklarını ne miktar tizletmek veya pestletmek icap ediyorsa ona göre diyez ve bemol işaretlerini çârigâh dizisinin donanımına koymak maksadı temin ediyor ve lâkin herhangi bir dizi çârigâh dizisinin sekiz nağmesi üzerinde aralıkları bulunmadığı için yazılamaz, bu imkânsızlık nadirdir.

(2) İkincisi, umumî dizide, tabîî çârigâh dizisinin nağmelerinden gayri diğer on altı ses üzerinde muhtelif dizilerimizi yazmak için, yazılacak sestten itibaren tize doğru umumî dizi seslerini ve aralıklarını ve yazılması matlup dizinin seslerini ve aralıklarını karşılaştırmalı. Ve umumî dizide matlup dizinin aralıkları bulunup bulunmadığını tetkik etmeli, mevcut ise, icap eden bemol ve diyez işaretlerini koymakla diziyi yazmış oluruz. Ve karşılaştırma işinde, yirmi dört gayri müsavî aralıklı umumî dizide mevcut buutleri iyice hatırlamalı. (bir sekizlinin yirmi dört gayri müsavî ufak aralıklarına müracaat)

Rast Makamı

Rast makamında mülâyemet vahdeti çoktur. Bu makamın nağmelerinin isimleri pestten tize doğru, rast, dügâh, segâh, çârigâh, neva, hüseyînî, evc, gerdaniyedir ; nota isimleri ise, sol, lâ, fazla bemollü si, do, re, mi, bakıyye diyezli fa, sol, dur.

Rastın dizisi cetveldeki notasında görüldüğü gibi pest tarafta tam bir rast beşlisine tiz tarafta tam bir rast dörtlüsünün inzimamından tahassul etmiştir. Küçlü nağme, beşinci (neva - re) dir. Bu makam sâittir. İptida, ya birinci rast sesinden veya beşinci neva nağmesinden yapılp evvelâ pest beşlide seyirden sonra ya beşinci veya altıncı ve yahut üçüncü derecede muvakkat bir karar yapar ; tiz dörtlüde dahi gezindikten sonra durakta kalır. Yedinci yeden nağmesi sâmiaya istirahat bahış bir karar hissi verir.

Rast dizisini terkip eden sekiz nağmenin pestten tize doğru birbirinden sonra buütleri (1) taninî || (2) büyük mücennep ||||| (3) küçük mücennep ||||| (4) taninî, (5) taninî, (6) büyük mücennep, (7) küçük mücennepdir. Durak nağmesinin nazaran aralıkları (1) taninî, (2) büyük üçlü ||||| (3) tam dörtlü ||||| (4) tam beşli ||||| (5) altılı ||||| (6) yedili ||||| (7) tam sekizli ||||| dirler.

Rehavî makamı, rast bir lahın nihayetinde bir yegâh göstermekten ibaret olduğu elimizde mevcut eserlerde meşhûr ve türkçe edvar kitaplarında yazılıdır. Dizisi, rastın dizisinden başka bir şey olmıyan rehaviyi ayrı bir makam gibi kabul etmek ilim ve mantığın haricindedir.

Rast dizisini mevkiinde yazmak istediğimizde, çârigâh dizisinin beşinci sesinden tize doğru tahriri lâzımdır ; bunun için rast dizisi aralıklarına göre çârigâh dizisinin buütlerini tağyir işaretleriyle değiştiririz : Rastın birinci ve ikinci sesleri aralığı bir taninî, çârigâhın beşinci ve altıncı nağmeleri mesafesi yine bir taninî olduğundan hiç bir işaret istemez ; rastın ikinci üçüncü nağmeleri aralığı bir büyük mücennep, çârigâhın altıncı yedinci seslerinin buudü bir taninî olduğundan bunun yedinci sesine bir fazla bemolü koymakla büyük mücennebi husule getirmiş oluruz ; rastın üçüncü dördüncü nağmeleri aralığı bir küçük mücenneptir, çârigâhın yedinci sekizinci sesleri mesafesi bir bakıyye ise de onun yedinci sesine demin koyduğumuz fazla bemolile küçük mücennep aralığı vücut bulur ; rastın dördüncü beşinci nağmeleri arası bir taninî, çârigâhın birinci ve ikinci sesleri mesafesi bir taninî olduğundan hiç bir işaret istemez ; rastın beşinci altıncı sesleri mesafesi bir taninî ve çârigâhın ikinci ve üçüncü sesleri aralığı ise yine bir taninî olduğundan bir işaret istemez ; rastın altıncı yedinci nağmelerinin buudü bir büyük mücennep, çârigâhın üçüncü dördüncü nağmeleri mesafesi bir bakıyye olduğundan onun dördüncü sesine bir bakıyye diyezi koymakla büyük mücennep hasıl olur ; rastın yedinci ve sekizinci sesleri arası bir küçük mücennep olup çârigâhın dördüncü beşinci seslerinin buudü ise bir taninîdir, bundan evvel çârigâhın dördüncü sesine

koyduğumuz bakiyye diyezi dördüncü beşinci sesler buudünü küçük mücennep haline kalbetmiştir ;
bu sözlere göre donanımda çarigâh dizisinin dördüncü sesine bir bakiyye diyezi, ve yedinci sesine
bir fazla bemolu vazetmekle rast dizisini mevkiinde yazmış oluruz.

Umumî ve tabîî dizilerde, rastın bemol ve diyez işaretleri vazedilerek kabili icra şetleri yazılmıştır :

1 çarigâhta rast 2 kaba hicaxda rast 3 k. hicaxda rast

4 yeğâhta rast 5 nîm k. hisarda rast 6 hüseyîni aşıranda rast

7 hüseyîni aşıranda rast 8 acem aşıranda rast 9 geyrele rast

10 nîm k. hisarda rast 11 rast 12 zengülede rast

13 zengülede rast 14 nişahurek 15 kürdide rast

16 kürdide rast 17 püselikle rast 18 püselikle rast

Rast makamına misâl olmak üzere Şakir ağanın pek nefis ağır aksak şarkısını aşağıda dercettik.

RAST ŞARKI

ŞAKİR AĞA

(saz) 9/4

Ağır aksak ikmâl mî yi ju — li dem — o luy — dur —

ser de an — kâ — lâ — lâ — ne

et — (saz) — düşmügom — bir

dâ ne kim yok dur hala sin

ça re si si a ca nim (sax)

zah mi me ur mer he min u

nulma di dil ya ya

si si şem aş ka

can a tar per va ne veş di

va arangmesi va ne si si a ca rım

2.

ŞARKININ ŞİİRİ HASBİ EFENDİ

Mûyi jülidem oluptur serde anka lânesi
 Düşmüşem bir dâme kim yoktur halâsın çâresi
 Zahmıme vur merhemmin onulmadı dil yâresi
 Şem'i aşka can atar pervaneveş divânesi

Bezmi aşkta ney gibi efgan eder pür gamlere
Şerhalansın sincler canlar feda ol demlere
Pek sakın esrarı ifşa etme namahremlere
Şem'i aşka can atar pervaneveş divanesi

(İkâ. eşkâl bahislerinde rast eserlere müracaat)

[Şakir ağa -- İstanbullu olup, sesi tiz ve okuyuşu pek güzel imiş. Biraz tanbur ve keman çalarmış. Velâdet ve vefat tarihleri meçhul isede milâdî 1807 hicrî 1223 senesinde ikinci sultan Mahmudun müezzin başısı olduğu malûmdur. Ferahnak makamını kendisi ibda etmiştir. Bestelediği bir hayli eserden bakiyye olarak bu makamda na tamam bir kâr, ağır çenber bir beste, bir nakış yürük semai, rast ağır aksak şarkı, ferahnak ağır aksak semai şarkı, ferahnak düyek şarkı, eviç ârâ ağır aksak semai şarkı, mâye düyek şarkı ve sairesi yüksek eserlerindendir. Üslubu parlak ve kibar, üstadıyyeti ibraz etmiştir.]

Uşşak Makamı

Uşşak dizisinde mülayım birlik vardır. Nağmelerinin isimleri pestten tize doğru düğâh, Segâh, Çârîgâh, Neva, Hüseyinî. Acem, Gerdaniye, muhayyer'dir; Nota isimleri ise pestten tize doğru la, fazla hemollu si, do, re, mi, fa, sol, la'dır.

Aşağıdaki cetvelde görülüyor ki uşşak dizisi pest tarafta bir uşşak tam dörtlüsüne tiz tarafta bir puselik tam beşlisinin inzimamından tevellüt etmiştir. Bu makam sâittir. Bünyesine göre, güçlü, dördüncü derece olan (neva-re) sesidir. İptida, ekseriya karargâh ve bazan dördüncü güçlü nagmesinden icra edilir. Pestteki uşşak dörtlüsünde kendisini gösterir, ya durak veya güçlüde muvakkat bir karar yapar. Sonra tizdeki beşlide dahi seyir ederek durakta yedenli ve yahut yedensiz kalır. Bu makamda yeden sesi bir taninî aralığında olan (rast-sol) dur.

Eğer makam nazil bir halde, puselik beşlisi ile uşşak dörtlüsünde karışık olarak seyrederse ona (beyâtî) denilir. Beyâtide dördüncü (neva-re) sesi durak derecesinde hükümlüdür.

Beyâtînin uşşaktan başkâ bir mahiyeti yoktur. Kadim ve cedid bestekârlardan bazıları nevada bir hicaz geçkisi yapmışlardır. Bu makam tebdili beyâtînin mürrekkep olduğunu ispat etmez.

Uşşak dizisini teşkil eden aralıklar, birbirinden sonra pestten tize doğru (1) büyüük mücennep $\frac{1}{2}$ (2) küçük mücennep $\frac{1}{4}$ (3) taninî $\frac{1}{8}$ (4) taninî (5) bakiyye $\frac{1}{16}$ (6) taninî (7)

tanıdır. Uşşakın birinci ikinci nağmelerinin sahil aralığı $\frac{1}{b}$ isede, umumî dizinin intizamını boz-
mamak ve notada sühulet temin etmek için ona karip olan büyük mücennep buudünü
kullanıyoruz.

Durağa nazaran uşşakın aralıkları pestten tize doğru (1) büyük mücennep $\frac{1}{b}$ (2) küçük
üçlü $\frac{1}{\sharp}$ (3) tam dördlü $\frac{1}{\flat}$ (4) tam beşli $\frac{1}{\sharp\sharp}$ (5) altılı $\frac{1}{\flat\flat}$ (6) küçük yedili $\frac{1}{\flat\flat\flat}$ (7) sekizli $\frac{1}{\flat\flat\flat\flat}$ dir.

Uşşak dizisini mahallinde yazmak için, tabii çârigâh dizisinin altıncı sesinden itibaren tize
doğru her iki dizinin aralıklarını karşılaştırarak birbirile mukayese ettiğimizde çârigâhın altıncı
nağmesinden başlayan uşşak dizisinin birinci, ikinci sesleri aralığı bir büyük mücennep,
çârigâhın altıncı yedinci nağmeleri mesafesi ise bir tanini olduğundan bunu büyük mücennep
yapmak için çârigâhın yedinci sesinin başına bir fazla bemolü koymak kifayet eder. Tize
doğru mevcut olan aralıklar yekdiğerinin aynıdır. Bu sebeple donanımda çârigâh dizisinin
yedinci nağmesine bir fazla bemolü konulur. (Atıdaki Uşşak dizisine bakınız). Umumî dizide,
uşşakın icrası kabil şetleri diyez ve bemol işaretleriyle aşağıda gösterilmiştir:

1 kaba çârigâhta uşşak 2 k. hicazda uşşak 3 k. hicazda uşşak

4 yegâhta uşşak 5 k. hisarda uşşak 6 k. hisarda uşşak

7 hüseyinî aşıranda uşşak 8 hüseyinî aşıranda uşşak 9 acem aşıranda uşşak

10 geveşte uşşak 11 geveşte uşşak 12 rastta uşşak

13 zengüledede uşşak 14 zengüledede uşşak 15 uşşak

16 dik kürdîde uşşak 17 dik kürdîde uşşak 18 püşelikte uşşak

Uşşak makamına nümune olmak üzere Kara İsmail Ağanın çok güzel olan nakış yürük sema
isini yazdık.

UŞŞAK NAKIŞ YÜRÜK SEMAİ

KARA İSMAİL AĞA

Ağırca

M. 100

Yürük semai

Ka- hi ki i de- der- tür ra si da
Biz dil sa ri lur her ha mi kul

ma ni ni ci- de- ca nın ca nim yar-
la bi ü mi de

yar- yar- yar- yar- a man

(saz) ye le le li dost- dost- dost-

dost- am man a bı ve fa yar- a pürce fa- hey-

hey- te nen ni ta na dir te nen te nen ni ta na dir te nen

ten ten ten ten

ten a man bın- dil sa ri lu lur-

her hamikul la- bı ü mi de söy- let ti dil-

ganzesi ra- zım i şi dil di- ol-

du i ki me mes- to- ne bep gul tu şe ni de

NAKIŞ SEMAİNİN, GÜFTESİ

Kâhî ki eder turesi damânını çide
Bin dil sarılır her hamı kullâbı ümide
(Mülazime terennüm) Canım canım yar yar yar yar yar aman,
Yelel leli dost dost dost dost aman,
A bî vefa yar a pür cefa hey hey, tenenni tanadır tenen
Tenenni tana dir tenen, ten ten ten ten ten, aman
Bin dil sarılır, ilh.

Meyanhane Söyletti dili gamzesi razın içidildi
Oldu iki mestâne sebep güftü şenide
(Mülazime evvelki gibi).

Beyatîye misal olmak üzere tab'î Mustafa efendinin şu şık Yürük semaisini dercettik :

Beyati nakş yürük semai

Tab'î Mustafa efendi

Yürük

♩-152

Yürük semai : Gül yüzlü le rin sev ki ne gel miş : de lim meya ma na nan
mey(suz) : i cin i ce lim de vu ko muş ba sı na el ler a ma na nan
ler (saz) : bu kavli su ra hi e ğil ip sa ğa ra söy ler ne der
düm derel le dir na te ne dir na te ne dir ne va ma na nan ney

SEMAİNİN ŞİİRİ

Gül yüzlülerin şeykine gel nuş edelim mey
İş eyliyelim yar ile şimdi demidir aman aman
Dümderelle dir natene dir natene dir ney
Bu kavli surahi eğilip sağara söyler, ne der
İçin içelim deyu komuş başına eller aman aman
Adillere dir natenedir natenedir ney.

(Ölçü ve şekiller bahislerinde uşşak eserlere bakınız.)

[Kara İsmail ağanın doğduğu yer Edirne Hasköyüdür; velâdet tarihi malûm değil ise de milâdî 1700 den evvel ve sonra yaşadığı malûmdur. Vefatı milâdî 1716 hicri 1136 dır. Kendisi kemaî ve nayîdir. Sesi güzel, okuyuşu lâstiftir. Üstalık mertebesine çıkmış, iştihari 1700 senelerindedir. Evvelâ dördüncü Sultan Mehmede teberdar olmuş, müteakiben üçüncü Sultan Ahmedin kiler çavuşluğuna tayin edilmiş ve sonra tekaüt edilmiştir. Bir çok eser bestelediği fasıl mecmualarında görülmüş ise de esfâki, bugün bize gelebilen uşşak nakış yürük semai, Hüseyinî nakış yürük semai, şen haz yürük semai, püslik zincir beste, hicaz yürük semnisi olmak üzere beş adet çok belîğ ve nefis söz eserleri üslubunun pek parlak ve kendisinin kâmil bir bestekâr olduğunu ispat etmektedir.]

Tab'ı Mustafa efendi, Üsküdar'da doğmuş olup velâdet tarihi malûm değildir. Üstatlar beyinde Kassam ahdep zade veya müezzîn Mustafa namîle şöhretlidir. Musikide üstat mertebesine varmış, şîr ve inşada muktedir, hüsnühatta mütemayizdir. hem hanende hem sazendir. Sesi güzel, edası müessirdir. Evvelâ üçüncü Sultan Osmana müezzîn olmuş ve milâdî 1750 hicri 1171 Sarayı cedit kapıcılar kitabetine tayin edilmiş idi. 1763 milâdî, 1184 hicride Galatada yaşamakta olduğu malûm ise de ondan sonra hakikî vefat tarihini bilmiyoruz. Pek muktedir bestekârlarımızdan olan Tab'ının yüzden ziyade eserleri mecmualarda görülmüş olup bugün söz eseri olarak rast hafif beste, beyatî nakış yürük semai, beyatî nakış ağır semai uşşak nakış yürük semai, hicaz nakış yürük semai, nühüft devri kebir beste, sazîkâr zencir beste yegâh hafif beste hicaz müstezat semai, rehavi sengin semai daha bir kaç söz ve saz parçaları mevcuttur ve zarif olan üslûbu sâmililerine neş'e ve ders vermektedir.]

Hicaz Makamı

Hicaz makamı, hicazî hümayun, hicaz, uzal, zirgüleli hicaz namlarında dört nevi olarak kullanılmıştır ki sırasile bildiriykruz:

Hicazî hümayun makamı gizli mütenafirdir. Onun nağmeleri pestten tize doğru düğâh, dik kürdi, nim hicaz, neva, hüseyinî, acem, gerdaniye, muhayyer'dir. Bu seslerin nota isimleri, la, bakiyye bemollu si, bakiyye diyezli do, re, mi, fa, sol, la'dır.

Hümayunun dizisi, aşağıki cedvelde görüldüğü gibi, pest tarafta bir hicaz dörtlüsüne tiz tarafta bir puselik beşlisinin katılmasından teşekkül etmiştir. Bu makam sâit, nazil müstemeldir. Güçlü nağmesi dördüncü derece olan (neva - re) dir. Onun yeden sesi, durak nağmesiyle bir tanini buudündedir. Makam, ya durak veyahut güçlü seslerinden başlar; pest taraftaki hicaz dörtlüsünde seyredip güçlüde veya durakta muvakkat bir karar yaptıktan sonra puselik beşlisinde dahi gezinerek hicaz dörtlüsile durakta kalır.

Hümayunun birbiri ardınca nağmeleri aralıkları pesten tize doğru (1) küçük mücennep

Hümayun makamına, misal olmak üzere Musinin zarbı fetih usulündeki güzel, metin hümayun peşrevini derce ettik :

H. HÜMAYUN PEŞREVİ

MUSİ

Ağır $\text{♩} = 86$

1 *zarbı Fetih*

Dum _____ te ke dum _____ teke te ke dum

teke _____ dum _____ tek _____ dum _____ tek _____ dum _____ te _____ ke

dum _____ teke _____ dum _____ te _____ ke _____ teke dum

te _____ ke te _____ ke dum _____ tek _____ dum _____ dum _____ dum

mülaxime

te _____ ke te _____ ke dum _____ te ke dum dum tek te _____ ke _____ dum

tek _____ te _____ ke dum _____ dum tek _____ dum _____ dum tek _____ dum _____ tek

2 *dum dum _____ tek _____ teke*

dum dum _____ tek _____ teke

| Musi, Musevilerce haham Moşe Faro tesniye edilen zattır. İstanbullu ise de velâdet tarihi meçhuldür. Vefatı tarihinin miladî 1770 hicrî 1190 olmasına görn Lâle devri ve ondan sonraki zamanın hestekârlarile yaşamıştır. Metîn, yüksek, belîğ bir üslubu vardır. Tanburî olduğu kaviyyen zannolunur. Bazılarında bulunan nota mecmualarında mubarrer ve lâkin bozuk bir haylı peşrev ve saz semailerinden ma'da zarbî fetihtе hümayun peşrevî ve saz semaisi, nim devir usulünde nişaburek peşrevi, muhammes usulünde müsteâr peşrevi ve saz semaisi, zarbeyn ölçüsünde sazıkâr peşrevî ve saz semaisi olmak üzere yedi adet üstadane eserleri kalmıştır].

HİCAZ MAKAMI, mülâyımdır. Seslerinin isimleri pestten tize doğru, düğâh, dik kürdi, T 5

nim hicaz, neva, hüseyinî, evic, gardaniye, muhayyerdir; nota isimleri ise, la, bakiyye bemollu si, bakiyye diyezli do, re, mi, bakiyye diyezli fa, sol, la, dır. (cedveldeki hicaz dizisine bakınız)

Hicaz makamının dizisi, pest tarafta bir hicaz beşlisine tiz tarafta bir uşşak dörtlüsünün ilahakından müşkeldir. Makam sâit ve nazil olarak karışık bir halde kullanılmıştır. Güçlü beşinci derece olan (hüseyinî - mi) nağmesidir. Onda yeden sesi ile durak nağmesi aralığı bir taninîdir. Makam bazan duraktan ve bazan güçlüden başlar. Duraktan başladığına göre hicaz beşlisinde seyrederek ya durakta ve yahut güçlüde asma kalır ve sonra uşşak dörtlüsünde de gezinerek hicaz beşlisile karargâhda durur.

Hicaz aralıklarının, hümayununkinden farkı, altıncı sesin bir bakiye buudü tiz olmasından ibarettir. Hicaz makamının, tabîî ve umumî dizilerde icrası kabil şetleri bemol ve diyez işaretleriyle aşağıki cetvelde yazılmıştır :

1 kaba çarigâhta hicaz k. uzzal	2 k. hicazda hic. k. hicazda uzzal	3 yegâhta hic. yegâhta uzzal
4 k. hisarda hic. k. his. uzzal	5 hüseyinî aşî hic. hüseyinî aş. uzz.	6 acem aşî hic. acem aşî. uzzal
7 geveşte hic. geveşte uzz.	8 rastta hic. rastta uzz.	9 zengüleda hic. zengüleda uzz.
10 hicaz uzzal	11 kürdîde hic. k. uzzal	12 püselikte hic. pü. uzz.

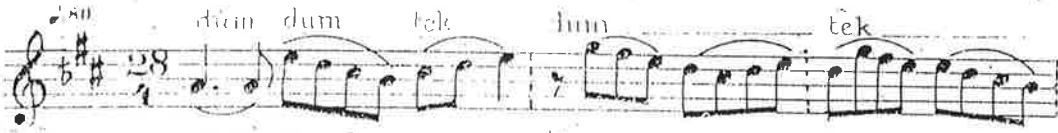
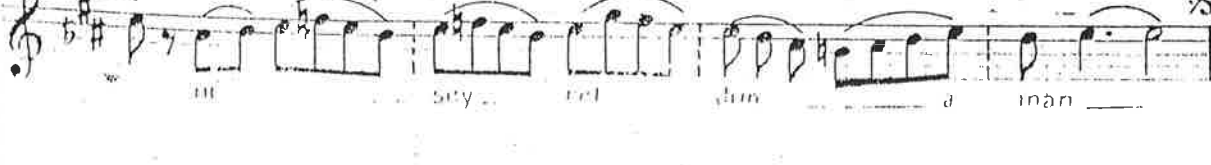
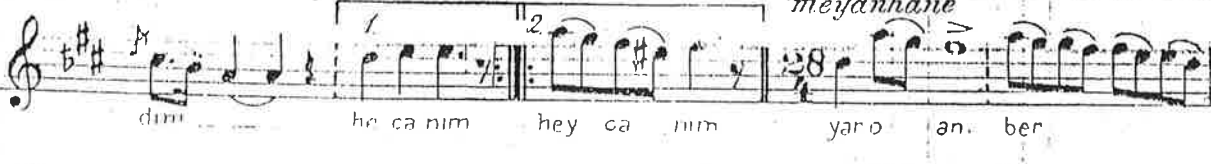
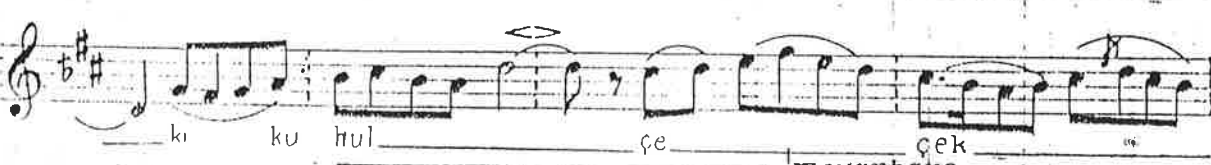
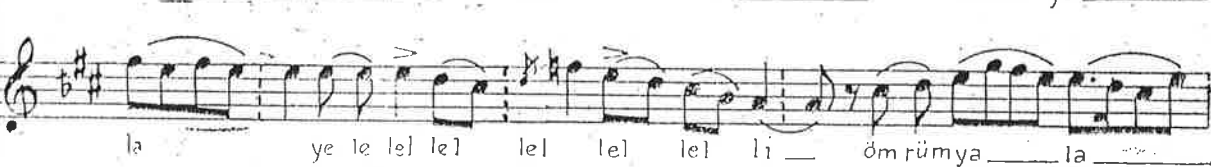
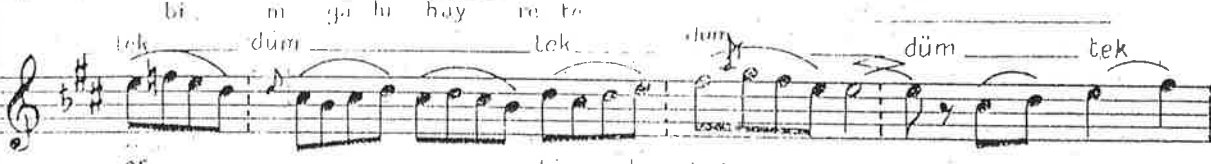
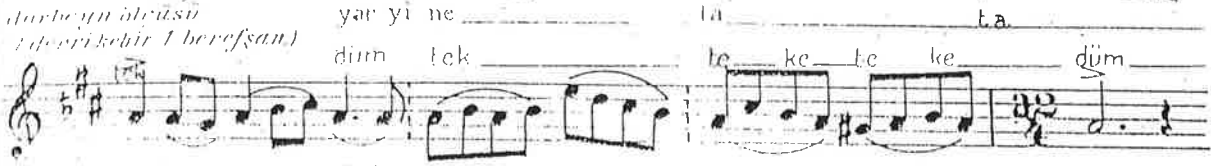
Yukarıdaki cetvelde, kaba hicaz, kaba hisar, geveşt, zengüle, kürdî, nağmelerinde hicaz makamının şetleri diyezlerle yazılmıştır; yanlışlıkla unutulmuş olmasından, bemollarla dahi o sesler üzerinde hicaz şetlerinin yazılabileceğini burada hatırlatmağı lâzım gördük.

Hicaz makamına misal olmak üzere, üslubundan Ebubekir ağanın eseri olduğunu kaviyen zannettiğimiz zarbçeyn usulündeki beatemin notasını koyduk :

HİCAZ BESTE

BEKİR AĞA

Ağırca

darbeğin ömrü
içerik bir (berefşan)

ESERİN GÜFTESİ

Yine tâbî nigâhı hayrete eşki kühul çektim
Meşamı câne ey dil rengü bûyi kâkülü çektim
(meyanhane) O anber fam ile hâli ruhi canânı seyrettim
O çeşmi mestü mahmuru görüp ben sürmeler çektim

(Mülâzime terennüm) Canım yâ lâ ye le lel le lel li
Ömrüm yâ lâ ye le lel le lel li li yar
Eşki kühul çektim

[Ebubekir ağanın, doğduğu yer İstanbul - Eyüp Sultan ise de velâdet tarihi malûm değildir. Şeyhülislâm Esat efendi tarafından yazılıp Damat İbrahim paşaya taktim edilen (Etrabûlasâr fi tezkireti urefâiledvar) namında musiki üstadlarının bir kısmının tercümei halini muhtevî risalede şöhretinin lâle devrinde olduğu ve üstadıyyeti ilhaz ettiği münderiçtir. Enderûnî hümayında kılar çavuşı olduğu M 1738 H 1152 tarihli kendi garbî mecmuasında yazıldığı ki Darülfünun kütüphanesinde (360) numarada mevcuttur. Yine o kütphanenin (336) numaralı ve (1210) tarihli fasıl mecmuasında görüldüğü veçhile puselik aşiran makamında yapmış olduğu müşterek kârda arkadaşları Kara İsmail ağa, İbrahim çavuş, Ali paşa, Ahmet çavuş, müezzin yani tabî Mustafa efendi ile yaşamış olduğu anlaşılmasına binaen M 1760, H 1180 tarihlerine doğru vefat etmiş olması tahmin edilebilir. Bekir ağanın pek çok eser yapmış olduğu mecmualarda görülmektedir. Bakiyye kalan enfes eserlerinden sakil usulünde yegâh kâr, yegâh remel beste, yegâh nakış ağır semai, nakş yürük semai, uşşak zincir beste, ağır çenber beste, aksak semai, hicaz nakış yürük semai, nühüft zarbeyn beste, isfahan nakış yürük semai, hüseyinî zincir beste, nühüft zincir beste, nühüft ağır semai, nühüft yürük semai, evic muhammes, evic zincir beste, hüzzam muhammes beste, saba nakış yürük semai, mahur zarbeyn beste, mahur ağır semai, mahur nakış yürük semailer, beste İsfahan ağır ve yürük semailer kendisinin yüksek, metin, zarif bir üsluba malik, velud ve pek muktedir bir bestekârimız olduğunu isbat etmektedir.]

UZZAL makamı, mülâyimdir. Dizisi hicazinkinin aynidir ve lâkin dizinin bünyesi pest tarafta bir hicaz dörtlüsüne tiz tarafta bir rast beşlisinin inzınam etmesinden husul bulmuştur. (Yukarıda hicaz dizisinde uzzale bakınız.)

Uzzal sait ve nazil bir tarzda karışık olarak istimal edilmiştir. Küçlü dördüncü (neva — re) sesidir. Güçlünden veya karargâhtan başlayan makam dördüncü derecede muvakkat bir karar yapar ve hicaz dörtlüsüyle durakta kalır.

Uzzale misal olmak üzere Sernayî Ali dedenin uzzal saz semaisini kari'lerime takdim ettim:

UZZAL SAZ SEMAİ

NAYİ ALİ DEDE

Yürüke $\text{♩} = 155$

aksak semâ alçısı

son 2

[Sernayî Ali dedenin velâdet ve vefat tarihleri malûm değıl ise de milâdî 1807, hicrî tarihlerinde İstanbul'da bir Mevlevihanede Sernayî olduğu muzika nazır Necip Paşanın kütünesinde bulunan işaretsiz hamparsum notası ile muharrer peşrev ve saz semailerini hamıl muallardaki kendi mühründen anlaşılmıştır. Te'lif ettiği bir hayli peşrev ve saz semailerinde güzeli olan ızzal semaisinin kendisine mahsus bir ikar vardır].

ZİRGÜLELİ HICAZ veya hicaz zirgüle makamı mülayimdir. Onun sesleri pestten tize düğâh, dik kürdî, nîm hicaz, neva, huseynî, dik acem, şehnaz, muhayyerdir. Nota ismi lâ, bakıyye bemollu si, bakıyye diyezli do, re, mi, fazla diyezli fa, bakıyye diyezli sol Dizisi, pest tarafta bir hicaz beşlisine tiz tarafta bir hicaz dördlüsümün ilâvesinden talâ etmiştir. (Aşağıki cetvelde dizisine bakınız). Makam saittir. Güçlü nağme beşinci derece (huseynî — mi) dir. Bir küçük mücennep aralığında bulunan yedinci yeden nağmesi kuv bir kalış hissini verir. Makam, ya duraktan veya güçlüden başlar. Hicaz beşlisinde seyir sonra güçlüde muvakkat karar yapar. Sonra tiz taraftaki hicaz dördlüsünde de seyir ile kâ gâhta durur. Hicaz zirgülede seslerin birbirinden sonra aralıkları pestten tize doğru (1) küçük mücennep (2) artık ikili, (3) küçük mücennep, (4) taninî, (5) küçük mücennep, (6) artık (7) küçük mücennep'tir.

Karargâh nağmesine nazaran hicaz zirgülenin buutleri pestten tize doğru (1) küçük mücennep (2) büyük üçlü, (3) tam dördlü, (4) tam beşli, (5) orta altılı, (6) büyük yedili (7) tam sekizlidir. Hicaz zirgüleyi mahallinde yazmak için, tabii dizisile kendi dizisinin aralıklarını karşılaştırınca, çarigâhın yedinci sesine bir bakiyye bemolu, birinci sesine bir bakiyye diyezi, dördüncü sesine bir fazla diyezi, beşinci sesine bir bakiyye diyezi koymak gerek olduğu anlaşılabacağından, dizinin dananımında tagîr işaretlerini mezkûr seslerin başlarına vazetmelidir.

Tabii çarigâh dizisile umumî dizide zirküleli hicazın icrası kabil şetlerinin dizileri: tagyir işaretleriyle aşağıki cetvelde gösterilmiştir:

1 kaba çarigâhta zirgüleli h. 2 k. hic. zirgüleli hic. 3 k. h. zirgüleli hic.

4 yegâhta zirgüleli hic. 5 nîm k. his. zirg. hic. 6 nîm k. his. zirg. hic.

7 hüseyinî aşıranda z. h. 8 acem aşır z. h. 9 eric arı.

10 hicazkâr yahut z. suzınak. 11 nîm zirgülede h. x. 12 nîm zirgülede h. x.

13 hic zirgüle. 14 kürdide z. h. 15 kürdide x. h.

16 segâhta z. h. 17 puselikte z. h. 18 nîm zirgülede x. h.

Kadımdenberi müzikçilerimiz, segâh, ferahnak, evic makamlarında kullandıkları hicaz dördlülerinin birinci ile ikinci ve üçüncü ile dördüncü nağmeler aralıklarını küçük mücennep yerine bazan bir bakiyye olarak kullanmışlardır. Çünkü umumî dizinin bazı mahallerinde küçük mücennep buutleri mevcut bulunmayıp bakiyye bulunmaktadır. Pest tarafta bir küçük mücennep ile tiz tarafta bir bakiyye ve bunun aksine olarak pestte bir bakiyye, tizde bir küçük mücennepin mevcudiyeti hicaz zevkini hakiki bir derecede bozmamaktadır. Bu sebeple bazı şetlerin dizilerinde tiz veya pest tarafta bakiyye buudunu kullandık.

Zirgüleli hicaza misal olmak üzere Hızır ağa'nın sakil usulünde hicaz karabatak peşrevini musikişinasların zevk ve istifadelerine arz ediyorum ki kendisine mahsus güzel bir üslûba malik olduktan mada anallî cevâph cümleleri bavi olması cihetile de nümunelik bir saz eseridir.

(İkâ ve eşkâl bahıderinde hicaz eserlere müracaat.)

(Zin fülâhî)

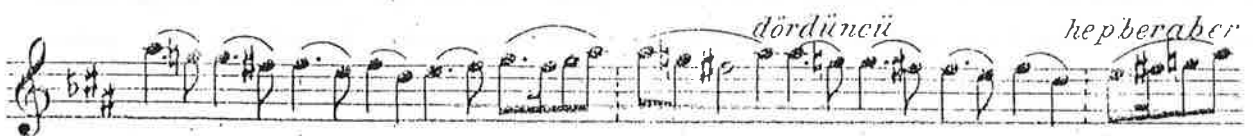
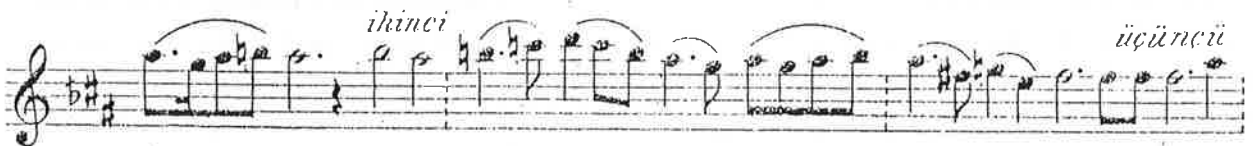
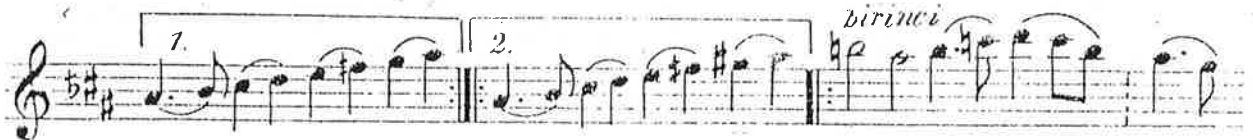
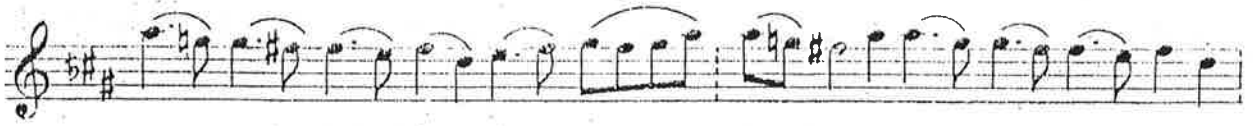
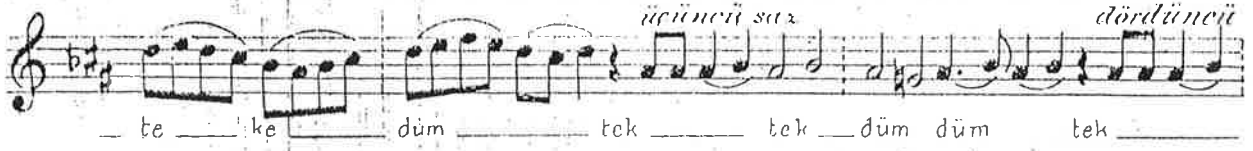
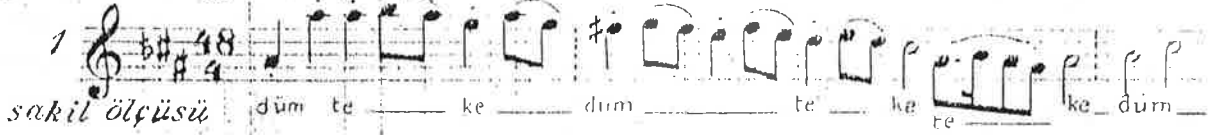
HİCAZ KARABATAK PEŞREVİ

HIZIR AĞA

Yürükce 2-66

birinci saz

ikinci saz

3
birinci

ikinci

üçüncü

dördüncü

birinci

ikinci

üçüncü

dördüncü

hep beraber

4 birinci

[Hızır ağının doğduğu yer malûm değildir. Tanburîdir ve zamanının muharrir ve şairlerindendir. Birinci sultan Mahmudun musahiplerinden olduğunu ve te'lif ettiği musebba usulünde veçhi arazbar peşrevini saz meclisinde Sultana dinleterek tahsin edildiğini merhum Sultan Mahmud diye kendi eseri olan) Tefhimülmakamat fi tevlidün nağamat), (Süleymaniye kütüphanesi Hafit efendi kitaplarında numara 291) namındaki edvar risalesinde yazmış bulunduğu ve kitabın baş sahifesindeki Mehmet Şerif nam mühtirün tarihi milâdî 1748, hicrî 1162 olması nazarın bu tarihten evvel ve sonraları yaşamış bulunduğu anlaşılmıştır. Vefat tarihini de bilmiyoruz. Saz eserleri olmak üzere bu güne kadar gelebilen, sakil usulünde hicaz karabatak segâh karabatak peşrevlerle ısfahan, saba zemzeme saz semaileri ve mihterlere mahsus beyal saat peşrevi güzel ve nümunelik eserlerindendir] .

PUSELİK

MAKAMI

Puselik dizisi mülayimdir. Pestten tize doğru nagmeleri, dügâh, puselik, çârigâh, neva, hüseyinî, acem, gerdaniye ve yahut nim şehnaz, muhayyerdîr; yazı isimleri, lâ, si, dö, rê, mi, fa, sol ve yahut bakiyye diyezli sol, lâ'dır. Puselik makamının dizisi iki türdür; bestekârlar ekseriya bu iki şekli mümtaz bir halde kullanmışlardır: birinci dizi, pest tarafta bir puselik beşlisine tiz tarafta bir hicaz dörtlüsünün birleşmesinden hüsule gelmiştir; ikinci dizi, pest tarafta bir puselik beşlisine tiz tarafta bir kürdî dörtlüsünün iltihakından vücut bulmuştur. (Aşağıki cetvelde de türlü puselik dizisine bakınız).

Puselik makamı sâittir. Her iki dizide dahi güçlü sesi beşinci (hüseyinî-nî) dir. Birinci puselik dizisinin yeden nağmesi olan (nim şehnaz — bakiyye diyezli sol) kuvvetli bir karar hissini vermektedir. Makam, evvelâ puselik beşlisinde ya güçlü veya üçüncü ve yahut durak nagmelerinden başlar, puselik beşlisinde seyrettikten sonra o nagmelerde muvakkat bir karar yapar ve bazan da tizdeki kürdî veya hicaz dörtlüsünde dahi gezinip avdetle durakta kalır.

Her iki puselik dizisi nagmelerinin pestten tize doğru aralıkları (1) bir taninî, (2) bir bakiyye (3) Lir taninî, (4) bir taninî (5) bir bakiyye (6) bir taninî yahut bir artık ikili (7) bir taninî yahut bir küçük mücenneptir; durak nagmesine göre aralıkları (1) bir taninî (2) bir küçük üçlü $\frac{3}{7}$ (3) tam dörtlü (4) tam beşli (5) küçük altılı $\frac{1}{8}\frac{2}{8}$ (6) küçük yedili $\frac{1}{9}\frac{6}{9}$ ve yahut yedili $\frac{1}{11}\frac{2}{11}\frac{3}{11}\frac{6}{11}$ (7) tam sekizlidir.

Çârigâh dizisinin altıncı sesinden itibaren tize doğru kendi mevkiinde yazılacak olan ikinci puselik dizisinin nagmeleri tamâmile çârigâh dizisinde mevcut olduğu için puselik dizisinin donanımında hiç bir tagyir işaretine hâcet yoktur; nihayetinde kicaz dörtlüsü bulunan birinci puselik dizisinde yedinci nagmeye vaz'ı lâzım bakiyye diyezini de lahin arasında notaya ilâve etmekle iktifa ederiz. Umumî ve tabîî dizilerde, puseliğin kabili iera şetleri diyez ve bemol işaretleriyle cetvelde gösterilmiştir:

1 kaba çarigahta p. 2 nim hıcazda p.

3 hıcazda p. 4 h. p.

5 yeğühta p. 6 kaba hırdı p.

7 kabı h. p. 8 ruhmucaz

9 acem asırandı p. 10 irakta p.

11 gevestte p. 12 9. le p.

13 nihavend 14 nim zirgüleda p.

15 nim zirg. p. 16 zirg. p.

17 zirg. p. 18 puselik

19 kürdide p. 20 kürd p.

21 puselikte p. 22 puselikte p.

Dedenin, gramofonu makamında olan şakirdi Mutaf zade Ahmet efendiden alınmış meşhur puselik şarkısıyla, Tellâl zade Hacı İsmail efendinin zarif puselik nakış yürük semaisini misâl olmak üzere aşağıda yazdık:

Ağır $\text{♩} = 58$ düm te ka düm tek düm te ka düm

ağır aksak semâi ahi zül fân de dir be be

tek

him ce nan ey sen de

kal dı ge ge ce

gün düz ni gâ him cenan

ey a man beli ya

ri rin ah

in ci dir miş ge ge

in meğer lu a

lu him ine

PUSELİK ŞARKI

DEDE EFENDİ

Zülfündedir benim bahtı siyâhım
Sende kaldı gece gündüz nigâhım
İncıdirmiş seni meğerki ahım
Seni sevdim odur benim günahım

Aşkını gönlümde saklarım nihan
Gizlice gizlice ağlarım heman
El gibi cefadan eylemem fegan
Seni sevdim odur benim günahım

PUSELİK NAKIŞ YÜRÜK SEMAİ

DELLÂL ZADE İSMAİL EFENDİ

Orta ♩ = 180

yürük semai düm tek tek düm teke

Ce fa — sa a sı ka yâ rin

ve fa — de gal de ne dir — gâ zeu — le hic

ni gâ bi da — sa la — de gîl de ne dir —

ga rep — le bir ni gâ la da — sa fa — de gîl

de ne dir — vay vay — ta dir dir ten na — tıl

lil len det de re dil li ney — vay —

ta dir dir ten na tıl lil len det de re dil li ney —

vay ah — ta ma bu — ta ma de li — var

dimey şu — ta dev can ah — ah — kur

ba — nu o tam — yar hay ra nimo tam —

sa na bu ca nū di li ver dim ey şu hi
dev ran ah ah kur ba ni rō
lām yar hay ra nū o lān dest
ey şa hı mūl ki hūs nū an ben de i ūf ta de ne
ra hi na kur ban vay gel gel
ben de i lut fun vay gel
lut fu na kur ban
vay gel lut fu
na kur ban

Cefası aşıkâ yârin vefa değilde nedir?
Gazeple bir nige hi de safa değilde nedir?
Vay tadır dîrten ten na til lillen detteredilli ney vay (mükerrer)
Ah sana bu canūdili verdim ey şuhi devran ah ah
Kurbanın olam yar, hayranın olam, sana bu canü dili verdim

Ey şuhî devran ah ah kurbanım olam yar hayranım olam dost ;
Ey şahi mülki hüsnüân bendei üstadene rahine kurban vay ;
Gel gel bendei şahım vay, gel gel
Bendei şahım vay, gel gel lûtfuna kurban.

ŞEHNAZ PUSELİK MAKAMI — Bu makam, birinci puselik dizisinin tiz duragından başlı-
yarak nazil bir surette icra olunan puselik makamından başka bir şey değildir; şehnaz puselik
makamı tiz durak olan muhayyer sesinden başlar, puselik dizisinin tiz tarafına mevzu nazîri
dizinin puselik dörtlü veya beşlisi ile puselik dizisinin tizindeki hicaz dörtlüsünde karışık bir
surette gezinir, güçlü olan (hüseyinî - mi) nağmesinde muvakkat karar eder; sonra pestteki
puselik beşlisinde dahi seyri ile durakta yedenli yedensiz kalır.

Şehnaz puselik makamına örnek olmak üzere, üç yüz senelik bir eser olduğunu tahmin
ettiğim, müellifi meçhul ve curcuna usulünde zarif saz semaisini okuyahlarımıza arzettim:

ŞEHNAZ PUSELİK SAZ SEMAİSİ

(İkka ve şekiller bahsinde puselik eserler arayınız)

♩ = 46

1
çokyürük
curcuna

Ş. mülâzime

son 2

A handwritten musical score consisting of ten staves. The notation is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often grouped with beams and slurs. Bar lines are used to divide the measures. There are several repeat signs (double bar lines with dots) and a section marked with a circled 'S' and a double slash. A measure number '82' is written at the bottom left of the page.

3

82

[HAMAMI ZADE ISMAİL EFENDİ] — Bu zat umumen Dede efendi namile maruftur. Velâdet tarihi (miladî 1777 hicrî 1191) dir. Doğduğu mahal İstanbul - Şehzadebaşıdır. Hamî ve mürebbisi Uncu zade kisedarı anadolu Mehmet efendi vasıtasile gençliğinde baş muhasebe kalemine mülâzimeten girmiş, sonraları kalemî terkle Yenikapı mevlevihanesinde soyunarak çilekeş dedelerden olmuştur. Çileşi esnasında, zülfündedir benim bahtı siyahım, meşhur puse-lik şarkısını bestelemiş, bunu üçüncü Şultan Selim işiderek dedeyi enderuna celple kendisinden şarkıyı dinliyerek mevlevihaneye iade etmiştir. Üç sene çileden sonra kendisine musahip ve müezzîn yapmıştır. İkinci Sultan Mahmut ve Sultan Mecid de onu kendilerine musahip yapmışlardır. Dede efendi nayzendir. Kendisi gayetle zühtü takva sahibi idi. Ondan üç fasıl eser meşketmiş olan üstadım Zekâî efendinin bana söylediğine göre dedenin sesi ince ve çiliz imiş, hatta meşk esnasında kalbî terennüt edermiş. Te'lif ettiği her nevl eserlerinde zühüt hissi mündemiçtir; Eserleri üstadlığını ispat etmektedirler. Kâr, nakış, semaî, beste, şarkı, köçekçe, peşrev, durak, ayîni şerif, ilâhî olmak üzere yüz altmışı mütecavuz eseri mevcut ve malûmdur ki her birisi bestekârlar için birer musiki hazinesidir. Dede üçüncü defa olmak üzere Dellâl zade Hacı İsmail efendi ve Mutal zade Ahmet efendilerle hacca gidip orada kole-
raya tutularak vefat etmiş, na'sı Hazreti Ayşenin ayak tarafına defnedilmiştir: (miladî 1864 hicrî 1261)

DELLÂL ZADE İSMAİL EFENDİ — Bu üstat İstanbullu olup (hicrî 1220, miladî 1804) senesinde doğmuş ve hicrî (1286) da vefat etmiştir. İkinci Sultan Mahmudun Yeniçerileri imha etmesi vak'asında dellâl pederile sokaklarda münadilik etmesine mükâfatan padişah tarafından musahipliğe alınmıştır. Sonra, Sultan Aziz tarafından da ikinci dafa olarak ser mü-
ezzin ve hanende tayin edilmiştir. Pek velut ve muktedir bestekârimız Muhibbîn Sadettin beyin dediği veçhile günümüzde zerafet ve belâğat harikası Nedim gibi dellâl zade de eserlerinde zerafet ve güzellik yaratmıştır. Haşim beyin fasıl mecmuasında munderiç elli beş adet, kâr, nakış, beste, semaî, şarkılardan maada diğer eserlerde bestelediği malûmdur.

KÜRDİ

MAKAMI

Kürdî dizisi mîllîyîmdir. Pestten tize doğru seslerinin isimleri, dügâh, kürdî, çârigâh, neva, hüseyinî, acem, gerdaniye, muhayyerdir; nota isimleri ise, la, küçük mücennep bemollu si, do, re, mi, fa, sol, la, dir. Kürdî dizisi pest tarafta bir kürdî dörtlüsüne, tiz tarafta bir puselik beşlisinin birleşmesinden teşekkül etmiştir. (cetvelde kürdî dizisine bakınız). Kürdî makamı sâit-tir; lâkin ekseriya dizide karışık hareket eder. Güçlü nağme dördüncü derece olan (Neva - re) dir. Bunda yeden nağmesi bir taninî aralığındadır. Bununla beraber bazı bestekârlar bir küçük mücennep aralığına nadiren karar vermişlerdir. Makam, kürdî dörtlüsünün ya durak ya güçlüsünden başlar, onda gezinip durak veya güçlüde muvakkat karar yapar. Sonra icap ederse puselik beşlisinde dahi seyrederek gelir durakta kalır.

Kürdî dizisi nağmelerinin birbirinden sonra buutleri (1) bir bakıyye (2) bir taninî (3) bir taninî (4) bir taninî (5) bir bakıyye (6) bir taninî (7) bir taninîdir; durak nağmesine göre aralıkları (1) bakıyye (2) bir küçük üçlü (3) tam dörtlü (4) tam beşli (5) bir küçük altılı (6) küçük yedili (7) tam sekizlidir.

Kürdî dizisini mevkiinde yazmak istediğimizde tabîî çârigâh dizisinin altıncı sesinden tize doğru yazılacaktır. Çârigâh dizisinin altıncı yedinci sesleri arası bir taninî, kürdinin birinci ve ikinci sesleri mesafesi bir bakıyye olduğundan çârigâhın yedinci sesine bir küçük mücennep bemolu vazetmek lâzımdır. Çârigâhın yedinci, sekiziñbi nağmeleri bundu bir bakıyedir, yedinci sese konulan küçük mücennep bemolile bu seslerin aralığı bir taninî olmuştur. Kürdinin üçüncü ve çârigâhın birinci seslerinden sonra aralıklar birbirinin aynıdır; donanimde çârigâh dizisinin yedinci sesine bir küçük mücennep bemolu koymakla kürdî dizisini mevkiinde yazmış oluruz.

Kürdî dizisinin. tabîî ve umumî dizilerde icrası mümkün şetlerini diyez ve bemol işaretleriyle aşağıki cedvelde yazdık:

1 kaba çarigâhla kürdi.

2 nim kaba hicazda k.

3 kaba hicazda k.

4 kaba hicazda k.

5 ferahnüma

6 kaba nim hisar'da k.

7 kaba hisar'da k.

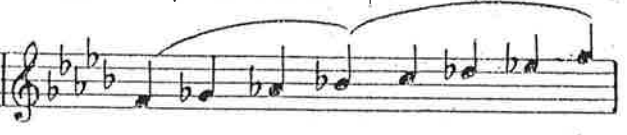
8 kaba hisar'da k.

9 aşkesza

10 acem aşiranda k.

11 ırakta k.

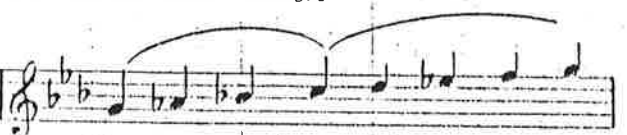
12 gevestle k

13 geveste k

14 hicax kâr kürdi

15 nim xirgülede k.

16 xirgülede k.

17 xirgülede k.

18 kürdi

19 kürdide k.

20 dık kürdide k.

21 kürdide k.

22 pusehikle k.

Kürdî makamına misal olmak üzere, hafız Rif'atın muhammes usulündeki zarif kürdî beste-
sinin notasını okuyanlarımıza taktim ettik:

agır $\text{♩} = 84$ düm — te ke dum lek düm — düm —

muhammes ah — ka — me tin — ser vi — se
ah — göz — le rin — ner gi — si
ah — hüs — ni le — bir ta — ze
te — ke dum lek te ke dum

hi — dir a — rı zın — ber —
şeh — la sa — rı çın — mış
gül — sun ger — ci ey na
tek

ki — se — men ya — lel li ya — lel li
ki — ha — ten
zik — be — den

ya — lel li ya — lel le le li a — rı zın —

son *meyan hane*
ber — ki se — men — ah leb — le

rin — ya — ku — ti — ah — mer

diş — le rin dür — ri — a — den

KÜRDİ BESTE HAFİZ RİFAT

Kametın servî şehîdir arızın berki semen
Gözlerindir perkişi şehlä saçın mışki hiten
Leblerin yakutu ahmer dişlerin dürri aden
Hüşnile bir taze gülsün gerçi ey nazik beden
(Mülâzime terennüm) Yalelli yalelli yalelli ya leleli arızın berki sem

[Hafız Rifatin ismi Süleyman olup Uskûdarlı ve monlalardandır. Velâdet ve vefat tarihleri meçhuldür. On yedi yaşında hafız kur'an etmiş, sonra ulumu diniyeden icazetname almıştır. Hicrî 1140, takriben miladî 1777 senelerinden evvel ve sonraları yaşamıştır; şöhretli İslâm devrinde şayi olmuştur. 1139 hicrî tarihli fasıl mecmuasında ismine muzaf eserlerin mevcudiyeti onu teyit etmektedir. Sadası latif ve hâzin, okuyuşu pek makbul ve tabiatı şiiyeyi varmış. Bir hayli eser bestelemiş olduğu Darülfünun kütüphanesinde yıldız kütüphanesine ait müteaddit fasıl mecmualarında görülmüş ise de bugün elimizde, kürdî muhammes beste, nikriz hafif beste. püselik aşiran nakış yürük semâî, segâh muhammes bestesi olmak üzere dört parçası vardır ki onlar hafız Rifatin muktedir bir bestekâr olduğunu ispat etmektedir.]

SEGÂH

MAKAMI

Segâh dizisi mülayemet birliğine malikdir. Sesleri pestten tize doğru, segâh, çârîgâh, neva, dik hisar, acem yahut evic, gerdaniye, muhayyer yahut sünbüle, tiz segâhtır; nota isimleride fazla hemollu si, do, re, fazla hemollu mi, fa yahut bakıyye diyezli fa, sol, la ve yahut bakıyye diyezli la, fazla hemollu si, dir.

Segâhın dizisi iki suretle kulanılmaktadır: Birincisi pest tarafta bir segâh beşlisine tiz tarafta bir hicaz dördlünün inzımanından mütecekkildir; ikincisi pest tarafta bir segâh dördlüsüne tiz tarafta bir ferahnak beşlisinin ilâvesinden mütehasıldır (Şetler cevvelinde segâh dizilerine bakınız). Bestekârlar bu söylediğimiz iki diziyi birbirinden ayırt elmeksiz istimal etmişlerdir. Makam sâittir. Güçlü sesi, üçüncü derece olan (neva - re) dir. İptida, ya durak ve yahut güçlüden olur. Pest tarafta segâh dördlü veya beşlisinde seyir ile durak veya güçlüde muvakkat karar eder, icap ederse, sonra tiz taraftaki hicaz dördlü veya ferahnak beşlisinde dahi gezinerek durakta yedenli veya yedensiz kalır.

İki türlü segâh dizilerinde nağmelerin birbirinden sonra aralıkları (1) bir küçük mücennep $\frac{2}{3}$ (2) bir taninî (3) bir büyük mücennep $\frac{3}{4}$ (4) bir küçük mücennep ve yahut bir taninî (5) bir taninî yahut bir küçük mücennep (6) bir taninî yahut bir artık ikili (7) bir büyük mücennep yahut bir bakıyyedir; durak nağmesine göre her iki dizinin buutleri (1) bir küçük mücennep (2) bir orta üçlü $\frac{1}{2}$ (3) tam dördlü (4) orta eksik beşli $\frac{2}{3}$ ve yahut tam beşli (5) orta altılı $\frac{3}{4}$ (6) orta yedili $\frac{4}{5}$ ve yahut büyük yedili $\frac{5}{6}$ (7) tam sekizlidir.

Donanımda kullanacağımız ikinci segâh dizisini kendi mevkiinde yazmak için, tabii çârîgâh dizisinin yedinci sesinden itibaren tize doğru olan aralıklarını, segâh dizisi buutlerine göre

tağyir işaretleriyle değiştirmek lâzımdır : İkinci segâh dizisinin birinci ve ikinci sesleri arası bir küçük mücennep, çârigâh dizisinin yedinci ve sekizinci nağmeleri mesafesi ise bir bakıyye olduğundan, onun yedinci sesine bir fazla bemolü koyarak küçük mücennebi elde ederiz ; segâhın ikinci ve üçüncü, çârigâhın birinci ve ikinci nağmeleri aralıkları birer taninîdir, hiç bir işaret istemez ; segâhın üçüncü ve dördüncü sesleri buudü bir büyük macennep, çârigâhın ikinci ve üçüncü nağmeleri aralığı bir taninî olup onu büyük mücennep yapmak için üçüncü sesine bir fazla bemolü koruz ; segâhın dördüncü ve beşinci dereceleri mesafesi bir küçük mücenneptir, çârigâhın üçüncü ve dördüncü sesleri buudü ise aslında bir bakıyye iken demin dördüncü sesine bir fazla bemolü ilâvesile bakıyyeyi küçük mücennep yapmış olduk ; segâhın beşinci ve altıncı nağmeleri arası bir taninî, çârigâhın dördüncü beşinci sesleri beyni yine bir taninî olduğundan bir işaret lâzım değildir ; segâhın altıncı yedinci sesleri buudü bir taninî, çârigâhın beşinci altıncı nağmeleri aralığı yine bir taninîdir, bir işaret istemez ; segâhın yedinci ve sekizinci sesleri mesafesi bir büyük mücenneptir, başta çârigâhın yedinci sesine vazettiğimiz fazla bemolile o kendiliğinden hasıl olmuştu. İmdi çârigâh dizisinin donanımında, onun yedinci ve üçüncü seslerine bir fazla bemolü vazetmekle ikinci segâh dizisini mevkiinde yazmış oluruz ; birinci segâh dizisinde mevcut olan (evic - bakıyye diyezli fa) ve (sünbüle - bakıyye diyezli la) seslerini yazmak icap ettikte onlara ait tağyir işaretlerini lahin esnasında ilâve ederiz.

Segâhın umumî ve tabîî dizilerde, bemol ve diyez işaretleriyle tabirî kabil olan şetleri aşağıki cedvelde göstermiştir :

1 kaba çârigâhta segâh	2 k. nim hic. seg.
3 k. nim hic. seg.	4 k. dik hic. seg.
5 k. dik hic. s.	6 yegâhta s
7 nim k. h. s	8 nim k. h. s

9 k dık h s.

10 k dık h s.

11 acem aş s.

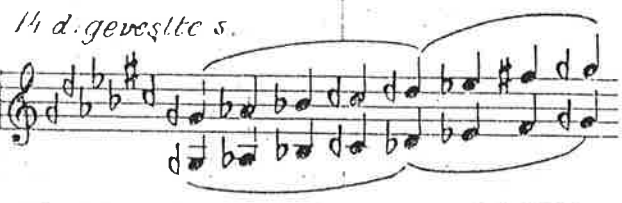
12 ırak yah eviç

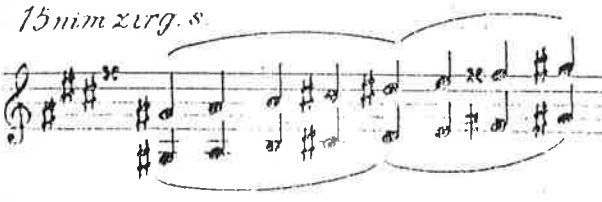
13 ırak yah. eviç

14 d. geveştir s.

15 nim zirg s.

16 nim zirg s

17 dik zirg s.

18 dik zirgülede s

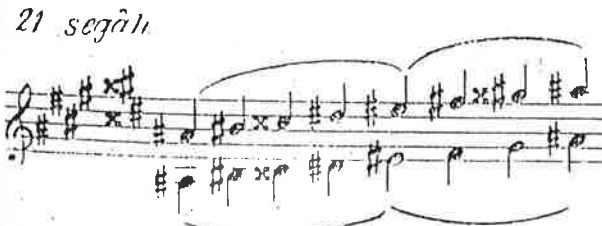
19 kürdide s

20 kürdide s

21 segâh

22 segâh

Segâh makamına misal olmak üzere Hafız Rifatin metin segâh bestesile. iki yüz on seneyi

mütecaviz bir zamanın eseri olan bestekârı meçhul segâh semâisinin notalarını musikişinasların istifadelerine arzeyliyorum :

BESTE SEGÂH

HAFİZ RİFAT MONLA

agır ♩-80

Muhammes

düm — te ke düm tek — düm

ah be — bez inı mey

düm tek te ke düm tek te ke düm

de — mı — mül ri

tek — te ke teke

ba — bir — nağ

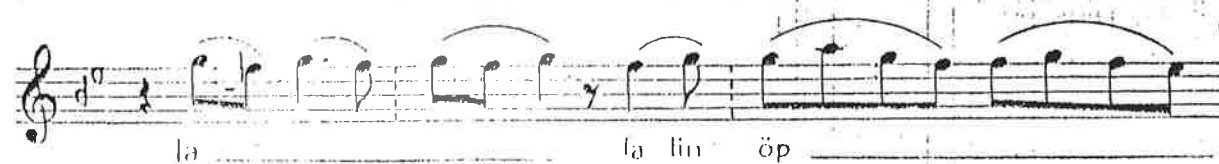
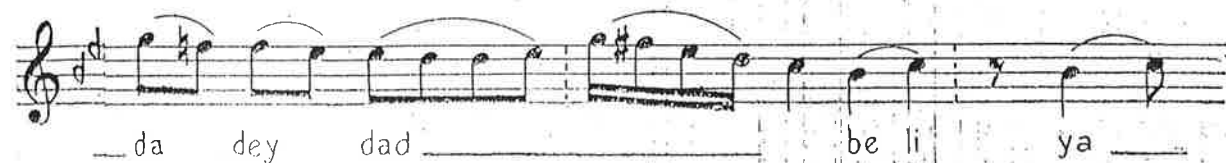
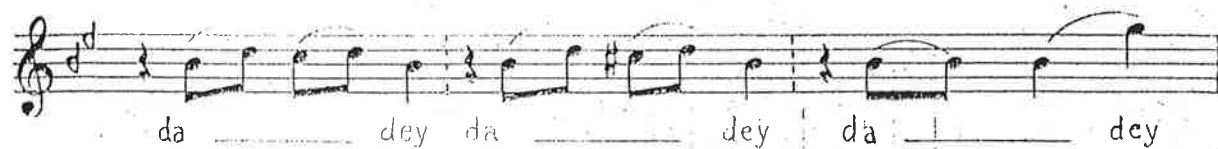
nağ me i — dil —

cu — ko par —

terennüm

ah ca nın ya — la —

yel le le lel — li — te re le

BESTENİN GÜFTESİ

Bezmi meyde mıtrıbâ bir nağmei dilcu kopar;
Şevki bahş ol meclise gir bir sadayı hu kopar;
Zülfün ohşa lâ'lin öp bağı cemalinden Fasih;
Kâh sünbül çini zevk ol taze şeftalu kopar.

(Mülâzime terennüm) Ah canımı ya la yel le le lel li tere le lel li
Ye le lel le li vay, dadey dadey dadey
Dadey dat beli yarimen

SEGÂH AKSAK NAKİŞ SEMAİ

yürükce 2/4

Aksak semai

te- lek- dum- te- ka- dum- tek- dum- te- ka- dum- tek-
ya- rim- şı- kâr- den- ge- lir- hay- lı- za- man-
a- şık- lık- la- be- nim- ha- lım- ya- man-

dir- me- ger- yağ- mur- ya- gar- yol- lar- du- man-
dir- a- kan- göz- le- ri- min- ya- şı- re- van-

dir- di- ke- rim- ya- re- mi- zah- mım- o- nul-
dir- ka- şı- nın- ya- yı- na- kar- şı- du- rul-

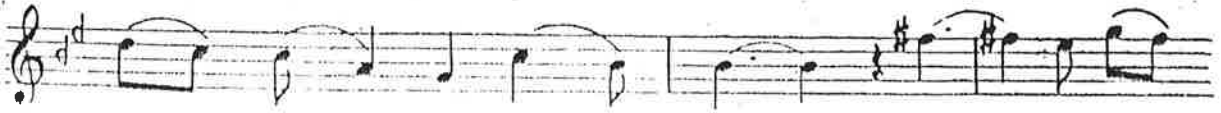

maz- a- ça- rım- si- ne- mi- dop- do- lu- kan-
maz- mü- jün- ok- la- na- si- nemni- şan-

terennüm

dir- len- dir- dir- ten- ten-

du- du- dir- ten- ten- dir-

dir- ten- ten- dir- ten- te- nem- nai- dir-

ney- a- ça- rım- si- ne- mi- dop- du-

lu- kan- dır-

SEMAİNİN GÜFTESİ

Yârim şikârdan gelir hayli zamandır ;
Meğer yağmur yağar yollar dumandır ;
Dikerim yâremi zahmim unulmaz ;
Açarım sinemi dop dolu kandır.
(Mülâzime terennüm) Ten dir dir dir ten, ten dir dir dir ten ;
Ten dir dir ten, ten dir ten te nen na dir ney,
Açarım sinemi dop dolu kandır

Âşıklıkla benim halim yamandır ;
Akan gözlerimin yaşı revandır ;
Kaşının yayına karşı durulmaz ;
Müjün oklarına sinem nişandır.
[Mülâzime terennüm evvelki gibi]

HÜSEYİNÎ

MAKAMI

Hüseynî dizisi mülâyimdir. Nağmelerinin pestten tize doğru isimleri, dügâh, segâh, çârigâh neva, hüseyinî, evic, gerdaniye, muhayyer'dir ; nota adları ise, lâ, fazla bemollu si, do, re, mi, bakiyye diyezli fa, sol, lâ'dır. Hüseynînin dizisi, pest tarafta bir hüseyinî beşlisine tiz tarafta bir uşşak dörtlüsünün katılmasından tahassul etmiştir (cetvelde hüseyinî dizisine bakınız).

Hüseynî makamı sâit ve ya nazil ve ekseriya karışık olarak istimal edilmiştir. Makamda güçlü nağme beşinci derece olan (hüseyinî — mi) dir. Sâit olduğu zaman evvelâ, pestteki hüseyinî beşlisindeki durak ya ya güçlüden başlar, onda seyrederek güçlü ve ya durakta muvakkat kalır, sonra tiz taraftaki uşşak dörtlüsünde dahi gezinerek karargâhta durur ; eğer makam nazil ise tiz taraftaki uşşak dörtlüsünden başlar, güçlüde asme kalır ve sonra hüseyinî beşlisile karargâhta durur.

1) 12000 (6) küçük, yedili, 7) tam sekizlidir.

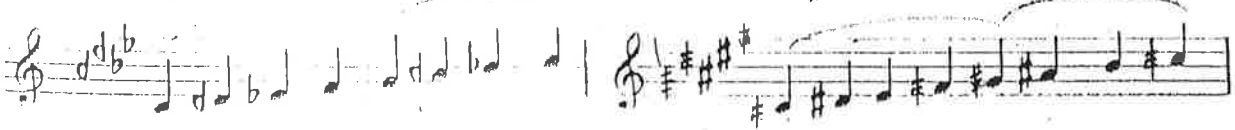
n. çarigâh

en

ise bir taninî olduğundan çarigâhın yedinci nağmesine bir fazla bemolü koymakla onu büyük mücennep haline kalbederiz; Hüseyinînin ikinci ve üçüncü sesleri mesafesi bir küçük mücennep çarigâhın yedinci ve sekizinci nağmeleri aralığı bir bakıyyedir. Lâkin birinci aralıktan artan bir fazla buudünün inzimamile burada kendiliğinden bir küçük mücennep husule gelmiştir; hüseyinînin üçüncü ve dördüncü, çarigâhın birinci ve ikinci nağmelerinin aralıkları birer taninî olduklarından hiç bir işaret istemez; hüseyinînin dördüncü beşinci, çarigâhın ikinci, üçüncü sesleri aralıkları birer taninî olduklarından yine hiç bir işaret istemez; hüseyinînin beşinci, altıncı nağmeleri aralığı bir büyük mücennep, çarigâhın üçüncü, dördüncü nağmeleri mesafesi ise bir bakıyye olduğundan dördüncü nağmeye bir bakıyye diyezi koyarak onu büyük mücennep yaparız: hüseyinînin altıncı, yedinci nağmeleri aralığı bir küçük mücenneptir, çarigâhın dördüncü ve beşinci nağmeleri arası bir taninî ise de bundan evvel dördüncü nağmesine bir bakıyye diyezi koymuş olduğumuz için orada kendiliğinden bir küçük mücennep husule gelmiştir. Hüseyinînin yedinci ve sekizinci sesleri beyni bir taninî, çarigâhın beşinci, altıncı sesleri aralığı da bir tanini olduğundan burada hiç bir işaret istemez; şu halde çarigâh dizisinin danâniminde yedinci sese bir fazla bemolü, dördüncü sese de bir bakıyye diyezi koymakla çarigâh dizisinin altıncı derecesinden başlayan hüseyinî dizisini mevkiinde yazmış oluruz.

Hüseyinî dizisinin, umumî ve tabîî dizilerde bemol ve diyez işaretleriyle kâbili icra şetleri aşağıki cetvelde yazılmıştır :

1 kaba-çarigâhta hüseyinî ve muhayyer 2 kaba hicazda h.m.

3 kaba hicazda h.m.

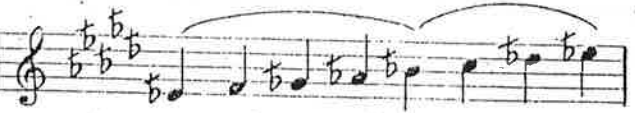
4 yegâhta h.m.

5 kaba hisarda h. m.

6 kaba hisarda h. m.

7 hüseyinî aşiranda h. m.

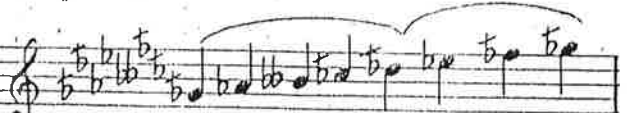
8 acem aşiranda h. m.

9 geveşte h. m.

10 geveşte h. m.

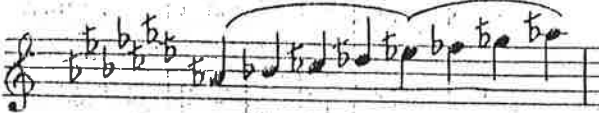
11 rastta h. m.

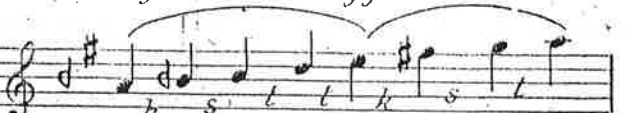
12 zirgülede h. m.

13 zirgülede h. m.

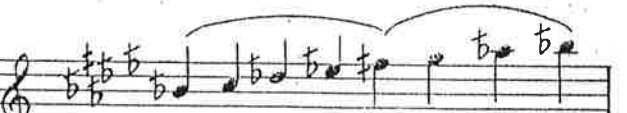
14 hüseyinî ve muhayyer

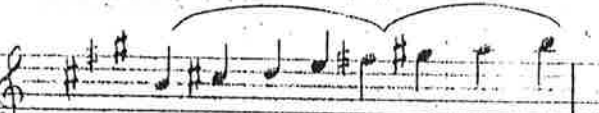
15 dik kürdide h. m.

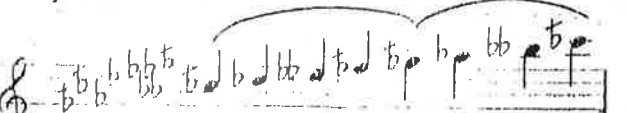
16 dik kürdide h. m.

17 püselikte h. m.

18 püselikte h. m.

Hüseyinîye misal olmak üzere (büyük semaî) denmekle maruf ve sahibi meçhul eski hüseyinî saz semaisile Kara İsmail ağanın nakış yürük semaisini ve Şevki Beyin cürceuna hüseyinî şarkısını dercediyoruz. Çok parlak ve güzel olan bu eserleri musikicilerin takdir nazarlarına arzederiz :

Hüseyinî Nakış Yürük Semaî

Allegretto = 104

dim tektokdim tok

yürük semai

Gö nül ler ug
Gü zel ler iç

ya
şu

bi
dil

nim

ü lüm var

S mülahime

o l yim gel a man

di ni ten

son

a man

in a man

li ten ter dil li ter

dil li ten a man a man a man

(sax)

cev

ri ne te harn mül kü küç

gü lüm var yar ey te rah hüm ey le a za lim

be nim de va mül var var

gü lüm var yar ey (sax)

Hüseyinî Şarkı

Çok yürük D. 220
düm te ka düm tek

Curcu'na Ne, dir bu ha le lin ey me mel

cema lim (sax) na sil kıy

di sa na ol kan lı za

lim (sax) nasıl kıy

di sa na ol kan lı za

lim (sax) tū kendi ak lū en di şem

ha ya lim (sax) di şem ha ya ya

ha ya lim (sax) na sil kıy

di sa na ol kan lı za

lim (sax) na sil kıy

di sa na ol kan lı za lim

Hüseyinî Saz Semai

(Büyük) Sahibi Meckül

Yürüle 164 dümle⁹ ka⁴ dümle⁹

Ahsak semai

Handwritten musical score on ten staves. The music is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The notation includes various note values, rests, and dynamic markings such as accents (>) and slurs. The first staff has a repeat sign. The second staff is divided into two sections labeled "1." and "son 2.". The eighth staff begins with a section marked "§ 3". The final staff ends with a section marked "§".

Hüseyinî Semainin güftesi

Gönüller uğrusu bir yarı bîrmanım var

Güzeller içre güzel şübi dilsitanım var

Var gülüm var yar ey

(Mülâzime terennüm)

Nazına hayran olayım gel aman

Şivene kurban olayım gel aman

Ter dil li ter dil li ten, ter dil li ter dil li ten (Mükerrer)

Aman aman aman aman gülüm var yar ey

(Orta hare)

Cefana sabredemem cevrine tahammül güç, gülüm var yar ey

Terahhüm eyle a zalim benim de canım var, var gülüm var yar ey

Mulâzime

Şarkının şi'ri

Nedir bu halatin ey meh cemalim

Aman söyle perişan oldu halim

Tükendi aklü endişem hayalim

Nasıl kıydı sana o kanlı zalim

(Şevki bey) Hicrî 1277 senesinde İstanbul'da doğmuştur. Kendisi şiire vâkıf ve biraz da lavta çalardı. Çiğinde, Muzikai hümayında, Ser hanende ve mürşahip, meşhur Hacı Arif beyden musikiyi tahsil etmiştir. aları orayı terk ile Gümrük nezareti kethesinden olmuştur. Malûmatı musikiyesi hemen şarkı tahsilinden t bulunmuş olan bu zat, dehasının yüksekliğinden dolayı az zamanda bini mütecaviz şarkı irticalen bestelemiş. Her şarkısında muhtelif makam geçkileri ve ika' tebeddülleri görülür ki hayran olmamak mümkün değildir. i 309 senesinde otuz iki yaşında iken füceten vefat etmiş ve Kuzguncuk'ta Nakkaş mezarlığına defnedilmiştir.

Muhayyer makamına mesat olmak üzere Tekke semaisi denilen cür'una mülkündeki nâzide muz semaisini ıya dercettik:

(Eşkâl, İka' bahislerinde Hüseyinî ve muhayyer eserler' arayınız)

Neva makamı

Neva makamının dizisinde mülâyemet birliği vardır. Pestten tize doğru seslerinin isimleri, Dügâh, Segâh, Çarigâh, Neva, Hüseyinî, Eviç, Gerdaniye, Muhayyer'dir; nota isimleri ise, lâ, fazla bemollu si, do, re, mi, bakiyye diyezli fa, sol, lâ, dır.

Neva makamının dizisi pest tarafta bir uşşak dörtlüsüne tiz tarafta bir rast beşlisinin ilâvesinden husule gelmiştir. Makam sâid ve nazil olarak ekseriya karışık bir hâlde kullanılmıştır. Güçlü sesi dördüncü (Neva-re) dir. Makam sâid olduğu zaman ya güçlü veya duraktan başlar; pestteki uşşak dörtlüsünde seyrettikten sonra güçlüde muvakkat karar yapar; sonra tiz tarafta rast beşlisinde dahi gezinip gelir durakta kalır. Makam nazil bir halde olursa, güçlüden başlayarak dizinin tiz tarafındaki beşli ve pest tarafındaki dörtlüde karışık bir surette gezinerek güçlüde muvakkat karar yaptıktan sonra yine dörtlü ile karargâhta durur.

Neva dizisinin nağmeleri hüseyinî dizisi seslerinin aynıdır. Lâkin bünyesine bakılınca neva dizisi pest tarafta bir uşşak dörtlüsüne tiz tarafta bir rast beşlisinin inzimam etmesinden husule gelmiş ve güçlünün dördüncü nağme olduğu anlaşılır (şet cetvelinde neva dizisine bakınız). Hüseyinî dizisinde ise, güçlü beşinci nağme olup, pest tarafta bir hüseyinî beşlisine tiz tarafta bir uşşak dörtlüsünün katılmış bulunduğunu görürüz.

Tahir makamı, neva makamından başka bir şey değildir; ekseriya tiz duraktan başlar, neva dizisinin tiz tarafındaki nazîri dizinin uşşak dörtlüsünde ve onu müteakip neva dizisinin rast beşlisinde gezinmek suretile ya tiz durakta veyahut güçlüde veya altıncı seste muvakkat bir karar yaptıktan sonra uşşak dörtlüsile karargâhta durur.

Neva ve tabir makamlarının, umumî ve tabii dizilerde yapılması mümkün şetlerinin bemol ve diyez işaretleriyle bir cetvelini yazdık:

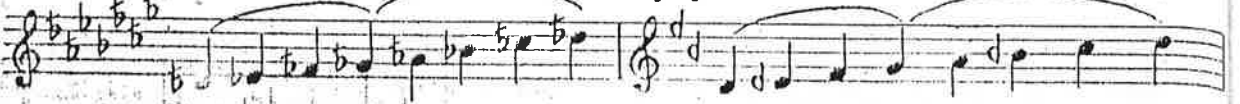
1 kaba çarığahta neva tahir

2 kaba hiçaxda n.t.

3 kaba hiç. n.t.

4 yeğahla n.t.

5 kaba his. n.t.

6 kaba his. n.t.

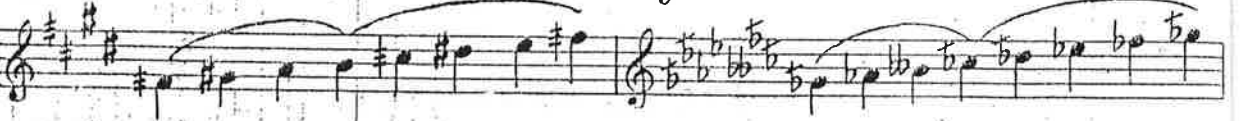
7 hüseyin aşır. n.t.

8 acem asir. n.t.

9 geveşle n.t.

10 geveşle n.t.

11 rastta n.t.

12 xırgülede n.t.

13 xırgülede n.t.

14 neva, tahir

15 dik kürdide n.t.

16 dik kürdide n.t.

17 püselikte n.t.

18 püselikte n.t.

Nevâ makamına misal omlak üzere, ıtrî Mustafa efendinin muhtelif ölçü geçkilerini hamil ve nim sakil usulündeki güzel kârile, tabir makamına örnek olarak seyit Nuvh'un ağır remel bestesini kari'lerimin tetebbü ve tedkik nazarıları ümine koruz:

İTRİ

Nevâ kâr

agırca $\text{♩} = 76$ düm te ke düm te ke teke düm tek

nim sakil ey gül bü nü i şî mi
ey ba di be ha ri mey
ey her gü li ne nev zi gül
ey gu şî su ha han şî nev

düm tek te ke te ke

de med sa ki i
ve zet ba de i
ru hı ya de he
gü ca di de i

gü ha nu i gül i za ri ko
hoş gü va ri ko
mi di hed ve li
i ti ba ri gu

ca nim te ne nen ni te ne nen ni te ne
ca nim
ca nim
ca nim

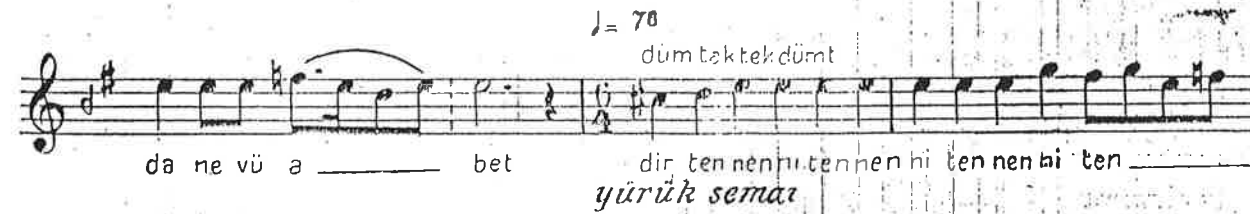
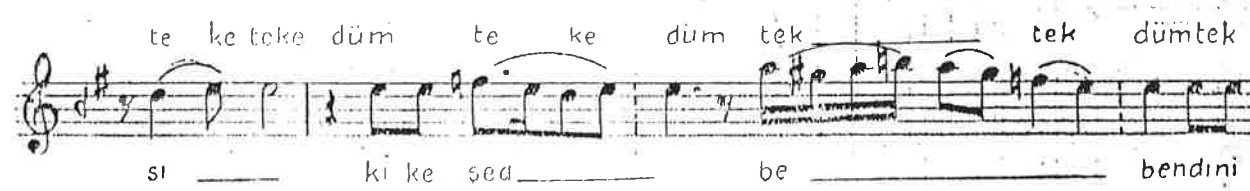
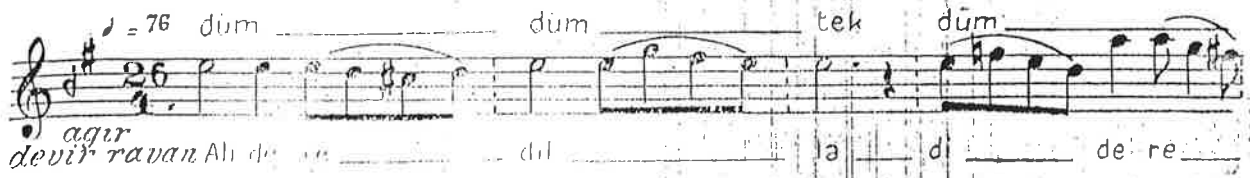
nen nen nen nen nen ni ye le lel lel lel li

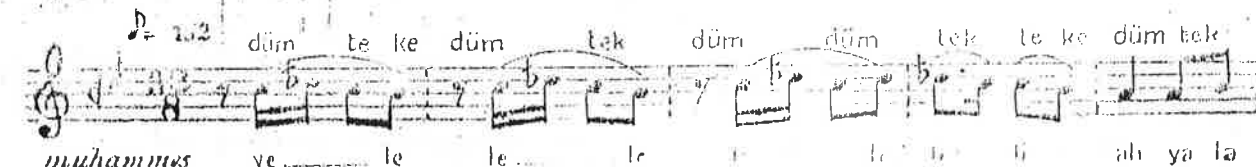
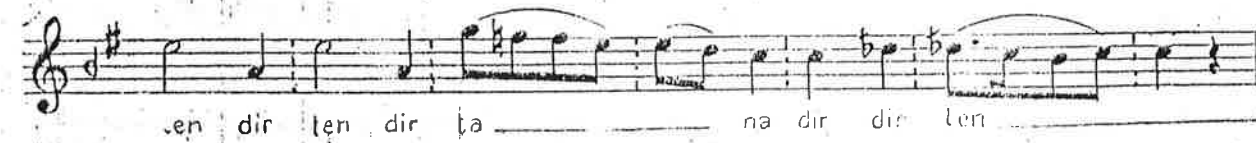
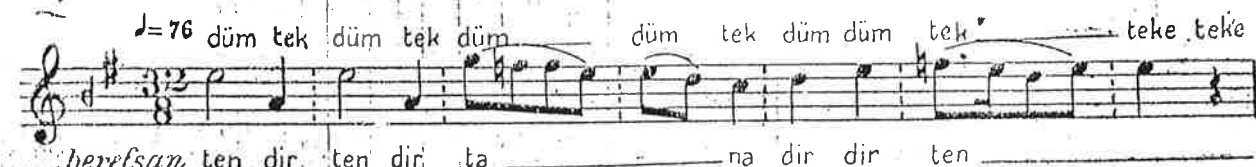
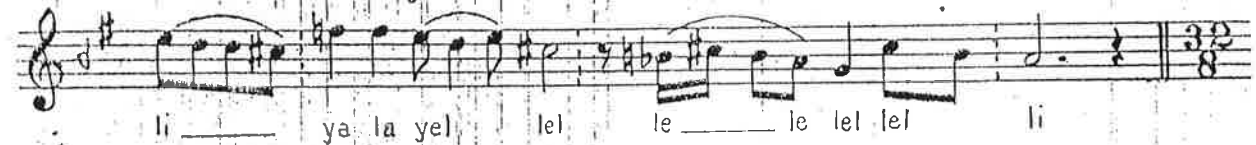
ye le le le le le li te re le le le le

le li ah ya la ye le li ye le lel lel lel

le le li a man ye le le le le li ye le lel lel

lel lel li ba di be ha ha ri mey ve zet
ba de ho hoş gü
va ri gu ca nın ca nın
meyanane
ey mec li sı be bez mi iş ra
ca nım ga li ye
mü rad nist ca
düm te ke te ke düm te ke
nim ten ten ne nen nen nen nen ten ten ne nen nen
düm tek tek düm düm tek düm tek tek
nen nen nen ri ten te re le lel li ye le lel lel lel lel
düm te ke düm tek düm tek düm tek düm
li te re lel lel lel lel li ya la yel
tek te ke düm te ke te ke
tel li nimsakıl ga li ye
düm te ke düm tek te ke te ke
ah mu rad nist ca nım

teke düm teke teke

yel lel li te re le le le

le li ah ya la yel lel li (feri) te re

ke düm tek düm tek düm düm tek teke

le le le le lel li ah ya la yel lel li

te re le le le le lel li ah ya la yel lel

nim sakil $\text{♩} = 76$

li ah ey de mi su sub hi hoş

ne fes na fe zü

zül ri va ri gu ca rım

Kârın güftesi

(Bendi evvel)

Ey gülümni lî mîdemeñ vakîñ Gölizârî ko canım

Ey hadî beharî meyveñ zer hadî hoşgüvarî ko canım

(Mülâzime terennûm)

Tene nen ni tene nen ni tene nen nen nen ni yele lel lel

Lel lel li, yele le le le lel li; tere le le le lel li ah yala

Yel lel li, yele lel lel lel lel lel li aman yele lel le lel le

Lel li, yele lel lel lel lel li hadî hoşgüvarî ko canım

(Bendi sanî)

Her gülî nevzi gülruhi hadî hemî dîhed velî canım

Güşî sühan şînev güca düdeî ülbârî ko canım

(Meyanhanec)

Ey meclîsî bezmî işra canım gâliyeî murat nîst canım;

Ten ten no nen nen nen nen ni ten, ten ne nen nen

Nen nen nen ni ten tere le lel li; yele lel lel lel lel li

Tere lel lel lel lel li yala yel le li,

Gâliyeî murat nîst; Ah dere dilla

Didere dilla ten ta dir ney dere dilla didere

Dilla tene ta dir ney canım;

Ey şahîdî kudsî ki keşed bendî nikâbel

Vey mürge behiştî ki dîhed dane vî abet;

Dir ten nen ni ten nen ni ten nen ni ten, ten nen ni ten

Ten ta dir ney (mükerrer)

Yentir la lir yel lel li yala yel lel le le lel li, yentir

La lir yel

Lel lel li yala yel lel le le le lel li;

Ten dir ten dir ta na dir dir ten (Mükerrer)

Yele le le le lel li ah yala yel lel li; tere le le le

le lel li ah yala yel lel li, tere le le le lel li

Ah yala yel lel li, tere le le le lel li ah yala yel lel li (mükerrer)

Ey demi suphî hoş nefes nâkai zülfiyarî ko canım

(Terennûm evvelki gibi)

Tahir beste

şaz ağır. $\text{♩} = 30$

remel

düm te ke düm te ke

meş li cü gı nül

te ke düm te ke düm

bir me hi hur

şi şi di tar ra

ze yen tir la

tir ye le la ya la ya

la ye le le li hur şi

di tar ra ze hey ca nım

hey ca nım mes ta ne i naz

Bestenin şî'ri

Meylettî gönül bir mechi hurşid tarraza
 Şindengerü minnet mi çeker suzûgüdazı
 (Meyanlane)
 Mestâncei naz olsa yine hûni nigâhı
 Uşşake ya ruhsat mı verir arzı niyaza
 (Terennüm)
 Yentir la tir ye le la, yala yala ye le
 le le le li, hurşid tarraza

(Ölçüler ve şekiller bahislerinde neva, tahir eserleri arayınız)

İtrî Mustafa efendi — İsmi Mustafa, Buhurcu oğlu olduğu sebeple mahlası İtrîdir. Velâdet mahalli İda Yaylak namındaki mahaldir; doğum tarihi meçhuldür. Takriben hicrî (1040) senesinden (1124) kadar yaşamış ve o vakit vefat etmiştir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde neyzulîhâr hanendeleri beyan la, hafız Buhurî zade, sâhibi beste, üstadı kâmil bir zatı şerif idi diyor; Şeyhülislam Esat efendi Etrabül-İtrînin ilmi edvarda üstadıyetle iştihar etmiş olduğunu ve Dördüncü Sultan Mehmet tarafından defatle ere huzurunda bir çok fasıllar okumuş ve makbuli padişahî olmuş bulunduğu sebeple kendisine Esirciyan ı ihсан edilmiş olduğunu yazmıştır; sesi kötü, ahenksizmiş. Hafızı Kuran olup, nazmı şiir, halli muamma, likte mahir imiş; kendisi mevlevî ve neyzendir. Bestelemiş olduğu dinî, gayri dinî her şekildeki eserleri tecaviz idi; üstadlığı her vecihle tahsin edilmiştir. Bu gün elimize kadar gelebilen eserlerinden Nühüft ve semaisi, Bestenigâr darbu fetih beste, Segâh ağır ve yürük semailer, Segâh ayinî şerifi, Bayatî çenber ikriz muhammes beste, Nim sakil nevakâr, Arzbar muhammes kâr, Irak ağır semai, Nühüft ağır semai, bereşan beste ve semai, Rast na'ti Peygamberî, Kurban bayramı tekbiri, İlahiler ve saire olmak üzere mütteceviz olup, İtrînin yüksek beşekârlığını isbat etmektedirler. Bestelerinde ekseriya zühd hissi vardır. Vefatı tarihi: Buhurî zadeyi buyâi bezmi adnide Allah: 1124

Seyyid Nuh— Onun velâdet mahalli Diyaribekirdir. İstiharı, Dördüncü Sultan Mehmed'ten Sultan Ahmet zamanına müsadif olan Milâdî takriben 1687, Hicrî 1099 den Hicrî 1143 senesidir. Velâdeti (1099 Hicrî) tarihinden çok evvel olduğu anlaşıyor; tarzı tagannisi Azerbaycanlılar gibi imiş; sesi orta üstadiyeti ihraz etmiş olduğunu Şeyhülislâm Esad efendi tezkiresinde yazmıştır. Kendisi zümrei erbabı ve Endrunde serhanendelerdendir. Yüzü mütecaviz eser bestelemiş olduğu mecmualarda görülmüştür. Nuhun parlak ve azametli bir üslûbu vardır. Hicrî 1126 da Diyarbekirde vefat etmiştir. Ağır remel tahşînâz ağır çenber, Nühüft darbı fetih beste, Tahir yürük semâi, Hümayun sengin semâi elimize gelen güzel eserlerindendir.

Vefatına tarih : Bin yıl da olsa ömrü kişinin ne kârı var ?
Nuhun da bir müsaadei ruzgârı var ?

Yegâh makamı— Yegâh dizisi mülâyündür. Seslerinin isimleri, Yegâh, Hüseyinî aşiran, İrâ Dügâh, Segâh, Çarigâh, Neva'dır. Ta isimleri, re, mi, bakıyye diyezi, fa, sol, la, fazla bemollu si, di. Yegâh makamının dizisi, neva makamının dizisinin aksine olarak pest tarafa bir rast beşlisine tiz tarafta dörtlünün katılmasından teşekkül etmiştir (alttaki cetvele bakınız). Makan nazildir; güçlü nağme beşinci olan (dügâh—la) dır. İptida, ekseriya tiz duraktan olur; dizinin tiz tarafındaki nazîri olan yegâh dizisinin beşlisile, dizinin tiz tarafındaki uşşak dörtlüsünde karışık bir surette gezinerek ya tiz durakta veya muvakkat karar yapar; bundun sonra dizinin rast beşlisinde dahi gezinerek durakta kalır. Bu karar ya veya rast dizisinin yedenile yapılmaktadır.

Yegâh dizisindeki nağmelerin pestten tize doğru birbiri ardınca buutleri (1) bir taninî (2) bir mücennep (3) bir küçük mücennep (4) bir taninî (5) bir büyük mücennep (6) bir küçük mücennep (7) bir tiz durak nağmesine göre aralıkları (1) bir taninî (2) bir büyük uçlu (3) tam dörtlü (4) tam beşli (5) orta küçük yedili (7) tam sekizlidir.

Yegâh dizisini mevkiinde yazmak için, çarigâh dizisinin ikinci nağmesinden itibaren tize doğru tahminî lâzımdır.

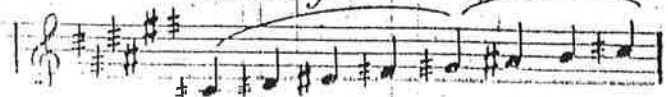
Çarigâhın ikinci ile üçüncü dereceleri aralığı bir taninî, yegâh dizisinin de birinci ile ikincisi bir taninî olduğundan bir işaret istemez; yegâhın ikinci, üçüncü nağmeleri aralığı bir büyük mücennep, üçüncü, dördüncü sesleri buudü bir bakıyyedir, onun dördüncü sesine bir bakıyye diyezi koymakla büyük mücennep husule getiririz; yegâhın üçüncü, dördüncü sesleri aralığı bir küçük mücennep, çarigâhın dördüncü, beşinci nağmeleri aralığı bir taninî ise de demin üçüncü sesine koyduğumuz bakıyye diyezi onu küçük mücennebe kalıplaştırır; yegâhın dördüncü, beşinci ve çarigâhın beşinci, altıncı sesleri aralıkları birer taninîdir, bir işaret istemez; yegâhın beşinci, altıncı nağmeleri mesafesi bir büyük mücennep olup, çarigâhın yedinci sesine bir fazla bemollu mücennep yaparız; yegâhın altıncı yedinci nağmeleri aralığı bir fazla bemollu mücennep, çarigâhın yedinci, sekizinci sesleri arası bir bakıyye ise de yedinci sesin evveline bir fazla bemollu koymakla onu küçük mücennep yaparız; yegâhın yedinci sekizinci sesleri arası bir taninî, çarigâhın birinci ikinci nağmesi mesafesi yine bir taninîdir, bir işaret istemez; şimdi çarigâh dizisinin dördüncü nağmesine bir bakıyye diyezi, yedinci nağmesine bir fazla bemollu koymakla yegâh dizisini mevkiinde yazmış oluruz.

Ümumî dizi ile tabîî dizide, yegâh dizisinin icrası mümkün şetlerini diyez ve bemollerile alttaki gösterdik.

1 kaba çarigahla yegâh

2 kaba hicazda y.

3 kaba hicazda y

4 yegâh

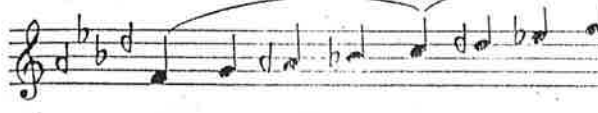
5 kaba nim hisarada y.

6 hüseyinî aşiranda y.

7 acem aşiranda y.

8 geveşte y.

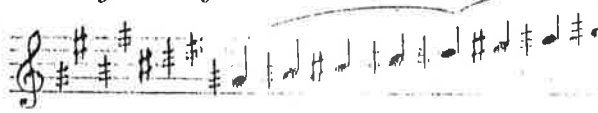
9. geveşte y.

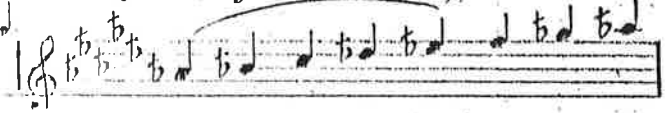
10 rastla y.

11 zirgülede y.

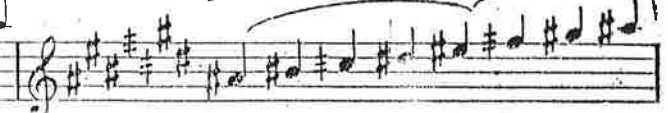
12 zirgülede y.

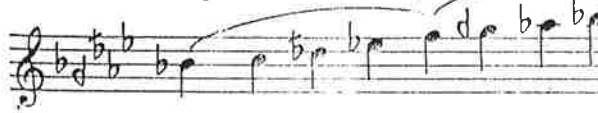
13 düğâhla y.

14 kürdide y.

15 kürdide y.

16 püselikte y.

17

Yegâh makamına, nümune olmak üzere, 'Tab'înin metnî, güzel ve nadide Nakış Aksak Semaîsini musikici in istifadelerine arzettik.

Nikrizin, umumî ve tabîî dizilerde, icrası kabil şetlerini bemol ve diyez işaretleriyle alttaki cetvelde göster

1 kaba çâr. nikriz

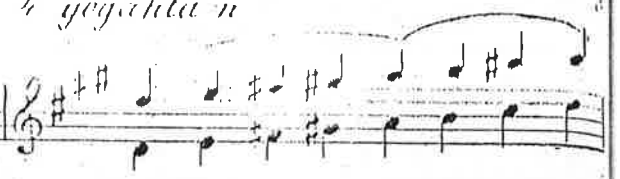
2 kaba hic. n.

3 kaba hic. n.

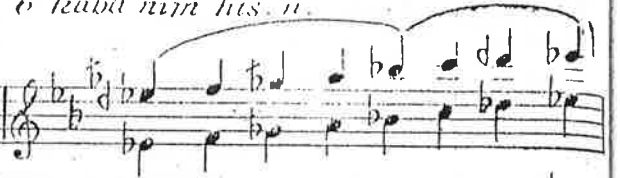
4 geğâhta n.

5 kaba nîm his. n.

6 kaba nîm his. n.

7 huseynî aşir. n.

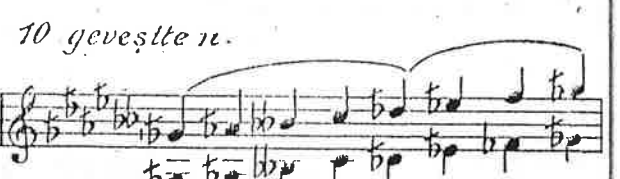
8 acem aşir. n.

9 gevestle n.

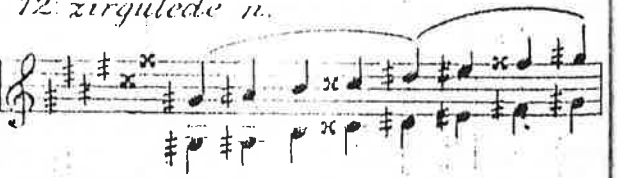
10 gevestle n.

11 nikriz

12 zirgülede n.

13 zirgülede n.

14 düğâhta n.

15 kürdide n.

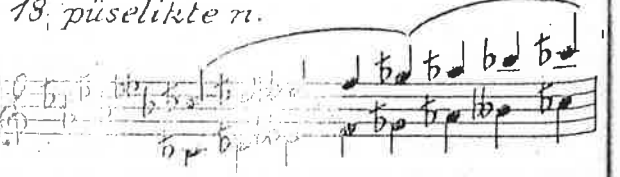
16 kürdide n.

17 püselikten

18 püselikte n.

Nikriz makamına örnek için. Kassam zadenin çok nefes Nikriz nakış yürük semaîsinin notasını musikişinâ-
le arzettik :

Kassam zade

Nikriz Nakış Yürük Semaî

agırca 2. 100 *dum tek tek dum tek*

yürük semaî *la ya meçli*

si me iney de sa kı ya vay

dum tek tek

ba na ne gül ne la le vir vay

der di ga me de va i çün der di ga me de
değ mez i sem su verme ğe değ mez i sem su

de va i çün vay *nim ce bir*
su vir me ğe vay *biri ki kat*

dum tek tek

pi ya le vir vay *be li be li*
ra ja le vir vay

be li ca na nim be li be li

be li sul ta nim nim yar

yar yar yar

dost dost dost dost

mun ta zı rı ce ma _____ li

nem _____ yo lun da pa yi ma _____

_____ li nem _____ ba na te rah hümeý _____

düm tek tek

le kim _____ kim _____

a sı kı bi me ca _____ li

ne nem _____ gel _____ gel _____ gel _____

_____ gel _____ nim _____ ce bir pi ya _____

i _____ ki kat ra ja _____

son meyanhane

le vir vay _____ zeb ze i pa yi ma li yem

le vir vay _____ düm tek tek

soh ze i pa _____ pi ta li yem _____

ben de bu gül çe nün fe le _____ yarı _____

Güfte Asım

Meclisi meyde sakiya bana ne gül ne lüle vir
Def'i game deva için nümce bir piyale vir

(Mülâzime Terennüm)

Beli beli beli cananım, beli beli beli sultanım
Yar yar yar yar, dost dost dost dost
Muntazırı cemalinem yolunda paymalinem
Bana teralihüm eylekim âşıkı bimecalinem
Gel gel gel gel gel nümce bir piyale vir

(Meyanhanne)

Sebzei payümaliyem ben de bu gülşenin felek
Değmez isem su vermeğe bir iki katra jale vir

(Nülâzime Terennüm)

(Usul ve şekiller mebhâselerinde nikriz eser arayınız)

(Kassam zadenin ismini bilmiyoruz; velâdet ve vefat tarihleri de malûm değil ise de üçüncü Sultan Selimin icadı olan Suzidilâra makamının yazılı bulunduğu bir mecmuâda Kassam zadenin eserleri mevcut olduğu sebeple onun (1140-1200) Hierî tarihlerinde yaşamış olduğunu tahmin ettik. Mezkûr mecmuâda Kassam zadenin Nikriz, Nişabur ve Mahayyerpuselek nakış semâi olmak üzere muharrer üç eserinden ikisi bu gün elimizde mevcuttur. Bunlar bestekârın yüksek bir dehaya malik olduğunu isbat etmektedir.)

Sûzinâk makamı

Bu makamın dizisi mülâyimdir. Pestten tize doğru nağmelerinin adları Rast, Dügâh, Segâh, Çarigâh, Neva, Hisar, Eviç, Gerdaniye'dir; Nota isimleri ise sol, la, fazla bemollu si, do, re, bakiyye bemollu mi, bakiyye diyezli fa, sol'dur. Sûzinâk dizisi pest tarafta bir rast beşlisine tiz tarafta bir hicaz dörtlüsünün ilâvesinden doğmuştur (şet cetvelinde sûzinâk dizisine bakınız). Makam sâit ve nazil olarak karışık bir surette kullanılmıştır. Güçlü ses beşinci (neva-re) dir. Makam ekseriya güçlüden başlar, Hicaz dörtlüsüle rast beşlisinde karışık bir surette gezinerek nevada asma kalır ve sonra yine dizide seyrederek durakta karar eder.

Sûzinâk dizisinin sesleri aralığı pestten tize doğru (1) taninî (2) büyük mücennep (3) küçük mücennep (4) taninî (5) küçük mücennep (6) artık ikili (7) küçük mücenneptir; durağa nazaran aralıkları (1) taninî (2) büyük üçlü (3) tam dörtlü (4) tam beşli (6) orta altılı (7) yedili (8) sekizlidir.

Sûzinâk dizisini mevkiinde yazmak için, tabîî çarigâh dizisinin beşinci sesinden tize doğru yazılacağı sebeple onun ve çarigâhın nağmelerinin aralıklarını birbirile karşılaştırırız: sûzinâkin ikinci ve üçüncü sesleri beyni bir büyük mücennep, çarigâhın altıncı yedinci nağmelerinin aralığı ise bir taninî olduğundan onun yedinci sesine bir fazla bemolu koymakla büyük mücennebi elde ederiz; sûzinâkin beşinci altıncı nağmelerinin mesafesi bir küçük mücennep, çarigâhın ikinci üçüncü seslerinin arası bir taninî olup onun üçüncü sesine bir bakiyye bemolu vaz'ile küçük mücennebi husule getirmiş oluruz; sûzinâkin altıncı yedinci nağmelerinin aralığı bir artık ikilidir; demin çarigâhın üçüncü sesine koymuş olduğumuz bakiyye bemolile bir büyük mücennep husule gelmiştir. İmdi çarigâhın dördüncü sesine bir bakiyye diyezi ilâve etmekle büyük mücennebi artık ikiliye kalbetmiş oluruz ve çarigâhın yedinci sesine koymuş olduğumuz fazla bemolile sûzinâk dizisinin üçüncü dördüncü nağmelerinin buudünü küçük mücennep yapmış olduk. Her iki dizide diğer aralıklar birbirinin aynıdır. İşte yukarıda bildir-düğümüz veçhile çarigâh dizisinin yedinci nağmesine bir fazla bemolu, üçüncü sesine bir bakiyye bemolu, dördüncü nağmesine bir bakiyye diyezi koymakla sûzinâk dizisini mevkiinde yazmış oluruz.

Sûzinâk makamının bir de zirgülelisi mevcuttur; o hicaz zirkülenin şeddi olduğundan hususî bahsinde zikredeceğiz.

Sûzinâk dizisinin, umumî ve tabîî dizilerde icrası mümkün şetlerini alttaki cetvelde yazdık :

1 kaba çarigahta şuzınak

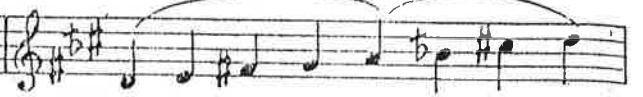
2 kaba hicazda s

3 kaba h s

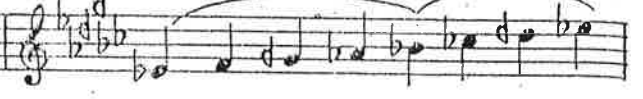
4 yegahta s.

5 kaba nim hisarda s.

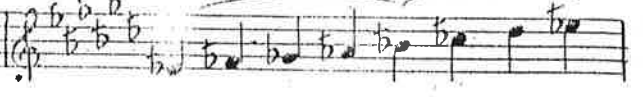
6 kaba nim h.s.

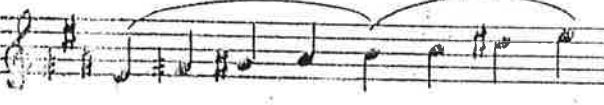
7 kaba his s

8 kaba h. s.

9 hüseyin aşıranda s

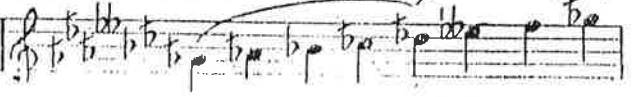
10 acem asi s

11 geveste s.

12 geveste s.

13 şuzınak

14 zırgüleda s.

15 zırgüleda s

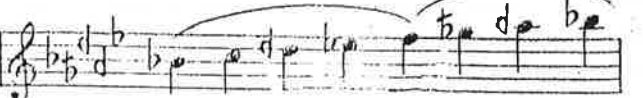
16 dügahta s.

17 kürdide s.

18 kürdide s.

19 püselikte s

20 püselikte s

Sûzinâke örnek olmak üzere Abdülhalim ağanın lâtif aksak semâsini musikicilerin istifadelerine vaz'ettik.

Abdülhalim ağa

Sûzinâk Nakış Aksak Semaî

Orta 126

aksak semai

Pa pa lur her gö ren ol
Naz i le şî ve ler it
Na il ol maz o me him

şu dik vus la o ti han çu na mah şu ho cu bu yar' bu yar bu yar

ey ca nım bî ka ra rım

sab ri de mem a şî kam ol

mah yu zü ne a hu sö zü ne

şî rin sö zü ne yar ey hey ca nım

ey hey ca nım çak kıl

per ce i na nım si ni fa

zil gi bi ol suh ca nım

Semaînin güftesi

Kapılır her gören ol şûhî cihan aşubı
Naz ile şiveler ettikçe o çeşmi hûbı
Çak kıl perdei namusunu Fazıl gibi ol
Nail olmaz o mehin vuslatine mahcubı

(Terennüm)

Bikararım sabredemem âşıkam ol mah yüzüne
Ahû gözüne şîrîn sözüne yar ey.

(Abdülhalim ağa İstanbul'lu olup hakikî doğum ve ölüm tarihi mechuldür; Enderûnî hümayun çavuşla-
ıdandır. Nail beyin beyanına nazaran Seyit Ahmet ağanın vefatı (1209) Hicrî olup bu zat Abdülhalim ağa ile
zidil beste ve semaîlerini münasafeten bestelemişlerdir. Sûzidil peşrev ve saz semaisini Halim ağa yapmıştır.
ıdı bu zatler hemasırdır ve Darülfünun kütüphanesinde Yıldız sarayı kitapları arasında mevcut (1190) Hicrî
ihli mecmuada Halim ağanın eserlerinin mevcudiyeti görülmüş olmasına mebnî (1140) Hicrî tarihinden beri
şamış olduğunu tahmin edebiliriz. Abdülhalim ağanın kâr beste ve nakış ve peşrev olmak üzere mecmualarda
rülen otuzu mütecaviz eserlerinden bu gün elimizde sûzidil peşrev ve semaîsi, sûzidil ağır ve yürük semaîleri,
zinâk semaî, hicaz hafif beste, müstear hafif beste mevcuttur. Eserleri, nazik ve yüksek bir üslûbe malik olub
adiyeti ihraz ettiğine şahittirler.)

(İka' ve eşkâl mebhâslerinde sizinkî eserler arayınız)

Karcığar makamı

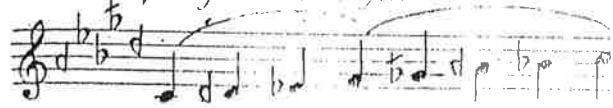
Karcığarın dizisi gizli müteâfirdir; sesleri pestten tize doğru Dügâh, Segâh, Çarigâh, Neva, Hisar, Eviç
rdaniye, Muhayyerdir. nota isimleri la, fazla bemollu si, do, re, bakiyye bemollu mi, bakiyye diyezli fa, sol,
ır. Karcığâr dizisi pest tarafta bir uşşak dörtlüsüne tiz tarafta bir hicaz beşlisinin inzımamından doğmuştur.
tvelde karcığâr dizisine bakınız). Makam, karışık bir halde istimal edilmiştir. Güçlü ses, dördüncü derece olan
va - re) dir. Ekseriya güçlüden başlar, dörtlü, ve beşlide karşık bir surette seyirden sonra güçlüde muvakkat
r. Sonra tekrar beşli ve dörtlüde gezinip durakta karar eder. Bazen nazil bir halde tiz duraktan başlar ve güçlüde
vakkat kaldıktan sonra uşşak dörtlüsüle kalır.

Karcığâr dizisinin birbirinden sonra nağmelerinin aralıkları (1) büyük mücennep (2) küçük mücennep (3)
inî (4) küçük mücennep (5) artık ikili (6) küçük mücennep (7) taninî dir; karargâha göre buutleri (1) büyük
cennep (2) küçük üçlü (3) tam dörtlü (4) eksik beşli (5) altılı (6) küçük yedili (7) tam sekizlidir.

Karcığâr dizisini mevkiinde tahrir etmek için, çarigâh dizisinin altıncı nağmesinden tize doğru yazılacağı
eple her iki dizinin aralıklarını karşılaştırırız: karcığârın birinci ve ikinci nağmelerinin aralığı bir büyük mü-
nep, çarigâhın altıncı yedinci seslerinin ise bir taninî bulunmakla onun yedinci sesine bir fazla bemolu koyunca
ük mücennebi husule getirmiş oluruz; ve bu hareketimizle karcığârın ikinci ve üçüncü nağmelerinin aralığı
ı küçük mücennebi elde ederiz; karcığârın dördüncü ve beşinci seslerinin arası bir küçük mücennep, çarigâhın
ci üçüncü nağmelerinin mesafesi bir taninî olduğundan onun üçüncü nağmesine bir bakiyye bemolu koymakla
ik mücennebi yapmış oluruz; karcığârın beşinci ve altıncı nağmelerinin buıdu bir artık ikilidir; demin çari-
ın üçüncü sesine koyduğumuz bakiyye bemolile çarigâhın üçüncü ve dördüncü seslerinin arasını bir büyük mü-
nep yapmış olduk; çarigâhın dördüncü sesine bir bakiyye diyezli yazılda artık ikili husul olur; her iki dizide
r sesler birbirlerinin aynıdır ve bu suretle karcığârı mevkiinde yazabiliriz.

Umumî ve tabîî dizilerde, icrası mümkün olan karcığârın şetlerini etvelde göstermek:

1 kaba çarışılacaklar

2 kaba hic. k.

3 kaba hic. k.

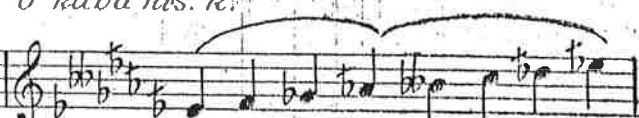
4 yegâhtak

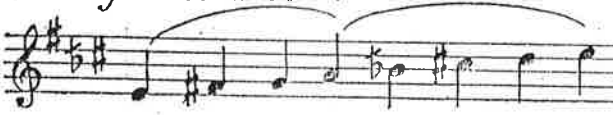
5 kaba his. k.

6 kaba his. k.

7 hüseyinî asîranda k.

8 acem a. k.

9 gövestle k.

10 gövestle k.

11 rasta k.

12 xirgülede k.

13 xirgülede k.

14 karcığar

15 dik kür. k.

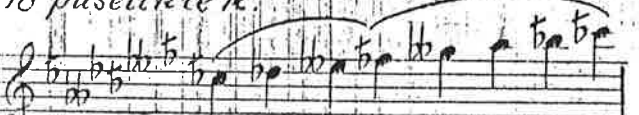
16 dik kür. k.

17 püselikle k.

18 püselikle k.

Karcıgâr makamına misal olarak, Dellâl zade Hacı İsmail efendinin şık ve çok hisli Karcıgâr nakış yürüğü emaisini takdim ettik:

Dellal zade Hacı İsmail efendi

Karcıgâr Nakış Yürük Semaî

Agırca *mo*

yürük semai Ni ha ni ol bu ti şî rin su hanle söy

le şî riz gel gel gel

gel li sa ni eh li di li biz bi len le söy le şî
na zim o yu su fu gül pi re hanle söy le şî

riz gel gel gel söy le şî

mûlaxime terengum

riz Vay gel gel gel gel ça

re şa zim gel gel gel

gel ş ve ba zim sevdi ö züm

se ni go züm bu dur so züm vay

neyenhan

gi rer se da me in ke fi

ni ya zı di le gel gel

gel gel

Şiir Nazım

Nihâm al bâttı çarın sühanle söyleşiriz
Lisânı ehli dili biz bilenle söyleşiriz

(Orta hane)

Girerse dâneni naza kefi niyazı dile
Nazım o yusufi gül pîrihenle söyleşiriz

(Terennüm)

Gel gel gel gel
Gel gel gel gel söyleşiriz vay
Gel gel gel gel çare sazım (mükerrer)
Sevdi özüm seni gözüm budur sözüm vay
(Mükerrer)

Lisânı ehli dili (ilâah)

(Ölçüler ve şekiller bahislerinde Karcigâr eser arayınız)

Hüzzam Makamı

Hüzzam dizisi gizli mütenafirdir. Seslerinin pestden tize doğru adları Segâh, Çarigâh, Neva, Hisar, Eviç, Gerdaniye, Muhayyer veya Sünbüle, Tiz segâhtır; nota isimleri ise, fazla bemollu si, do, re, bakiyye bemollu mi, bakiyye diyezli fa, sol, la veya bakiyye diyezli si dir. Bestekârlar hüzzam dizisini iki nevi olarak kullanmışlardır. Birincisi pest tarafta bir hüzzam beşlisine tiz tarafta bir segâh dörtlüsünün katılmasından, ikincisi pest tarafta bir hüzzam beşlisine tiz tarafta bir hicaz dörtlüsünün ilâvesinden teşekkül etmişlerdir. (Cetvelde hüzzam dizilerine bakınız). makam saittir. İkinci dizideki yeden nağmesi kuvvetlice bir karar yapar. Güçlü nağme üçüncü derece olan (neva re) dir. Makam evvelâ hüzzam beşlisinde üçüncü veya birinci dereceden başlayıp gezindikten sonra ya güçlüde veya durakta muvakkaten kalır, icap ederse tizdeki segâh veya hicaz dörtlülerinde dahi seyredip avdetle segâhta ekseriya yedenli ve bazen yedensiz karar eder.

Hüzzamın her iki dizisinin birbirinden sonra nağmelerinin aralıkları (1) küçük mücennep (2) taninî (3) küçük mücennep (4) artık ikili (5) küçük mücennep (6) taninî veyahut artık ikili (7) büyük mücennep veyahut bakiyyedir; karargâha göre buutleri (1) küçük mücennep (2) orta üçlü (3) eksik dörtlü (4) tam beşli (5) altılı (6) yedili yahut büyük yedili (7) tam sekizlidir.

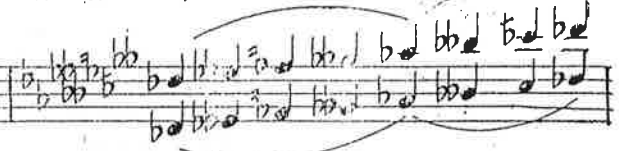
Hüzzamın birinci dizisini mevkiinde yazmak için, çarigâh dizisinin yedinci sesinden itibaren tize doğru yazılacağından her ikisinin aralıklarını karşılaştırıp icap eden değiştirmeye işaretlerini çarigâhın lâzım olan nağmelerine koymak kifayet eder. Hüzzamın birinci ve ikinci seslerinin arası bir küçük mücennep; çarigâhın yedinci sekizinci nağmeleri beyni bir bakiyye olduğundan yedinci nağmeye bir fazla bemollu koyunca küçük mücennep hasıl olur. Hüzzamın üçüncü ve dördüncü seslerinin aralığı bir küçük mücennep, çarigâhın ikinci üçüncü nağmelerinin mesafesi bir taninî olmakla onun üçüncü sesine konulan bir bakiyye bemollu vasıtasile küçük mücennebi elde ederiz. Hüzzamın dördüncü beşinci seslerinin buudu bir artık ikilidir. Demin çarigâhın üçüncü sesine koyduğumuz bakiyye bemolile tiz tarafta bir büyük mücennep hasıl etmiştik. İmdi çarigâhın dördüncü nağmesine bir bakiyye diyezi vazetmekle onu artık ikili yapmış oluruz, her iki dizide diğer sesler birbirinin aynıdır. Yalnız ikinci hüzzam dizisinin yedinci sesine vaz'ı lâzım gelen bakiyye diyezini icabında lahın içerisinde ona kurtuz.

Hüzzam dizisinin, tabii ve umumî dizilerde icrası mümkün şetlerini aşağı cetvelde yazdık :

1. Kabanîm hicazda hüzzam

2 kaba nîm h. h.

3 kaba dik hic. h.

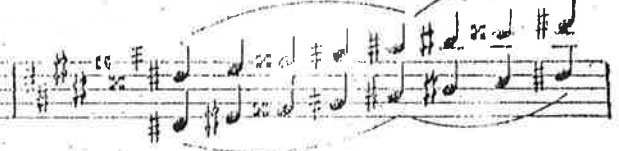
4 kaba dik h. h.

5 kaba nîm h. h.

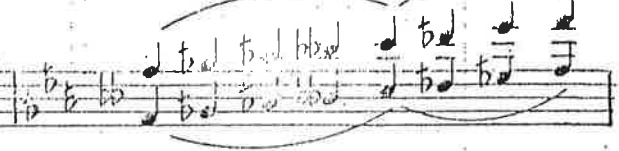
6 kaba dik h. h.

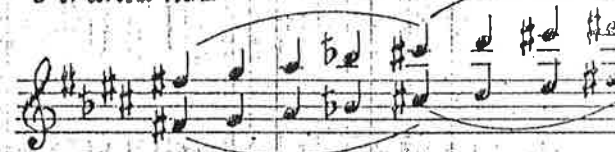
7 kaba dik his. h.

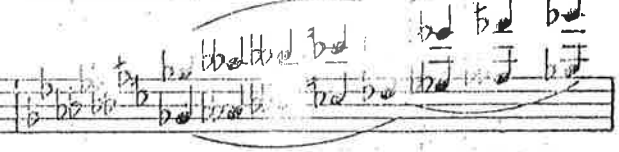
8 acem aşır. h.

9 ırakta hüz

10 ırakta h.

11 dik geveste h.

12 dik gev. h.

13 nîm zîrgüleda h.

14 dik zîrg. h.

15 rastta h.

16 kürdîde h.

17 hüzzam

18 dik zîrgüleda h.

Hüzzam makamına misal olarak üzere, haliz Şeyda efendinin hem metin ve enfes remel bestesini okuyanlara arzettik :

Hafız Şeyda

Hüzzam Beste

agır $\text{♩} = 63$ *agır remel*

düm — te ke — düm — te ke —
Al — dım — ha — ya — lı —

te ke — düm — te ke — düm — düm —
pe — per — çe min — ey ma —

tek — düm tek — düm düm — tek — te —
mah — dı — de — me — e fen —

ke —
dim ah — ya — le lel li — tir — ye — le lel — li —

te re li ye lel — lel — le le lel lel — le le lel li —

vay — ah — be li — ya — rı —

son *meyanhan*
men — hey ca nım — hey ca nım — ben — ma — ce — ra —

mı — ke — ken — dım a — nar —

ke — ken — dım a — la —

Bestenin Şiiri

(Terzüm)

Aldım hayali perçemin ey mah dîdeme
Görürse gece hap yüzünü vah dîdeme
(Meyanhane)

Ben maceramı kendim anâr kendim ağlarım
Kâh aşiyabı âba bakar kâh dîdeme

Efendim ah ya le lel li tir ye le lei li tere
Li ye lel lel le lel le le lel li vay ah
beli yarimen.

(Hafız Şeydâ Efendi İstanbulludur. sküdar mevlevihanesinin kudümzen 4. şâhı imiş. Darülfünun kütüphanesinde Yıldız sarayı kitapları arasında mevcut (1140) hicrî tarihli mecmuada K. A. Mehmet Ağa, Seyyit Ağa, Hacı Sadullah Ağa ile tahir makamında bu müsterekkâr bestelemiş oldukları görülmüş ve bestekâr tercüme hallerini yazmakta bulunan Nail Beye göre Hafız Şeydânın (1212) hicrî senesinde vefat eylediği onun (1140) senelerinde tevellüt ettiği ve yetmiş sene kadar yaşadığı tahmin olunabilir. Muhtelif mecmualarda eserler bestelediği mecmualarda görülmekte isede bugün Irak ayın şerifi, hüzzam remel beste zâmkârı natık, hüzzam yürük semâi olmak üzere dört parça eseri kalmıştır. Üslûfı güzel ve kuntur.)

(İkâ ve eşkâl mebhaslerinde hüzzam eserler arayınız)

Neveser Makamı

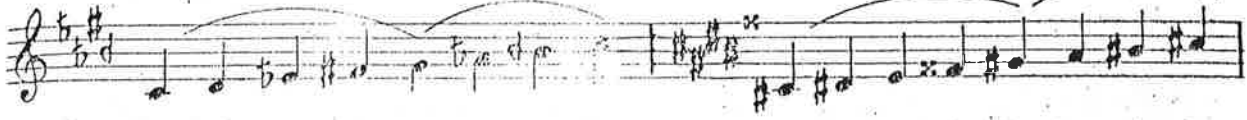
Neveserin dizisi gizli mütenafirdir. Seslerinin isimleri, Rast, Dugâh, dik Kürdî, nîm Hicaz, Neva, Eviç, Gerdaniyedir; nota adları ise, sol, la, bakiyye bemollu si, bakiyye diyezli do, re, bakiyye bemollu mi, la, diyezli fa, sol'dur. Dizisi, pest tarafta bir nikriz beşlisine, tiz tarafta bir hicaz dörtlüsünün ilâvesinden müstakilidir. (Cetvelde neveser dizisine bakınız) makam nazîl ve sait olarak karışık bir surette kullanılmıştır. Güçlü me beşinci derece olan (neva - re) dir. Evvelâ dizinin tizindeki hicaz dörtlüsünde güçlüden başlar. Bu dörtlüden sonra güçlüde muvakkaten kalır sonra nikriz beşlisinde dahi seyirle durakta karar eder.

Neveser dizisinin nağmelerinin aralıkları birbiri ardınca (1) taninî (2) küçük mücennep (3) artık ikilî (4) küçük mücennep (5) küçük mücennep (6) artık ikilî (7) küçük mücennep'tir; durak nağmesine göre bu aralıkları (2) orta üçlü (3) artık dörtlü (4) tam beşli (5) orta altılı (6) yedili (7) tam sekizlidir. Neveser dizisinin künde yazmak için, onun aralıklarına göre tabîî çarigâh dizisinin buutlerine lâzım gelen değıştirme işaretlerini çarigâh dizisinin beşinci nağmesinden itibaren yazılacak olan neveser dizisinin birinci ikinci sesleriyle çarigâhın beşinci altıncı sesleri aralıkları birer taninî olduklarından bir işaret istemez; neveserin ikinci üçüncü nağmesinin arası bir küçük mücennep, çarigâhın altıncı yedinci seslerinin mesafesi ise bir taninî olduğundan onun sesine bir bakiyye bemollu koymakla küçük mücennebi elde ederiz; neveserin üçüncü dördüncü nağmelerinin arası bir artık ikilidir. Demin çarigâhın yedinci sesine koyduğumuz bakiyye bemollu tiz tarafta bir büyük mücennep almıştık, çarigâhın yedinci sekizinci nağmelerinin mesafesi bir bakiyye olduğundan ikisinin mecmuu bir mücennep eder. Çarigâhın sekizinci nağmesine bir bakiyye diyezi koymakla onu artık ikiliye kalbetmiş oluruz; bu hareketimizle neveserin dördüncü ve beşinci nağmelerinin buudu olan küçük mücennebi de husule eder; neveserin beşinci altıncı seslerinin arası bir küçük mücennep çarigâhın ikinci üçüncü nağmelerinin bir taninî olmakla üçüncü nağmeye bir bakiyye bemollu koyarak küçük mücennebi elde ederiz ve bu vecihle tiz tarafta bir bakiyye aralığı hasıl olmuştur. Neveserin altıncı yedinci nağmelerinin aralığı bir artık ikilidir. Çarigâhın dördüncü seslerinin mesafesi bir bakiyye olup demin elde ettiğimiz bakiyye ile büyük mücennep husule eder; çarigâhın dördüncü sesine bir bakiyye diyezi yazarak onu artık ikiliye tahvil ederiz ve neveserin yedinci

neleri arasındaki küçük mücennepte kendiliğinden basıl olur. İşte bu veçhile çarigâhın üçüncü sesine bir bakıyemolu, dördüncü sesine bir bakıyye diyezi, yedinci sesine bir bakıyye hemolu koymakla neveser dizisini donatmış oluruz. Umumî ve tabîî dizilerde, neveser dizisinin icrası kabil şetlerinin cetveli aşada yazılmıştır.

1 kaba çarigâhta neveser

2 kaba nim hic. n.

3 kaba nim h. n.

4 yegâhta n.

5 kaba nim his. n.

6 kaba nim h. n.

7 huseynî aşiranda nev.

8 acem aşir. n.

9 irakta nev.

10 iraktan.

11 geveşte n.

12 geveşte

13 neveser

14 nim zigüleda nev.

15 nim z. n.

16 zirg. n.

17 zirg. n.

18 duğakta n.

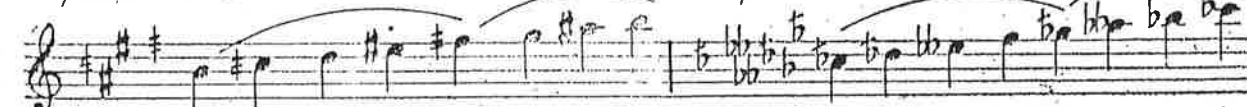
19 kürdiden n.

20 kürdiden.

21 puselikte n.

22 puselikten.

Nevesere misal olmak üzere Nû'man Ağanın berefşan usulündeki peşrevini koyduk :

NU'MAN AČA

Neveser peşrevi

1. 102. Düm tek düm tek düm
orla
bereszan
düm tek düm düm tek teke teke

2. mülxime

3.

hak
pes
veç
mca
ceği

İlki
teke
muş
her
Şaiz

ni v
diye
fera
bir
Güç
tan
tiz t
sonu

2)

alır
le-
geti
nın
ariğ
neşi

Hicaz dörtlüsünün veya kırız beşlisinin pest veya tiz taraflarındaki küçük mücennep aralığı yerine bazan iyye kullandık: Hicaz makamında zikrettiğimiz veçhile hicaz dörtlüsünün tiz tarafında bir küçük mücennep t tarafında bir bakiyyenin mevcudiyeti veyahut makûsu hicaz zevkini bozmadığı gibi Safyüddinin beyan ettiği hile mütenafirde olmadığını karîlerinin dikkat nazarlarına vazeylerim. Demek isterim ki hicaz dörtlüsünün zut bulunduğu makamlarda dörtlüdeki küçük mücenneplerden bir tanesinin yerine bir bakiyye kullanılabile- ni ve lâkin iki küçük mücennep yerine iki bakiyyenin kullanması ise mütenafir olacağını burada hatırlatırım.

[Nû'man Ağa, İstanbullu ve Tanburidir. Bu zatın hakikî velâdet ve vefat tarihlerine vakıf değiliz. Şukadar ki İci Sultan Mahmut zamanında Enderunda Kilerde Çavuşlar arasında malûm ve meşhur olup çıraklık yani ütlük talep etmesine binaen muvafık bir nanopare ile musahiplik verildiğini İlyas Efendi tarih kitabında yaz- ır. Buna nazaran (1180 ilâ 1250) hicrî tarihleri müddeti içerisinde yaşamış olduğu tahmin edilebilir. Kendisi saz ve hemde söz musikisinde bestekârdır. Beste Nigâr, Neveser, Şevki cedîd peşrevleriyle Hüseyinî Asîrân Semaî, ve bir kaç bestelerile şarkıları mevcuttur; iyi bir tabiatî musikiyece maliktir.]

(İkâ ve eşkâl mebhaslerinde neveser parçalar arayınız)

Ferahnâk Makamı

Ferahnâk dizisi gizli mütenafirdir. Seslerinin isimleri, Irak, Rast, Dugâh, puselik, nim Hicaz, Neva, Hüsey- reya Acem, Eviç'dir; nota adları ise, bakiyye diyezli fa, sol, la, si, bakiyye diyezli do, re, mi yahut bakiyye zli mi, bakiyye diyezli fa'dır. Ferahnâk dizisi iki türlü olup mümtezicen kullanılmıştır: (1) pest tarafta bir hnâk beşlisine tiz tarafta bir hicaz dörtlüsünün ilâvesinden (2) pest tarafta bir ferahnâk beşlisine tiz tarafta segâh dörtlüsünün katılmasından teşekkül etmiştir. (Cetvelde ferahnâk dizilerine bakınız). Makam nazildir. İli üçüncü derece olan (dugâh-la) sesidir; yedinci yeden nağmesi kuvvetlice bir karar yapar. Makam tiz durak- veya altıncı dereceden başlar, dizinin müteşkil olduğu hicaz veya segâh dörtlülerinde veya ferahnâk dizisinin tarafındaki nazîrinde dahi seyir ile ya tiz durak ya altıncı seste veyahut güçlüde muvakkat bir karar yapar a pest taraftaki ferahnâk beşlisinde dahi gezinerek durakta kalır.

Ferahnâk dizilerinde birbiri ardınca aralıklar (1) küçük mücennep (2) taninî (3) taninî (4) büyük mücennep (5) büyük mücennep (6) taninî yahut artık ikili (7) büyük mücenneptir; durağa nazaran buutler (1) küçük mücennep orta üçlü (3) artık dörtlü (4) tam beşli (5) orta altılı (6) orta yedili yahut artık yedili (7) tam sekizlidir.

Ferahnâkın ikinci dizisini mevkîinde yazmak için, çarigâh dizisinin dördüncü sesinden itibaren tize doğru ir edilecektir. Ferahnâk dizisinin birinci ve ikinci nağmelerinin arası bir küçük mücennep, çarigâhın dördüncü beşinci seslerinin bunda bir taninîdir, dördüncü sesane bir bakiyye diyezi vazetmekle küçük mücennebi huaule tmiş oluruz. Ferahnâkın ikinci ve üçüncü seslerinin mesafesi bir taninî, çarigâhın beşinci ve altıncı nağmeleri- aralığı yine bir taninî olduğundan bir işaret istemez; ferahnâkın üçüncü dördüncü seslerinin aralığı bir taninî çahın altıncı ve yedinci nağmelerinin arası bir taninî olmakla yine bir işaret istemez; ferahnâkın dördüncü nci seslerinin beyni bir büyük mücennep, çarigâhın yedinci ve sekizinci nağmelerinin mesafesi bir bakiyye

olmakla onun sekizinci nağmesine bir bakiyye diyezi vaz'ile büyük mücennebi husule getirmiş oluruz ve buna beraber ferahnâkın beşinci altıncı seslerinin aralığı kendiliğinden küçük mücennep haline inkılâbetmiş olur. ferahnâkın altıncı yedinci nağmelerinin aralığı bir tanınır, çarigâhın ikinci ve üçüncü seslerinin mesafesi bir olduğu için hiç bir işaret istemez; ferahnâkın yedinci ve sekizinci nağmelerinin beyni bir büyük mücennebi çarigâhın üçüncü dördüncü nağmelerinin arası bir bakiyye olduğundan onun dördüncü sesine bir bakiyye de koymakla büyük mücennebi husule getirmiş oluruz, yani çarigâhın dördüncü nağmesine ve birinci nağmesine birer bakiyye diyezi koymakla ferahnâk dizisini donanımda yazmış oluruz. Ferahnâkın ikinci dizisinin yedinci nağmesine konulması lâzım olan bakiyye diyezini de icabında lahın içerisinde yedinci sese koruz.

Ferahnâkın, tabii ve umumî dizilerde icrası mümkün şetlerini işaretlerle cetvelde yazdık:

1 kaba çarig. ferahnak	2 kaba hic. f.
3 kaba hic. f.	4 kaba dik hic. f.
5 kaba nîm his. f.	6 kaba nîm his. f.
7 kaba dik his. f.	8 acem asir. f.
9 ferahnak.	10 nîm zirgülede f.
11 nîm z. f.	12 dik z. f.
13 kürdide f.	14 kürdide f.

15 seqâhla f.

16 seqâhla f.

Ferahnâke misal olmak üzere Şakir Ağanın çok parlak Yürük Nakış Semaisini kari'lerime arzettim :

Şakir Ağa

Ferahnâk Yürük Semai

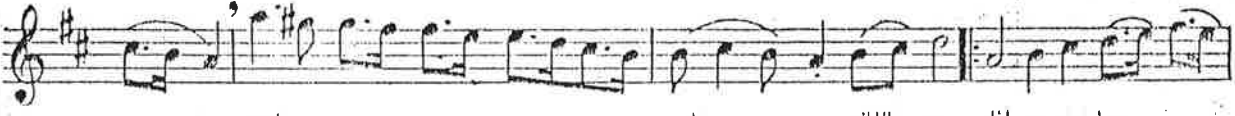

agırca

Bir dil be re vil — düş dü ki mah — bu bü di tim —
 Ref ta ri gü zel ka me ti ar — ar be de lim
 Ca nim da nö la hay li ze man — dir e me lim

dir — gel — gel —
 dir
 dir

gel — gel — gülüm ey dil sa na hay —

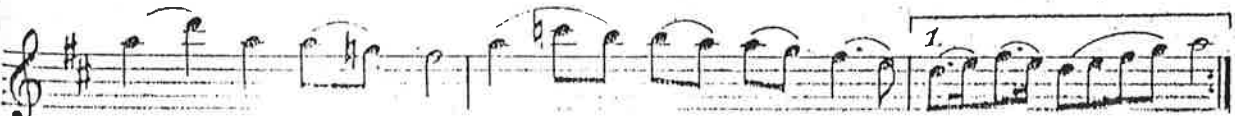
ran — ey me hi dev — ran —

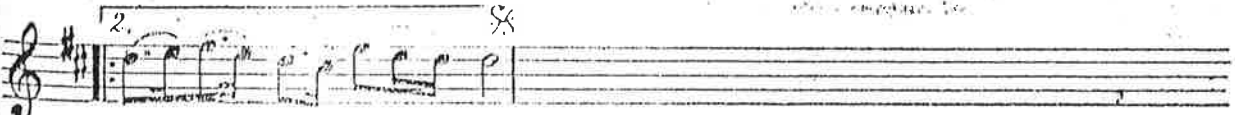
dil sa na hay ran (sax) hit feyle a man bende ne ey naz li

ce nan vay (sax) ti ri ni ge hin

gam ze si ger ey — lo se te' sir —

sir —

Semainin Şi'ri

Bir dilbere dil düşdü ki mahbubu dilimdir
Reftarı güzel kameti ar ar bedelimdir
(Orta nane)
Tirinighin gamzesi gereylese te'sir
Canım da ne ola hayli zamandır emelimdir

(Tercümünü)

Gel gel gel gel gülüm ey, dil sana hayran
Ey şehi devran (mükerrer) lutfeyle aman
Bendene ey nazlı cenan vay

(Eşkâl, İka' mebhaslerinde feralnak eser arayınız)

Saba Makamı

Saba dizisi gizli mütenafirdir. Saba makamının nağmelerinin adları, Dugâh, Segâh, Çarigâh, Hicaz, Hüseyî Acem, Gerdâniye, Şehnâz veya Muhayyerden ibarettir; nota isimleri ise, la, fazla bemollu si, do, bakiyye bemollu re, mi, fa, sol, bakiyye bemollu la veyahut tabîî la dır. Saba dizisi iki türlü istimal edilmiştir: Birincisi pest tarafta bir saba eksik dördlüsüne tiz tarafta, isimsiz artık bir beşlinin inzimamından ikincisi pest tarafta bir saba eksik dördlüsüne tiz tarafta isimsiz tam bir beşlinin iltihakından tevellüt etmiştir. Bu ikinci eksik saba dizisinin tiz tarafındaki yedinci sestten itibaren bestekârlar ekseriya bir hicaz geçkisi yapmaktadırlar. Bu geçkinin mevcudiyeti, saba dizisinin gizli mütenafir olması, ve saba dizisinin üçüncü nağmesinden tize doğru bir hicaz beşlinin bulunuşu ve üçüncü sesin güçlü olması saba makamının mürekkep olduğunu zanuttirecek amillerdendir. (cetvelde her iki saba dizisine bakınız)

Saba makamı şattır, güçlüsü üçüncü nağme olan (çarigâh - do) dur. Makam ya güçlüden veya karargâhta başlar, saba dördlüsünde seyirle güçlüde veya karargâhta muvakkat karar yapar; sonra diğer artı beşli veya tam beşlide dahi gezinerek durakta kalır.

Saba dizilerinin, pestden tize doğru birbiri ardınca seslerinin aralıkları (1) büyük mücennep (2) küçük mücennep (3) küçük mücennep (4) artık ikili (5) bakiyye (6) taninî (7) tanini veyahut küçük mücenneptir; durak nağmesine göre buutleri ise, (1) büyük mücennep (2) küçük üçlü (3) eksik dördlü (4) tam beşli (5) küçük altılı (6) yedili (7) tam sekizli yahut artık yedilidir.

Tabîî çarigâh dizisinin altıncı sesinden itibaren tize doğru olarak birinci saba dizisini mevkiinde yazmak için saba ve çarigâh dizilerinin aralıklarını karşılaştırmalı; Sabanın birinci ve ikinci nağmelerinin aralığı bir büyük mücennep, çarigâhın altıncı yedinci seslerinin mesafesi bir taninî olduğundan onun yedinci sesine bir fazla bemolu koymakla büyük mücennep husule gelir; Ve bununla beraber sabanın ikinci ve üçüncü nağmelerinin aralığı da kendiliğinden küçük mücennep haline münkalip olur; Sabanın üçüncü dördüncü seslerinin arası bir küçük mücennep, çarigâhın birinci ve ikinci nağmelerinin beyni bir taninî olmakla onun ikinci nağmesine bir bakiyye bemolu koyarak küçük mücennebi elde ederiz; Sabanın dördüncü beşinci seslerinin aralığı artık ikili, çarigâhın ikinci üçüncü nağmelerinin buudu ise bir taninidir; Demin çarigâhın ikinci sesine koyduğumuz bakiyye bemolunu onun ikinci ve üçüncü nağmelerinin arası kendiliğinden artık ikili haline inkılâp etmiştir; Sabanın diğer sesleri aynen çarigâh dizisinde mevcuttur. İkinci dizide kullanılan (şehnâz - bakiyye bemollu la) nın işareti lahin içerisinde de sekizinci nağmeye konulur. İşte bu veçhile çarigâh dizisinin yedinci sesine bir fazla bemolu, ikinci sesine bir bakiyye bemolu koymakla saba dizisini mevkiinde yazmış ve donanimde göstermiş oluruz.

Saba dizisinin, tabîî ve umumî dizilerde icarası mümkün şetleri işaretlerle cetvelde gösterilmiştir :

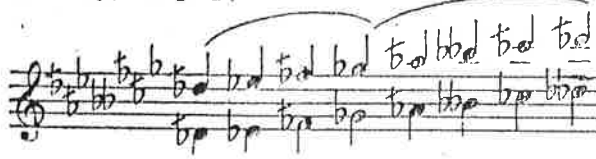
1 kaba çar. saba

2 kaba hic. s.

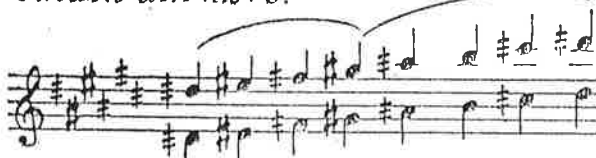
3 kaba hic. s.

4 yegahta s.

5 kaba dik his. s.

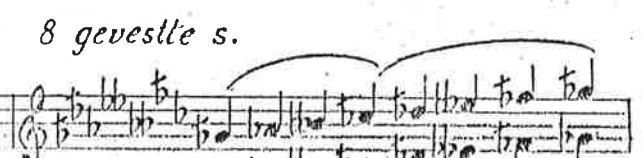
6 kaba h. s.

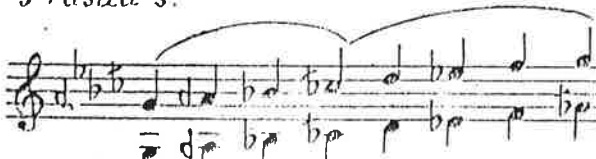
7 gevestle s.

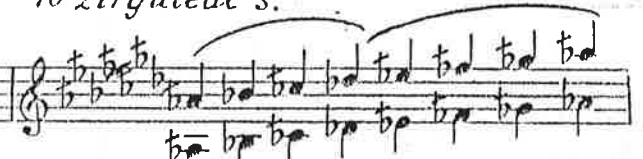
8 gevestle s.

9 rastla s.

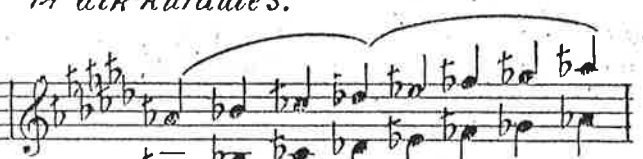

10 zirgülede s.

13 saba

14 dik kürdides.

15 püselikle s.

Saba makamına misal olmak üzere Nayî Salih Dedenin güzel saba sazsemaisini aşağıya dercettik:

Salih Dede

Saba Sazsemaisi

orta $\text{♩} = 134$
1. *aksak semai* *mf*

% mûlaxime

2. *% 3*

1. 2. *4 pek çok yürük* $\text{♩} = 40$

(Dede Salih Efendi İstanbulludur. Kendisi Mevlevî tarikatına mensup ve Bahariye, Kasımpaşa mevlevihanelerinde neyzen başı idi. Ve muzikai hümayunda da Kaymakam rütbesinde nayî idi. Üstadın Zekâyî Efendinin mahdumu konservatuarda tasnif beyeti arkadaşlarından Hafız Ahmet Efendinin beyanına nazaran Salih Efendi yetmiş yaşlarını kadar yaşamıştır. Vefat tarihi tahminen hicri (305) dir. Bu zat saz eserleri bestekârı olup metin üsluplu otuz kadar peşrev ve semâisi bugün elimizde mevcuttur.)

(İkâ ve eşkâl mebhaslerinde saba eserler arayınız)

Hususî makamlar dizilerinde müstamel küçük aralıkların tevhit ettikleri seslerin ekseriya sahih ve bazan takribî oldukları — bir sekizli buudünün yirmi dört gayri müsavi aralığa taksiminden mütehasıl umumi dizide makamlarımızın diyezli bemollu ayrı ayrı dokuzar kerre şetlerinin icra edilebildiği —

Musikimizde mevcut muhtelif makamların dizilerinde müstamel küçük aralıklar (1) bakiyye (2) küçük mücennep (3) büyük mücennep (4) taninî (5) artık ikilidir; fazla aralığı ise yalnızca kullanmayıp her hangi bir aralıkla cem veya ondan tarhetmek suretile istimal olunur. Bu aralıkların verdikleri sesler makamlarımızın dizilerini yazmağa kifayet ettiklerini hususî makamların mütaleasında gördük; ve lâkin bu ufak aralıkların tevhit ettikleri nağmeler ekseriya sahih iselerde bazan takribîdirler: Uşşak dizisinde (Dügâh - la) ile (Segâh - fazla bemollu si) aralığı $\frac{1}{10}$ dur, bunu kullanıyarak yerine onun takribisi olan büyük mücennebi tercih ettik; şu sebeple ki gayri müsavi yirmi dört bölümlü bir sekizli içerisinde en az yedi kerre $\frac{1}{10}$ nisbetinde aralıklar ihdâsetmek lâzım; o halde bir sekizlinin otuz veya daha ziyade buutlere taksimi icap eder; bu veçhile bölmek ise bestekârlığın en mühim direklerinden biri olan şetlerin icrası için, aralıkları birbirleriyle cem veya tarh etmek işinde hesap yapmak ve neticede icap eden tegyir işaretlerini ta'yin etmek meselesini çok müşkül ve karışık ve hemen icrası gayri mümkün bir hale koyacaktır. Bundan başka dizilerde seslerin tize doğru çıkarken veya pest tarafa inerken birbirlerini cezbetmeleri yahut hırcolanabilir derecede tizleşme veya pestleşmeleri keyfiyeti vardır. İşte buna nazaran bestekârlar, uşşak dörtlüsünü rast beşlisi içerisinde mevcut itibar etmişler ve uşşak makamın rastın ve rast makamını uşşakın mensup makamı olarak birbirlerine geçkiler (makam tebdili) yapmışlardır. Bu sebeplerle $\frac{1}{10}$ yerine büyük mücennebi tercih ettiler.

Makamlarda kullandığımız hicaz dörtlüsünün baştan üç türlüleri vardır. Birincisi pestden tize doğru $\frac{16}{14}$, $\frac{7}{6}$, $\frac{2187}{2048}$ nisbetlerindeki aralıklardan hasıl olandır; ikincisi pestden tize doğru bir küçük mücennep, bir artık ikili, bir küçük mücennep den ibarettir; üçüncüsü pestden tize doğru bir bakiyye, bir artık ikili bir küçük mücennep veyabut bunun makarandır (buradaki artık ikili ikinel nevidokinden biraz daha büyüktür) bu üç türlü buutleri olan hicaz dörtlüleri seslerinin verdiği sem'i zevk birbirine çok karışık olmakta ve hicaz rengini katıyen bozmamakta ve mütenasir olmamaktadır. (Aralıklarda münaferet sebeplerine bakınız). umumi dizide hicazın aralıklarını ekseriya ikinci neviden kullanıyoruz ve lâkin hicaz şetlerinin bazılarında, umumi dizide üçüncü nevin her iki şikkıda mevcut olduğundan onlarıda istimal etmek mecburiyetli vardır.

Birde saba dörtlüsünde (çarigâh - do) ile (dik hicaz - fazla bemollu re) nağmelerinin buudü olan büyük mücennep yerine geçkilerde suhulet hasıl etmek için küçük mücennebi kullanıyoruz; çünkü saba zevkini bozmamaktadır. Netice yukarıda hususî mebhasinde arzettiğim yirmi dört gayri müsavi taksimli bir zekizlinin içindeki umumi dizide makamlarımızın sesleri ekseriya sahih ve bazan takribî olmaktadır. İmdi yirmi dört gayri müsavi taksimli umumi dizi makamlarımızı yazmağa ve onların diyezli bemollu dokuzar defa şetlerini icra etmeğe müsait olduğu hususî makamlarda yazdığımız şet cetvellerinin mütaleasından anlaşılır.

Hususi makamlarımızın tariflerinde onların ancak birer taslaklarını bildirdiğimizi ve her makama misal olarak kitaba koyduğumuz eserler notalarının onları daha vuzuhla anlattıklarını kari'lerime burada söylemişim faideli buldum.

Yukarıda (95) numaralı sayfada munderiç Hüseyinî dizisinin beyanı sırasında yazılması unutulmuş olan şu ikinci nevi Hüseyinî dizisini burada kaydettik: bu dizinin pestden tize doğru aralıkları (1) büyük mücennep (2) küçük mücennep (3) taninî (4) taninî (5) bakiyye (6) taninî (7) taninî, dir; bu dizi pest tarafta bir hüseyinî beşlisine tiz tarafta bir kürdî dörtlüsünün iltihakından tevellüt etmiştir.

Yukarıda (15) numaralı sayfadaki üçlülerin tarifinde, unutulmuş olan eksik üçlüyü buraya dercettik: eksik üçlü, (segâh, hicaz, puselik makamlarında müstameldir) pestten tize veya makûsu olarak küçük mücennep bakiyye aralıklarının mecmuu olan $\frac{9}{8}$ nisbetinde bir buuttur; bazan iki küçük mücennepten ibaret olarak kullanılmaktadır.

Mürekkkep Makam

İki ve daha ziyade dizilerin iştirakinden oluşmuş olanlara, mürekkep makam adı verilmiştir; mesela Hicaz makamı sonunda bir puselik beşlisi veya tamamı dizisiyle birleşince Hicaz puselik olur; bunun gibi Gerdaniye makamı da Rast ve Hüseyinî makamlarından mürekkeptir. İmdi mürekkep makamlara geçkili makam demek doğru olur. Mürekkep makamların hususiyetlerine göre onları ayrı ayrı aşağıda okuyacağız.

Arazbar Makamı

Bu makam (Çarigâh-do) nağmesi üzerinde tize doğru mevzu bir rast beşlisinin yine tiz tarafına bir puselik dörtlüsü ilâvesile yapılan isimsiz bir dizinin (a) ikinci sesinden itibaren peste doğru bir Uşşak dörtlü ve dizisi katılmakla vücade gelmiştir. Şu notada yazılıdır:

İsimsiz dizinin çarigâhtan itibaren tize doğru nağmeleri (1) çarigâh - do (2) neva - re (3) dik hisar - fa (4) bemollu mi (5) acem - fa (6) gerdaniye - sol (7) muhayyer - la (8) sünbüle - küçük mücennep bemollu si (9) çarigâh - do, dur. Arazbarın güçlüsü (gerdaniye - sol) durağı (dügâh - la) dır.

Makam gerdaniyeden başlar, tizdeki puselik dörtlüsüyle pest taraftaki rast beşlisinde karışık bir surette ilerler, evvelâ gerdaniye sonra çarigâh ve bazan nevada asma kalır; onu müteakip uşşak dörtlüsünde yahut tamamı uşşak dizisinde seyrederek durakta karar eder.

Arazbarı domaninde uşşakın ki gibi gösteririz; isimsiz dizinin üçüncü ve yedinci seslerine konulması lazım olan fazla ve küçük mücennep bemollerini lakin içerisinde onlara ilâve ederiz.

Arazbar makamına nümüne olarak Tauburi Emin Ağının çok güzel olan arazbar sazsemaiisini dercettik.

(a) bu dizi (Acem - fa) lı rast dizisidir.

Arazbar Sazsemai

(♩ = 152)

Orta dümte ka düm tek

Aksak semai

♩ *mulaxime*

son 2 *yürükce* ♩. 164
düm tek tek düm tek

♩ 3

♩ 4

(Emin Ağanın velâdet ve vefat tarihleri malûm değilse de Sûzinâk aksak seâmainin Halîm Ağa, çenber le tenin Seyit Ahmet Ağa, muhammes bestenin Küçük Mehmet Ağa taraflarından bestelendiği ve Seyit Ahmet Ağa vefatı 1209 hicrî oklağı malûm bulunmasına ve bu zatların zamanında Sûzinâk makamının icadedilmiş olduğuna ve Tanburî Eminin de Sûzinâk peşrev ve sazsemaisini yapmış olduğuna bakılırsa Eminin de 1160 - 1212 hicrî senelerinde yaşamış olduğunu tahmin edebiliriz. Emin Ağa tanburîdir. Saz eseri olmak üzere devri kel usulünde Sûzinâk peşrevi, Sûzinâkve Arazbar sazsemaileri, zarbeyn ölçüsünde Beyatî peşrevi, hafif usulünde müste peşrevinden ibaret beş adet güzel ve nazik eserleri baki kalmıştır).

Veçhi Arazbar Makamı

Veçhi arazbar makamı, üsteki arazbar makamında söylediğimiz isimsiz dizile Segâh dizilerinin birbirlerini karıştırılmasından doğmuştur. Notada görülüyor:

Güçlü (gerdaniye - slo) durak (segâh - fazla bemollu si) sesleridir. Makam arazbarda olduğu gibi gerdaniye den başlar; isimsiz dizinin pest tarafındaki rast beşlisile tiz tarafındaki puselik dörtlüsünde karışık bir suretle seyrettikten sonra evvelâ gerdaniye, sonra çarigâh daha sonra nevada mayakkat kahr, onu müteakip her iki dizide müşterek seslerden istifade ederek segâh dörtlüsile karargâhta durur. Veçhi arazbar, donanımde, ikinci Segâh dizisinin değiştirme işaretleri olan (dik hisar - fazla bemollu mi) ve (segâh - fazla bemollu si) ile yazılır. Isimsiz dizinin yedinci nağmesine vaz'ı lâzım olan küçük mücennep bemolunu lahin içerisinde ona koruz.

Veçhi arazbara misal olarak tanburî İsakın şık veçhi arazbar sazsemaisini tahrir ettik:

(İsak, İstanbullu olup velâdet tarihi meçhul ise de ölüm zamanı takriben 1230 hicrîdir. Kendisi Müsevi olup, Ortaköyde ikamet etmekte idi. Türk musikisinin saz ve söz eserlerinde muktedir bir bestekâr olan İsak remanî ve tanburîdir; tanbur çalmasının kaideleri pek muntazam olup bağlı, bağısız nağmeleri pek güzel icra eder, ve insanın okumasını taklit eder. Bu kadar muntazam ve kaideli tanbur çalmak İsaka mahsustur. Bu tarza yakın diğer tanburîlerde vardır. Bu tarzı kimden öğrendiği malûm değildir. İsak, üçüncü Sultan Selim, Zeki Mehmet Ağa, Osikyam, ve diğer bir zate tanbur çalmağı öğretmiştir; huzuru hümayuna girerken Sultan Selimin ona ihtiram için her defasında ayağa kalkmış olduğunu ve bir defa saz faslına geciken İsakı harem ağalarından birisinin tekdi ve itmelerile rencide ettiğini perdenin arkasından görmüş olan üçüncü Selimin (Senin gibi binlerce köle bulurum ama, İsak gibi bir tane bulamam) diye zenciye İsakın huzurunda tevbih ettiğini onun şakirdi olan Osikyam, onunda şakirdi ve benim tanbur üstadım Halim Efendiye söylemiştir; tasnif ettiği İsfahan peşrevini Sultan Selime dinletmiş ve mükâfaten bir tanbur teknesi dolusu muhtelif cinste para ihsanı padişahi olarak almıştır. Bugün mevcut saz eserlerinden Uşşak, Hüseyinî, Puselik Aşiran, Neva, Beyatî, İsfahan, Şehnaz pîmelik, Hüseyinî aşiran, Nişaburek, Gerdaniye, Hüseyinî Gülizar, Yegâh, fihrist Acem aşiran, Mâye, Tahir, Muhayyer puselik, puselik, Mahûr, Dilkeş Haveran peşrevleriyle Şehnaz puselik, Hüseyinî aşiran, Nişaburek, Gerdaniye, Gerdaniye Puselik, Hüseyinî Gülizar Yegâh, Mâye, Beyatî, Tahir, Muhayyer puselik, dilkeş sazsemaileri kunt ve güzeldirler; söz eseri olmak üzere, Şetti arabian beste ve yürük semai, Tahir puselik beste, Gülizar faslı, İsfahan beste, İsfahan şarkı, Puselik şarkı, dilkeş haveran beste yüksek üslupta parçalardır. İsak zahit bir zat bulunduğu için, bazı peşrevlerini sinagonlarda okunan eser olmak üzere yapmış olduğunu ve beyatî peşrevinin dördüncü hanesinin sonundaki mütekerrir lahinlerin (amen) olduğunu Şeyh Halim Efendi acize söylemişti. Çok esef edilir ki Yahudilerde bu orijinal eserlerden hiç bir tane kalmamıştır; pek bozuk bazı peşrev bakiyyeleri ile bizden alınıp İbranî güfte giydirilen ve onlar gibi bozulmuş kıymetsiz parçalar sinagonlarda okunmakta bulunmuştur).

İsfahan Makamı

Bu makam, uşşak dizisinin ya başına veya ortasına, veyahut sonuna (dügâh - la) ile (neva - re) sesleri beyninde mevzu bir rast dörtlüsünün geçki hâlinde ilâvesinden vücade gelmiştir: bundan şunu anlarım ki uşşak dizisinin pest tarafındaki uşşak dörtlüsü ile aynı mevkîe konmuş bir rast dörtlüsünün arada bir değişmece icrasından husul bulmuştur; işte notada gösterilmiştir.

ISFAHAN BESTE Zaharya

♩. 69

♩ düm te ke düm düm tek

Ağır

ağır çenber

Ah iey lî i zül fû

tek tek düm tek

fû fûn di lî

te ke te ke

me inc mec

nun o lur di va va

va ne si yar ey

öm rüm ca nın a man mec nun o lur

di va

va

va ne si yar ey a

man

ah

ğon ca i

sad

be

be

ber ki ba

Bestenin Şi'ri

Leyli zülfün dil mecnun olur divanesi
Mürlü aşkın mu bemu zenciri paderlânesi

Gonçal sadberki bağı vuslat ol heman
Ey hazaran aşıkâ yüz vermeyen bir tanesi
(terennüm) Ömrüm canım aman mecnun olur divanesi

[Zaharya — Darülfünun kütüphanesindeki (yıldız kitapları) ez metrukâtı Velyyüttin Ef. zadenin (1220 hicri) tarih ve (343) numaralı mecmuasında kürkcü Zaharya, ve (1139 hicri) tarihlerinde yazılmış (359) numarada beste çenber ısfahan Zaharya, segâh Zaharya isimleri mevcut bulunduğu ve bu mecmualardan daha eski olarak yalnız Hafız Postun Topkapı sarayı Revan kütüphanesinde hattı destîle yazılı mecmuasında Zaharya ismi bulunmadığına ve Ali Emiri kütüphanesinde manzum edebiyatta (797) numarada Efendimiz ve Esat Ef. Hazretleri diye bazı besteler üzerindeki kayitten üçüncü Sultan Ahmet zamanında yazılmış olduğu anlaşılan mecmuada, segâh çeşmi meykûnunki, çenber, kürkcü tahrir edilmiş olması delillerile Zaharyanın İtî ve onunla hem asır olan yetmiş beş adet muktedir ve velût bestekârların zamanından (tahminen hicri 1050) itibaren ve sonraları yaşamış olduğu tahakkuk etmiştir. Vefatı zamanını bilmiyoruz. Yukarıda söylediğim mecmuaların bazılarında yalnız kürkcü ve yahut Zaharya ve bazılarında kürkcü Zaharya diye muharrer olduğu için kendisinin kürkcü olduğu anlaşılmıştır; kırk elli kadar parça tasnif ettiği mecmualarda görülmüş isede bugün elimizde bulunan segâh, ısfahan, uşşak, puselik aşiran, iki adet hicaz, hüseyinî bestelerile hüseyinî aksak semai, hicaz nakş yürük semai olmak üzere on adet parlak ve enfes eserleri bu zatın kâmil bir bestekâr olduğunu bildirmektedir.]

Nisabur makamı

Bu makam, (neva-re) sesi üzerinde tize doğru mevzu bir puselik dizisinin pest tarafına, bir küçük mücennep ve bir büyük mücennepten mütehassıl bir üçlünün katılmasından doğmuştur ki notada görülüyor:

Güçlü dizide üçüncü derece olan (neva-re) dir; durak nağmesi (puselik-si) dir; nişabur dizisinin havi olduğu sesler notada görüldüğü veçhile pesten tize doğru (puselik-si) (nim hicaz - bakiyye diyezli do), (neva - re), (hüseyni - mi), (acem - fa), (gerdaniye - sol), (mu-hayyer - lâ), (sünbüle - küçük mücennep bemollu si), (tiz çarigâh - do), (tiz neva - re) dir; makam, peste doğru neva ile dügâh beynindeki rast dörtlüsünde ve yahut neva ile rast arasındaki kadim musikişinasların pençikâhı zait dedikleri beşlide dahi seyredebilir.

Nişabur makamı, durak veya küçlünden başlar; puselik dörtlü veya beşlisinde ve küçük ve büyük mücenneplerden teşekkülünü yazdığımız üçlüde karışık bir halde seyreder, ve küçlüde muvakkat kahr ve nihayetinde mezkûr üçlü ile karar eder, icap ederse tizdeki kürdi dörtlüsünde dahi gezinir; nişaburu donanımde göstermek için nim hicaz nağmesinin işareti olan bakiyye diyezini (çarigâh - do) ya koruz; puselik dizisinin yedinci nağmesine vaz'ı lazım olan küçük mücennep bemolunda icabında lahin içerisinde yedinci sese katarız.

Nişabura, misal olmak üzere sahibi meçhul kadim nişabur saz semaisini yazdık :

NIŞABUR SAZ SEMAİ

Yürükce 1 $\text{♩} = 152$ dünte ka düm tek

aksak semai

mülazime

son 2

3

Gerdaniye makamı

Gerdaniye makamı, rast ile hüseyinî dizilerinden mürekkeptir; notada yazılıdır:

gerdaniye rast dîz

hüseyinî beşlesi

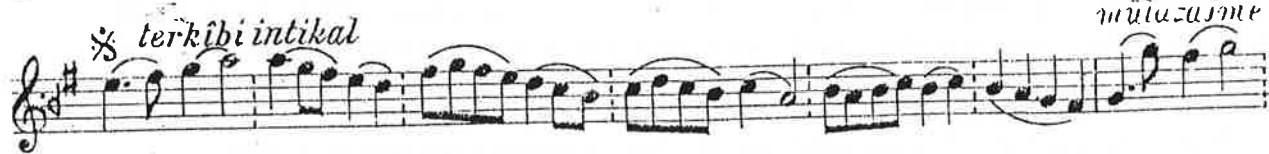
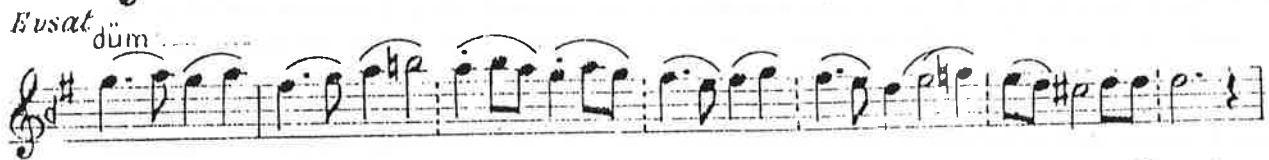
Küçlü sesi (neva - re) karargâh (dügâh - la) dır. Makam, rast dizisinin tiz durağından başlar; dizinin tiz tarafındaki rast ve daha tizdeki nazîri rast dizisinin rast dörtlüsünde karışık olarak gezinir ya tiz durak ve yahut küçlüde asma kalır; rast ve hüseyinî makamları birbirlerinin karip makamı oldukları için aynı seslerden istifade ederek hüseyinî dizisinin tiz tarafındaki uşşak dörtlüsünü icra eder; gene rast dizisine geçer ve böyle mübadele suretile gezinerek hüseyinî beşlisle veya tamam dizisile karargâhta durur.

Notada gerdaniye makamını yazmak için rast dizisinin donanımındaki tağyir işaretlerle gösteririz ki hüseyinî dizisinde de aynı işaretler mevcuttur.

Gerdaniye makamına misal olmak üzere gazi tatar Giray Hanın güzel gerdaniye peşrevini derç ettik :

GERDANIYE PEŞREVİ Tatar Gazi Giray Han

♩ = 120 teke teka düm tek düm düm tek teka düm

[Tatar gazî Giray Han, Devlet Giray Hanın oğlu olup iki defada yirmi sene Kırım Hanlığı etmiştir; tevellüdü (961 hicri) vefatı (1016) dır. Bu zatın saz eseri olmak üzere elimize kadar gelebilen, gerdaniye, arazbar, iki adet mahur, muhalif irak, şetti araban, hüzzam, ve meşkûk olarak beyatî araban peşrevleriyle muhalif irak, hüzzam, şetti araban saz semaisinden ibaret on adet saz musikisi eserleri Giray Hanın mukteditir ve nazik bir bestekâr olduğuna şahit bulunmaktadır.]

Hisar makamı

Hisar makamı, (hüseyinî - mi) nağmesi üzerinde tize doğru konulmuş bir zirgüleli hicaz dizisinin pest tarafına (hüseyinî - mi) ile (düğâh - lâ) arasında bir hüseyinî beşlisile veya tamam dizisile birleşmesinden husule gelmiştir ; işte notada yazılıdır :

Güçlü (hüseyinî - mi) durak (düğâh - lâ) sesleridir ; makam, güçlü nağmesinden başlayarak tiz taraftaki hicaz zirgüle dizisinin beşlisinde veya tamamında sirden sonra güçlüde muvakkaten kalır, sonra hüseyinî beşlisinde veya tamam dizisinde gezinerek durakta karar eder.

Hisar makamını notada yazmak için usşak dizisinin donantını kullanılır. Hicaz zirgüle dizisindeki nağmelere ait tağyir işaretlerinin de lâhîn içerisinde leap eden nağmelere koyarız.

Hisar makamına nisbat olmak üzere bestekârı meçhul ve çok güzel ve mîtracandillerinde okunmuş olan Na'ti Peygamberîyi derç ettik :

HİSAR NA'Tİ PEYGAMBERÎ

mus inus ta fa
le yi le i mi' rac
da bul dun sen me ka mi
kur be rah *rall.*
a tempo
a ş i kâ ze gör dü al la
hi gör zün ya
mus ta fa *son.*

Na'ti Şerifin Şi'ri

Matlail nurl ilâhîdir yüzün ya Mustafa;
Cümle vahyi asûmanîdir sözün ya Mustafa;
Leylül miracta buldun sen makamı kurbe rah;
Aşıkâne gördü Allahı gözün ya Mustafa.

Eyle Hakikî bendeni şayanı feyzü merhamet;
Oldu zirâ ki kadimî öksüzün ya Mustafa.

Beyati araban makamı

Neva üzerinde tize doğru mevzu Hicazî hümâyûn dizisine, mevkiinde beyatî dizisinin karıştırılmasından ibarettir. Şu notada yazılmıştır:

kacığardix.
beyatî araban
uzşak dix

Güçlü (neva-re) du-ak (dügâh-lâ) dır; makam tiz durak olan (muhayyer-lâ) darı başlar; Hicazî hümayun dizisinin tiz tarafındaki kürdî dörtlüsünde ve pest tarafındaki hicaz beşlisinde seyr eder evvelâ durak ve sonra güçlüde asma kalır, ondan sonra Uşşak dizisinde beyatimsi gezinerek karargâhta kalır.

Beyatı araban, karcıgar dizisile yazılır, nihayette Acem ve Hüseynî seslerine lâzım olan değıştirme işaretleri de ezgi içinde o seslere konulur.

Beyatı arabana, nümüne olmak üzere tatar gazi Giray hanın çok enfes peşrevini takdim ettik:

Beyatı araban
PEŞREVİ Tatar Gazi Giray Han

Ağır $\text{♩} = 90$
muhammes

The musical score is written on ten staves. The first staff begins with the tempo marking 'Ağır' and a metronome marking of 90. The key signature is one sharp (F#). The melody is written in a single line on a treble clef staff. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals. The score is divided into measures by vertical bar lines. The first measure is marked with a '1' and a '32' below it. The score ends with a double bar line and a repeat sign.

mus inus ta fa
le yi le i mi' rac
da bul dun sen me ka mi
kur be rah rall.
a tempo
a ş i kâ ze gör dü al la
hi gör zün ya
mus ta fa son.

Na'ti Şerifin Şi'ri

Matlâl nurlî ilâhîdir yüzün ya Mustafa ;
Cânile vahîl asûmanîdir sözün ya Mustafa ;
Leylâl miracta buldun sen makamı kurbe rah ;
Aşıkânê gördü Aîlahı gözün ya Mustafa .

Eyle Hakkl bendeni şayanı feyzü merhamet ;
Oldu zîrâ ki kadimî öksüzün ya Mustafa .

Beyati araban makamı

Neva üzerinde tize doğru mevzu Hicazî hûmayun dizisine, mevkiinde beyati dizisinin karıştırılmasından ibarettir. Şu notada yazılmıştır :

beyati araban
kacıyâr dîx.
uşşak dîx.

A handwritten musical score consisting of ten staves. The notation is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often grouped with beams and slurs. There are several measures with rests, and some notes are marked with flat (b) or sharp (#) accidentals. The score includes repeat signs (double bar lines with dots) and a first ending bracket. A small number '2' is written above the third staff. The handwriting is clear and legible.

Acem makamı

Acem makamı, Uşşak dizisi ile onun altıncı sesinden itibaren tize doğru mevzu Acem aşiran (çarigâh dizisinin fa üzerinde şeddine bakınız) dizisinin birbirine karıştırılmasından doğmuştur:

Notada görülmektedir:

Güçlü (acem-fa) karargâh (dügâh-lâ)dır; makam bazan karargâhtan başlar ve uşşak dörtlüsü veya her iki dizide müşterek seslerden istifade ederek uşşak dizisinde gezinir ve arada (acem-fa) sesi üzerinde çarigâh dörtlüsünü gösterir; bazanda (acem-fa) dan başlayarak onun etrafında acem aşiran makamını tize doğru icra ile ya acem veya neva ve sonra çargâhta muvakkat kaldıktan sonra uşşak dörtlü veya dizistle durakta karar eder.

Uşşak dizisi, acem makamında istimal edilen sesleri havi olduğu sebeple yalnız acem aşiran dizisindeki (sünbüle-küçük mücennep bemollu si) nağmesinin tağyir işaretini ezgi içerisinde ona koruz. Donanımde uşşak dizisinin değiştirme işareti yazılır.

Acem makamına Örnek olmak üzere enfî Hasan ağanın üslubu azametli olan çok güzel bestesini yazdık:

ACEM BESTE Enfî Hasan ağa

♩. 92

Ağır

Hafif ölçüsü

Acem makamı bestesi:

düm tek tek düm tek tek düm te ke

so ba ki de dest u

a çıl sa

ne gön ça

düm tek tek düm te ke düm tek düm tek

düm ra tek düm o düm zül tek fe miş terennüm ki

nab ko kar ah be li be li

tir yel lel lel lel li te re li ye lel lel lei fe

le lel lel li ah zül rü iniş ki nab

son

ko kar vay ah ne ber

mevzu hane

ki gü gül dūr o le leb çi çigne sem
terennümü
şe şe ker sanı rım ah be li
be li tir yel lel lel lel li te re li ye lel
le le lel li ah çig ne sem
şe şe ker sa nı rım

Beutenin Şî'ri

Salâki dest ure o zûlfe mişkinap kokar;
Ağılsa ukdel pirâheni gülâp kokar;
Ne berki gûldür o lebi çîğnesen şeker sanırım;
Ne gonçedir o dihen koklasam şarap kokar.

(terennüm) Ah bell belî tir yel lel lel lel lel II
Terelli ye lel le le lel le le lel le lel II
Ah zûlfu mişkinap kokar.

[Enfi Hasan ağanın doğup büyüdüğü mahal İstanbul-Fındıklıdır. Hakiki velâdet tarihi meçhûl isede üçüncü Sultan Ahmet saltanatının başlarında kemâli iştiharı vuku bulmuş olduğuna ve hicrî 1227 de tekaüt edilmiş ve 1141 de vefat etmiş olduğuna bakılırsa (1070) tarihlerinde doğmuş olduğu tahmin edilebilir; Mahlası hulûsidir; Musikiyi pederinden öğrenmiştir, ve (1070) tarihinden evvel ve sonra yaşamış olan yetmiş mütecaviz bestekârlar arasında bulunmuştur; sesinin güzel, okuyuşunun parlak ve yüksek, kendisinin şuh ve şenk, tanburî ve şair olduğunu şeyhulislâm Esat efendi (atarabül asâr) ında yazmıştır; ve enfi irfanına gubârî tarap şîârî esrârî edvar suut edip atsa rizi asâr oldukça diye methu beyan etmiş olmasından bu zatın enfi Hasan ağa olduğu anlaşıyor; ona burnaz Hasan ağa dahi denilir. İki yüzü mütecaviz murabba, nakış, şarkı, kâr tasnif etmiş isede bu güne kadar bize gelebilen eserlerinden parlak ve azametli nişaburek beste ve semâisi, acem ve beste ısfahan, puselik aşiran besteleri ve bestenigâr nakış semâisi olmak üzere maettessûf altı adettirki birbirlerinden güzel ve üstatlığına bürhandırlar.

Üçüncü sultan Ahmedin evâilî saltanatında kemâli iştiharı vukubularak enderun hanelerinden kilerâ sokulmuş ve ser hanendeler zümresine katılmıştır. Hicrî (1127) de tekaüt edilmiş ve (1141) de vefat etmiştir; tarihi: Hasem eyleye hânendei Adnan allah].

Muhayyer sünbüle makamı

Muhayyer sünbüle makamı. saba dizisine onun altıncı (acem - fa) sesinden tize

doğru mevzu acem aşiran (çarigâh dizisinin şetti) ilâvesidden vücade gelmiştir; şu notaya bakınız :

Makamda birinci mertebede güçlü (muhayyer-lâ) ikinci mertebede güçlü (do-çarigâh) ve durak (dügâh-lâ) dır. Makam tiz duraktan başlar, acem aşiran dizisine ait nağmeleri dolaşıktan sonra evvelâ orada ve sonra acemde muvakkaten durur ve müteakiben saba dizisinin nağmelerine geçerek çarigâhda dahi bir asma kıraz yapıp sabâ dörtlüşünde veya dizisinde gezinerek durakta kalır. Muhayyer sünbüle makamının donanımında saba dizisinin tağyir işaretleriyle gösteririz; acem aşiran dizisinde bulunan (sünbüle - küçük mücennep bemollu si) nin işaretini lâhin içerisinde ona ilâve ederiz.

Muhayyer sünbüle misal olmak üzere kutbı nayî şeyh Osman dede efendinin muhayyer sünbüle peşrevini musikicilere arz ettik :

MUHAYYER SÜNBÜLE PEŞREVİ Osman dede

♩-96 düm düm tek _____ düm tek _____ tek _____ düm _____ tek _____

1
Ağır

Devri kebir

ca te ke

•

1

2. — Sıma zıma

1

2

1

2. son

2

[Şeyh Osman dede efendinin hakiki velâdet tarihini biliniyorsa Sûleymaniye kütüphanesinde (Esat efendi kitapları) (3680) numaralı turuku aliyenin silsilenamelerini muhtevi mecmuada gavsî Ahmet dede damadı nayî Osman dede (fevî 1142 hicrî) yazılmış olmasına göre (1080) tarihinden sonra yaşamış olduğunu tahmin ettik; Ulah beği Kantemir'in edvar kitabında, kutbî nayî, şeyh, ve Osman dede ve muzikai hûmayun nazarı Necip paşanın hususî kütüphanesinin Hamparsum notalı peşrev ve semaileri havî mecmualarında dahi şeyh Osman dede veya kutbî nayî yazılmış olmasına göre bu zatın Galata mevlevihanesinde şeyhlik mertebesine çıktığı anlaşılmıştır; şeyhulislâm Esat efendi atarabûlasâr namındaki teskiyesinde bu zati söylememiştir. Osman dedenin saz eseri olmak üzere rast gül devri, rast düyek, muhayyer sünbûle devri kebir, arazbar düyek, neva devri revan, Hüseyinî küli külliyyat peşrevleriyle söz eserlerinden rast, hicaz, uşşak nefis ayinî şerifleri ve beyatı durağı kendisinin muktedir bir musannif olduğuna delildirler].

Hüseyinî Gülizar makamı

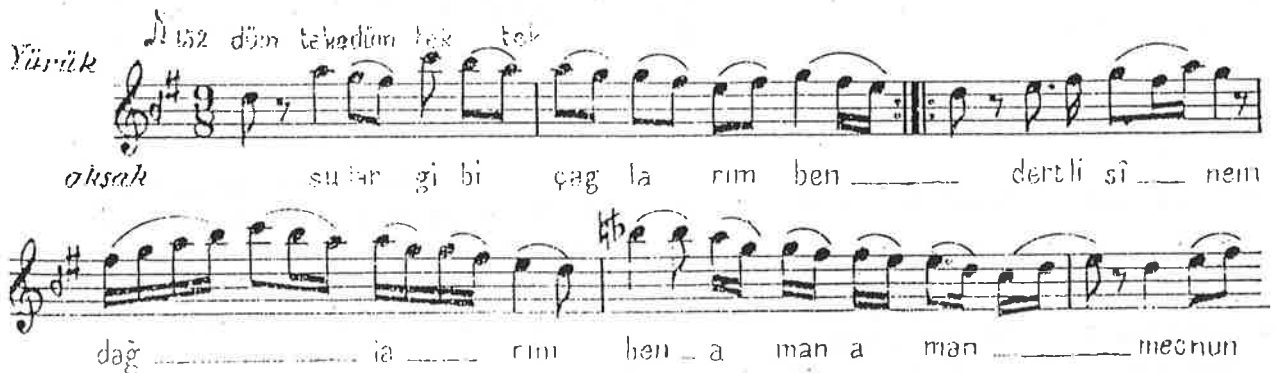
Bu makam, ortasında ve sonunda bir karcığar dizisinin ilâve edilmiş olduğu hüseyinî makamından başka bir şey değildir; notada yazılıdır:

Makamda küçlü (mi - hüseyinî) karargâh (dügâh - la) dır. Makam nazil bir halde ekseriya tiz duraktan başlar, hüseyinî gibi seyrederek; arada ve sonda bir kaç defa karcığara geçerek gene hüseyinî beşlisile karar eder. Gülizarı dananımde hüseyinî birinci dizisinin tağyir işaretleriyle yazarız; Karcığar dizisindeki (bakiyye bemollu mi - hisar) sesinin değiştirme işaretini ezgi içerisinde ona vazederiz.

Gülizara nümune olarak Dede Ef. nin köçekçe gülizar şarkısını takdim ettik :

GÜLİZAR ŞARKI Dede Ef.

Şarkının güftesi

Sular gibi çağlarım ben;
Dertli sinem dağlarım ben;
Meonun gibi ağlarım ben;
Çeşnim senin otağındır;

Sinem senin yatağındır;
Gel eyle seyrân seyrân;
Can sana kurban.
Aman, aman
Gel, gel aman, aman

Bestenigâr makamı

Bestenigâr makamı, saba ve ırak (segâhın şeddi) makamları dizilerinin yekdiğerine karıştırılmasından hasıl olmuştur; notada görülmektedir:

Küçlü sesi (çarigâh-do) karargâh (ırak-bakiyye diyezli fa) dır. Makam ekseriya küçlûden, bazan duraktan başlar, saba dörülüsünde ve anı müteakıp ırak dizisinin segâh dörülüsünde karışık bir surette gezinir, küçlûde muvakkaten kalır, ve sonra saba seyrederek ve ırak dizisi ile durakta karar eder.

Bestenigârı donanimde, saba dizisinin işaretlerle yazarız; (ırak-bakiyye diyezli fa) nın işaretini de lahin içerisinde ona katarız.

Bestenigârâ bir misal olmak üzere Arap zadenin çok kunt ve güzel olan peşrevini yazdık:

BESTENİĞÂR PEŞREVİ

Arap zade

$\text{♩} = 80$

1 Ağır *sakıl*

düm — te ke düm — te ke te ke düm —

te — ke düm tek tek — düm — düm — tek

düm — tek — tek düm — te ke düm tek düntek

düm tek düm düm tek — teke

2 S *mülazime*

1. 2.

3.

1. 2. 3. 4.

[Arap zade — (1139 hicri) tarihinde vefat etmiş olan Ulah beyi Kantemirin te'lif etmiş olduğu notalı musiki kitabında Arap zade isminin mevcut olmamasına ve Necip Paşa kütüphanesinden Hamparsum notalı mecmualarında bestenigâr ve sair eserleri bulunmasına nazaran onun (1160 ile 1220 hicri) tarihleri arasında yaşamış olduğunu tahmin edebiliriz; Arap zade'nin beste nigâr peşrev ve saz semaisi, şehnaz peşrevi onun mektedir bir saz eseri bestekârı olduğunu bildirmektedir.]

Dilkeş Haveran makamı

Dilkeş Haveran makamı, hüseyinî ve ırak (seğâlin geddî) makamları dizileceğini kurgıladığı notada gösterilmiştir :

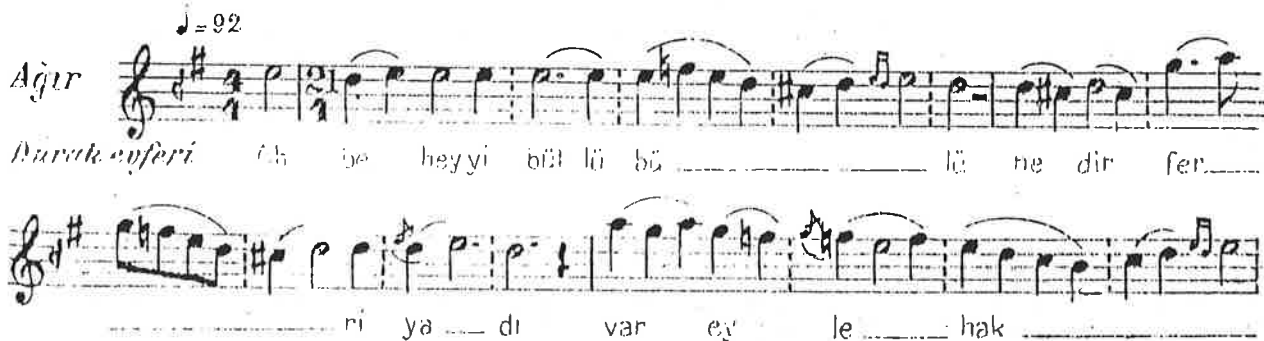

Bunda küçlü (hüseyinî-mi) durak (ırak-bakiyye diyezli fa) dır. Makam ekseriya küçlûden ve bazan hüseyinî dizisinin durağından başlar; hüseyinî dizisinde gezinir; hüseyinî, neva, düğâh seslerinde muvakkaten durur. Ve sonra her iki dizide müsterek seslerden istifade ederek ırak dizisile karargâhta kalır.

Donanimde yalnız hüseyininin birinci dizisinin işaretleri yazılır; hüseyinî ve ırak dizilerinde tağyir işaretleri birbirinin aynıdır; yalnız ırak dizisinin yedinci yeden sesine vaz'ı lâzım olan bakiyye diyezini ezgi içerisinde ona ilâve ederiz.

Dilkeşe misal, Dedenin gramfonu Moytap zade Ahmet Ef. den geçilmiş bestekârı meçhul ve yegâne usullü durağı, durak evferine de nümune olarak yazdık :

DİLKEŞ HAVERAN DURAK

Şi'ri Hazreti Hüdaî

Behey bülbül neçir ferhat ?
Var eyile haktan istilmdat ?

Hudayı yad et olma yad ?
Kul ol kim olasın azat .

Şehnaz makamı

Şehnaz makamı (hüseynî-mi) sesinden tize doğru konulmuş bir hicâzî hümayun dizisi-
nın pest tarafına bir hicaz beşlisinin ilâvesinden terekküp etmiştir ; yahut başka bir bakımla
diyebiliriz ki bir hicaz zirgüle dizisinin tiz tarafında bir puselik beşlisinin mevki alınmasından
ibarettir; notaya bakınız:

Güçlü ses (hüseynî-mi) durak nağmesi (dügâh-la) dır.

Makamı (muhayyer-lâ) dan başlar, tiz taraftaki puselik dörtlüsile pest taraftaki hicaz
dörtlü veya nikriz beşlisinde karışık bir surette gezinerek evvelâ tiz durakda ve sonra güçlüde
nuvakkat kalır; onu müteakip hicaz beşlisinde dahi seyir edüp durakta karar eder.

Şehnaz makamını, donanımda zirgüleli hicaz dizisinin işaretleriyle yazarız; tiz taraftaki
puselik dörtlüsü nağmelerinin değiştirme işaretlerininide lahin içerisinde onlara koruz.

Şehnaza misal olarak seyit Mehmet Nuhun üslûbu azametli ve çok parlak olan ağır
çenber bestesini yazdık:

ŞEHNAZ BESTE

Seyit Nuh

ke
dev rey le sün mül gü.
göl gi bi vay
da dey da dey da dey da dey dev rey le sün
mül gü gü gül meyanhane gi
gi bi vay ah ber ta
raf kıl ru ru ruh le rin
den den den turra i mişki
ki ki ni ni vay da deyda dey da dey da

Bestenin Şi'ri

Bezmi meyde sakıya devr eylesün mül gül gibi;
Bülbül etsin sat hezaran nağmesin gül gül gibi;
Ber taraf kıl ruhlarından turral mişkinini;
Gülsitanda olmağa rağbette sünbül gül gibi.

(terennüm) dad ey dad ey dad ey dad ey
devr eylesün mül gül gibi

Kuçek makamı

Müteahhürinin kuçek namını verdikleri makam, saba dizisine (hüseyini-mi) den tize doğru bir uşşak dördlüsünün ilâvesinden tahassul etmiştir; şu notaya bakınız

saba diz.

kuçek
uşşak diz.

Donanımında dizi, saba dizisile gösterilir; (bakiyye diyezli fa) nın tağyir işareti lahin içerisinde konulur.

Kemanî Corcînin güzel küçük naz semaisini misal olarak taktım ettik:

KUÇEK SAZ SEMAİ Corci

Yürükce 1. 152 düm te ka düm tek 1
aksak semai

The musical score consists of ten staves of music written in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The time signature is 15/8. The first staff includes the tempo marking "Yürükce" and the measure number "1". Above the first staff, the lyrics "düm te ka düm tek" are written. The piece is identified as "Aksak Semai". The notation features various rhythmic values including eighth notes, quarter notes, and half notes, often grouped with beams. There are several repeat signs with first and second endings indicated by numbers "1." and "2.". A section marked with a double bar line and a cross symbol is labeled "mülazime". The final staff ends with a double bar line.

[Corci — darülfünun kütüphanesinde (yıldız kitapları) (1190 hicri) tarihli ve Abid Mehmet Arif mühürlü ve (347) numaralı mecmuunda onun eserleri bulunduğu ve evvelki mecmualarda ismi mevcut olmadığına ve Ali Emiri kütüphanesinde (manzum edebiyat 824) numaralı mecmuunda (ki küçük Sadullah ağanın iştirak ettiği fasıl mecmuası olup evvelde onda mevcut ve sonradan kendisinin ilâve ettiği eserlerin sahiplerini hattı destile yazmıştır) üstadı yegâne, sahibi peşrev Corci denilmesine göre onun (1160 ile 1220 hicri) tarihleri arasında yaşamış olduğunu tahmin ettik; o asırda sine kemani kullanılmakta idi; Corcinin saz eseri olmak üzere beyatî peşrev ve semai, düğâh peşrev ve semai, kuçek peşrev ve semai, huzî peşrev ve semaisi, söz eserlerinden sazığâr beste, hüzzam aksak semaisi mevcut olup bu eserler onun iyi bir tabiatî musikiyeye malik ve muktedir bir bestekâr olduğunu ispat etmektedirler.

Mâye makamı

Mâye makamı, segâh makamının her iki dizisiyle mevkiinde uşşak dörtlüsünün birbirlerine karıştırılmasından hasıl olmuştur; Notaya bakınız:

. Makamda güçlü (neva-re)

karargâh (segâh - fazla bemollusi) dır. Makam karargâhtan başlar, segâh dördlüsünü ve anı müteakip uşşak dördlüsünü gösterir; yine segâh dizisine geçer, gezindikten sonra nevada muvakkat karar yapar, sonra ya uşşak dördlüsünü göstererek segâh dördlü veya beşlisile karar ve yahut segâh disisinde gezindikten sonra uşşak dördlüsü veya dizisinin bir kısmile karar eder.

Mâyeyi, donanimde ikinci segâh dizisinin tağyir işaretleriyle yazarız.

Mâyeye misal olarak Şakir ağanın parlak mâye şarkısı ile kitabımızı süsledik :

MÂYE ŞARKI Şakir ağa

Agır $\text{♩} = 72$

ağırdüyek Hiç — me nen din — yok se nin bir

da — da ne si — sin — na — si — li —

— bir — mis — li — yok — ca — na — na ne

si — sin — ha — si — li — bir —

— mis — li — yok — ca — na — na ne sin —

— a ca nım — ney — le yim uş — sa kı na — bî

gâ — ga ne sin — ya me ded — ney — le

yim uş — şa — kı na — bî — gâ — ga ne

si — sin — na — si — li — bir — mis — li

yok — ca — na — na ne sin — a ca nım —

68

Şarkının Şi'ri

Hiç menendin yok senin bir tanesin ;
Hasılı bir misil yok canânesin ;
Neyleyim uşakına bigânesin ;
Hasılı bir misil yok canânesin .

Ruzû şep dil vaslını eyley dilek ;
Bildir aslın Hurl mı ve ya melek ;
Görmermiş emsalını çeşmi felek ;
Hasılı..... ilâhîr .

Rahatülervah makamı

Rahatülervah, hicaz ya uzal ve ırak (segâhın şettî) dizilerinin birbirile karışmasından vücutte gelmiştir, notada görülmektedir ;

[Seyit Ahmet ağa — Akrahadan mütavessâ bir hanımda mevcut ve Seyit Ahmet ağaya ait İstanbul Kadılığı'nın bir ilâmından anladık ki mahalli velâdeti olan Amasya civarında bir kusağa (isni hatırımdan çıkmıştır) dan getirdiği kırk elli şuhitle hâkimin huzurunda Seyittliğini ispat etmiştir; kendisi Enderunda Ser henk yani baş kapı kethüdâsı idi. Seyittliği hakkında almış olduğu ilâmın tarihi (1167 hicrî) dir; vefatı Nail beyin beyanına göre (1209) dur; bu sebeple takriben (1140 hicrî ile 1209) tarihleri arasında yaşamıştır. Ahmet ağa hem hanende hem sazendedir. Hicazî hûmayun peşrev ve saz semaisi, sûzidilâra peşrevi, rahatülervah peşrev ve saz semaisi kalmış saz eserlerinden olup, evîçarâ beste, nihavent ayini şerifi, sûzinâk ve sûzidil besteler, mutayyer sünbûle şarkısı metin üsluplu söz eserlerindendir.]

Nihavendi kibir makamı

Bu makam (rast-sol) nağmesinde tize doğru konulmuş bir nihavent dizisine (Puse-
 lîğin şeddi) (nevî-re) ses üzerinde yine tiz tarafa mevzu bir puselik dizisinin ilâvesinden
 husule gelmiştir ki şu notada görülmektedir.

(ueva-re) ikinci mertebede güçlü (muhayyer-lâ) sesleridir: durak (raat-sol) nağmesidir. Makam ekseriya kemşik bir surette kullanılmıştır; birinci güçlüden başlar, puselik dizisinin pest tarafındaki beşlûde veyabut tamam dizisinde gezinir, evvelâ ikinci sonra birinci güçlüde muvakkat karar yapar. Müteakiben nihavent dizisinin pest tarafındaki puselik beşlisi veya tam dizisile durak da kalır. Nihavendi kebirî donanımında nihavent dizisinin tağyir işaretleriyle yazarız; (hüseynî-mî) ve (nîm hicaz-bakoyye diyevli do) nun işaretlerininide icabında lâhîn içinde onlara ilâve ederiz. Nihavendi kebirî misal olarak Hafiz kömürün aşağı ki kunt nakış semaisini yazdık :

NİHAVENDİ KEBİR NAKŞ SEMAİ Hafız Kömür

te ka düm tek

Yürük 10/8

aksak senai

Ah di li a şüf te niz şim di yi ne bir
Ah ru hi gül zül fû sün bül servi kad gon
Ah o şu hi dil ke şî say dit me ge am

hev ci van is te ter a man ye lel li yel
çe di han is te ter a man
na ze man is te ter a man

li ye lel lel te li vay hey hey yar öm rüm

nev ci van is ter ah ha ri

sol made ra gu şî me ya ne sin de ey

ca na a man

Güfte

Dili aşufteniz şimdi yine bir nevelvan ister ;
Ruhı gül zülfü sünnbül servî kad gonea dıhan ister ;
Haris olma der âğuşl mıyanesinde ey cana ;
O şühil dilkeşi sayd etmeğe amına zoman ister :

Aman ye lel li yel li ye lel le li vay
Hey hey yar ömrüm nevelvan ister .

[Şeyhulislâm Esat efendi tezkiresinde Hafız Kômür hakkında şu sözleri yazmıştır: Hafız İstanbullu ve dervişandan olup asrı dördüncü Sultan Mehmet zamanıdır; sadası acip, lehceyi mudhikâne idi; kendini ekseriya zurefâ meclislerinde bulunurdu; otuz kadar lâtif cairi vardır. Bugün ellilikde mevcut bulunan nihavendi kebir muhammes bestesiyle mükş somnisi, onun müktedir ve kâmil bir bestekâr olduğunu isbat etmektedir.

Güldeste makamı

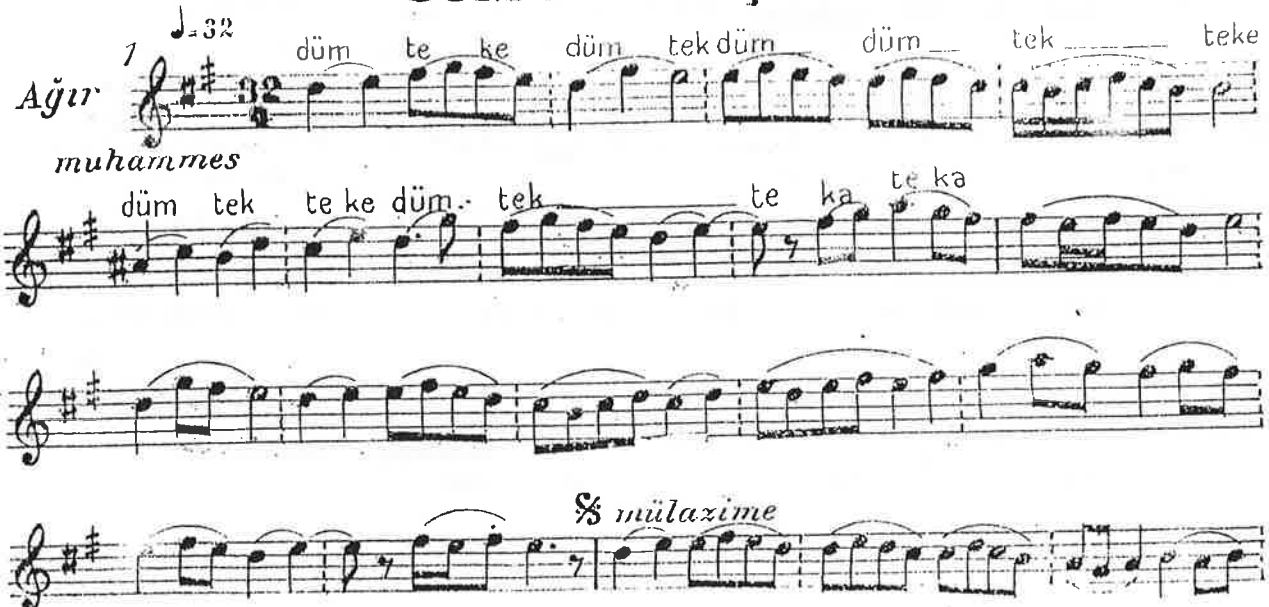
Bu makam, (puselik-si) nağmesi üzerinde tize doğru mevzu bir hicaz zirküle dizisi ve birde (Hüseynî aşiran-mi) sesi üzerinde yine tize doğru konulmuş bir rubnavaz (puseliğin şeddi) dizisinin birbirine karıştırılarak sonunda da nağmelerinin tetabukundan bilistifade (rast-sol) üzerinde bir çarigâh dörtlüsünün ve yahut bir çarigâh dizisinin (mahur) ilâvesinde doğmuştur; şu notada diziler yazılmıştır :

Makamda güçlü (Hüseynî-mi) karargâh (rast-sol) sesleridir. Makam güçlü den başlar, zirküleli Hicaz dizisinde gezinerek evvelâ güçlüde ve sonra Hicaz zirküle dizisinin durağı olan (puselik-si) de muvakkat kalır ve nağmelerinin tetabukundan istifade ile rubnavaz dizisine intikal ederek Hüseynî aşirauda dahi muvakkat kaldıktan sonra rast üzerinde çarigâh dörtlüsü ile biter. Güldeste makamını donanımda rubnavaz dizisinin tağyir işareti ki (geveşt-küçük mücennep diyezli fa) ile gösterir; zirküleli hicaz dizisindeki (Hisar bakiyye diyezli re) nin işaretinide ozgi esnasında o sese katarız.

Güldesteye misal olarak Salih dede nin üslûbuna benzeyen lâhînlî şu aşağıdaki peşrevi derc ettik :

GÜLDESTE PEŞREVI

Handwritten musical score on ten staves, all in treble clef and key of D major (two sharps). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, beams, and slurs. The score is divided into measures by vertical bar lines. Some measures contain repeat signs (double bar lines with dots) or first/second endings (marked with '1' and '2'). There are also markings for triplets (marked with '3') and a section marked with a large 'S' and the word 'son' (likely 'sonata'). The notation is dense and appears to be a single melodic line.

Nühüft makamı

Nühüft makamı, yegâh dizisile, (yegâh-re) nağmesi üzerinde mevzu bir rast dizisinin birbirlerine karıştırılmasından ve sonda her iki dizide müsterek ve mevcut (Hüseynî aşiran-mi) ile (dügâh-lâ) arasında ki uşşak dörtlüsünün inzimamından doğmuştur. Şu notada görülmektedir:

Makam da güçlü birinci mertebede (neva-re) ikinci mertebede (dügâh-lâ) sesleri olup karargâh nağmesi ise (Hüseynî aşiran-mi) dir.

Makam yegâh dizisinin tiz durağı olan güçlüden başlar, onun tiz tarafını teşkil eden uşşak dörtlüsile ve daha tizindeki nazîri yegâh dizisinin beşlisinde yürür ve rast dörtlüsile değişmece gezinir, birinci güçlüde ve sonra ikinci güçlüde ve daha sonra yegâh dizisinin durağında muvakkat kalır ve nihayette uşşak dörtlüsile (hüseynî aşiran-mi) de karar eder. Nühüftü donanımda yegâh dizisinin değiştirme işaretleri olan (ırak - bakiyye diyezli fa) ve (segâh - fazla bemollusi) ile yazarız ve yegâh nağmesi üzerinde mevzu rast dizisinin yedinci sesine konulması lâzım olan bakiyye diyezi ve altıncı sesine tabii işaretini icabında lahin içerisinde o seslere koruz.

Nühüfte misal olarak, İtrinin olduğunu kuvvetle zanettiğimiz güzel nühüft saz semaisini yazdık :

NÜHÜFT SAZ SEMAİ İtrî

çün ba na bül bül _____ di di ler _____ of _____ sad he zar

na _____ le le rim _____ çün ba na bül bül di di ler _____ vay

gel _____ gel _____ gelser _____ vi na zım _____ gel _____ gel _____

gel _____ gelser _____ vi na zım _____ gel _____ gel _____ gel _____

ça _____ re sa _____ zım ah _____ derdi na ki nemse nin _____ sı ne ça

ki nem _____ se nin merha met ey le gel ba na şa hı ci ha nım _____

_____ din le me na dan sö zü nü _____ ta ze ci va nım _____

ah ni ce müm kün i di rif at i de yim _____

1. _____ sır rı mı faş _____ vay 2. _____ sır rı mı faş _____ vay

On birinci formada mevcut muhayyer sünbüle makamının dizisinin notası unutulmuş olduğundan buraya dercettik :

Hüseyinî aşiran makamı

Bu makam, hüseyinî makamının icrasından sonra pest tarafta (hüseyinî aşiran - mi) sesi üzerindeki uşşak dörtlüsüle karar etmesinden ibarettir ; bu tarifle her iki hüseyinî dizilerinin pest tarafında bir uşşak dörtlüsüne iltihak etmiş olduğu anlaşılır ; işte şu notada görülüyor :

Hüseyinî aşiran makamını donanımda birinci hüseyinî dizisinde göstermek kâfidir. Çarigâh dizisinin yedinci sesine bir fazla bemolu, dördüncü sesine bir bakiyye diyezi koymak gerektir ; ikinci hüseyinî dizisindeki aceme vaz'ı lâzım olan naturel işaretini icabında lahin içerisinde ona ilâve ederiz. Hüseyinî aşiran makamına

örnek olmak üzere sahibi meçhul ve yüz altmış senelik tahmin ettiğim güzel peşrevi musikicilere takdim ettim.

HÜSEYNÎ AŞIRAN PEŞREVİ

A handwritten musical score consisting of ten staves. The notation is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often beamed together. Slurs are used to group phrases of notes. There are two repeat signs with first and second endings. The first repeat sign is located on the fourth staff, with the section labeled "§ 3" above it. The second repeat sign is on the eighth staff, with the section labeled "§ 4" above it. The notation is fluid and appears to be a personal or working manuscript.

Nikâr, büzrük, suzidilâra makamı

Bu makamların üçü de birbirinin aynıdır, muhtelif zamanlarda ayrı ayrı musikiciler taraflarından verilmiş isimlerdir; bunlar kendi mevkîinde bir çarigâh dizisine bir puselik ve hüseynde puselik (puseliğin şeddi) ve mahur (çarigâhın şeddi) dizilerinin birbirlerine karıştırılmasından doğmuşlardır. Çarigâh, puselik, hüseynde puselik ve mahur dizileri yekdiğerinin mensup makamları oldukları için müsterek seslerden istifade edilmiştir; notada görülmüyor:

Bunların üçünde dahi küçlü sesi (çarigâh-do) ve durak nağmesi (rast-sol) dur. Makam, her üçünde dahi çarigâhtan baş-başlar; çarigâh makamını ve mensubu puselik makamını ve onu müteakıp hüseyni aşıranda puselik makamını icra eder; son-

da hepinde müsterek nağmelerden istifade ederek, mahur dizisinin post kısmı ile durakta kalır. Suzidilâra makamı bazen rast nağmesinden mahur dizisi ile ve onun gibi başlar, dizinin bir kısmında seyirden sonra müsterek seslerden istifade ederek çarigâh dizisine geçer, onda da gezir ve hüseyni aşıranda puselik (ruhvâz) ve mahur dizilerinin birer kısmını icra ile durakta karar eder. Bu makamları donanımde çarigâh dizisi ile yani işaretli olarak gösteririz; mahur dizisinin yedinci sesine vaz'ı lâzım olan küçük mücennep diyez ile puselik dizisinin yedinci sesine konulması icabeden bakiyye diyezini lahin içinde o nağmelere ilâve ederiz.

Büzrük makamına nisal olarak Sadık Ağa'nın nakış aksak semâini, nikâr makamına numune olarak sahibi meçhul nigâr saz semâisini yazdık:

BÜZRÜK NAKİŞ AKSAK SEMAÎ Sadık Ağa

♩ 104

Ağırca
aksak semâi

hü _____ hüsnü ne _____ ser ta _____ ser a lem ger _____

_____ çî a _____ şık _____ dir be yim _____ ye le lel lel _____ le le

lel _____ le le lel lel _____ li vay a _____ şık _____ dir be

1. son _____ vay ah _____ hey ca nım _____ vay ah _____ hey ca nım

ta _____ ta be mah _____ şer _____ yad o lun _____

sak _____ bi _____ biz _____ de no la _____

Şî'ri Hâmîd

Âlîmüne ser ta ser âlem gerçi aşiktir beyim ; Ta bemahşer yadolunsak aşkile biz de nola ;
 Cümlesinden dil yine mümtazı fayiktir beyim ; Küssamız çün kıssai azrâû vanıktir beyim.
 Ah yele lel lel le le lel lel le le lel lel le li vay aşiktir beyim vay.

NIĞÂR SAZ SEMAÎ

♩ = 144

Yürülece

aksak semâî

The musical score for 'Niğâr Saz Semaî' is written on a single staff. It begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩ = 144. The score is divided into measures by vertical bar lines. There are several repeat signs (double bar lines with dots) and a key signature change to one sharp (F#) indicated by a sharp sign on the F line. The score is written in a style typical of Ottoman Turkish musical notation.

[Darülfünun kütüphanesinin Yıldız kitaplarındaki (1210) hicri tarihli Fasil mecmuasında (hüsnü sor ta sur âlem) semaisinin ser levhasında Sadık Ağanın eseri olduğu yazılıdır. Onun bir hayli eser bestelediği mecmualarda görülmektedir. Fındıklıda eski mebusan dairesine mulassıl keşfi Cafer efendi tekkesinin mezarlığında gömülü olan Sadık Ağanın vefat tarihi (1230) hicri olmasına göre bu zatın (1170) tarihlerinde doğmuş olduğunu tahmin edebiliriz. Sadık Ağa, Üçüncü Sultan Selimin müşabihlerinden olup kemanî ve muhtemel tanburî idi. Saz eserlerinden sakil usulünde arazbar, avca puselik, hafif usulünde gevki tarap peşrevlerle, gevki tarap saz semaisi ve söz eserlerinden devri kebir irak beate, bereşan usulünde büzruk beate, büzruk nakış akank semai ve nakış yürük semai buğün elimizde bulunan nazik eserlerinden olup onun müteakki bir bestekâr olduğunu inpat etmektedirler.]

Zirefken makamı

Makam, evvelâ (muhayyer - la) üstünde bir puselik, sonra mevkiinde mahur, müteakiben (hüseyinî - mi) üstünde puselik, sonra çarigâh ve çarigâhta nikriz ve muayyelinde (hüseyinî aşiran - mi) üzerinde mevzu saba dizilerinin bir karışımıdır ; şu notaya bakınız :

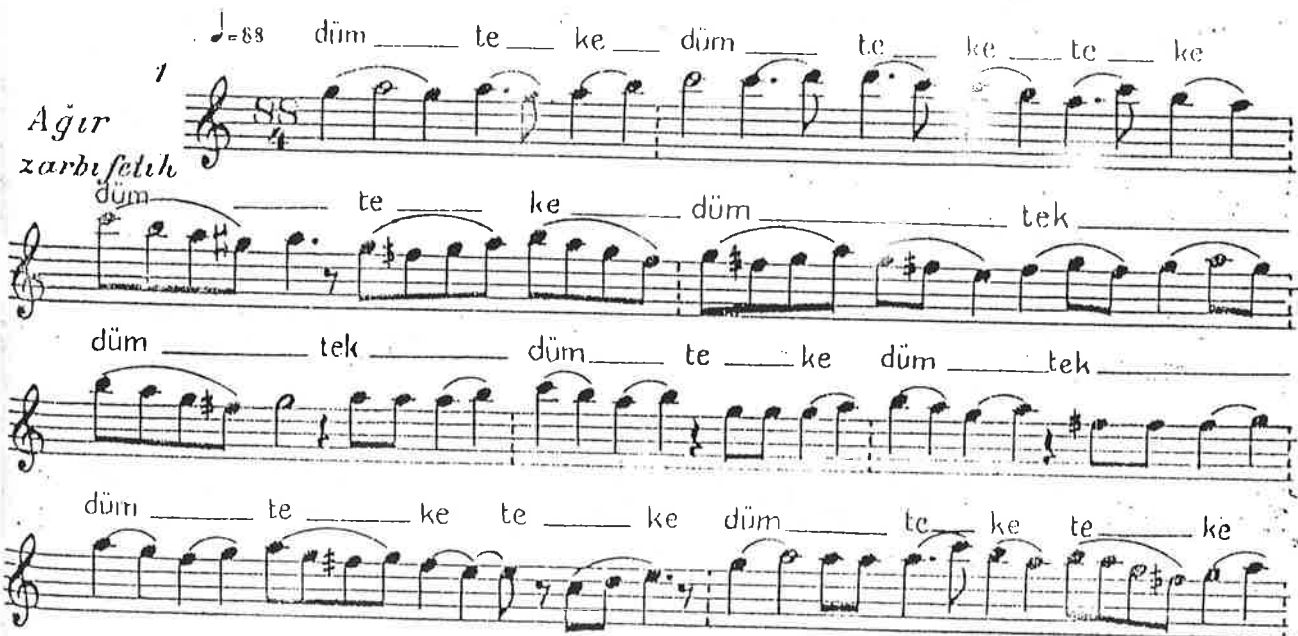
Görüldüğü ki saba dizisinden maada, puselik, mahur, hüseyinîde puselik, çarigâh, çarigâhta nikriz dizileri birbirlerinin menâsup makamları oldukları için zirefken makamında bu dizilerin müşterek seslerinden istifade edilerek birbirlerine geçkiler

(makam teptili) yapılmış ve nihayet (hüseyinî aşiran - mi) üzerinde mevzu saba dizisi ile karar verilmiştir. Makamda birinci mertebede kılıklı (muhayyer - la) durak nağmesi ise (Hüseyinî aşiran - mi) dir ; ve zirefkeni terkip eden makamların durak nağmelerinde muvakkat kalışlar yapılmıştır ki onlar ikinci mertebede kılıklı oluyorlar. Makam muhayyerden bağlar, bu son üzerinde tize doğru mevzu puselik dizisinin bir kısmında gezinir, muhayyerde muvakkaten kalır. Ondan sonra müşterek seslerden istifade ederek mevkiinde mahur dizisinin tiz kısmını icra eder, yine müşterek seslerden istifade (Hüseyinî - mi) üzerinde mevzu puselik dizisinin bir cüz'ünü dolaşmak suretiyle yine kılıklıya çıkar; bunu müteakip mahur ve hüseyinîde puselik, çarigâh ve çarigâhta nikriz dizilerinin bir kısmını icra ile çarigâhta muvakkat kaldıktan sonra yine müşterek seslere müracaat ederek saba dizisi ile (hüseyinî aşiran - mi) de karar eder.

Zirefkeni donanımında çarigâh dizisi ile yazılır ; diğer dizilerde bulunan mütehalif seslerin tağyir işaretlerini ezgi içerisinde onlara ilâve ederiz. Zirefkene numune olarak Tatar Gazi Giray Hanın pek güzel olan peşrev ve saz semaisini okuyucularımıza taktim ettik :

ZİREFKEN PEŞREVİ Tatar Gazi Giray Han

4

ZİREFKEN SAZ SEMAİ Tatar Gazi Giray Han

$\text{♩} = 104$ düm tek tek düm tek

7

Agırca

ürük semai

f

$\text{♩} = 104$

çok yürük

curcunlu

f

mf *ral* *ten* *do* *son 2 a tempo*
Ağırca *mf* *di* *mi* *nu* *en* *do* *p* *mf*
f *f*
mf
f
mf

Müstear makamı

Müstear makamı, her iki sogah dizilerinin dördüncü derecesinden peste doğru evvelâ bir büyük mücennep, sonra küçük mücennep, ve onu müteakip birtonun hantlerinde müstear namındaki dörtlündü inçimamından hadis olmuştur ki notada görülmüyor :

Küçlü sesi (neva re) durak sesi (segâh fazla bemollu si) dir. Makam ekseriya müstear dörtlüsünü göstermek suretile küçlünden veya duraktan başlar, sonra birinci ve ikinci segâh dizilerinin dörtlü veya beşlisinde gezinip küçlüde veyahut durakta muvakkat kalır, sonra yine müstear dörtlüsünü göstermek suretile her iki segâh dizisinde gezinerek durakta yedenli yedensiz karar eder. Bundan şu anlaşılıyor ki segâh dörtlüsile müstear dörtlüsü değişmeco icra edilir, yani müstear makamı ara sıra bir müstear dörtlüsünün yapılması gartile segâh makamının icrasından ibarettir. Müstearı donanımda birinci segâh dizisinin tağyir işaretlerle gösteririz ; müstear dörtlüsünün ikinci sesine konulması lâzım olan (nim hicaz - bakıyye diyezeli do) nun işaretini ezgi içerisinde ona koruz.

Müsteara misal olarak Abdülhalim Ağanın hafif usulündeki güzel bestesini yazdık :

MÜSTEAR BESTE Abdülhalim Ağa

Çokağır hafif $\text{♩} = 42$ ♩ düm tek tek düm tek tek düm

Ma _____ ma _____ ne _____ di _____
 O _____ ol _____ ma _____ hi _____
 Se _____ sen _____ gi _____ si _____

te ke düm tek tek düm te

ha _____ ha le ko _____ kol
 iş _____ iş ve gel _____ gel
 tem _____ ter do kur _____ ma

ke düm tek düm tek düm tek teke

do la ma a fı la bi ma
 se be ram na nu ha bi ma
 su ra ra şa ra bi ma

ah ca _____ min yar yar yel le lel

3
 lel le le le lel li vay vay kol do la sam a

son ♩ *meyanhane*

fi ta ta bi ma yı yık kı

mak be zi mide o

Şiir

Manendi hâle kol dolasam afitabıma ; Yıkmak bezimde ol büti nazı kolay idi ;
 Ol mâhı iğve gelse benim câmı hâbıma ; Sengi sitem dokunmasa câmı şarabıma.
 Ah canım yar yar yel le lel lel le le leleli yar vay kol dolasam afitabıma.

Şevkefza makamı

Şevkefza, (çarigâh-do) sesi üzerinde tize doğru mevzu bir zirgüleli hicaz dizisile mevkiinde acemaşiran dizisinin (çarigâhın şeddi) ve bir de acemaşiran sesi üzerinde tize doğru konulmuş bir nikriz beşlisinin birbirlerine karıştırılmasından tevellüt etmiştir ; şu notada görülüyor :

Makamda birinci mertebede küçlü (gerdaniye - Sol) ikinci mertebede küçlü (çarigâh - do) durak (acemaşiran - fa) sesleridir. Makam ya birinci veya ikinci küçlünden başlar, hicazzirgüle dizisinde gezinir, evvelâ birinci sonra ikinci küçlüde ve arada bir acemaşiran dizisinin tiz durağı olan (fa - acem) de muvakkat kalır ; ve müsterek nağmelerin tetabukundan bilistifade (çarigâh - do) dan acemaşiran dizisine geçer, onun pest beşlisinde seyrederek ve sonda nikriz beşlisiyle durakta kalır. Şevkefzayı donanımde (kürdi - küçük mücennep bemollu si) ve (hicaz - bakiyye bemollu re) işaretleriyle gösteririz. (Şehnaz - bakiyye bemollu la) nın işaretini de lahin içerisinde icabında ona ilâve ederiz. Şevkefzaya misal olarak Dede'nin yürük semaisini kaydettik.

ŞEVKEFZA YÜRÜK SEMAÎ Dede

dün lek lek

ah be ni böy le has
ah e le rag be lü

le tin le ha cin hay le ha cin re tin le ci ge rim
nı va ru tu le hay be lü nu va ziş ku lu na

ke ba bi der sin vay (sax) ten ni ten ni
i ta bi der sin vay

te ne ni te nen na te ne dir ney ney (sax)

yar yar dil de ni ha nın (sax) yar

yar ru hi re va nım ah be ni böy le has

re tin le be ni böy le has re tin le ci ge rim ke ba

hi ler sin vay (sax) ah ne ce nin gi bi gü

zel var ne benim gi bi gü zel var ne benim gi bi ce fa

keş a ca nım vay

Şiir

Seri zülfü anberini yüzüne nikap edersin ;
Beni böyle hasretinle ciğerim kebab edersin ;

Ne senin gibi güzel ne benim gibi cefakeş ;
Ele rağbeti nûvaziş kuluna itap edersin .

Ten ni ten ni te ne ni tenen na te ne dir ney (mükerrer) yar yar
dil de ni hanım yar yar ru hu revanım ; beni böyle hasretinle (ilh.)

Şerefnüma makamı

Bu makam, (yegâh - re) sesi üzerinde tize doğru konulmuş acemli rast dizisinin, mevkiinde uzal dizisine karıştırılmasından hasıl olmuştur ki şu notada görülmektedir :
Küçlü nağme birinci mertebede (neva-re)
ikinci mertebede (dügâh - la) karargâh
sesi ise (yegâh - re) dir. Makam küçlünden
başlar, uzal dizisinin rast beşlisi ile hicaz
dörtlüsünde dolaşarak nevada muvakkat
kalır; sonra peste doğru kâh hicaz dört-
lüsile ve kâh acemli rast dizisi ile dügâhta ve onu müteakıp ırakta asma kararlar yapmak suretile
durakta kalır. Şerefnümayı donanımda uzal dizisinin işaretleriyle gösteririz, acemli rast dizisi-
nin altıncı ve yedinci seslerine vaz'ı lâzım olan tabii işaretinide ezgi içerisinde onlara katarız.

Şerefnümayaya mîsal olarak âcizin şerefnüma saz semaisini derç ettik :

ŞEREFNÜMA SAZ. SEMAÎ Doktor Suphi

1. ♩ 152

Yürük
aksak semâî

mf f mf f

§ mûlaxime

mf

2

mf

f mf

3

3

§

Ferahfeza makamı

Bu makam, acemaşiran dizisinin (acemaşıranda çarigâhın seddi.) sonuna onun mensup makamı olan yegâhta puselik dizisinin ilâvesinden husule gelmiştir ; notaya bakınız :

Küçlü sesi (acem - fa) durak nağmesi (yegâh - re) dir. Makam acem aşiran dizisinin ya tiz durağından veyahut onun küçlüsü olan (çarigâh - do) dan başlar, onun dörtlüsünde ve daha tiz tarafında kendi nazîri olan acemaşiran dizisinin

beşlisinde gezinerek evvelâ tiz durakta ve sonra (çarigâh - do) da ve onu müteakip yegâhta puselik dizisine geçerek nevada puselik geçkisi yapar ; ve müşterek seslerden istifade ederek düğâh ve acemaşıranda asma kararlar yapmak suretile yegâhta puselik dizisile karar eder. Ferahfezayı donanımda acemaşiran dizisinin tağyir işareti olan (kürdi - küçük mücennep bemollu si) ile gösteririz. Ferahfezaya numune olarak Dede'nin kârını yazdık :

FERAHFEZA KÂR Dede

N=108

Ağırca

muhammes

düm teke düm tek düm düm tek te ke dümtek

ten dir dir ten dir ten nen ni ta

te ke düm tek teke teke

na dir ten ten ni te nen na dir dir

ta na ta na dir ten tenni ten ni

ten ni ten nen na ta na dir ten

kassı ri cen ne ti hay zi kev

ser a a bi hay hay ra' na yi

men zev ki su hu bet li ko se

hey he yi yit ri he yi hey ra' na

son
na yi men ten ri dir dir ten nen ni ten

nen ni te ne ni te ne ni ten dir ri dir ri ten nen ni ten

nen na dir dir ten dir dir ten ni

ah ha ah ha ah ha ah ha hey ah ha ah ha na hey ra' na

yi men ah ha ah ha ah ha ah ha hey ah ha ah ha

§ meyanhane
hey hey ra' na yi meyan ah de re dil la dir ri

ten na lenne nen nen dirdiri ten tennenen nen nen na

de re dil li ten ah dil la dil la dir ten

na de re dil li ten dil la dil la dir ri

len na de re dil li len ni ah de re dil ler

ler dir ten nen na de re dil li ten ah gör ri me

miş dir ri böy le ca yi bi

be del ah kay se ri fag fu

pi gi mi la vi si key ten

ten ne nen na ah len in ten ne nen na dir dir ten

dir til li lil len na teh he en ti na ta na

dir dir ten ten na de re dil li ten te

ni dir ten nen na de re dil li ten ah nev ci

va nim öm rüm ef zim

i i de hak ra na yi men

Kârın güftesi

Ten dir dir ten nen nen ni ta na der ten; Ten ni tenen na dir dir ta na ta na dir ten;
Ten ni ten ni ten ni ten nen na ta na dir ten; Kasrı cennet havzı kevser abı hay rânayimen;
Zevkı sohbet kôşei hey hey yar hey hey ranayimen. Ten dir dir ten nen ni ten nen ni tene ni
tene ni ten (mükerrer) dir dir ten nen ni ten nen na dir dir ten (mükerrer) zevkı sohbet (ilh).
Ahha ahha ahha ahha hey ahha ahha hey hey yar mirimen (mükerrer) zevkı sohbet ilh. (me-
yanhane) ah dere dilla dir ten na ten ne nen nen dir dir ten; Ten ne nen nen na dere
dilli ten; Ah dilla dilla dir ten na dere dil li ten (mükerrer) dere dil ler ler dir ten nen
na dere dil li ten; Ah görmemiştir böyle câyı bî bedel; ah kayseri fağfurı cem kavûsi key;
Ten ten ne nen na ah ten ten ne nen na; Dir dir ten dir til lil lil len na tehen tina tana
Dir dir ten; ten na dere dil li ten ten dir ten nen na dere dil li ten; Ah nevcıvanım
ömrün efsun ide hak ranayimen; Rûzu şeb virdim budur manendi ney ranayimen.

Tarzı cedît makamı

Bu makam, (neva - re) nağmesi üzerinde tize doğru mevzu bir puselik ve bir de
rast dizileri onları müteakıp yine meykiinde nihavent (rastta puseliğin şeddi) veya nevases
dizisi ve sonda bir acemaşiran (çarigâhın acemaşiranda şeddi) dizisinin birbirlerine terek-
kübünden hasıl olmuştur. Notaya bakınız : *tarzı cedid neveda p neveda rast diz.*
Makamda küçlü (neva - re) ve durak (acem
aşiran - fa) sesleridir. Makam evvelâ küçlü-
den başlar; başta puselik ve sonra rast
dörtlü veya beşlileri veyahut tamam dizi-
lerinde gezilir, neveda aama kalır; sonra nihavent veya nevases dizisine geçerek onların post
kısmında veya tamamında seyredip rastta muvakkat karardan sonra acemaşiran dizisinin bir
kısımla veya tamamile (acemaşiran - fa)da kalır; görülüyorki tarzı ceditte bu dizilerde müsterek
seslerden istifade ederek muvakkat kararlarla birbirlerine geçkiler yapılmış ve karıştırılmıştır.
Tarzıcedidi donanımında acemaşiran dizisinin işareti olan küçük mücennep bemollu si ile yaza-
rız; neveda puselik dizisinin yedinci sesine vaz'ı lâzım (hicaz - bakiyye diyezli - do) ve ne-
vada rast dizisinin üçüncü nağmesine konulması icabeden (eviç - bakiyye diyezli fa) ve al-
tınıcı sesine (tiz puselik - si naturel) ve nihavent dizisinin altıncı sesine (nim hisar - küçük
mücennep bemollu si) nin değiştirme işaretlerini icabında labin içerisinde onlara katarız. Tarzı
cedide misal olarak Dede'nin nakış aksak semaisini tahrir ettik.

TARZICEDİT NAKIŞ AKSAK SEMAİ Dede

N° 116

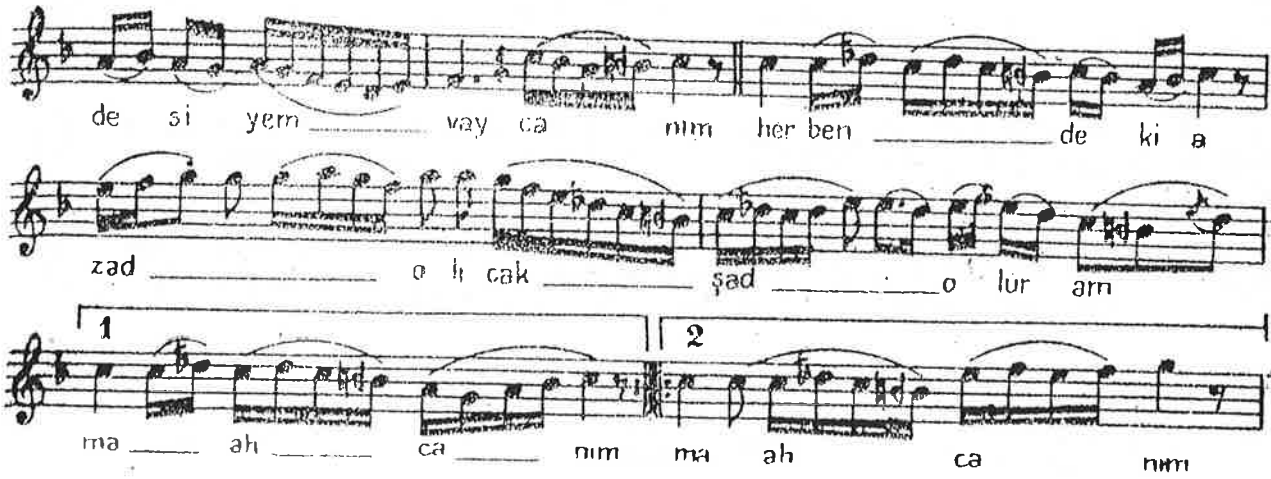
Ağırca
aksak semai

ben ben de si yem ben de si yem

ben de si yem ah ca nim ah ca nim

ben mut n bi gu yen de ul kem le si yem

ah ce mem ey dost gu lüm ey ben

Şiir

Ben bendesi yem, bendesi yem, bendesi yem ;
Ben mutribi güyendei efkendesı yem ;
Ah cenaney dost gülüm ey bendesi yem ;
Meyvabane Her bendeki azat olucak şad olur amma ;
Ben şad ım anıñtñnki heman bendesi yem ;
(Terennün evvelki gibi)

BESTE ISFAHAN SAZ SEMAİ

Beste ısfahan makamı

Bu makam, ısfahan ve irak dizilerinin birbirleriyle imtizacından hasil olmuştur, notada bunları gösterdik :

(Neva-re) sesi makamda kütü (ira-bakiyye diyezli fa) nağmesi de duraktır Makam, ısfahan makamı gibi ya neva ve yahut düğâhtan başlar, ısfahan makamını icra ve

arada irak dizisinin tiz taraflarında gezinerek evvelâ neva sonra düğâhta muvakkat kararlar yapar ve her iki dizide müsterek seslerden istifade etmek suretile irak dizisinin bir kısmile veya pest tarafındaki seğâh dörtlüsüle durakta kalır. Beste ısfahanı donanımda uşşak dizisile yazartız; dizilerde mevcut (nim hicaz-bakiyye diyezli do) (irak-bakiyye diyezli fa) (puselik-si naturel) in işaretlerini icabında lahin içerisinde o seslere ilâve ederiz. Misal olarak şu şık beste ısfahan saz semaisini dercettik.

Handwritten musical score on ten staves. The notation includes various musical symbols such as treble clefs, key signatures (one sharp), time signatures (4/8 and 18/8), and dynamic markings. The score is divided into sections by repeat signs and numbered first endings (1, 2, 3). The final section is marked '4' and '18'.

4 $\text{♩} = 60$

cok *yürük*

Sazikâr makamı

Sâzikâr makamı, rast ve acemli rast dizileriyle onların üçüncü derecesinden tize doğru mevzu segâhta ferahnak dizisinden terekküp elmiştir ; notaya bakınız :

Makamda küçlü birinci mertebede (neva - ro) ikinci mertebede (segâh - fazla bemollu si) karargâh (rast - sol) nağmeledir. Makam ekseriya segâhta ferahnak dizisinin duracağı olan (segâh - fazla bemollu si) den başlar ; peste doğru onun hicaz dörtlüsünde ve tize doğru artık dörtlüsünde gezinerek segâhta muvakkat kalır ; ve müsterek seslerden istifade ile tize doğru rastın her iki dizisine geçer ve onlarda dahi seyrederek durakta kalır. Bazen makamı rasttan girer, kendi dizisiyle pest tarafındaki nazirinde doladıktan sonra segâhta ferahnak dizisine varır, onun artık dörtlüsünde de gezinir, segâhta muvakkat karar yapar, ve müsterek seslerden istifade etmek suretile her iki dizide seyredip durakta kalır. Sazendeler, nevedan peste inerken veya segâhtan tize çıkarken çarğılı yerine dik pusellığı kullanularna da hanedeler bu sesleri tozundun etmezler. Dik pusellikle neva aralığı bir artık ikili olup bunun icrası pek mütenafir olduğu sebeple nevedan sonra dik puseligin istimalinden içtinap etmelidir, yalnız segâhtan sonra peste doğru istimal olunabilir. Sazikârı donanımda rast dizisi işareti olan bakıyye diyezli fa fazla bemollu si ile yazarız ; segâhta ferahnak dizisinin yedinci sesine konulması lâzım olan bakıyye diyezini ve acemli rast dizisinin yedinci sesine vaz'ı muktazi naturel işareti icabında lahin içerisinde o seslere ilâve ederiz.

Sazikâr rast diz.

Sazikâra mîsal olarak Tab'ının zincir usulündeki beatesini okuyucularımıza takdim ettik :

SÂZİKÂR BESTE Tab'î

Ağır Zincir

$\text{♩} = 72$ $\text{♩} = 2016$

düm tek tek düm düm

yar he mî he mî se di
yar te ra te ra ne se
yar be nim be nim bu be

te ke düm düm tek tek tek düm tek

dil de su ha ha ha
sen ci ne va va va
bes te i ze z zen

teketeke düm teke düm düm tek tek tek

nel de sa sa zi ga ga
ga ri ga gam ki sa sa
cir her ber gü za za

düm tek te ke te ke düm düm tek

rim dir şehle ven düm
rim dir
rim dir

düm tek tak düm tek te ke

dil pe sen düm gel e fen düm man a mana man

te ke düm tek düm tek düm düm düm

e el de sa sa zi ga

tek düm düm tek

ri mi dir hey ca nim heyca nim y ri me

kā kami ra rast düm

fi raz raze

eh li sev sev da ya

Şi'ri Tab'i

Hemîşe dilde aühân elde sâzıkârımdır ;
Terano aenci nev agâz gamkîsarımdır ;
Servi bülendim dilpeşendim gel efendim

Makâmı rasttan ifraz ehli sevdaya ;
Benim bu bestei zincir bergûzarımdır
Aman aman elde sazıkârımdır.

Dügâh makamı

Dügâh makamı, baş, orta, sonunda hicaz zirküle dizisinin bir kısmının bir saba dizisine karıştığından başka bir şey değildir; notada yazılmıştır: Küçlü (çarikâh - do) durak (dügâh - la) sesleridir. Donanımda onü saba dizisinin işaretleriyle gösteririz; zirküleli hicaz geçkisine ait değiştirme işaretlerinden bakiyye diyezini (sol - rast) ve küçük mücennep bemoianu (si - puselik) ve bakiyye diyezini (çarikâh - do) nağmelerine icabında lahin içerisinde koruz. Dügâha nazım olarak Kemânî Corcî'nin saz somaisini kütâba dercettik :

Dügâh saba dizisi

hicaz zirküle

DÜĞÂH SEMAÎ Tab'î

Agırca *aksak semai* *1/16*

düm te ka düm tek

ne dir ol cü nû bu şu na

di de o can su suz niğâh yelle lel le le lel

le le lel lel le li vay ca can su suz niğâh

son meyanhane

ah vay ah tu ti ya e ey ler i düm

çeş mi meha ki ka de min

Pesendide makamı

Pesendide makamı, nişabur makamının icrasından sonra bir rast beşlisi ve ya tam dizisi ile kararmakten ibarettir. Notaya bakınız :
Makamda güçlü (neva-re) durak (rast - sol) seslerdir. Makam ekseriya güçlüden başlar, nevada puselik dizisinin bir kısmı ve ya tamamında gezinir, nişabur katar verdikten sonra rast beşlini ve ya tam dizisi ile durakta kalır. Pesendideyi donanımda rast dizisinin işaretleriyle gösteririz ; Lahin içinde geçecek olan (acem-fa natürel) ve (nimhicaz - bakiyye diyezli do) ve puselik-si natürel) in işaretlerini icabında onlara vaz ederiz. Misal olarak üçüncü Selimin hafif usulündeki şik peşrevini yazdık :

Pesendide *nevada puselik diz.*

rast diz *uşşak dört*

PESENDİDE PEŞREVI

Üçüncü Selim

Agırca *hafif* *1* *2/4*

düm tek tek düm tek tek düm

te ke düm tek tek düm te ke düm tek

düm tek düm tek düm düm tek teke

Pençkâh makamı

Bu makam, rast ve acemlirast dizilerinin duraklarından tize doğru onlara Pençkâhuzait denilen bir beşlinin ilavesinden hasil olmuştur ; Notaya bakınız :
 Makamda güçlü (neva - re) durak (rast -sol) nağmeleridir. Makam ya duraktan ve yahut güçlüden başlar. pençkâhuzait beşlisinin ya tamamında ve ya bir kısmında gezinüp neveda muvakkat kalır, sonra tize doğru her iki rast dizisinde seyireder, rast dördü ve ya beşlisi ile karargâhta kalır. Pençkâh donanımında rast dizisinin işaretleri ile yazarız ; Pençgâhuzait beşlisinin üçüncü nağmesi olan (puselik - si natürel) (Nimhicaz-bakiyye diyezli do) ve acemlirast dizisinin yedinci sesi olan (acem - fa natürel) in işaretlerini icabında ezgi içerisinde o seslere ilave ederiz. Ona misal olarak Hafız postun kendi el yazılı ve Topkapı sarayı Revan kütüphanesinin 1724 numarasında mevcutfasıl mecmuasında hoca Abdulkadirin olduğu görülmüş olan aksak semaiyi derc ettik.

PENÇKÂH AKŞAK SEMAİ

Hoca Abdülkadir.

8 çok ağır 1.50

ha dost tir la ha yel lel li ah ey pa di şe hi hu
 ban dadez ga mi ten ha yi yi dil bi tû be
 can a med ca nim vaktest ki ba za yi aman of vaktest
 ki ba za yi yelet la yel lel la ye le la yelet la yel
 lel la yelet la yelet la tiryellet li heyca nim yelet la tiryellet li hey mi rim
 yelet la yelet la tir la ha dost tir la ha yel lel li

Güfte

Bittimesesi hoş nezedem hoş nenişestem ;
 Yel lel la yel lel la tir la ha dost tir la ha yel lel li ;
 Cayı ne nişestem ki pür âteş nenişestem
 (terennüm evvelki gibi)

Meyan hane

Ey pâdischi huban dad ez gami tenhâyi
 Dil bittü becan amed, vaktest ki bazâyî aman of (mükerrer)
 Yelet la yelet la yelet la (mükerrer) yelet la tir yelet li hey canım (mükerrer) ;
 Yelet la yelet la tir la ha dost tir la ha yel lel li.

Zavil makamı

Zavil, sonunda bir nikriz beşlisi ilâve edilmiş olan mahur makamından ibarettir (şet bahâşîye mahur makamına bakınız).

Şevkitarap makamı

Şevkitarap makamı acem aşiran dizisine caba dizisinin karıştırılmasından doğmuştur. Notaya bakınız.
 Makamda güçlü (çargâh-do) nağmesi olup iki durağı vardır : birisi (acem aşiran-fa) diğeri (Hüseyni aşiran-mi) tir. Makam e-kserya güçlüden bededer, her iki dizide karışık olarak tize doğru gezinir ; evvela (acem-fa) ve sonra (çargâh-do) ve daha sonra (dügâh-la) da muvakkat karar yapar, onu muteakip acem aşiran dizisinin pest tarafındaki çargâh beslisi ile (acem aşiran - fa) da kalır ve yahut (Dügâh-la) da asma kaldıktan sonra pest tarafa doğru bir kürdi dortlusu ile (Hüseyni aşiran-mi) de karar eder. Şevkita-

Şevkitarap saba diz.
 acem aşiran diz.

rabı donanında şevkefzanın (Hicaz-bakıyye bemollu-ra) (Kâdî-küçük mücennep bemollu-si) "işaret-leri ile gösteririz. Saba dizisindeki (Segâh-fazla bemollu si) nin işaretini lahin içerisinde ona katarız. Misal olarak küçük Mehmet ağasının çok güzel olan bestesini yazdık.

ŞEVKİTARAP BESTE

Küçük Mehmet Ağa

4/8u

Ağır **hafif**

düm tek tek düm tek tek

ah al sam a gü
ah aç ma dan kım
ah dür dö ker gon

düm te ke düm tek tek düm te

şi si ma bir ri şeb o
se se o gon ni ca di
ca ca i ruh hu sa ri

ke düm tek düm tek düm tek düm düm tek

o me hi hâ le legi bi
di he ni lâ le legi bi
ri he man jâ le legi bi

teke *terennüm*

gel gü lüm gel sün bü lüm gel gel

bül bü lüm gel yar

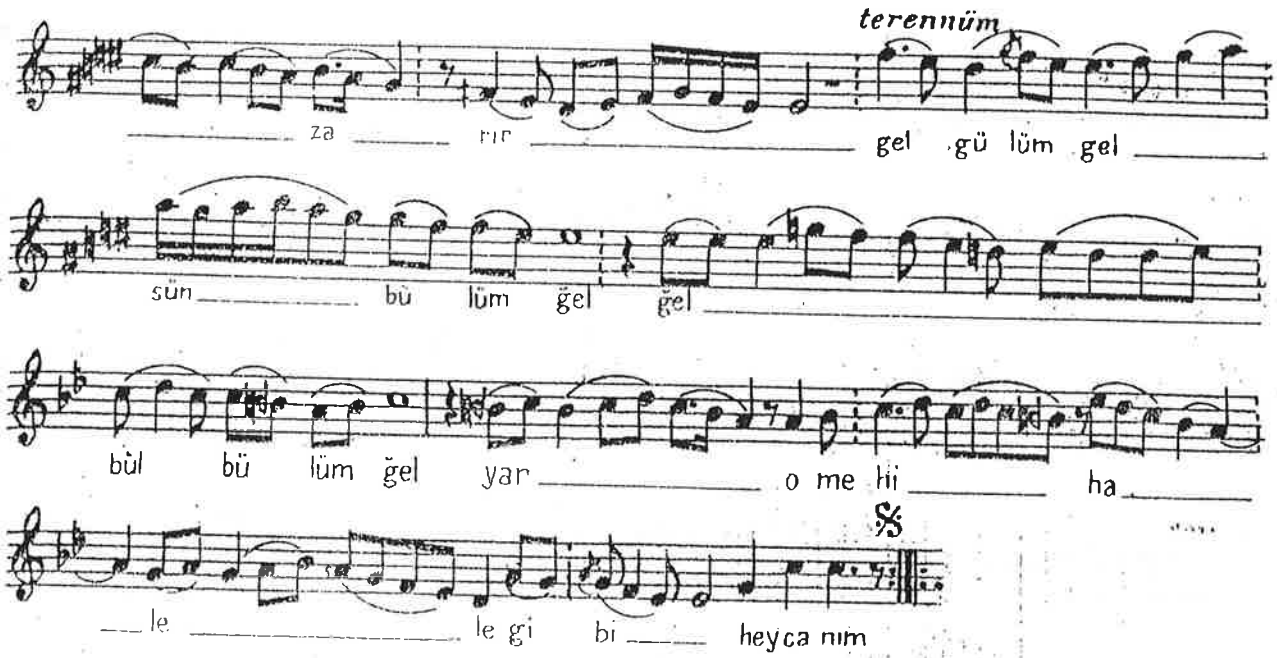
o me hi ha le le gi bi

spn 1 2 *meyan hane*

hey ca nim bi heyca nım ah ö öy le

na zık ki ki o gül ta

bi bi ni geh den kı

Sür

Alsam ağuşuma bir şep o mehi hâle gibi ;
 Açmadan o konca diheni lâle gibi ;
 Öyle nazik ki o gül tabı nigehten kızarır ;
 Ter döker goncai ruhsarı heman hâle gibi;
 Gel gel sünbülüm gel gel bülbulüm gel yar o mehi hâle gibi.

[Darülfünun kütüphanesinin (Yıldız kitabı) 336 numaralı fasıl mecmuasında Küçük Mehmet ağanın Tahir makamında, Seyit Ahmet ağa, hacı Sadullah ağa, Hafız Şeyda efendi ile müşterek bir kâr yapmış oldukları mezkûr ve bu zatlerle diğer fasılların muhtelif bestelerini yapmış olduğuna ve Seyit Ahmet ağanın hicri 1209 da vefat eylemiş olduğu malum bulunmasına binaen bu zatlerin hemâsır oldukları şüphesiz dir. Küçük Mehmet ağa üçüncü Sultan Selimin musahibi idi. Yüzü mutecaviz söz eserleri bestelediği mecmualarda görülmüş ve bu gün elimizde bulunan yirmiyi mutecaviz zarif ve enfes besteleri onun çok muktedir bir bestekâr olduğuna şahit bulunmıstırlar.]

Tarzinevin makamı

Tarzinevin makamı şevkefza makamını terkip eden dizilerle (rast-sol) üzerinde tize doğru konulmuş bir usşak dörtlüsünün karışığından hanıl olmuştur. Notada görülmektedir :

Makamda birinci mertebede güçlü (gerdaniye - sol) ikinci mertebede güçlü (çargâh - do) üçüncü mertebede güçlü (acem - fa) sesleri olup karargâh (rast - sol) nağmesi-

dir. Makam ya birinci ve ya ikinci mertepede güçlülerden başlar. Şevkefza gibi hicazırgüle dizisinde gezinir, ve onun güçlüsü olan (gerdaniye - sol) da ve sonra (acem - fa) ve yahut (çargâh - do) da muvakkaten durur. İcap ederse (acemaşiran - fa) ya kadar iner ve sonra nağmelerinin tetabukundan bilistifade usşak dörtlüsü ile durakta kalır. Tarzinevin donanımında (Kürdi - küçük mücennep bemollu si) ve (hicaz - bakiyye bemollu re) nin işaretleriyle yazarız. Tiz tarafta (şehnâz - bakiyye bemollu la) ve peşt tarafta (dik zirgüle - fazla bemollu la) nin işaretlerini lahin içerisinde o seslere koruz. Tarzinevine misal olarak İsmet ağanın Tarzinevin peşrevini dercettik.

TARZINEVİN PEŞREVİ

İsmet ağa

Handwritten musical score for a single melodic line in B-flat major. The score consists of 12 staves of music. The notation includes various rhythmic values (quarter, eighth, and sixteenth notes), slurs, and fingerings (1, 2, 3). The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The score is written in a single system, with the key signature and time signature (3/8) indicated at the beginning of the first staff. The music is characterized by flowing, melodic lines with many slurs and ties, suggesting a continuous, lyrical melody. The notation is in a standard musical script, with notes and rests clearly visible on the staves.

§ mülazime

2 2

1 2

§ 1

2 3

bir saz tarafından

beraber

Gerdaniyepuselik makamı

Gerdaniyepuselik makamı başta gerdaniye makamı sonda puselik beğlisi ve ya tam dizisinden mürekkeptir. Notaya bakınız :

Bundan şu anlaşılırki gerdaniye makamının icrasından sonra onun dördüncü ve ya beşinci sesleri vasıtasile puselik beğli ve ya dizisi yapılarak karar verilir. Onu donanımında rast dizisinin işaretleriyle gösteririz ; Puselik dizisinin ikinci sesinin natürel işaretile yodinci sesinin bakiyye diyezini ibare içinde onlara katarız. Misal olarak meşhur tanburî İsakin şık gerdaniye peşrevile sazsemaisini okuyucularımıza taktim ettik.

Gerdaniyepuselik

rast diz.

puselik beğ

GERDANIYEPUSELİK PEŞREVİ

Isak

1 $\text{♩} = 116$ düm tek tek düm düm tek tek

orta

xincir çifte duyek düm düm tek tek tek düm tek teke te ke

fahle

düm te ke düm düm tek tek tek düm tek te ke teke

çenber

düm düm tek düm tek tek düm tek te ke teke

mülaxime

düm tek düm tek düm düm tek

bereşan

düm düm tek teketeke 2

son

§ 3

§ 4

§

GERDANIYEPUSELIK SAZSEMAI

Isak

7

152

Yürük

aksak semai

maifox 2 j. r. r. e.

2

3

4

道

5

5072

Sabapuselik makamı

Bu makam saba ve puselik dizilerinden doğmuştur. Notaya bakınız :
 Şu demektirki evvela saba makamı icra edilir güçlûde muvakkat kaldıktan sonra puselik beşlisi ve ya tam dizisi ile karar edilir. Sabapuselîği donanımında saba dizisinin işaretleriyle gösteririz, ve puselik dizisinin ikinci sesine konulacak olan naturel işaretini ve yedinci nağmesire lâzım olan bakiyye diyezini lâhîn içerisinde onlara ilâveederiz. Misal olarak neyzen Yusuf paşanın peşrevini yazdık.

SABAPUSELİK PEŞREVİ

Nayî Yusuf Paşa

1 $\text{♩} = 76$ düm düm tek düm tek tek

Ajır

devrikebir düm tek te ke teke

1 2 2

A handwritten musical score consisting of 12 staves. The notation is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often beamed together. Slurs are used to group notes across measures. There are several repeat signs (double bar lines with dots) and first/second endings marked with '1' and '2'. Some measures contain accidentals (sharps and flats) that change the key signature temporarily. The handwriting is clear and legible.

[Yusuf paşanın veladet tarihini bilmiyoruz. Vefat tarihinde takriben 305 hicridir. Kendisi gayet metodlu ve güzöl nay çalardı. Sultan Aziz ve Hamit zamanlarında musikai humayunda neyzen idi. Muktedir saz eseri bestekârı olan Yusuf paşanın rast peşrevi ve sazsemai, Hüzzein sazsemai, sabapuse-lik peşrev ve sazsemai, ikişer adet hicaz peşrev ve sazsemai, irak sazsemai seğâhpeşrev, sazsemai, neve-ler peşrev, nihavent sazsemai acompuselik peşrev ve sazsemaisi olmak üzere on altı adet eseri mevcuttur.]

Tahirpuselik makamı

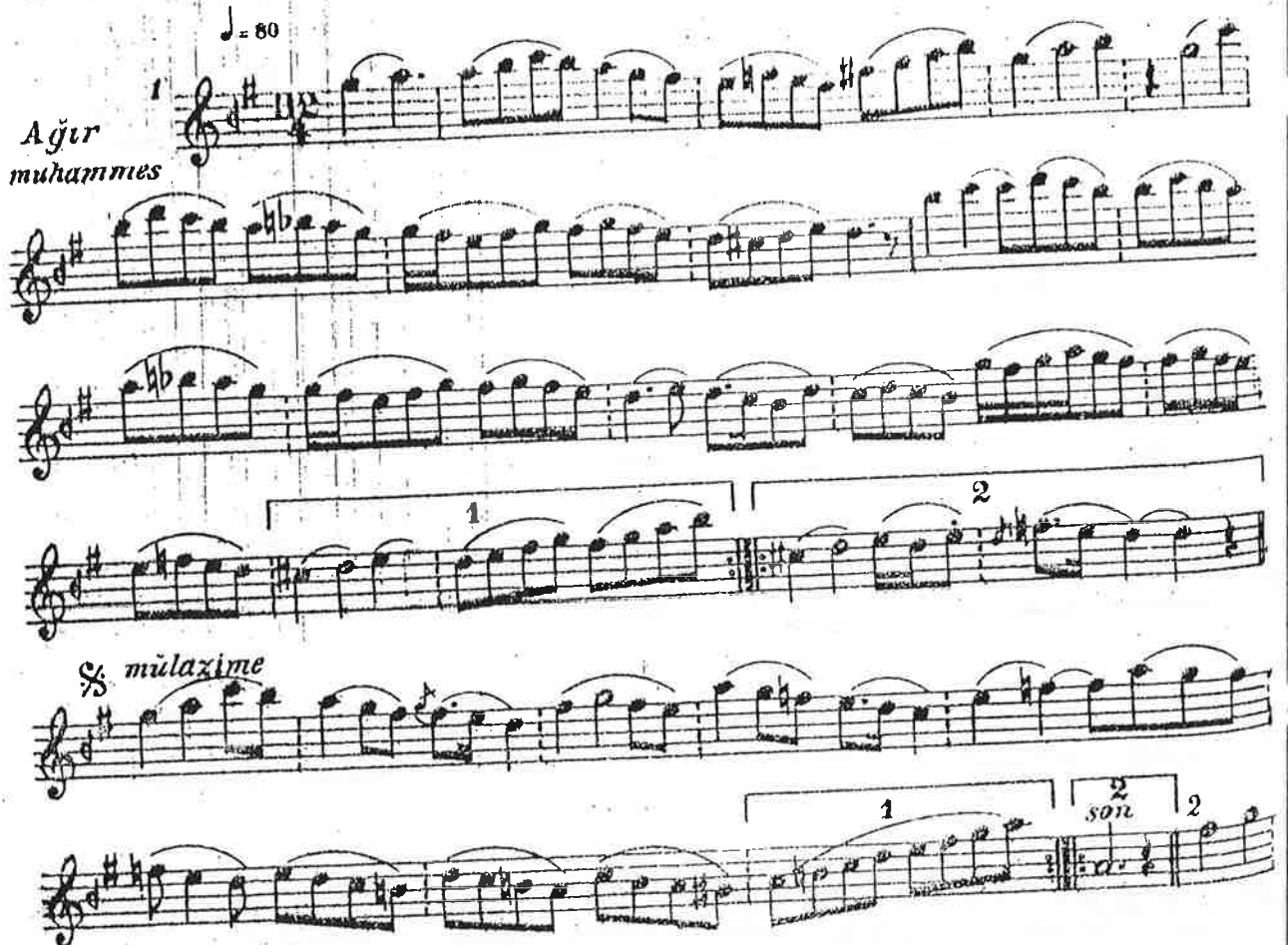
Tahirpuselik makamı tahir dizisine bir puselik beşlisi ve ya tam dizisinin ilavesinden doğmuştur. Notaya bakınız :

Güçlü (neva-re) durak (dügâh-la) sesleridir. Makam evvelâ tahir makamını yapar güçlüde muvakkat kalıp puselik beşlisi ve ya tam dizisile karar eder. Tahirpuseliği donanında neva dizisinin işaretleriyle yazarız; puselik dizisinin ikinci sesi olan (puselik-si natürel) ile yedinci nağmesi olan (şehnaz-bakiyye diyezli sol) un işaretlerini icabında onlara lahın içerisinde katarız. Mîsal olarak kemânî Rıza efendinin Tahirpuselik peşrevini yazdık :

TAHİRPUSELİK PEŞREVİ

Kemânî Rıza efendi

Handwritten musical score for a single melodic line in G major (one sharp). The score is written on 12 staves. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and slurs. Fingering numbers (1, 2, 3) are indicated above certain notes. The piece ends with a double bar line and a repeat sign.

Muhayyerpuselik makamı

Bu makam, muhayyer dizisine bir puselik beşlisi ve yahut tam dizisinin ilâvesinden husule gelmiştir. Notada görülmektedir :

Güçlü (hüseyinî-mî) durak (dügâh-la) sesleridir. Makam evvela Muhayyer dizisinde gezinir, güçlüsünde ve ya üçüncüsünde muvakkât kaldıktan sonra puselik beşlisi ve ya tam dizisinin icrasile durakta karar eder. Muhayyerpuselik makamını donanımında muhayyer dizisinin işaretleriyle gösteririz, puselik dizisinin ikinci sesinin natürel işaretile yedinci sesinin bakıyye diyezini icabında lâhîn içerisinde o seslere koruz. Muhayyerpuseliğe numune olmak üzere tanburî İsâkî'nin metin ve güzel olan muhayyerpuselik peşrevini yazdık.

MUHAYYERPUSELİK PEŞREVİ

Tanburi Isak

1

fok ağır

zarbı fetih

düm te ke düm te ke te ke düm te ke

düm tek düm lek düm te ke

düm tek düm te ke te ke düm te ke te

ke düm tek düm düm düm düm te

ke te ke düm te ke

2

Hisarpuselik makamı

Hisarpuselik makamı, hisar makamını teşkil eden dizilere bir puselik beslisi ve ya tam dizisinin ilavesinden doğmuştur ; Notaya bakınız :
 Cüçlü (hüseyinî-mi) durak (dügâh-la) seslerdir. Makam evvla hisar makamını icra edip güçlüsünde muvakkaten kaldıktan sonra puselik beslisi ve ya tam dizisile durakta kalır. Hisarpuseliği donanımda neveda Hicazzirgüle dizisinin değiştirme işaretleriyle gösteririz ; puselik dizisinin ikinci sesinin natürel işaretini ve yedinci sesinin bakıyye diyezini icabında lahin içerisinde o seslere ilâve ederiz. Hisarpuseliğe nûrune olmak üzere tanburî Zeki Mehmet ağanın Hisarpuselik peşrevini derc ettik.

HİSARPUSELİK PEŞREVI

Tanburî Zeki Mehmet ağa

[Musikişinaslarımızın eserlerle tarihi veladet ve vefatlarını yazmakta olan Nail beyin beyanına göre Zeki Mehmet ağanın yelâdeti 1190, vefatı 1261 Hicrî seneleridir. Kendisi tanbur çalması meşhur İsaktan öğrenmiş ve taburzenlikte şöhet almış olup İsakin vefatından sonra ikinci sultan Mahmut devrinde Enderunde çayuş ve musabip rutpesini almıştır. Hususile saz musikisi b-tekârî olan Zeki Mehmet ağanın hisârpuselîk, şehnazpuselik, acempuselîk, ferahfeza ferahnâk, irak, zâvil, mahur, neva, peşrevilerile bazı parkıları parlak ve metin eserlerinden olup onun muktedir bir bestekâr olduğunu ispat etmektedirler.]

Mahurpuselik makamı

Mahurpuselik makamı, mahur (çargâh dizisinin rastta şeddi) dizisine puselik beşlisi ve ya tam dizisinin ilâhâkından hasıl olmuştur. Notaya bakınız.

Makamda güçlü (ıevâ-râ) durak (dugâh la) sesterdir. Makamı evvelâ mahuru icra eder, ya güçlüden ve yahut duraktan sonra puselik beşlisi ve ya tam dizisile karar eder. Mahurpuseliği, mahur dizisinin işaretleriyle donanımda gösteririz. Puselik dizisinin ikinci sesinin natürel işaretile yedinci nâğmesinin bakiyye diyezini icabında tahin içerisinde onlara katarız. Mahurpuselik makamına misal olarak tanburî Osman beyin mahurpuselik peşrevini musikiçilere arz ettik.

MAHURPUSELİK PEŞREVİ

Tanburî Osman bey

Ağır
hafif

$\text{♩} = 8\frac{1}{4}$

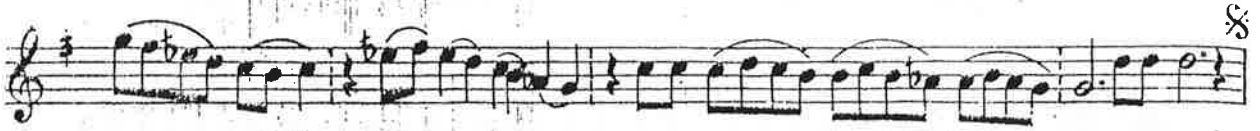
1

2

(son)

3

4

[Tanburî büyük Osman bey, meşhur tanburî Isakın şakirtlerinden meşhur ve muktedir ve musahip Zeki Mehmet ağanın oğludur. Velâdet tarihini bilmiyoruz, vefatı takriben 305 Hicridir. Pederinin vefâtından sonra hazinede çavuşluk rutbesini ihraz etmiştir. Tanbur çalmağı kendi kendine öğrenmiş olup saz gibi çalardı. Malumatı musikiyyesinde vasî dğildir, lâkin pederinden intikal etmiş olan tabiatî musikiyyesi sayesinde parlak ve ruhlı saz eserleri yazmıştır. Kendisinin uşşak, hicaz, hicazkâr, nihavent, se-gâh, hüzzam, nühüf, mahurpuselik, mâye, nişaburek peşrevilerile rast, süzidil, hisarpuselik, ferahfeza semaileri olmak üzere on beş adet eseri bakî kalmıştır.]

Nevapuselik makamı

Nevapuselik makamı neva dizisinin sonuna bir puselik beşlisi ve ya tam dizisinin inzıamından hasıl olmuştur. Notaya bakınız :

Güçlü (Neva-re) durak (dügâh-la) nağmeleridir. Makam neva makamında olduğu gibi güçlüden başlar, Nevada olduğu gibi gezinir, yine güçlüde muvakkat kalıp ya puselik beşlisi ve yahut tam dizisiyle karar eder. Nevapuseliği donanında neva dizisinin işaretleriyle gösteririz. Puselik dizisinin ikinci sesinin natürel işaretile yedinci nağmesinin bakıyye diyezini icabında lahın içinde onlara katarız. Nevapuseliğe misal olarak Küçük Mehmet ağanın zarîf ve güzel nevapuselik bestesini yazdık.

NEVAPUSELİK BESTE

Küçük Mehmet ağa

Ağır
hafif

ah ne ga mi cev re ne
ah biz he inan ney ler se
ah kö şe i çeş min le

lut lut gâ hı ga ha ka
uş bak o ma ha ka
ol sun bir ni ga ha ka

terennüm

liz neveda şın dil rü ba sin
liz
liz

niş le yim pek ci ve fa yar 3

man be li ya ri men ah men ah

meyanhanı

gün ci iz let de ne şi niz mer ha

terennüm

me ki sev di gim ne ve da sin

— dil ru ba — sin niş le yim pek — bi — ve fa sin yar — a

man a man be li ya ri men

Evicpuselik makamı

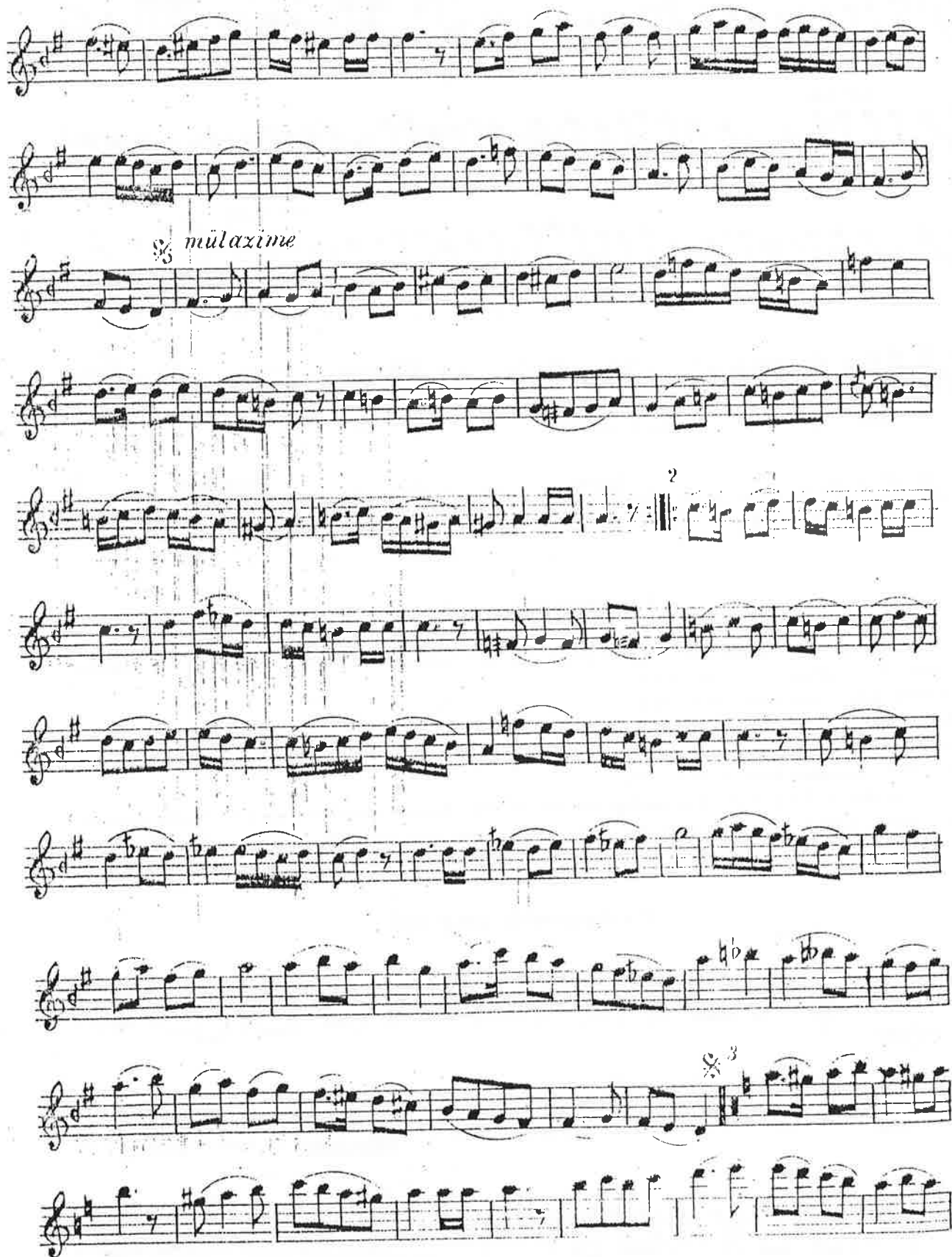
Evicpuselik makamı evic dizisine (segâh dizisinin ırakta şeddi) puselik beşlisi ve ya dizisinin katılmasından doğmuştur. Notaya bakınız: Makamda güçlü (dügâh-la) durak (ırak - bakiyye diyezli fa) dır. Makam, evici tamamen yaptıktan sonra ya güçlüde ve ya altıncı seste muvakkat kalıp puselik beşlisi ve ya tam dizisile karar eder. Evicpuseliği donanımda evic dizisinin işaretlerle yazılır; Puselik dizisinin ikinci sesinin natürel işaretile yedinci sesinin bakiyye diyezini icabında ezgi içerisinde onlara ilâve ederiz. Evicpuseliğe misal olarak sahibi meşhul kadim ve nefis evicpuselik peşrevile kitabımızı sesledik.

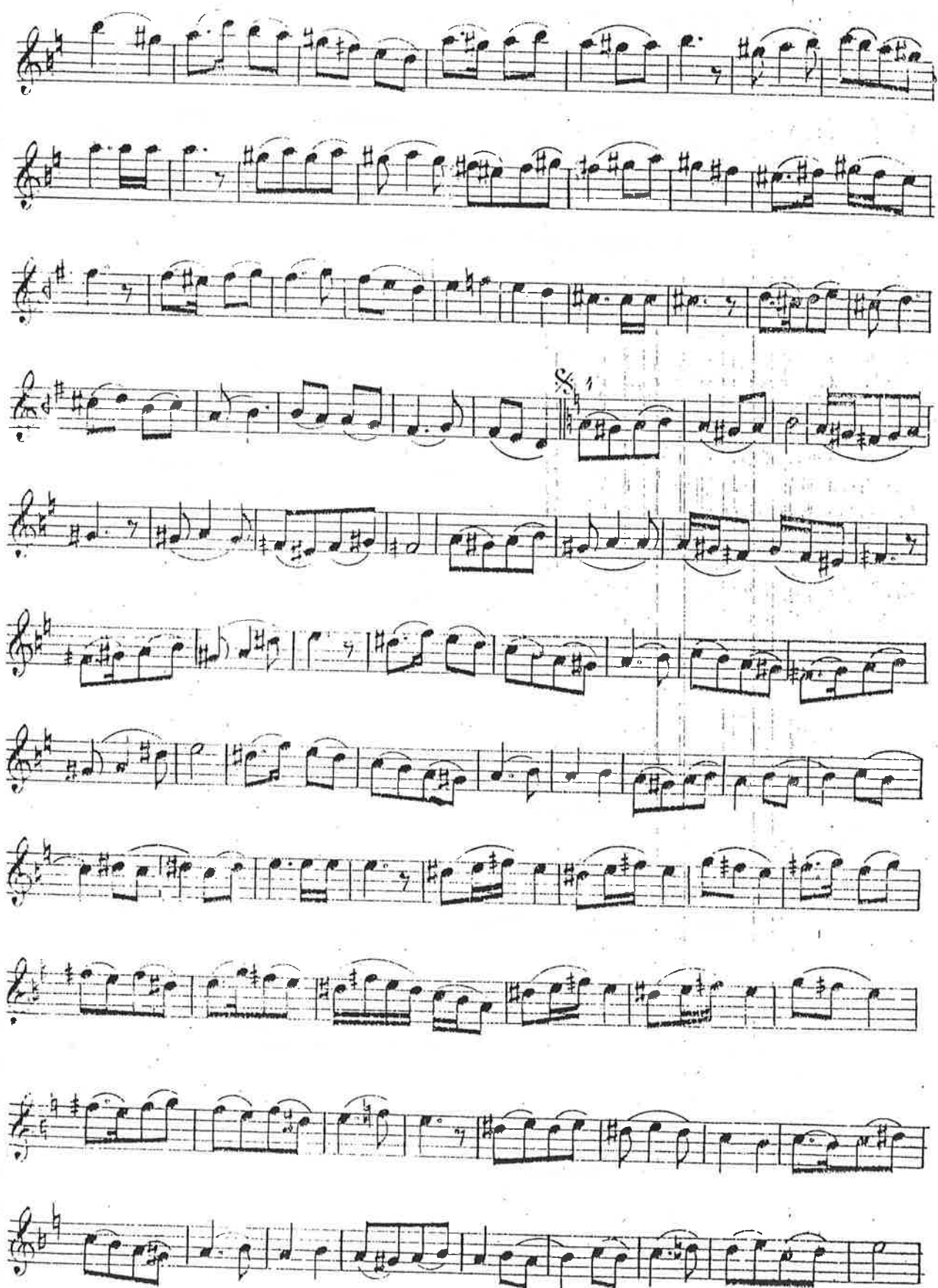
evicpuselik evic diz. puselik diz.

Evicpuselik peşrevi

156

Yürükce
sofyan

Acempuselik makamı

Acempuselik makamı acemaşiran (çargâh dizisinin fa sesi üzerinde şeddi) ve puselik dizilerinden murekkeptir. Şu kadar ki acemaşiran dizisi tiz duraktan tiz tarafa doğru konulmuş ve o mahalde istimal edilmiştir. Notaya bakınız :

Güçlü sesi (açem-fa) durak nağmesi (dügâh-la) dır. Puselik dizisi acemaşiran dizisinin karip makamı olduğu için müşterek seslerden istifade edilmiştir. Makam

ya acemaşiran dizisinin tiz durağı ve yahut güçlüsü olan (çargâh-do) dan başlar, pest taraftaki çargâh dörtlüsünde ve onun tizindeki çargâh beşlisinde seyir eder. Evvela acem sonra çargâhta muvakkatkalır, sonra puselik beşlisi ve ya tam dizisile durakta karar eder. Acempuseliği donanımda tabii çargâh dizisile yani işaretisiz olarak yazarız. Acemaşiran dizisinin dördüncü sesi olan (nim kürdi-küçük mucen-nep bemollu si) ve puselik dizisinin ikinci nağmesinin natürel işaretini ve yedinci sesinin bakiyye diye-zini icabında ezgi içerisinde o seslere koruz. Acempuseliğe numune olarak kemanî Sadık ağanın güzel peşrevini dorc ettik.

ACEMPUSELİK PEŞREVI

Sadık ağa

Hicazpuselik makamı

Hicazpuselik makamı kendi mevkilerinde olmak üzere hicaz dizisine bir puselik beşlisi ve ya tam dizisinin ilavesinden doğmuştur. Notaya bakınız.

Güçlü (hüseyini-mi) durak (dügâh-la) sesleridir. Makam ya güçlü ve yahut duraktan başlar. Hicaz dizisinin tamamında gezindikten sonra ya puselik beşlisi ve ya

tam dizisini seyr etmek suretile durakta karar eder. Hicazpuseligi donanımında hicazın değıştirme işaretleriyle yazarız. Puselik beşlisinin ikinci ve üçüncü ve altıncı seslerinin tabii işaretini icabında lâhin içerisinde onlara katarız. Hicazpuseliğe misal olarak iki hane peşrevi kitapımıza koyduk.

HİCAZPUSELİK PEŞREVİ

Arazbarpuselik makamı

Bu makam arazbar makamında kullanılan çargâh üzerine mevzu acemli rast dizisine bir puselik beşlisi ve ya tam dizisinin katılmasından hasil olmuştur ; şu notada görülmüyor:

Makamda birinci mertebede güçlü (gerdaniyye sol) ikinci mertebede (çargâh-do) dürek (dügâh-la) nağmeleridir. Makam arazbarda olduğu gibi gerdaniyyeden başlar.

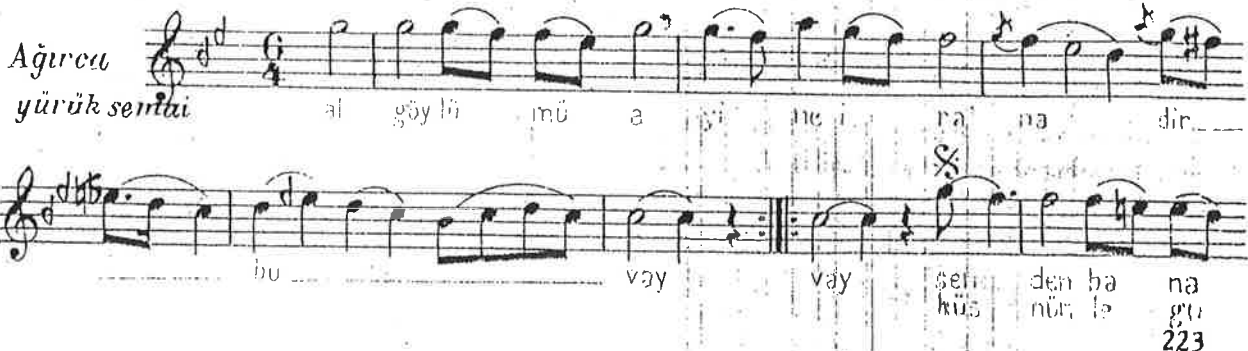

Pest taraftaki rast dizisile tiz taraftaki puselik dörtlüsünde karışık ve nazil bir surette gezinir. Evvelâ gerdaniyyede, sonra çargâhta muvakkat kalır, ve onu mutakip puselik beşlisi ve ya tam dizisile durakta karar eder. Arazbarpuseligi donanında arazbarın işaretleriyle yazarız, puselik dizisinin ikinci ve beşinci seslerine konulması lazım olan natürel işaretile yedinci sesinin bakiyye diyezini icabında lâhın icrisinde o seslere ilave ederiz. Arazbarpuseliğe misal olmak üzere hacı Sadullah aganın enfes yürük semaisini musikicilere arz ettik.

ARAZBARPUSELİK NAKİŞ YÜRÜKSEMAİ

Hacı Sadullah ağa

♩ = 88

bir su re ti ra na bir du
vay ey ya rey ya rey ya rey
ya ray man ey do dey du dey
da... dey de... de... a ma... a ka bir
na ni nam a şı ki na... nam hus nu ne nay
ra ni bir ey var... man
a man sen... nün... su... ci...
ey... bir... du... ey
na... Vay

[Hacı Sadullah ağanın hakiki veladet ve vefat tarihlerini bilmiyoruz, şu kadar ki Darülfünun kütüphanesinin (Yıldız kitapları) 326 numara ve 1210 hicri tarihli fasıl mecmuasında küçük Mehmet ağa, Seyit Alişir ağa, Seida ofendi ile Hacı Sadullah ağanın talih makarında müşterek bir kâr beştoledikleri görülmüştür. Seyit Ahmet ağanın 1168 de serhok olduğu tarihte seyidliğini isbat etmek için memleketinden elli şahit celp ettiğini ve siyadetini musaddik olarak İstanbul kadılığından almış olduğu ilamda okuduk ve gördük. Nail beyin beyanatına göre Ahmet ağanın vefatı 1209 hicridir. Bu beyannattan anlaşıldığına göre bu dört zat hem asırdırlar. İlyas efendinin enderun tarihinde 1227 senesinden sonraki vakaları zikir ettiği esnada Sadullah ağanın enderunda baş çavuş olduğu anlaşılmıştır. Nail b. beyanatına nazaren onun 1238 tarihine kadar berhayat bulunduğu tesbit edilmiştir. Sadullah ağa diğer üç refiki gibi çok parlak bir tabiatı musikiyyeye malik bir ustattır. Arazbarpuselik kâr, beşte, ağır yürük se-mailer hicaz beste ve hicaz humayun yürük semai, uşşak kâr, beyati araban, birinci, ikinci besteler, ağır yürük se-mailer, muhayyer ağır yürük se-mailer onun bugün elimizde mevcut parlak eserlerdendir.]

Sabazemzeme makamı

Sabazemzeme makamı Saba dizisine bir kürdi dördlüsünün ilâvesinden doğmuştur. Notaya

bakınız :
Güçlü (çargâh-do) karargahta (la-dügâh)
sesleridir. Makam ya durak ve yahut gü-
çlünden başlar. Saba makamını yaptıktan son-
ra bir kürdi dördlüsile durakta karar eder.

Ba'zan lahîn aramında kürdi dördlüsü yapılmı. Sabazemzemeyi donanımda saba dizisinin tagyir işaretleriyle gösteririz. Kürdi dördlüsünde (neva-re)nin tabii (kürdi-küçük mücennep bemollu si)nin değıştirme işaretlerini ezgi içinde o seslere koruz. Sabazemzemeye misal olmak üzere Şerifin takriben iki yüz elli senelik peşrevi-
ni yazdık.

SABAZEMZEME PEŞREVİ

Şerif

1. 69 düm te ke düm te ke te ke

Ağır

zarbıfetih

düm te ke düm tek düm tek

düm tek düm tek düm te ke te ke

düm te ke te ke düm tek düm düm

düm te ke te ke düm te ke düm düm tek

te ke düm tek te ke düm tek tek düm tek

tek düm tek düm düm tek teke

2.

A handwritten musical score consisting of ten staves. The notation is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The music features a variety of note values, including eighth, quarter, and half notes, as well as rests. Slurs are used to group notes across measures. There are several dynamic markings: *sf* (sforzando) appears on the seventh and eighth staves, and *f* (forte) appears on the sixth staff. A triplet of eighth notes is marked with a '3' above it on the fourth staff. A double bar line with repeat dots is present at the end of the third staff. The manuscript shows signs of age, with some ink bleed-through and staining visible.

Nevakürdi makamı

Bu makam, neva dizisine bir kürdi dörtlüsünün inzimamından tevelut etmiştir. Notasını yazdık :
 Güçlü nağme (çargâh-do) karargâh (dügâh -la) dır. Makam ya duraktan yahut güçlüden başlar. Neva makamının seyrini kâmilan icradan sonra kürdi dörtlüsüle karar eder. Nevakürdiyi donanımda Nevanın değıştirme işaretleriyle yazâriz. Kürdi dörtlüsünde (kürdi-küşük mucennep bemollu si) nin tayıir işaretini lahın içinde ona katarız. Nevakürdiye misal olarak nayî ba-ba Raşit efendinin peşrevini yazdık.

NEVAKÜRDİ PEŞREVİ

Nayî baba Raşit

$\text{♩} = 132$

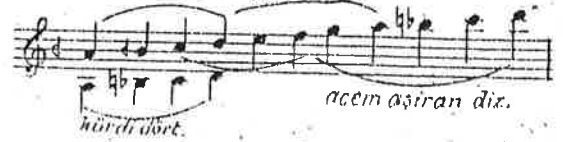

A handwritten musical score consisting of ten staves of music. The notation is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often grouped with beams and slurs. There are several repeat signs (double bar lines with dots) and first/second endings marked with '1' and '2'. A section marked with a double bar line and a repeat sign is labeled '1' and '2'. Another section is marked with a double bar line and a repeat sign, labeled '1' and '2'. The notation is somewhat messy, with some ink bleed-through and corrections visible. The staves are numbered 1 through 10 at the beginning of each line.

Acemkürdi makamı

Acemkürdi makamı, acem makamını husule getiren acemaşiran ve uşşak dizilerinin nihayetine bir kürdi dörtlüsünün katılmasından ibarettir. Notaya bakınız : *acemkürdi* *uşşak diz.* Güçlü (acem-la) durak (dügâh-la) sesleridir. Makam acem makamını yapar, sonra kürdi dörtlüsüle karar eder. Ba'zan ibare arasında da kürdi dörtlüsü gösterilir. Acem kürdinin kürdi makamından farkı pek azdır. O da iptida da çargâh dörtlüsünün çokça icrasıdır. Acem kürdiyi donanımında acem makamında olduğu gibi uşşak dizisinin işaretleriyle gösteririz. Acemaşiran dizisinin dörtlüncü sesi olan (sımbüle küçük mücennep bemollu si) kürdi dörtlüsünün ikinci sesi olan (kürdi-küçük mücennep bemollu si) nin değiştirme işaretlerini ibare arasında o seslere ilâve ederiz. Acem kürdiye misal olarak sahibi meşhul kadim acemkürdi peşrevini yazdık.

ACEMKÜRDİ PEŞREVİ

Arabankürdi makamı

Arabankürdi makamı, beyatiarabanı teşkil eden dizilerin nihayetine bir kürdi dörtlüsünün ilâvesinden doğmuştur. Bu dizilere bakınız :

Güçlü (neva-re) durak (dügâh-la) sesleridir.

Makam beyatiaraban gibi seyir eder, son ra kürdi dörtlüsile kalır. Arabankürdiyi donanımda karcıgar dizisinin işaretleriyle

yazarız, kürdi dörtlüsünün ikinci sesinin (kürdi-küçük mucennep bemollu si) değiştirme işaretini lahin içerisinde ona koruz. Arabankürdiye misal olarak arabankürdi peşrevini musikişinâslara taktim ettik.

Handwritten musical score on ten staves. The key signature is one sharp (F#) and one flat (Bb), and the time signature is 4/4. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals.

Staff 1: Standard notation with eighth and sixteenth notes.

Staff 2: Includes a repeat sign with a double bar line and a section symbol (§).

Staff 3: Includes a triplet marking (3).

Staff 4: Standard notation.

Staff 5: Standard notation.

Staff 6: Standard notation.

Staff 7: Includes a repeat sign with a double bar line and a section symbol (§).

Staff 8: Includes a marking (4) above the staff.

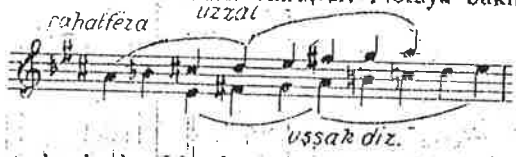
Staff 9: Standard notation.

Staff 10: Includes a marking (b) above the staff.

Staff 11: Ends with a section symbol (§).

Rahatfeza yahut Hicazaşiran makamı

Rahatfeza makamı mevkiinde hicaz ve uzal dizilerinin durağından sonra onlara pest tarafta (hüseyniaşiran-mi) üzerine mevzu bir uşak dizisinin katılmasından hasil olmuştur. Notaya bakınız :
Hicazaşiranda birinci mertepede güçlü (Neva-re) ikinci mertepede güçlü (dügâh-la) durak (hüseyniaşiran-mi) seslerdir. Rahatfeza beyatıaraban makamının şetti diye kabul edilebilir. Makam nazildir, dizisinin güçlüsünden başlar. Uzal ve ya hicaz gib karışık bir halde gezinir. Evvela birinci güçlüde ve sonra ikinci güçlüde muvakkat kalır, sonra uşak dizisine geçer onun bir kısmı ve ya tamamille durakta karar eder. Hicazaşiranı donanımında uzal dizisinin tagyir işaretleriyle gösteririz. Uşak dizisinin beşinci ve altıncı seslerine konulması lâzım olan tabii işaretlerininide lahin içerisinde o nağmelere ilâve ederiz. Hicazaşirana misal olarak İsmet ağanın çok güzel olan sazsemaisini kitabımıza derc ettik.

RAHATFEZA SAZSEMAI

İsmet ağa

[İsmet ağının tıvellut ve vefat tarihleri malum değilsede onun Sultan Mecit ve Aziz zamanlarında musikai humayunda bulunmuş olduğu malumumuzdur. Kendisi tanburî ve saz eseri bestekârı idi. üslubu güzeldir. Bu gün olimize kadar gelebilen eserleri, Rahatlezapeşrevi, mâye sazsemâisi, buzruk paşrevi ve sazsemâisi, tarzimevin paşrevi, olmak üzere altı adettir.]

[Hoca Kemalettin Abdulkadir ibni gaybiyyül hafizül merağı yedinci Karnı hicrî ortasında azerbağanda Merağda doğmuştur. Pederi Giyaseddini gaybî olup musiki ve sair ilimleri iyi bilirmiş. Abdülkadır musiki ve sair ilimleri pederinden öğrenmiştir. Sesi okuyuşu güzel, şiir ve hatticelide muktedir, Ut çalmakta mahir imiş. Bir kaç saz ihtira ettiği eserlerinde yazılıdır. (Makasidulelhan fi ilmi-nir-gami vel evzan) namındaki eserinde pederinin kendi talim ve terbiyesile fevkalâde uğraşmış olduğunu lisanı mahmudette zikir etmiştir. Pederinin vefatında merağayı terk ile Tibrizde İlkayan hükümetinin üçüncü hükümdarı olan Sultan Huseyin bin Şeyh üveys tarafından 776 de hoca huzurine kabul edilerek onu dinlemiş ve ihsanlar vermiştir. Vefatına kadar hocayı musahibliğinden ayırmamıştır, vefatından sonra biraderi (sultan Ahmet Celayir) onu kendisine musahip yaptı : Timurlengin zuhurile Bagdadı zabt ve

Ahmet Celayirî esir ettikten sonra eline geçen ulema ve fuzala arasında hocada Semerkanda gönderildi. 807 de Timurlengin vefatından sonra dördüncü oğlu Muineddin Şahruh hocayı kendisine musahip yapı. Hoca şahruh namına te'lif ettiği (Camiüllhan)ı 818 de hükümdara takdim etmiştir. Hocanın hatı desti ile yazılı olan bir nushası Nuriösmaniye hütüphanesindedir. (Makasidüelhan) ıda 826 da bitirerek ikinci sultan Murada takdim etmek üzere Bursaya gelmiştir. Safiyyudinin kitabüledvarına yazmış olduğu şerhi muahhardır. Bestelediği eserlerin notasında hamil olduğunu söylediği mühim eseri (Kenzüelhan) isede hiç bir yerde bir nushası bulunmamıştır. (Fevaidiaşere) namındaki risalede kendisininidir. 838 de vefat etmiştir. Fasil mecmualarında Abdülkadire isnat olunan yirmi beş ve otuz kadar eserden Hüseyini ve acem, segâh kârlarla pençkâh nakşın kendi eserlerinden olduğu kaviyyen melhuzdur,]

[Nail beyin beyanatına nazaren kemani Riza efendi İstanbul - Beşiktaşlıdır. Veladet tarihi meçhul işde minni yetmiş müteceviz olduğu halde 1268 hicride itihâl etmiştir. Muktedir kemani olan Rizaefendi sultan Mecidin zamanında haremî humayun fasıl takımına keman muallimi tayin edilmiştir. Kirka yakın çok güzel şarkıları vardır. Tahirpuselik peşrev ve sazsemaisi latif sazeserlerinden dir]

[Baba Reşit efendi İstanbullu olup velâdeti meçhul isede onyediyâşında iken kendisine mülâki olduğum bu zatın yetmiş yaşını müteceviz olduğu halde vefatı tarihi tahminen 310 hicridir. Sultan Aziz ve Abdül Hamit zamanında musikai humayunda yüzbaşı rütbesinde bir neyzen idi. Kendisi saz eseri beste kâri olup Hüseyini, şevkitarap, nevakürdi, sabazenzenme peşrevleri güzel eserlerinden dir]

Yukarıda tafsilâten saz ettiğimiz mürekkep makamlardan başkalarında varanda bazılarının güzel olmıyışı ve bazılarınıninkide misalları bulunmayışından onların dercinden sarfı nazar ettik.

Şet

Şet makamı

Bir makamın dizisinin kendi mevkiinden başka tabiî ve umumî dizilerin her hangi bir sesi üzerine nakletmeğe şet derler. Ya'ni umumî ve tabiî dizinin her hangi bir nağmesi şet yapılacak bir diziyeye karargâh itibar edilip o nağmeden tize doğru mevcut seslere istediğimiz bir makamın nağmelerini naklderek icra edilir ve menkul diziyede o makamın şetti denilir. Misal olarak (çargâh-do) sesi üzerine götürülmüş olan rast dizisine onun çargâhta şetti denilir. Şettin nasıl yapılacağını kitabımızın (52)nci sahifasında esasî ve tabiî dizi mebhasinde mufasssalar tarif etmiştik. Orada söylediğimiz gibi tabiî ve umumî dizilerde bazı şetlerin yapılmasına imkân hasıl olmaz. Çünkü şet yapılacak dizideki aralıkların sıralanışı umumî ve tabiî dizilerde bulunan buutlerin sıralanışına her vakit uymaz. Misal olarak (segâh-fazla bemollu si) üzerine uşşak makamının şettini yapmak istesek uşşak dizisinin aralıklarını segâh perdesinden itibaren sırasıyla bulamayız. Sebebi şudurki uşşak dizisinde segâh ile düğâh arası bir büyük mucenneptir, umumî dizide ise segâh perdesinden itibaren bir büyük mucennep yoktur. Bunun ademi mevcudiyeti uşşak dizisinin şettini segâh perdesinden itibaren yapmağa müsaade etmez. Türk musikisinde istimal edilmiş olan şet makamların bazılarına kadim musikîşinaslarımız tarafından isimler tahsis edilmiştir. ve bazılarıda isimsiz olarak geçkilerde kullanılmıştır. İsim verilmemiş olan bir çok şetlere muhibbim Sadettin beyle beraber umumi bir kaide altında berveçhi atı isimler verdik : Misal olarak şetti yapılan makam rast olup karargâhı neyaya nakledilmişse Ona neva da rast denilir. Ya'ni bir makamın karargâhı hangi nağme üzerine menkul ise o nağmenin ismiyle kendi isminden mürekkep bir ad verilir : Nevada uşşak gibi.

Hususî makamlardan yukarıda bahs olunduğu esnada onların tabiî ve umumî dizilerde icrası mümkün şetlerini notalı cetvellerle göstermiştik. (Hususî makamlara bakınız.)

Bu güne kadar Türk musikisinde isimli olarak kullanılmış olan şet makamlar şunlardır : Çargâh makamın Acemaşiran, mahur şetleri, rastın nişaburek şetti, zirgüleli hicazın, zirgüleli sûzinak, sûzdil, şettiaraban, evçaraşetleri, puselik makamının sultaniyegâh, nihaventşetleri, segâh makamın rak, eviç şetleri, kürdi makamın, hicazkârkürdi, ferahnüma şetlerini aşağıda birer birer tarif ve tasnif edeceğiz.

Çargâh makamının şetleri

Mahur makamı

Mahur makamı çargâh makamının (rast-sol) üzerinde şettidir. Sesleri pestten tize doğru rast, düğâh, puselik, çargâh, neva, hüseyini, mahur, kerdaniye olup nota isimleri ise sol, la, si, do, re, mi,

küçük mucennep diyezi fa, soldur. Dizisi çargâhtaki gibi pest tarafta bir çargâh beşlisine tiz tarafta bir çargâh dörtlüsünün inzimaamından mütevellittir. Şu notada dizisine bakınız :

Makam nazıldır. Makam tiz duraktan ve ya güçlüden başlar. Mahur dizisinin tiz tarafındaki çargâh dörtlüsünde ve daha tiz tarafındaki naziri mahur dizisinin beşlisine

le ri i ma l le

giz li li der i iş

ar ah ben se nin hey ra

ni nam ah ben se nin kur ba ni

nam a man a man

der i iş ar bir

pu pu

se a ta sin

Acemaşiran makamı

Buda çargâh makamının (acemaşiran-fa) üzerinde şettidir. Sesleri peştan tize doğru acemaşiran rast, dügâh, nîmkürdi, çargâh, neva, hüseyinî, acemdir. Nota isimleri ise fa, sol, la, küçük mücennep bemollu si, do, re, mi, fa, dir. Bununda dizisi çargâhın aynıdır. Şu notaya bakınız :

Makam nazildir. Ya tiz duraktan ve ya hut güçlüden başlar, tizdeki çargâh dörtlülükle daha tiz taraftaki naziri acemaşiran dizisinin beşlisinde gezinerek evvelâ tiz durakta ve sonra güçlüde muvakkat kalır. Onu muteakip çargâh beşlisile karar eder. Acemaşirana misal olmak üzere tanburi Eminin orijinal acemaşiran peşrev ve sazsemaillerile kitabınızı süsledik.

acemaşiran

çargâh dört çargâh 5.

ACEMAŞIRAN PEŞREVI

Tanburî Emin ağa

$J = 84$

ağır

mahammes

mulaxime

2

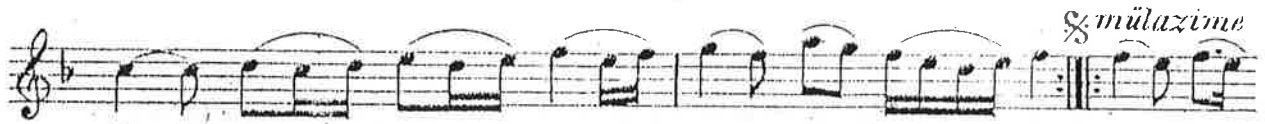
§ 3

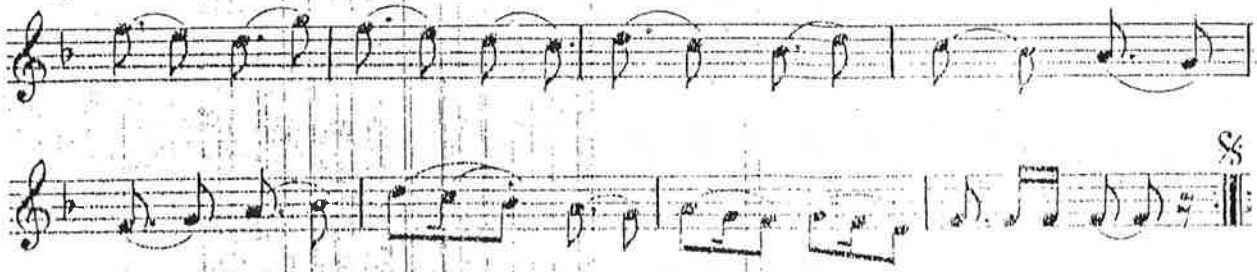

ACEMAŞIRAN ŞAZSEMAİ

Tanburî Emin ağa

Zirgüleli süzinak makamı

Bu makam, zirgülelihicaz makamının şetidir. Onun gibi Jizisi pe: tarafta bir hicaz beşlisine tiz tarafta bir hicaz dördlüsünün ilavesinden doğmuştur; Notasına bakınız:

Güçlü beşinci (neva-re) durak (rast-so) sesleridir. Makam saittir. Ya güçlüden ye

ya duraktan başlar, beşlile dördlüle karışık bir surette gezinir, güçlüde muvakkat kalır

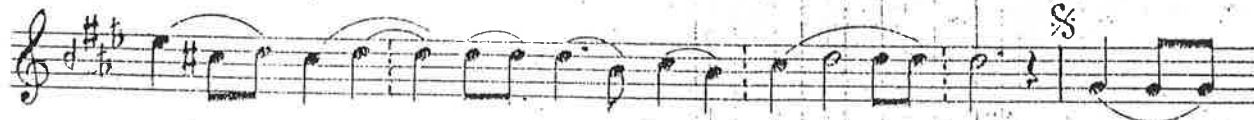
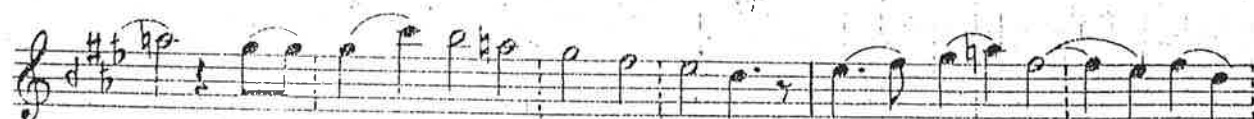
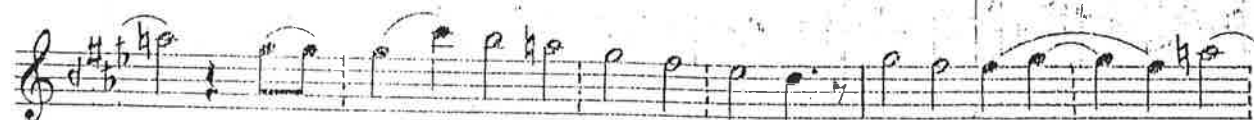
sonra hicaz beşlisile durakta karar eder. Tabii çarğâh dizisinin yedinci sesine bir fazla bemolu, üçüncü nağmesine bir bakiyye bemolu, dördüncü sesine bir bakiyye diyezi altıncı sesine bir bakiyye bemolu vaz etmekle zirgüleli süzinaki donanımında yazmış oluruz. Zirgüleli süzinake misal olarak Eminin latif ve orijinal süzinak peşrev ve sazsemaisini derc ettik.

ZİRGÜLELİ SÜZİNAK PEŞREVİ

Emin ağa

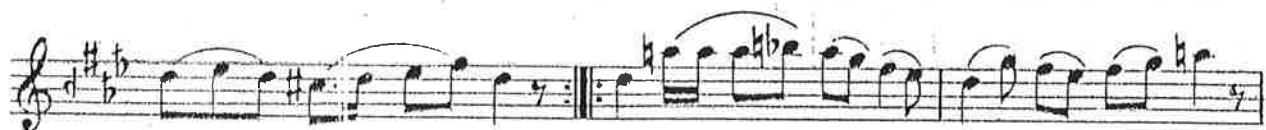

ZİRGÜLELİ SÖZİNAK SEMAİ

Emin ağa

Sûzidil makamı

Sûzidil, zirgünelihicaz dizisinin (hüseyinâşiran-mi) üzerinde yattıdır. Sesleri pesten tize doğru hüseyini aşırın, dik acemaşırın, zirgüle, düğâh, puselik, çargâh, hısar, hüseyini, olup nota isimleri ise mi, fazla diyezli fa, bakiyye diyezli sol, la, si, do, bakiyye diyezli re, mi dir. Sûzidil dişi pest tarafta bir hicaz beşlisi ve tiz tarafta bir hicaz dörtlüsünün katlanmasıyla tevellüt etmiştir. Notalara bakınız.

Güçlü beşinci (puselik-si) sesi durak (hüseyinâşiran-mi) nağmesidir. Makam nazıldır. Makam tiz duraktan başlar. Dizinin hicaz dörtlüsüyle onun daha tizindeki naziri dizinin hicaz dörtlüsünde karışık olarak gezinir. Evvela tiz durakta muvakkat kalır sonra dizide tamamen gezinerek durakta karar eder. Makam ekseriya tiz duraktan inerken (hicaz-bakiyye diyezli-re) yerine (neva-re) nağmesi ile yani tiz duraktan bir puselik beşlisi ve hicaz dörtlüsünden müteşekkil humayum dizisile karar eder. Sık sık karip makamı olan bu geçkiyi yapmaktadır. Seslerin aralıkları hicaz zirgüleninkiler gibidir. Sûzidili donanımda fazla diyezli fa, bakiyye diyezli sol, bakiyye diyezli re ile yazarız. Sûzidile nümûne olmak üzere abdulhalim ağanın zarif sûzidil sazsemaisini yazdık

sûzidil

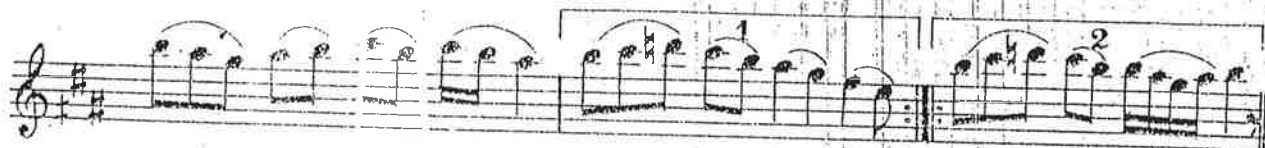

hicaz dört hicaz beş

SÜZİDİL SAZSEMAİ

Abdulhalim ağa

Şettiaraban makamı

Şettiaraban makamı hicaz zirgüle dizisinin (yegâh-re) üzerinde şettidir. Sesleri yegâh, kabahisar, irak, rast, düğâh, nim kürdi, hicaz, neva, olup nota sesleri ise re, bakiyye bemollu mi, bakiyye diyezli fa, sol-la, küçük mücennep bemollu si, bakiyye diyezli do, re dir. Şettiaraban dizisi pest tarafta bir hicaz beşlisine tiz tarafta bir hicaz dördlüsünün ilâvesinden husule gelmiştir. Notaya bakınız :

Makam nazıldır. Seyir yukarıdaki sûzidilde olduğu gibidir. Şettiaraban donanımında bakiyye bemollu mi, bakiyye diyezli fa, bakiyye diyezli do, küçük mücennep bemollu si ile yazarız. Şettiarabana misal olarak Tatar gazi Giray hanın güzel şettiaraban peşrevile kitabımızı süsledik.

ŞETTARABAN PEŞREVI

Tatar gazi Giray Han

1 $\text{♩} = 92$

ağır
devri kebir

ş. mülaxime

A handwritten musical score consisting of ten staves. The music is written in treble clef with a key signature of one flat and one sharp (B-flat and F-sharp). The notation includes various note values, rests, and phrasing slurs. The score is divided into three sections by repeat signs:

- Section 1:** The first two staves.
- Section 2:** The third staff, which begins with the handwritten text "son 2" above the first measure. It contains a repeat sign followed by a double bar line and the number "28" in a small circle.
- Section 3:** The fourth staff, which contains a repeat sign followed by a double bar line and the number "28" in a small circle.

The remaining staves continue the musical composition with various melodic and rhythmic patterns.

Evicarâ makamı

Evicarâ makamında iki nevi olarak kullanılmıştır: birincisi (ırak-bakiyye diyezli fa) sesi üzerine menkul zîgülelî-Hicaz. dizisinin tiz duruşuna Evic dizisinin (segâhın evicâ şetti) büyük bu kıranın ilavesiyle vucud gelmiştir; ikincisi yalnızca Şehnâz makamının (ırak-bakiyye diyezli fa) üzerinde şettidir. Sesleri pestten tize doğru ırak, rast, nîmkürdi, segâh, hicaz, neva, acem, evic, nota isimleri ise bakiyye diyezli fa, sol, bakiyye diyezli la, fazla hamollu si, bakiyye diyezli do, re, bakiyye diyezli mi, bakiyye diyezli fa, dir. notaya bakınız: (Nota)

Makam nazildir; güçlü pestten itibaren beşinci nağmedir. Makam, birinci nevide tiz duraktan başlar evic dizisinin bir kısım nağmelerinde gezinir önce tiz durak ya sonra güçlüde muvakkat kalır ve sonra pestteki hicaz beşlisinde seyir edüp durakta karareder. İkinci nevi de makam yine tiz duraktan başlar tiz taraftaki ilâve edilmiş olan puselik beşlisile onun pestindeki Hicaz dörtlüsünde gezinir evvelâ tiz durak sonra güçlüde asma kalır onu müteakip hicaz beşlisinde seyir ile durakta karar eder.

Evicarânın birinci nevine misal olarak Şakir ağanın meşhur şarkısını, ikicisinede Dilhayat hanım efendinin dehasını gösteren Evicâra peşrevile saz semâisini okuyucularımıza arz ettik:

EVICARÂ PEŞREV

Dilhayat Hanım ef.

EVİCARÂ SAZSEMAİ

Dilhayat Hanım ef.

Handwritten musical score on 12 staves. The key signature is three sharps (F#, C#, G#). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and repeat signs.

- Staff 1: Ends with a repeat sign and a fermata.
- Staff 2: Includes a fermata and a repeat sign with a double bar line.
- Staff 3: Continues the melodic line.
- Staff 4: Continues the melodic line.
- Staff 5: Includes a fermata and a repeat sign with a double bar line.
- Staff 6: Continues the melodic line.
- Staff 7: Continues the melodic line.
- Staff 8: Continues the melodic line.
- Staff 9: Includes a fermata and a repeat sign with a double bar line.
- Staff 10: Continues the melodic line.
- Staff 11: Continues the melodic line.
- Staff 12: Ends with a repeat sign and a fermata.

EVİCARÂ ŞARKI

Şakir ağa

♩ = 40

Cokağır

ağır aksak sem. Ef sun o kur uş şa

kına ol ga gam

ze i ca ca du gel hey ca nim

sih rit me de ha rut

niğeh iş te bu

dur bu bu

son meyanlıane

nef ta rı gü nel da

ni re viş yos

ma kı ya fet gel

hey ca nım

cisid
mak.
(Ras
senle
gâh,
dir;
fazla
lum
lütü
şetti
sesic
püç
sinin
evve
şarkı

Ag
sa

♩

♩

♩

♩

♩

Hicazkâr makamı

Bu makam iki suretle kullanılmıştır: Birincisi Hicazzirgüle dizisinin (rast-sol) üzerinde şettidir; ikincisi Hicazzirgüle dizisinin tiz duragina bir puselik beşlisinin ilâvesinden hasıl olmuştur; yani Şehnaz makamının şettidir. Notaya bakınız: (nota).

(rast-sol) üzerinde, Hicazzirgüle dizisinin
ri pestten tize doğru, rast, zirgüle, se-
çargâh, neva, hisar, evic, gerduniye,
nota isimleri sol, bakiyye bemollu la,

bemollu si, do, re, bakiyye bemollu mi, bakiyye diyezli fa, sol, dur. Ma-
olduğu üzere Hicazzirgülenin dizisi pesten tize doğru bir hicaz beşlisine bir hicaz dört-
lün inzimanından doğmuş olduğunu biliyoruz. Bu makam nazildir, ve ekseriya Şehnaz makamının
olan nevi kullanılmıştır; öteki nevide bazan istimal edilmiştir. Çüçlü beşinci (neva-re)
dır; makam tiz duraktan başlar, puselik beşlisile hicaz dörtlüsünde gezinir evvelâ tiz durakta ve sonra
tude durur ve sonra pestteki hicaz beşlisile karar eder. İkinci nevide tiz karargâhtan başlar, hicazkâr dizi-
tiz tarafındaki hicaz dörtlüsüle o dizinin daha tiz tarafındaki naziri hicazkâr dizisinin bir kısmında gezinir
lâ tiz durakta sonra güçlüde veya dördüncü seste asma kalup sonra hicaz beşlisile karar eder.

Hicazkârın birinci nevine misal olarak küçük Sadullah aganın, ikincisine de misal Şevki Beyin
larını derc ettik.

HICAZKÂR ŞARKI

Sadullah ef.

♩ = 72

düm tek tek düm tek düm tek teke

şir
rhi devri revanı hi ra mit gül şe ne

ey e ar ar

dan mü da ra yi

ga mü a lam dir ser

vü kad di dil ke şin

le ser vü ba la

son meyhane

yi çarşı su zür her pîr

de ser hoş ey

le mî na yı ca nım.

HİCAZKÂR ŞARKI

Şevki bey

♩ 100

Ağır

devri hindi Gönü mü dü çar i den bu ha lo hep (saz)

ka re göz lüm ka re bah tın dir se bep

ka re göz lüm ka re bah tım dir se bep (saz)

is te mez sin ben pe ri şan ol du gım (saz)

Segâh makamının şetleri

Bu güne kadar Segâhın musta'mel şetleri Irak ve Evic makamlarından ibarettir.

Irak ve Evic makamları

Bu iki makam arasında fark Irakın sâit'Evicin nâzil olmasından ibarettir ; sesleri pestten tize doğru irak, rast, dügâh, segâh, çargâh, neva, hüseyinî veya acem, evic olup nota yazısı ise bakiyye diyezli fa, sol, la, fazla bemollu si, do, re, mi yahut bakiyye diyezli mi, bakiyye diyezli fa, dir. Notaya bakınız : (nota).

Makamda güçlü üçüncü sestir. Irak makamı ya duraktan veya güçlüden başlar dizinin pest tarafındaki segâh dörtlüsü veya dizisinin büyük bir kısmıyla onun alt tarafındaki hicaz dörtlüsünde karışık bir surette gezinip ya güçlü veya durakta muvakkat kalup icap ederse dizinin tiz tarafındaki nagmelerdede seyir ile gelir durakta kalır; Evic makamı ise tiz duraktan başlar, dizisiyle üst tarafındaki nazîri dizinin dörtlüsünde veya daha ziyade seslerinde gezinir, tiz taraftaki güçlüde veya tiz durakta muvakkat kalır, sonra dizinin tamamında seyir ile durakta karar eder.

Evic misalolarak Hâcei sanî denmekle ma'ruf şeyh Abdül Ali'nin pek güzel kârı, ve Iraka numûne olarak Tiryakinin cefca bestesi ile kitabımızı süsledik :

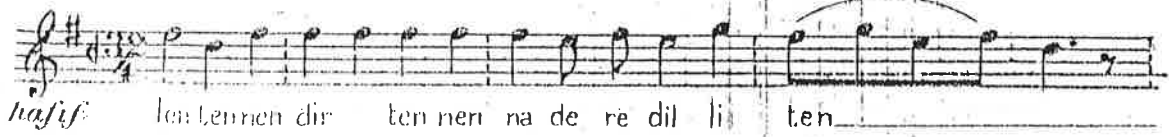

EVİC KÂR

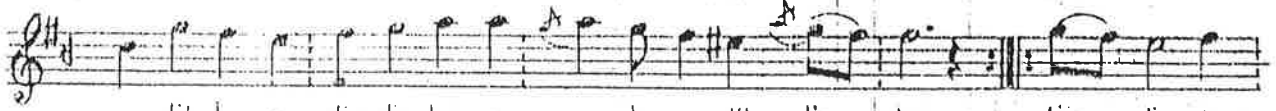
Şeyh Abdül Ali

♩ = 100

Orta

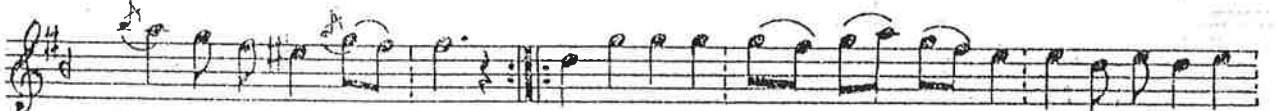
hafif len tennen dir ten nen na de re dil li ten

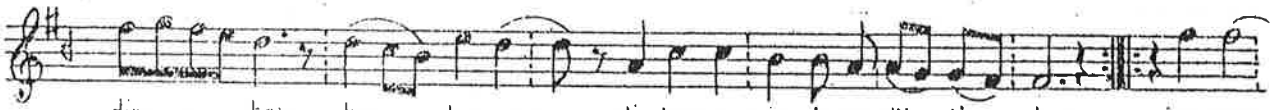
a dil le re dir dir ten nen na de re dil li ten dir dir te

nen ta ta dir ten te ne dir ten a dil le re dir dir ten nen

na de re dil li ten ta dir ta dir ta dir ten nen na de re dil la

dir ten ten tennen dir ten nen na de re dil li ten im ruz

he va he va yi ba gast a ha ah ha hey hey makbuli

men im ruz he va he va yi ba gast a ha

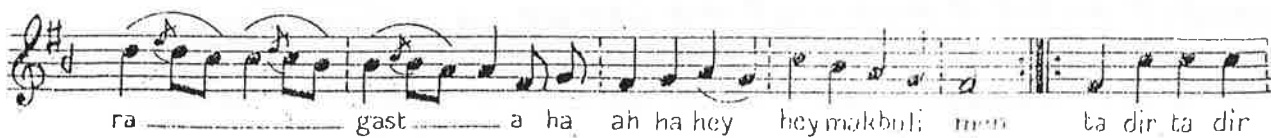
ah ha hey hey makbuli men mey nuş ki ba de dera

§ mülazime

son

te nen te nen na de re dil li ten tenne nen tenne nen a deredilli

ten a de re dil li ten ta da mani haş ri derse

ra gast a ha ah ha hey hey mak bu li men

ta dir ta dir ta dir tennen na de re dil li ten tenne nen

ten ne nen ah de re dil li ten ah de re dil li ten

mey muş ki ba de der a ya

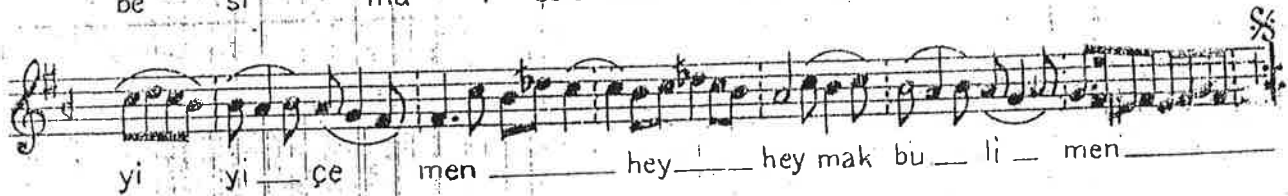
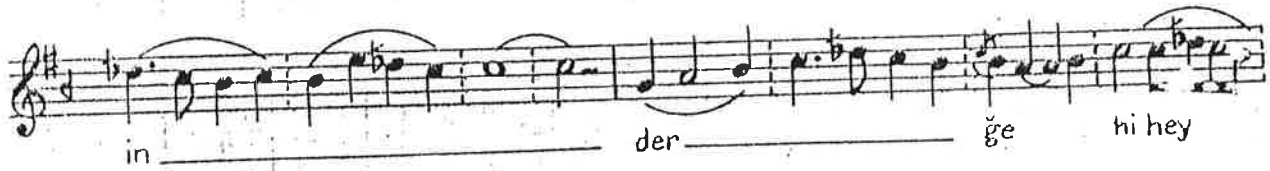
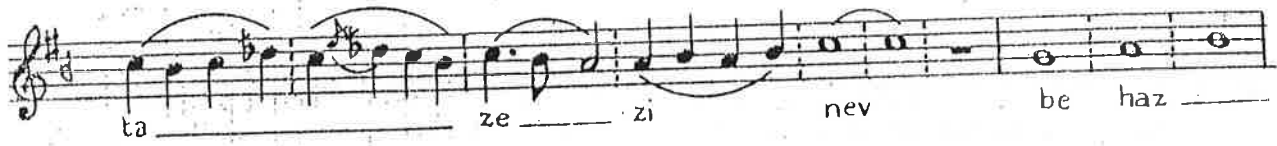
gasta ha ah ha hey hey mak bu li men ah ha hey hey

hey ca um a ha ah ha ah ha hey hey mak bu li men

hey mak bu li men mey nuş ki ba de

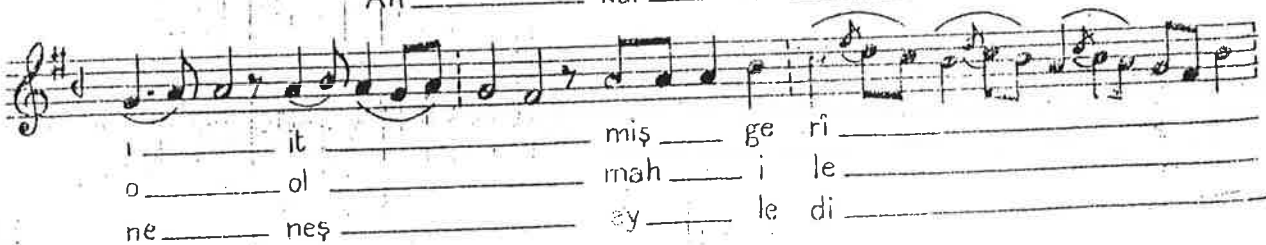
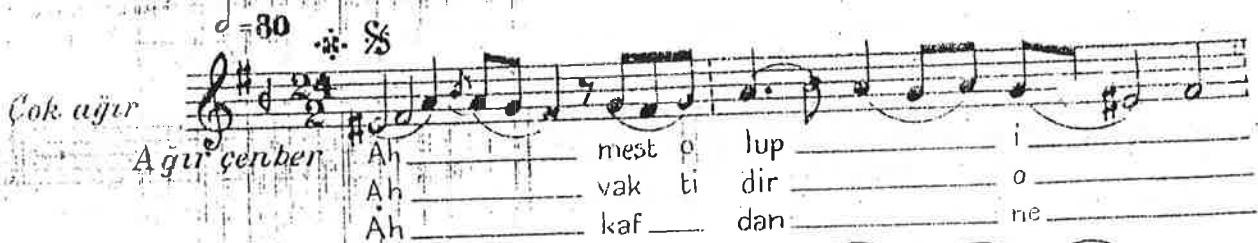
der a ya gast a ha ah ha hey hey mak bu li men

dir dir ten til lil len

IRAK BESTE

Tiryaki

ba ba ba nin kü şa de
o o ol mäk di ler sem
a a a şa ri hüs nün

ta ta ta ba naf
sî sî sî na saf
ta ta ta be kaf

öm rüm ca nima man yar kü şa

de de de ta be naf

son ❖ meyanhane
ah rev na ki su

su ri ki yn

me met ah kame ti ba

la la si

dir öm rüm ca nima man ka me ti

ba la la la si dir vay

[Topkapı sarayı Revan kütüphanesinde (1724) nolu Hafız Postun güzel talik yazılı mecmuasında ve Fatih-Ali Emiri kütüphanesi manzum edebiyat fihristinde (824) nolu mecmua ile sairlerinde Abdül Alinin hâceisanî lakabını aldığı görülmüştür; bazı mecmualarda Abdül Ali veya Şeyh Abdül Aliye yazılı olan kârları yanlışlıkla Hoca Abdül Kadire isnad edilmiştir. gördüğümüz kârları şunlardır: Rast Şevk name, Evic kevayi bağ, Segâh murassa; Şehnaz, Turki zarfda diğer Şehrâz, Pencgâh, Irak kârlarıla, Saba nakşidir. Bunlardan, Rast, Evic, Segâh kârlarıla, Saba nakai leyli nakşı olan dört adet örneklik eserleri elimizde mevcuttur. Süleymaniye kütüphanesinde Bağdatlı Vehbî efendi kitaplarında (1002) nolu fasıl mecmuası Hoca Abdül Kadirin oğlu Abdülazizin eserini hamil bulunmasına ve Abdülazizin Nekavetüled-var nam eserini Kanunî Sultan Süleymana taktim etmiş bulunmasına mebnî o mecmuanın onun zamanında yazılmış olduğu anlaşılmıştır. Mecmuanın baş tarafındaki yazıdan farklı bir yazı ile olan İtrî, Nazîm, Hoca Abdül Alinin isimlerini hamil eserlerin mevcudiyeti AbdülAlinin Kanunî zamanının sonlarında, zuhur ettiğini karilerime kabul ettirir. Hakiki velâdet ve vefat tarihleri malum değildir; Eserlerinden kendisinin çok kudretli ve velud bir bestekâr olduğu anlaşılmışa nazaran hâceisanî lakabı konulmuştur.]

Tiryakinin tecümihalini bulamadık.

Kürdî makamının şetleri

Onun istimal edilmiş olan şetleri, Hicazkârkürdî ve Ferahatün.a makamlarıdır.

Hicazkârkürdî makamı

Hicazkârkürdî, kürdînin rast sesi üzerinde şettidir; onun dizisinin sesleri rast, nûnzirgüle, kürdî, cargâh, neva, nîmhîsar, acem, gordaniye olup nota isimleri ise, sol, küçük mücennep bemollu la, küçük mücennep bemollu si, do, re, küçük mücennep bemollu mi, fa, sol, dur. güçlü, dördüncü şettir. makam nazildir ve dizinin tiz tarafındaki puselik beşlisi ve daha tizdeki nazîrî dizinin kürdî dürtlüsünde tiz duraktan başlar, karışık bir surette gezinir, ya tizdurakta ve yahut güçlüde muvakkat kalır, sonra dizinin pestindeki kürdî dürtlüsünde de seyir ile durakta karar eder.

Hicazkârkürdiye nümune olarak İbrahim efendinin şarkısını derc ettik.

HICAZKÂRKÜRDİ Şarkı

İbrahim ef.

Ağır *aksak* $J = 80$

Bu gö nül ne ————— gül de ne —————

gül ————— se ————— şen ————— de ————— dir (saz)

sen de dir ————— di ————— va ————— ne

gön ————— lüm ————— sen ————— de

dir sende dir di
 ye lüm se
 sen de dir (söz) kimse ye
 ne ben de ne ef
 ke ken de dir

Ferahnüma makamı

Ferahnüma, kürdi makamının (yezâh-re) üzerine nakil edilmiştir. Dizisinin sesleri, yezâh, nîm-hisar, acemaşîran, rast, dîgâh, kürdi, gârgah, neva, dan ibaret olup nota isimleride re, küçük mücennep bemollu mi, fa, sol, la, küçük mücennep bemollu si, do, re, dir.

Güçlü dördüncü nâgme'dir; makam nazıldır; dizinin tiz tarafındaki pücelik beğlisle daha tizindeki nazîrî dîzînin kîlî dârlüsünde kanşık bir surette gümîr, ya tiz durak ve yahut küçlüde muvakkat kâim, sonra pest taraftaki kürdi dârlüsile durakta kalır.

Ferahnümaye nazıl olarak, H. Sadettin beyefendinin pek çık olan şarkısıyla kitabımızı süsledik.

FERAHNÜMA ŞARKI

H. Sadettin Bey

♩ = 48

Yürük

curcuna. Güzel kız fi dan ol dun ben ol dum
 sarıma şî gîn se nin in ce be li ne sa rı ver

♩ = 96

dim ko lu mu ya ni sen sev gi lim sin

ben de so nin a kı kır der di den gör me yo rum bak sa gi mi

so lu mu gü zel kız gü neş ol dun ben de ol

dum bir bu lut se ni çok kıs ka na rak

e le gös ter me yo rum se ne çok kıs ka na rak

e le gös ter me yo rum ya ni sa na

di yo rum ser best gez me yi u rut her ke se gö

rün me ki ben i zin ver me yo rum

Puselik makamının şetleri

Puselik makamının bu gün kullanılmakta olan şetleri Nihavent, Sultaniyegâhı makamlarıdır.

Nihavent makamı

Nihavent, Puselik makamının (rast-sol) sesi üzerine nakiledilmiştir; onun sesleri peştan tize doğru, rast, dügâh, kürdi, çargâh, neva, nîmhisar, acem ve ya evic, gerdaniye olup nota isimleri ise, sol, la, küçük mücennep bemollu si, do, re, küçük mücennep bemellu mi, bakkiye diyezli fa veya tabîi fa, sol, dur. notaya bakınız :

Makam saittir ; güçlü beşinci sesdir. Makam ya durak ve yahut güçlüden başlar ; pestteki puselik beşlisinde veya tiz taraftaki hicaz veya kürdi dörtlüsünde karışık

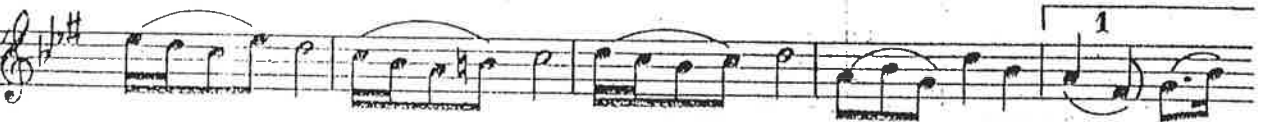
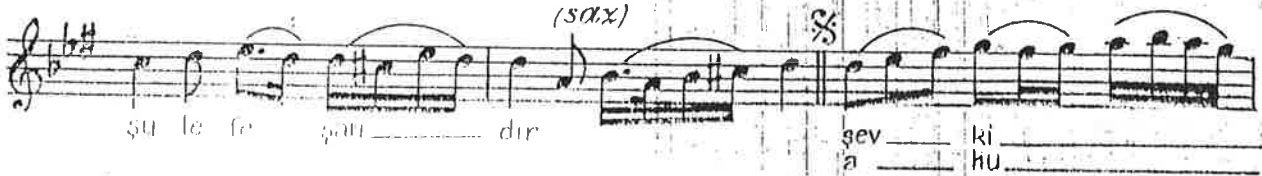
bir surette seyir eder, güçlüde muvakkat kalır. İcap ederse tiz taraftaki hicaz veya kürdi beşlisinde dahi gezinüp durakta kalır. Nihavende misal olarak Hacı Arif Beyin güzel şarkısını derc ettik.

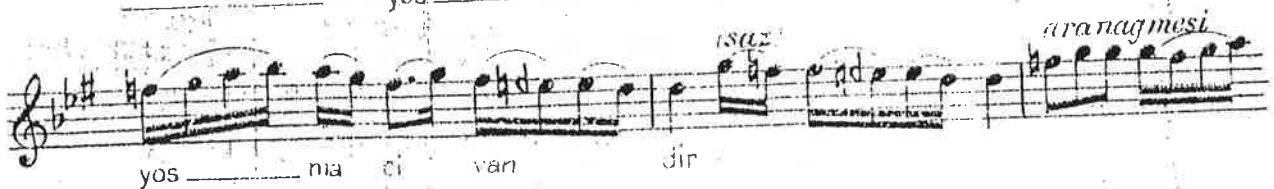

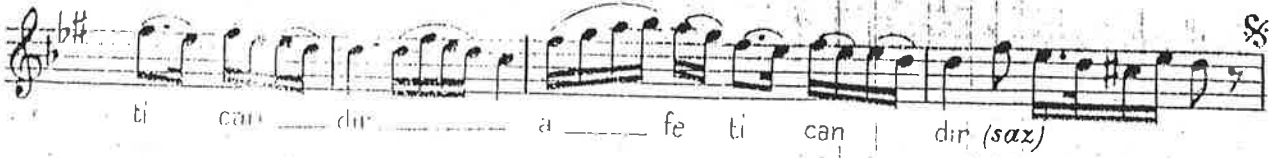
ŞARKI

♩ = 104

Hacı Arif bey

[Eyub Sultan mehkemesi kâtibi Mehmet Beyin oğlu olan Hacı Arif Bey orada doğmuş ve Eyub ibtidaî mektebinde okumuştur. Sedası güzel edası müessirmiş; doğum tarihi malum değil; vefatıda takriben (93) senesindedir. Meşhur İsmail dedenin müktedir şakirdlerinden ve bestekârimızdan Eyyubî Mehmet heyden Arif beyin otuz fasıl meşketiniş olduğunu ustadım Zekai efendi bana söylemişti; Delalzadenin vefatında Enderuna alınarak sonradan Sultan Azize musahib olunmuştur. Arif Bey şarkı bestekârlığı sahasında çok güzel eserler vucude getirmiştir ve bir çok şarkı bestelemiştir.]

Sultanî yegâh makamı

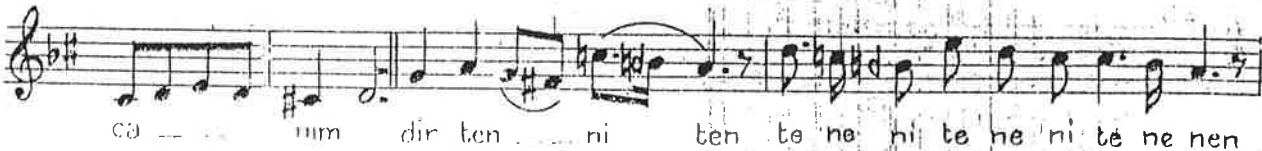
Sultanîyegâh, Puselik dizisinin (yegâh-re) nagmesi üzerindedir. Sesleri pestten tize doğru; yegâh, hüseyinî aşırın, acem aşırın, rast, düğâh, kürdi, nim hicaz veya çargâh, neva, olup nota isimleri ise re, mi, fa, sol, la, küçük mücennep bemollu si, bakiyye diyezli do veya tabii do, re, dir. notaya bakınız. Sultanîyegâh nazildir. Çüçlü beşinci nâgmedir. İptida, Sultanîyegâh dizisinin tiz tarafındaki naziri dizinin puselik beşlisile, sultanîyegâh dizisinin tiz tarafındaki hicaz dördlüsünde karışık-biri surette gezinir evvela tiz durakta sonra güçlüde kalır, onu müteakip pest taraftaki beşlidede seyir ederek durakta karar eder.

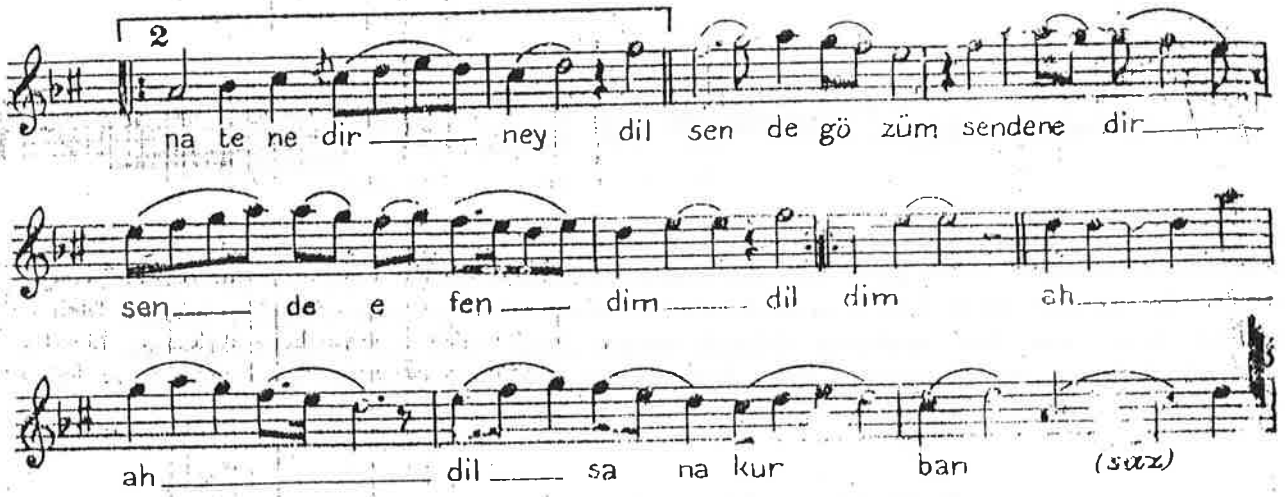
Misal olarak Dede efendinin çok güzel nakış yürük semaisini yazdık.

NAKIŞ YÜRÜK SEMÂİ

Dede efendi

♩ = 96

Rast makamının şetti, Nisaburek makamı

Geçkilerden başka, Rastın müstamel şetti Nisaburek makamıdır. Nisaburek, Rast makamının (dügâh-la) sesi üzerine götürülmüştür. Sesleri, pestten tize doğru, dügâh, puzelik, nimhicaz, nev, huscya, mahur, nimşehnaz, muhayyer, olup nota isimleri de la, si, bakiyye diyezli do, re, mi, küçük rüccesap diyezli fa, bakiyye diyezli sol, la, dir. :

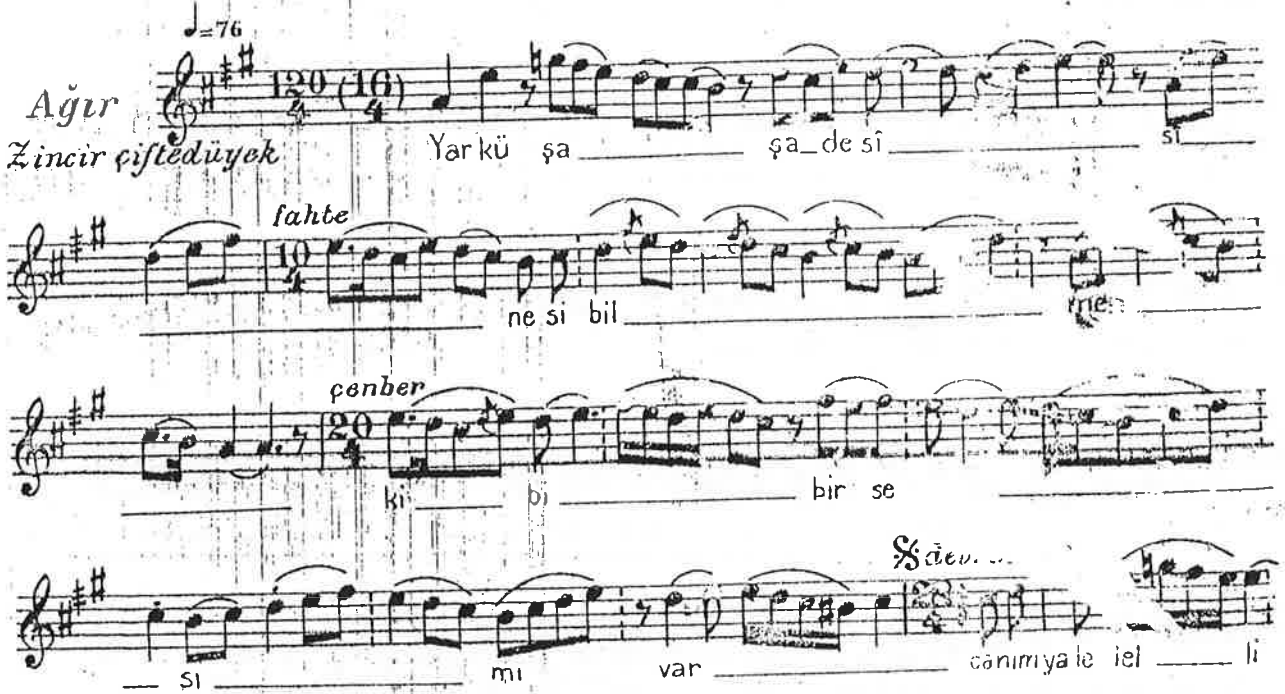
Dizisi rast beşlisiyle rast dördlüsünden mürekkeptir; güçlü beşinci sestir; makam saittir, pestteki beşlide ya durak ve yahut güçlüden başlar, ya o beşlide, yahut beşli ile dördlúde karışık bir surette gezinir, güçlü ve ya üçüncü seste muvakkat kalır; icap ederse tiz dördlúde dahi seyr ettikten sonra aydetle durakta karar eder.

Misal olarak Enfi Hasan ağanın enfes bestesiyle, Şeyyit Ahmet ağanın (yakacak) isimli pek, 2 sayısalı kitabımızı süsledik.

NIŞABUREK BESTE

Enfi Hasan

le re li _ _ _ _ ye le lel lel li mi rim ya _ la _ _ _ _ ye lel _ _ _ _ le le

bereşan
le le lel la li vay yar _ se ha _ _ _ _ ah _ se ha _

_ si _ _ _ _ mi var _ _ _ _ hey ca nim heyca nim

meyanhan
yar me şa şa mi ne _ _ _ _ nef _

_ ha i ba di

yar _ heva va si na si na tev be

NIŞABUREK SAZSEMAİ

Seyyit Ahmet aga

N. 100
Yürdek
aksak semâ

3/4 mülaxime *son*

2

[Hüseyin Sadettin Bey (1880) şenesinde İstanbulda doğmuştur ; Pederi merhum Anadolu kazias-keri Mehmet Emin efendi dir; Sadettin Bey muktedir yazıcılarımızdan olup (Şehbal) gazetesinin sahib ve müdiridi; Türkçe, Arabca, Farisice, Fransızca, Almanca, İngilizce ve diğer lisansları pek iyi bilir ve yazar; Hukuk fakültesinden birincilikle çıkarak mukâfaten altın madalye almıştır. Çocukluğunda, İzmirde iken firenkce mandolin çalmağı öğrenmiş, İstanbula geldikten sonrada şekerçi Hafız Cemil efendi den ud tallım etmiştir. Sadettin Beyle (319) şenesinde musiki yüzünden dost olmuşduk, ila maşaallah devam etmektedir. musikimizin saz ve söz kısımlarında mevcut bulunan ve pek güçlkle elde edebildiğiniz üç bine karib asâri yüzlerce, binlerce defalar okuyup çaldık; nazari tahlillerinide yaparak amelen olduğu gibi ilmen de tekamül ettik. Bu eserlerin muhtelif nüshalarını karşılastırıp vaktımız müsait olduğu kadar onların muhim bir miktarını asıllarına ırca etmek suretile onardık. Ve çok iyi bir tesadüf neticesidirki bu onarma işinde fikirlerimiz hükümlerimiz takriben onda bir nispetinde ihtilafı oldu. Kendisine Cenabi Allah çok ömür ihsan buyursun, emri hak vukuundan sonra Edhem ye Halim paşaların koleksiyonlarından çok mükemmel ve sahih olan kendi koleksiyonunu Üniversite ve ya Müza kütüphanesine teberru edeceğini vadetmiştir. Sadettin beyle ilk mulakatımdan sonra bestekârlığa başlamıştık. Saz semaileri, peşrevler yaptık. Bu başlangıç eserlerinde ara sıra güzel çiçeklerin varlığı Sadettin Beyin dehasi bulunduguna şahittirler. Bey firenk musikisini ya'ni armoni, Kontrpuvan, Füg (ila ahırhi) ilimlerininide mukemelen tahsil etmiştir. Türk musikisine armoni tatbiki meselesile uzun şenelerden beri çalıştıktan sonra bu kerre onuda keşfe muvaffak oldu. Maişet tedari-ki vakit cihetinden musaade etmediğinden henüz bir kitap halinde yazmadı isede onun için kendisini sık sık teşvik etmekteyim. Sadettin beyin saz, söz, dinî, gayri dinî, hehta firenkce bin beş yüzü müteceviz zarif, güzel, dahiyane eserleri varsada onların neşrinden pek o kadar hoşlanmaz. Çok derin bir esfle söy-lerim ki vasi ilmi bir sahaya, çok mütenevvi makamlara ve ölçülere malik olan Türk musikisi ölmüştür.

Sadettin bey gayetle sahibulhayaattır. Hasan Ferid beyi zengin olmayan kendi kesesinden Viyana konservatuvarında iki sene tahsil ettirdi; musiki tahsili için Almanyada bulunan merhum tanburî Cemil beyin oğlu Mesut beyin muzayakalı bir vaziyette olduğunu haber alınca ona avdetine kadar bir sene nakdi muavenette bulundu. Cumhuriyetin ilanından sonra Anadolu'da hükûmet tabibliğine girmiştim, bir aralık iltimasile İzmir hilaliahmer tabibliğine tayin olundum. Sadettin bey İzmirde avukatlık etmekte bulunduğundan her hafta sohbetlerle şerefleniyordum. Onun İzmirden İstanbula avdetinden ve bende Anadoluda iken kızımın vefatını müteakip İstanbula döndüğünden sonra bana bir iş bulmasını rica etmiştim. Hüsnü tasadüf eseri olarak beni İstanbul Belediyesi konservatuvarında klasik Türk musikisi eserlerinin tasnif komisyonunda azalığa tayin ettirdi. Nazari ameli bir Türk musikisi kitabı yazmak musiki dileklerimizden birisi olduğu için onbeş senedenberi hazırladığımız ve ikmaline çalıştığımız kitabın Belediye konservatuvarınca tab'i hususunda Belediye meclisi umumî azasından pek muhterem ve sevimli musikîşinas Abdul Kadir Ziya beye rica ederek onu istihlal etmiş ve Türk milletimizin musiki sahasındada dünyaya mevcudiyetini gösterecek olan (Türk musiki) sinin tab ve neşrine büyük bir himmet sarf etmiştir. Bu himmet, vâsi ve zengin bir şahai ilmiye malik ve çalışıldığı surette büyük musiki abideleri yapılabilecek olan Türk musikisinin gençlerimiz tarafından ilmul edildigi bu zamanda Ecdadımızdan gelüp geçmiş dahilerin icat ettikleri makamlar, ölçüler ve onların sureti istimalini bildirir güzel eserleri ihtiva eden (Türk musikisi) nin intişarı Sadettin ve Abdul Kadir Beylere milletimizin ve umum dünya alimlerinin teşekküllerini celbedeceğine hiç şüphem yoktur; hemen Sadettin, Abdul Kadir Beylerle acize uzun sıhhat ve ömütler ihsan buyurmasını Cenabı muvaffikten istirham eylerim.]

[Sa'dullah efendi, Nail Beyin beyanına nazaran , üçüncü Selime şifahi musiki muallimliğinde bulunmuştur; Sadriazam Bostancı başı Elbasanlı Halil Paşanın biraderinin kızının oğludur; İstanbulda doğmuştur Sesinin güzel olmasına göre Enderune alınmış ve ikinci Mahmuda, sermütezzim topal kemanî Ali ağanın azlinden sonra 1232 de baş mütezzin olmuştur. Kendisi pek afif bir zat olduğundan haremî humayunda bulunan cariyelere musiki talimine memur tayin edilmişti; sonra musahiblik verilerek tekaüt edilmiş ve AbdülMecid zamanında (1270) de vefat etmiştir. Arazbar besteleri ve şarkıları hüsnü tabiatle malik olduğunu göstermektedir.]

[Evicarâ makamının 3 üncü Sultan Selim tarafındad yapılmış ve Dilhayat hanımefendisinde Evicarâ peşrev ve saz semaisini bestelemiş olması delâletile, onun 3 üncü Selimle hemasır olduğu tezâhür etmiştir. Dilhayatın veladet ve vefat tarihleriyle, tercümeihaline vakıf değiliz. bu gün elimizde mevcut Rast, Mahur besteleriyle Evicarâ peşrev ve saz semaisi kendisinin nazik ve muktedir bir bestekâr olduğunu isbat etmektedir. mecmualarda yüzü mütecaviz, peşrev, semai, kâr, nakış, beste, şarkı, yapmış olduğunu gördüm,]

Şettiaraban peşrevinin 2inci hanesinin 4üncü ölçüsünün başındaki iki re den sonra unutulmuş olan bu notayı aşağıya yazdık :

(hüseyinâşîran-mi) güçlüşü (dügâh-la) dır; işte nâgmeleri birbirlerinin aynı olan bu diziler, yekdiglerinin mensubları ya'ni en karibleridir.

Musikimizde kullanmakta olduğumuz on dokuz basit makamdan her birinin mensublarını şu aşağıki cedvelde yazdık:

Seslerinde tam ayniyet bulunıyan diziler

Bazı dizilerin sesleri arasında tam bir tetabuk bulunmaz ; onların bir, iki, üç adet sesleri değişmiş olur ; işte o gibi diziler birbirlerinin karibidir; çünkü diğer seslerinin birbirinin aynı olması o diziler arasındaki yakınlığı göstermektedir, şöyle ki değişik ses ne kadar çoksa o iki dizi arasında o nisbette uzaklık bulunur; mesela Uşşak ile Neva dizileri bir tek sesin değişmesinden mütehasıl farkla birbirinin yakındır; Uşşak ile Humayun ve Uşşak ile karcıgar dizileri iki değişik ses farkile yekdiglerine yakındırlar. Müstesna olarak iki ve üç değiştirme işareti olan ba'zi diziler uzakca his olunurlar : mesela Uşşakla iki işaret farklı olan kürdide Çargâh gibi. İmdi aşağıda karib makamlar cedvelinde yazılı bulunıyan diziler müstesna olarak birbirlerine daha uzaktırlar, bu istisnaiyetin sebeblerini bilmiyoruz.

Yukarıki mutaleadan çıkan netice şudurki umumiyetle aralarında bir, iki, üç tagyir işaretile fark bulunan diziler yekdiglerinin karibi olup, üç, dört ve daha ziyade sesleri değiştirilmiş olanlar uzaktırlar, ve bu uzaklıkta tagyir işaretlerinin çokluğu nisbetinde olur. Mesela Uşşak dizisi ile hüseyinâşîranda Rast dizileri birbirlerine uzaktırlar, çünkü hüseyinâşîranda Rast dizisinde dört tagyir işareti vardır; Uşşak dizisi ile Zîrgüleli sūzinak arasında üç değiştirme işaretile üç ses fark vardır. Karib makamların bir cedvelini alta derc ettik :

Mensup makamlar cedveli

mensublar	ADET	MAKAMLAR	DİZİLER	mensublar	ADET	MAKAMLAR	DİZİLER
mensublar	1	Çargâh		mensublar	6	İrak eviç	
	2	Acemli fuselik			1	Uşşak	
	3	Hüseyinî aşîranda kürdi			2	Acemli rast	
	1	Rast			3	Acemli hüseyinî	
	2	Hüseyinî muhayyer			1	Humayun	
mensublar	3	Neva bahir		mensublar	2	Acemli nikriz	
	4	Yegâh			3	Sultani yegâh	
	5	Segâhta ferâhnak			1	Hicaz uzal	

	ADET	MAKAMLAR	DİZİLER
mesublar	2	Hüseyni aşıranda karcığar	
	3	Irakta hüzzam	
	4	Yegâhta sûzinak	
	5	Evclî nikrîz	
	1	Zürgüleli hicaz	
	2	Yegâhta neveser	
	1	Şehnâzlı puselik	
	2	Hüseyni aşıranda humayun	
	1	Sûzinak	
	2	Karcığar	
	3	Hüzzam	
	4	Çargâhta evclî nikrîz	
	1	Kürdî	
	2	Acem aşîran	
	3	Yegâhta puselik	

	ADET	MAKAMLAR	DİZİLER
mesublar	1	Neveser	
	2	Şattî araban	
	1	Acemli seğâh	
	2	Rasta yegâh	
	3	Çargâhta rast	
	1	Şehnâzlı şebâ	
	2	Çargâhta hicaz zîrgüle	
	1	Ferâhnak	
	2	Yegâhta rast	
	3	Hüseyni aşıranda neva tahîr hüseynî	
	1	Saba	
	2	İsimsiz dizî	

Karip makamlar cedveli

ADET	MAKAM ISIMLERİ	İSARET ADEDİ	DİZİLER	ADET	MAKAM ISIMLERİ	İSARET ADEDİ	DİZİLER
1	Carğāh	0		20	Hüseynî aşıranda usşak	1	
2	Sünbûlî carğāh	1					
3	Şehnâzî puselik	1		1	Râst	2	
4	Mahur	1		2	Acemî râst	1	
5	Acemî aşırân	1		3	Usşak	1	
6	Kürdî	1		4	Râst-ı yeğâh	2	
7	Sultânî yeğâh	7/2		5	Zîgülesiz kûzinak	1	
8	Hüseynî aşıranda puselik	2/1		6	Huzzam	1	
9	Sûzedîl	2		7	Karcığâr	1	
10	Hüseynî aşıranda humayun	1		8	Nikrîz acemî evci		
11	Kürdî	1		9	Nihavent evci acemî	2/3	
12	Çarığāhta evci nikrîz	2		10	Kürdî	2	
13	Çarığāhta acemî nikrîz	3		11	Hüzzam		
14	Çarığāhta puselik	3/2		12	Humayun	3	
15	Çarığāhta râst	2		13	Mâzîz	2	
16	Çarığāhta zîgülesiz kûzinak	3		14	Şahnâzî râst	2	
17	Saba	3/2		15	Puselik	3/1	
18	Usşak	1		16	Şahnâzî aşıranda şehnâzî	2/3	
19	Karcığâr	3		17	Acemî aşıranda usşak	2	
					Sultânî yeğâh	2/3	

ADET	MAKAM İSİMLERİ	İsaret adedi	DİZİLER	ADET	MAKAM İSİMLERİ	İsaret adedi	DİZİLER
19	Nevada Humayun	2		13	Zirgülesiz süzünak	2	
20	Uzzal hicaz	2		14	Segâh evcili acemli	3	
21	Segâh evcili	2		15	Saba muhayyerli şehnazlı	3	
1	Uşşak	1		16	Humayun	1	
2	Rast	1		17	Hicaz uzzal	2	
3	Sultânî yegâh	1		18	Nikriz evcili acemli	2	
4	Acem aşîren	1		19	Nihavent evcili acemli	2	
6	Hüseyinî muhayyer	1		20	Hüseyinî aşîranda uşşak	3	
6	Uşşak muk	1		1	Hicaz humayun	2	
7	Pusulîk gerdanıgeli şehnazlı	1		2	Hicaz uzzal	1	
8	Cargâh	1		3	Nikriz evcili	1	
9	Kürdî	1		4	Zirgüeli hicaz	1	
10	Mahur	2		5	Hüseyinî aşîranda karcıgar	1	
11	Karcıgar	2		6	Yegâhta süzünak zirgülesiz	1	
12	Hüzzam	2		7	Irakla hüzzam	1	

ADET	MAKAM İSİMLERİ	ADET	MAKAM İSİMLERİ	ADET	DİZİLER
8	Uşşak	2	Hicaz	3	
9	Hüseyinî muhayyer nevâ tahir	2	Humayon	1	
10	Rast	2	Acemli nikriz	1	
11	Puselik gerdaniyeli şehnâzli	2 3	Zürğüleli hicaz	2	
12	Kürdî	1	Hüseyinî aşıranda uşşak	2	
13	Saba muhayyerli şehnâzli	1 2	Uşşak	3	
14	Neveser	2	Tahir nevâ hüseyinî muhayyer	2	
15	Nihavenb acemli evicli	2 3	Saba muhayyerli şehnâzli	1 2	
16	Yeğâhta acemli rast	3	Sultani yeğâh	1	
17	Yeğâh	3	Yeğâh	2	
18	Nevâ tahir	3	Irak evic	2	
19	Irakta huziam	1	Ferahnâk	1	
20	Ferahnâk	2	Yeğâhta rast	1	
22	Çargâh şünbûleli çargâh	2 1	Yeğâhta acemli rast	2	
23	Hüseyinî aşıranda kürdî	2	Puselik şehnâzli gerdaniyeli	3	
			17	Kürdî	2

ADET MAKAM, İSİMLERİ ADEĞİ DİZİLER

18 Neveser 1

19 Yeğâhta 2
neveser

20 Rast

Zirgüleli,
hicaz

2 Humayun

3 Hicaz
uzzal

4 Nikrîz
acemli evic 2

5 Kürdî

6 Uşşak 4

7 Sûzidîl 3

8 Puselik 2
şehna 3

9 Neveser 3

10 2
ş z.li 1

1 Hüseyinî 2
mihayyer

2 Uşşak 1

3 Karcığâr 1

ADET MAKAM, İSİMLERİ ADEĞİ DİZİLER

4 Hûzzam 1
2

5 Zirgülesiz
sûzinak

6 Puselik 2
gerdaniyeli 3
şehnazli

7 Kürdî 2

8 Humayun 2

9 Hicaz
uzzal 3

10 Acem
aşiran 2

11 Nikrîz
evicli acemli 1
2

12 Yeğâhta 1
rast

13 Hüseyinî
aşiranda 1
uşşak

14 Hüseyinide 2
humayun

15 Hüseyinide
hicaz uzzal

16 1

17 Nevada 3
saba

18 Çarğâh 2

19 Mahur 2

ADET	MAKAM, İSİMLERİ	DİZİLER	MAKAM, İSİMLERİ	DİZİLER
			2	Kürdî 1
1	Neva tahir yegâh		3	Acemaşiran 1
2	Uşşak 1		4	5 1
3	Karcığâr 1			Uşşak 1 2
4	Zürgülesiz süzünak 1	H	6	Hüseyni aşiranda uşşak 1 2
5	Hüzzam		7	Humayun 1 2 3
6	Mahur 2		8	
7	Yegâhta tasb 2		9	Zürgüleli Hicaz uzzal 3
8	2		10	3
9	Humayun 3		11	Düddühta never 2
10	Hicaz uzzal 2		12	Süzicil 1 2
11	Kürdî 2		13	nikrîzîkinevi 2 3
12	Nevada şâba iki nevi 3 4		14	1 2

13	Ferahnâk iki nevi 1 2	15	Neva tahir yegâh 2 3
14	Puselik 1	16	Şâba iki nevi 2 3
15		17	Karcığâr 3

NOY	MAKAM ISIMLERİ	DİZİLER	NOY	MAKAM ISIMLERİ	DİZİLER
18	Sultanî yegâh	2	4	Rast	1
19	Kürdî	1/2	5	Yegâh	1
20	Uşşak	1	6	Nevâ Lahir	1
21	Ferahnûma	2/3	7	Nevâda hümâyûn	1
22	Rast acemli rast	1/2	8	Nevâda zirgüleli hicaz	2
23	Zürgülesiz sûzinak	3/4	9	Çarîh iki nevi	1
1	Seğâh iki nevi	2/4	10	Puselik iki nevi	2/3
2	Nevâda uşşak	1	11	Neveser	2
3	Hüzzam	2	12	Nikriz iki nevi	3
4	Zirgülesiz sûzinak	2			
5	Sâbâ iki nevi	2/3	1	Hüzzam	3
6	Yegâh	1	2	Rast	1
7	Rastta yegâh	1	3	Acemli rast	2
1	Karcîgâr	3	4	Uşşak	2
2	Uşşak	2	5	Nevâda hümâyûn	1
3	Hüseynî muhâyyer	3	6	Yegâh	

DET

DIZILER

MAKAM
RI

DIZILER

7 Neva tahir
yeğâh3 Saba
iki nevi 28 Seğah 2
1

4 Uşşak 3

5 Acmili
rast 31 Zirgülesiz
süzünak 3

6 Irakevic 3

2 Rast 1

7 Nevada
rast
acemli rast 2Acmili
rast 28 Zirgüleli
hicaz 14 Nevada
humayun 1

b

9 Kureçkar 3

5 Nevada
zirgüleli
hicaz 2

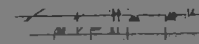
10 Huzzam 3

6 Uşşak 2

11 Zirgülesiz
süzünak 37 Hüseyin
muhayyer
neva tahir 112 Nihvent
iki nevi 3

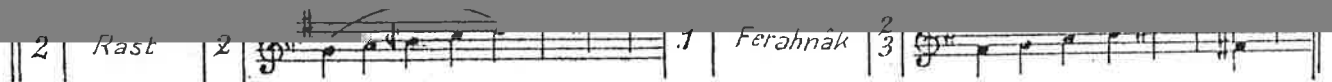
8 Yeğah

13 Neveser 2

9 Zirgüleli
süzünak 1

14 Yeğâh 2

10 Neveser 2

15 Dışelik
iki nevi 31 Nîkriz
iki nevi 316 Çarçah
iki nevi 3

ADET	MAKAM İSİMLERİ	İŞARET ADEDİ	DİZİLER	ADET	MAKAM İSİMLERİ	İŞARET ADEDİ	DİZİLER
2	Uzzal hicaz	1		7	Rast, acemli rast	3	
3	Irakta hüzzam	1					
4	Yeğâhta acemli rast	1		1	Şabâ, iki nevi	3	
5	Yeğâhta süzinak	1		2	Uşşak	1/2	
6	Humayun	2		3	Kürdî	1/2	
7	Evic arâ	2		4	Huseynî muhâyyer	2	
8	Nişaburek	2		5	Yeğâh	3/4	
9	Pusulide uşşak	1		6	Irak evic	2	
10	Yeğâh	2		7	Humayun	2	
				8	Uzzal hicaz	2	
1	Neveser	4		9	Zirgüleli hicaz	3/4	
2	Nikriz, iki nevi	1/2		10	Nikriz, iki nevi	1/2	
3	Nihavent, iki nevi	3/4		11	Carigâhta zirgüleli hicaz	1	
4	Uzzal hicaz	1		12	Sultani yeğâh	3/4	
5	Karaciğâr	2		13	Carigâh, iki nevi	3/4	
6	Şabâ, iki nevi	2					

Basit makamlarda geçki

Muayyen bir makamla icra olunan bir lahnin seyri esnasında başka bir makamı yapmağa geçki denilir, bu başka makam asıl makamın şetti olabildiği gibi her hangi diğer bir makam da olabilir, ba'zan bir esere başlarken ve yahut onun sonunda da geçki yapıldığı vaki'dir : Mesela ileride yazılı Hicazkâr-kürdi makamına misal olan şarkının iptidasında Karcıgar geçkisi 249 inci sahifadaki Tatar Gazî Giray Hanım şettiaraban peşerevinin sonunda (yegâh-re) de Humayun geçkisi yapılmıştır.

Geçki, yukarda mutalea ettiğimiz mensub, yakın, uzak makamlara olmak üzere üç suretle yapılmaktadır.

(1) **MENSUB MAKAMLARA GEÇKİ** — her makamın seyri içinde o makamın mensubuna geçki yapılmakta olup ekseriya birbirlerinden ayrılmaazlar. (mensub makamların hangilerden ibaret olduğunu gösteren yukardaki cedvelle bakınız). Mensub makamlara geçki icrası mutlaka gidilecek makamın durak ve güçlülüsünü açıkca belli etmek ve dörtlü ve ya beşlisinin seslerinden bir kısmını ve ya tamamını göstermek suretille husul bulur; mensub makamlara geçkisine misal olarak şunu söyleyelim ki faraza Acemliüst makamını icra ederken mensubu olan Uşşak makamına sık sık geçki yapmak zarureti vardır; çünkü Uşşak dizisi Acemliüst dizisinde vardır ve aksinede Acemliüst Uşşak dizisinde mevcuttur. Notaya bakınız : Uşşak makamı içerisinde onun mensubu olan Acemli hüsey-ni yedo sıkca geçki yapılır; çünkü Hüsey-ni beşlisinde Uşşak dörtlüsü dahildir; Elhasıl başka makamların mensublarında da geçki icrası seslerinin taın mutabakatından dolayı nazara pek çarpmaaz bir surette kesretle yuku'bulunmaktadır.

(2) **YAKIN MAKAMLARA GEÇKİ** — Buda başlıca iki tarikle yapılır; bu geçkide bir, iki yahut üç değıştirme işaretine ihtiyaç hasıl olur : (yakın makamlar cedveline bakınız). (a) makamın dizisi dahilinde (b) diziyi tecavüz eder bir surette haricinde.

(a) Bir makamın dizisi dahilinde geçki icrası için, onun dizisinin tiz tarafındaki dörtlü ve ya beşlileri diğerleriyle tebdil edilir, yahut onun aksine olarak, dizisinin pest tarafındaki dörtlü ve beşliler başkalarıyla değıştirilir; ve yahut dizisinin hem dörtlü ve hem beşlisi başkalarıyla tebdil edilir; bu değıştirme işi ise muhtelif dörtlü ve ya beşlilerin havî oldukları tagyir işaretlerinin icab eden seslere konulmalarıyla mümkün olur. dörtlü ve beşlilerin kendi mevkilerinde ve ya şet mahallerinde yazılması için tabii Çargâh dizisinin aralıklarına göre hesab edilerek icab eden seslere işaretleri konulur (tabii çargâh dizisine bakınız).

Bir dizinin tiz tarafını teşkil eden dörtlü ve ya beşlilerin tebdilile yapılan geçkiye misal faraza Rast makamından Zirgülesiz Sûzinak dizisine geçki yapmak istersek dizinin tiz tarafındaki Rast dörtlüsünü o mevkî'de ki Hicaz dörtlüsüyle değıştiririz; buda Çargâh dizisinde üçüncü (hüsey-nî-mî) nağmesine bir bakiyye bemolu koymakla hicaz dörtlüsü elde edilmiş ve neticesinde Sûzinak geçkisi yapılmış olur :

Yukarda Rast makamına misal olan Şakir aganın Şarkısının muhtelif yerlerindeki sûzinak geçkilerine bakınız.

Bunun gibi, Uşşak makamında iken, dizisinin tiz tarafındaki puselik beşlisi yerine aynı mevkî'e hicaz beşlisi konulunca Karcıgar makamına geçki yapılmış olur. Uşşak ve Bayatî beste ve şarkılarda çoklukla ona tesadûf olunmaktadır.

Bir dizinin pest tarafındaki dörtlünün değıştirilmesile yapılan geçkiye misal, faraza Uşşak makamında iken onun uşşak dörtlüsü yerine hicaz dörtlüsü vezetmekle Humayun geçkisi yapılmış oluruz; dizilerin pest beşlileride bu vechile diğerleriyle değıştirilir :

Bir makamın tam dizisini değıştirmek demek hem dörtlü ve hem beşlisini diğer bir dizile tebdil etmektir, bunun içinde üç değıştirme işareti lazımdır; mesela acemli Rast makamında ilkin evicli Nihavend yapmak icab ettikto pest teki rast beşlisini aynı mevkide puselik beşlisle, tizdeki rast dörtlüsünü hicaz dörtlüsüyle değıştirmeli, Çargâh dizisinin üçüncü sesine bir küçük mücenneb bemolu, dördüncü sesine bir bakiyye diyezli konulunca hicaz dörtlüsünü, çargâhın yedinci sesine bir küçük mücenneb bemolu vazedilince rastta puselik beşlisini yazmış olur ve bu yoldan Nihavende geçki icra etmiş oluruz :

(b) bir makamın dizisi haricinde geçki icrası iki yoldan yapılır :

(1) Birinci yoldan geçki yapmak için onların pest duraklarından peste tiz duraklarından tize doğru yakın bir

dizinin dörtlü ve ya beşlileri katılmakla mümkün olmaktadır; ve o katılan dörtlü ve ya beşli ile evvelki dizinin dörtlü ve ya beşlisi ile mülayım ve karib bir dizi teşkil eder, ve evvelki dizinin güçlüsü geçilen dizinin durağı olur; misal olarak Uşşak makamının icrası esnasında dizinin pest tarafındaki uşşak dörtlüsünün durağından peste doğru bir rast beşlisi katılınca uşşak dörtlüsüle rast beşlisi Yeğâh dizisini teşkil etmiş ve yeğâh makamına geçki yapılmış olur. Bu tebdil içinde pestteki çarğâh dizisinin dördüncü sesine bir bakiyye diyezi koymakla yeğâhta rast beşlisini yazmış oluruz :

Bunun gibi uşşak dizisinin tiz durağından ona bir hicaz dörtlüsü ilâve edilince uşşak dizisinin tiz tarafındaki puselik beşlisiyle Sultanî yeğâh dizisi ve makamına geçki yapılmış olur.

(2) İkinci yoldan her hanğı bir dizinin ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci sesleri geçilecek diziye durak itibar ve o ses üzerinde tiz ve ya peste doğru yakın bir diziye geçilir; bu geçilen dizinin beşlisi ve ya dörtlüsü ve ya dörtlü ve beşlisinin seslerinden bir kısmı ve ya dizinin tamamı gösterilmekle iktifa olunabilir; geçilmesi istenilen dizilerin icab eden seslerine tabii çarğâh dizisi aralıklarına nazaran değiştirme işareti konulur. Bir dizinin ikinci sesi üzerinde geçki icrasına misal, Uşşak makamında iken Hüzam makamına geçmektir; bunun için Uşşak dizisinin beşinci sesi ki çarğâh dizisinin üçüncü nagmesidir, ona bir bakiyye hemolu, Uşşakın altıncı çarğâhın dördüncü nagmesine bir bakiyye diyezi vazetmekle Hüzama geçki yapmış oluruz; uşşak makamında iken onun üçüncü sesinde (çarğâhta evicli Nikriz) geçkisi yaparız; bunun için uşşakın beşinci çarğâhın üçüncü sesine bir bakiyye bemolu, Uşşakın altıncı çarğâhın dördüncü nagmesine bir bakiyye diyezi vazetmekle çarğâhta evicli nikrizi yazmış ve ona geçki yapmış oluruz; Uşşakın dördüncü sesinde (nevada Saba) yapmak için onun altıncı çarğâhın dördüncü sesine bir küçük mücennep diyezi ve Uşşak dizisinin tiz tarafındaki naziri dizinin ikinci ve çarğâhın yedinci sesine bir bakiyye bemolu koymak gerekir; Uşşakın beşinci sesinde (Hüseynîde Saba) ya makam tebdili yapmak için Uşşakın tiz durağı ve çarğâhın altıncı sesi olan (muhayyer-la) ya bir fazla bemolu, tiz taraftaki Uşşak dizisinin ikinci sesine tabii işareti koymak lazımdır; Uşşakın altıncı nagmesinde Acemaşiran makamına makam tebdili yapılmak istenildikte Uşşak dizisinin ikinci, çarğâhın yedinci sesine bir bakiyye bemolu katmakla o geçkiyi yazmış ve yapmış oluruz. Uşşakın yedinci sesinde Rast makamı yapmak için, onun altıncı çarğâhın dördüncü sesine bir bakiyye diyezi koymak kolaydır eder. Şu mütalâadan anlaşılır ki dizi haricinde geçki demek, biri diğerinin pest ve ya tiz tarafına konulduğu mefruz iki müteharrik dizinin ortasında bir makamla edr-ven-ol-ı dizi mütalâe etmekten ibaret değildir; onunla beraber bir dizi dahilinde yapmak istediğimiz bir geçkiyi o dizinin tiz ve ya pest taraflarında mevzu, nazirlerinde yapmak dizi harici sayılmaz; çünkü o nazir dizilerde durak sesi ve güçlü ve diğer nagmelerin sıralanışları birbirlerinin aynıdır; bu sebeple dizi dahilinde, dizi haricinde olmak üzere geçkiyi iki yola ayırmayı ilmi ve mantiki ve bu sebeple makam tebdilinin ta'rif ve icrasını kolaylaştırır bulduk.

UZAK MAKAMLARA GEÇKİ — Bunun icrası, gidilmesi istenilen makama varılncaya kadar birbirlerine yakın makamların geçkileri yapılmak suretile mümkün olur; misal olarak Uşşaktan zirgüleli Sûzinâke geçmek istediğimizde önce Uşşakın karibi olan Karcigara ve sonra onun karibi olan zirgüleli Sûzinâke geçki yapılır, ve aynı yoldan iptidaki makama avdet edilir.

Umumen geçki hakkında yukarıda mütalea ettiğimiz yolların bir hayli istisnası bulunduğu sebeple onları musikicilerin müşâhede ve tecrübelerine bıraktık.

Yukarıda söylenmiş olan ma'lumatla her hangi bir eserde geçki tahlili yapılabileceğini burada hatırlatırız.

Bir eserin donanımında yazılı değiştirme işaretleri vasıtasıyla basit ve şet makamları anlamak.

Basit ve ya şet makamları anlamak için, evvela eserin sonundaki durak nagmesini buluruz; sonra donanımdaki tagyir işaretlerini ait oldukları seslere ilâve etmek suretile, bulmuş olduğumuz durak sesinden itibaren tize doğru tabii çarğâh dizisinin seslerini zıralarız; bu vechile çıkan diziden hangi makamın olduğunu biliriz. Donanımda değiştirme işaretleri birbirlerinin aynı olan inenab makamlarında durak seslerinden anlamak kolaydır. Nadiren durakları birbirinin aynı olan mesela Uşşakla acemli hüseyinîyi ancak lahni okunmakla ayırt edebiliriz; halbuki Hüseynî makamı donanımında acemli olarak yazılmaz.

Küçük aralıklardan bakiyye, küçük mücenneb, büyük mücenneb aralıkların hakiki nisbetlerinin bittecrübe tevsikleri

Musikici dostlarımdan bir zatin talebine binaen küçük aralıkların hakiki nisbetlerini, şu aşağıdaki vechile tevsik ettik. Evvela Bakıyyenin nisbetini buluruz; tam bir dörtlüden iki tanininin nisbeti olan $\frac{27}{16}$ yı tarh edersek kalan $\frac{256}{243}$ buluruz ki bakıyyenin hakiki nisbetidir; sonra (Kaba çarğâh-do) dan tize doğru bir bakıyye alırız ki (nim kaba hicaz-bakkiye diyezli do) dır; ondan itibaren bir tam dörtlü alırız, (ırak-bakıyye diyezli fa) sesine irişiriz, bu tam dörtlü ile bakıyye aralıklarının mecmu nisbeti olan $\frac{1024}{729}$ u (çarîğâh-do) (rast-sol) beynindeki tam besliden tarh edince ırakla rast aralığı olan küçük mücennebin nisbetinin $\frac{2187}{2048}$ olduğu sabit olur. Tam bir dörtlüden, küçük mücenneb vetanini den mürekkeb orta ölçünün nisbeti olan $\frac{10683}{10384}$ ı çıkarınca $\frac{65536}{58049}$ olan büyük mücennebin hakiki nisbeti; zahir olur. Bir taninin den büyük mücennebi tarh edince çıkan $\frac{531441}{524288}$ fazlanın nisbetidir.

FHRLST

- 1 Türk musikisine ait terceme-i halim mukkaddime.
- 8 Musikinin ta'rifi-te'lifimi-aralık; ta'rifi-aralıklarda tul ve ihtizaz nisbetleri-aralıkların birbirile cemi ve birbirinden tarhi- ufak aralıkların nelerden murekkeb olduklarını gösterir cedvel-ufak aralıkların işaret cedveli-ufak arakları nota ile yazmak.
- 20 Türk musikisinde müstamel seslerin isim, adet, notalarını ve tul nisbetlerini gösteren cedvel-seslerin istihracı, mikyası savt.
- 28 Musikimizde bir sekizli aralığının yirmidört gayrı musavî kisma bölündüğü ve yirmibeş ses istimal edildiği, nota ile gösterilişi.
- 29 Aralıklarda mülayemet ve münâferet.
- 30 Türk dizilerinin teşkilinde istimal edilen mülayım, lahnî tam dörtlülerin cinsleri, aralık nisbetleri, nota ile yazılışları.
- 36 Dizilerin teşkilinde musta'mel tam beşlilerin cinsleri, aralık nisbetleri, nota ile yazılışları.
- 40 Sekizlerin teşkili-umumî ve hususî diziyiki mezheb-ikincin birinciye rüchanının sebebi-ikinci mezheb üzere dizilerin mutalea edileceği-nazarı olarak yapılup ekseriya amele tavaluk eden umum dizilerin cedveli-dizilerde mülayemet ve münâferetin esbabı-dizilerde dereceler-nâzil dizi, sâit dizi-güçlü, yeden, durak.
- 48 Umumiyyet üzere makam.
- 49 Hususiyet üzere makam.
- 50 Esasî ve tabîî dizi-çargâh makamı, sesleri, dizisi, ta'rifi-aralıkları ve nisbetleri-şet cedveli-çargâha misal olarak çargâh peşrevi.
- 54 Rast makamı-sesleri, dizisi, ta'rifi, aralıkları ve nisbetleri-mevkniide rast dizisinin nota ile yazılması-rastın şet cedveli-misal olarak Şakir ağanın ağır aksak şarkısı-Şakir ağanın tercemeihali.
- 57 Uşşak makamı-sesleri, dizisi, ta'rifi, aralıkları ve nisbetleri-mevkniide uşşak dizisinin nota ile yazılması-uşşakın şet cedveli-misal olarak Kara İsmail ağanın nakş yürük semaisi, beyatîye nümüne olarak Tabinin nakş yürük semaisi-Kara İsmail ağa ile Tabinin tercemeihalleri.
- 61 Hicaz makamı-dört nov'i-Humayun makamı-sesleri, dizisi; ta'rifi, aralıklar ve nisbetleri-şet cedveli-humayunun mevkiinde nota ile yazılması-misal olarak Musinin zarbı fetih usulünde peşrevi. Musinin tercemeihali.
- 65 Hicaz makamı-sesleri, dizisi, ta'rifi aralıklar ve nisbetleri-şet cedveli-misal Ebu Bekir ağanın bestesi-Ebu Bekir ağanın tercemeihali.
- 68 Uzzal makamı-sesleri, dizisi, ta'rifi, aralıklar ve nisbetleri-şet cedveli-misal nayî Ali dedenin uzzal saz semâisi-aynâyî Ali dedenin tercemeihali.
- 70 Zirgüleli Hicaz makamı-sesleri, dizisi, ta'rifi, aralıkları ve nisbetleri-mevkniide hicaz zirgülonin nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak Hızır ağanın nakil usulünde peşrevi-Hızır ağanın tercemeihali.
- 75 Puselik makamı-sesleri, dizileri, ta'rifi, aralıkları ve nisbetleri-puselik dizisinin, kendi yerinde nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak İsmail dedenin meşhur şarkısı ve Dellal zade İsmail efendinin nakş yürük semaisi.
- 81 Şehnaz puselik makamı-misal olarak curcuna usulünde saz semâi.
- 83 Dede ve Dellal zadenin tercemeihalleri.

- 84 Kürdi makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde kürdinin nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak monla hafız Rifatın muhammes bestesi.
- 87 Segâh makamı-sesleri, dizileri, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde segâhın nota ile yazılması-şet cedveli misal olarak Hafız Rifatın segâh bestesiyle sahibi meçhul çok eski nakş semaî.
- 94 Hüseyinî, muhayyer makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-yerinde hüseyinînin nota ile yazılması, şet cedveli-misal olarak Kara Ismail aganın nakş yürük semaîsi, Şevkinin curcuna şarkısı, sahibi meçhul hüseyinî saz semaî Şevkinin tercemeihali. muhayyere misal
- 102 Curcuna 3/4'sünde /saz semaî.
- 105 Neva, Tahir makamı-sesleri dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri, şet cedveli-nevaya misal İtrînin kârî-Tahire misal Seyyid Nuhun remel bestesi.
- 113 İtrî ve Seyyid Nuhun tercemeihalleri.
- 114 Yeğâh makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri, mevkiinde yeğâh dizisinin nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak Tabînin nakş aksak semaîsi.
- 117 Nikriz makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde Nikriz dizisinin nota ile yazılması, şet cedveli-misal Karam zadenin tercemeihali.
- 121 Sûzinâk makamı-sesleri, dizisi ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde sûzinâk dizisinin nota ile yazılması-misal Abdül Halim aganın nakş aksak semaîsi, Abdülhalim aganın tercemeihali.
- 124 Karcıgar makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde karcıgarın nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak Dellal zadenin nakş yürük semaîsi.
- 127 Hûzzam makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde hûzzam dizisinin nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak hafız Şeyda efendinin bestesi.
- 130 Neveser makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde neveser dizisinin yazılması-şet cedveli-misal olarak Nu'man aganın peşrevi-Nu'man aganın tercemeihali.
- 133 Ferahnak makamı-sesleri, dizisi, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde ferahnakin nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak Şakir aganın nakş yürük semaîsi.
- 136 Saba makamı-sesleri, dizileri, ta'rif, aralıkları ve nisbetleri-mevkiinde saba dizisinin nota ile yazılması-şet cedveli-misal olarak nayt Salih dedenin saba saz semaîsi-Salih dedenin tercemeihali.
- 139 Hususi makamların dizilerinde müsta'mel küçük aralıkların tevliit ettikleri seslerin ekserya sahih ve ba'zan takribi oldukları, bir sekizli bu'dünün 24 gayri müsavî aralığa taksiminden mütehasıl 25 nagneli umumî dizide ekserya hususî diziler şetlerinin diyezli ve bemollu olarak dokuzar kerre icra edilebildikleri.
- 140 (95)nolu sahifada, Hüseyinînin unutulmuş olan ikinci dizisi. (15)nolu sahifede üçlülerin tarifi esnasında unutulmuş olan eksik üçlünün ta'rif.
- 140 Murekkeb makam-tarifi-arazbar makamı-dizileri, tarifi-donanımda değiştirme işaretleri-arazbare misal olarak tanburî Emin aganın arazbar saz semaîsi.
- 142 Emin aganın tercemeihali.
- 142 Vechi arazbar makamı-dizileri-ta'rif-donanımda müstamel işaretler-misal olarak tanburî Isakin saz semaîsi.
- 144 Tanburî Isakin tercemeihali.
- 144 İsfahan makamı-dizileri, tarifi-donanımda müstamel işaretleri-İsfahana nümüne olarak Zahar hanın ağır çenber bestesi-Zaharyanın tercemeihali.
- 147 Nişabur makamı-dizileri, ta'rif, donanımda işaretleri-misal olarak nişabur saz semaîsi.
- 147 Çerdaniye makamı-dizileri, ta'rif, donanımda müstamel işaretler-misal olarak Gazî tatar Çiray hanın evsât usulünde peşrevi - Çiray hanın tercemeihali.
- 149 Hisar makamı-dizileri, ta'rif, donanımda kullanılan işaretler, misal olarak durak evferi usulünde na'ti şerifi Peygamberi.
- 150 Beyatî araban makamı-dizileri, tarifi-donanımda müstamel işaretler-misal tatar gazî Çiray hanın peşrevi,
- 155 Acem makamı-dizileri, ta'rif, donanımda müstamel işaretler, misal olarak enfi Hasan aganın bestesi-Hasan aganın tercemeihali.
- 156 Muhayyer sunbûle makamı-tarifi-misal olarak nayt Osman dedenin peşrevi-Şeyh nayt Osman

173 Gâldeste makamı-dizileri, ta'rifî, donanında aksak semâisi.

yazılan işaretleri, misal olarak peşrevi.

174 Nuhûl makamı-dizileri, ta'rifî, donanında müstamel işaretleri-misal olarak İbrîmî saz semâisi.

175 Puselikâşîrî makamı-dizileri, ta'rifî, donanında ki işaretleri-misal olarak Hafız Rifatin nakş yûrük semâisi.

177 Muhayyer sünbûle makamında unutulmuş olan dizileri.

177 Hüseyinî aşîrî makamı-dizileri, ta'rifî, donanında ki işaretleri-misal olarak kadim, bestekârî mecbûl peşrev.

179 Niğâr, Bûzrûk, suzidîlârî makamı-dizileri, ta'rifî, donanında yazılması-misal olarak Sadık ağanın nakş ekrak semâisi, niğâr saz semâî-Sadık ağanın tercemeihali.

181 Zirefken makamı-dizileri, ta'rifî, donanında ne suretle yazıldığı-misal olarak tatar Gazi Çınay hanın peşrevile yûrük semâî usulünde saz semâisi.

184 Mustear makamı-dizileri, ta'rifî, donanında mus-

199 Şevkitîrî makamı-dizileri, ta'rifî, donanında müstamel işaretleri, nümûne olarak küçük Mehmet ağanın bestesi.

201 Tarzînevî makamı-dizileri, ta'rifî, donanında kul-lanılan işaretleri-misal olarak tanburî İsmet ağa-nın peşrevi.

203 Gerdaniye puselik makamı-dizileri, ta'rifî, donanımındaki işaretleri-nümûne olarak İsmak peşrevile saz semâisi.

206 Sabapuselik makamı-dizileri, ta'rifî, donanında müstamel işaretleri-misal olarak nayî Yusuf Paşanın peşrevi-Yusuf paşanın tercemeihali.

207 Tahîrpuselik makamı-dizileri, ta'rifî, donanında mis-tamel işaretleri-misal kemaî Rıza e'îdinin peşrevi.

210 Muhayyerpuselik makamı-dizileri, ta'rifî, donanında müstamel işaretleri-misal olarak tanburî İsmak peşrevi.

212 Hîsarpuselik makamı-dizileri, ta'rifî, donanımındaki işa-retleri, nümûne olarak tanburî Zeki Mehmed ağanın peşrevi-Zekî'nin tercemeihali.

214 Mahûrpuselik makamı-dizileri ta'rifî, donanında müstamel işareti misal olarak tanburî büyük Osman beyin

tercemehali.

- 216 Nevapıuselik makamı-dizileri, ta'rifli, donanımında işaretle-
rleri, misal olarak İstidim Mehmed Zekai ef'adinin
bestesi.
- 217 Evliç pıuselik makamı-dizileri, ta'rifli, donanımında işa-
retleri, misal olarak beskârı meclul kadim peşrev.
- 218 Acempuselik makamı-dizileri, ta'rifli, donanımında işa-
reti bulunmadığı-misal olarak kemani Sadık ağanın
peşrevi.
- 222 Hicazpuselik makamı-dizileri ta'rifli, donanımında mü-
lameî işaretleri, misal olarak bestekârı meclul peşrev.
- 223 Arzbarpuselik makamı-dizileri, ta'rifli donanımında
işaretleleri-misal olarak Hacı Sa'dullah ağanın nakş yü-
rük semaisi-Sa'dullah ağanın tercemehali.
- ✓ 225 Sobazenveze makamı-dizileri, ta'rifli, donanımında mül-
timeî işaretler-Şerifin kadim peşrevi.
- 227 Nevakürdi makamı-dizileri, ta'rifli, donanımındaki işaretle-
leri-nayf baba Raşid ef'adinin peşrevi.
- 229 Acemkürdi makamı-dizileri, ta'rifli, donanımındaki işa-
retleri-misal olarak bestekârı meclul kadim peşrev.
- 231 Araban kürdi makamı-dizileri, ta'rifli, donanımındaki
işaretleleri-misal olarak bestekârı meclul eski peşrev.
- 233 Rahatfeza yahut Hicazasfiran makamı-dizileri ta'rifli,
donanımındaki işaretleleri-misal tanburî İsmet ağanın saz
semaisi.
- 234 Hacı Kemaleddin Abdul Kadirin tercemehali.
- 235 Kemani Rıza ve nayf baba Raşid ef'dillerin terce-
mehalleri.
- 235 Şel, Şet makamı.
- 235 Mahur makamı-sesleri, dizisi, ta'rifli donanımında işa-
reti-misal olarak Ebu Bekir ağanın bestesi.
- 237 Acemasfiran makamı-sesleri, dizisi, ta'rifli, donanımında
işareti, misal olarak tanburî Emin ağanın peşrev ve
saz semaisi.
- 242 Zirgâleli süzûnk makamı-sesleri, dizisi, ta'rifli

ımında işaretleleri-misal olarak tanburî Eminio peşrev
ve saz semaisi.

- 246 Sûzidil makamı-sesleri, dizisi, ta'rifli, donanımında işaretle-
leri-misal Abdul Halim ağanın saz semaisi.
- 247 Şett arabaa makamı-sesleri, dizisi, ta'rifli, donanımında
işaretleleri-misal tatar Çazî Ömer ağanın peşrevi.
- 250 Evicarâ makamı-dizisi, ta'rifli, donanımında işaretleleri-
misal olarak Dilhayat Hanımın peşrevi ve saz semaisi;
- 244 Şekir ağanın Evicarâ şarkısı.
- 251 Hicazkâr makamı-dizisi, ta'rifli, donanımında işaretleleri
misal olarak Sa'dullah ef'adinin şarkısı.
- 250 Seyyid Beyin Hicazkâr şarkısı.
- 251 Irak ve Evic makamları- dizisi, ta'rifli, donanımında işa-
retleri, misal olarak Abdul Alinin kârı.
- 260 Irak Beste.
- 262 Seyh Abdül Alinin tercemehali.
- 262 Hicazkâr kürdi makamı-dizisi ta'rifli, donanımında işaretle-
leri, misal İbrahim ef'adinin şarkısı.
- 263 Ferahülmâ makamı-dizisi ta'rifli, donanımında işaretleleri
misal olarak Sa'dettin Beyin şarkısı.
- 264 Nihavent makamı-dizisi, ta'rifli, donanımında işaretleleri,
misal olarak Hacı Arif beyin şarkısı. ✓
- 267 Hacı Arif beyin tercemehali.
- 267 Sütlü yegâli makamı-dizisi, ta'rifli, donanımında işaretle-
leri, makamı misal olarak Dedenin nakş yürük semaisi.
- 268 Nigaburek makamı-dizisi, ta'rifli, donanımında işaretleleri
misal olarak evli Hasat ağanın bestesi, Seyyid Ahmed
ağanın saz semaisi.
- 270 H. Sadettin Bey, Sadullah ef'di, Dilhayat H. ef'dinin
tercemehalleri.
- 270 Sesleri arasında tam aynıyet bulunan diziler.
- 270 Sesterinde tam aynıyet bulunmayan diziler; mensup
makamlar cedveli.
- 270 Karip makamlar cedveli.

YANLIŞLAR CEDVELİ

- 15 Küçük üçlünün misalinde mi dedi bakıyye bemolu
küçük mücennep bemolu olacak.
- 16 Büyük üçlünün notasında mi-fa aralığı fa-sel olacak.
- 24 Dik mahura fazla bemolu konulacak, gerdâniyedeki
fazla bemolu silinecek.
- 28 Ürûmî dizide la dan sonra ikinci lada küçük mücen-
nep diyezinin bir çizgi eksik.
- 39 Hüzzam beşlisinde mi bemola bir çizgi lazım.
- 51 Çarğâhın şet cedvelinde 24no.radaki dizinin donan-
ımındaki sl ye bakıyye bemolu gerek.
- 52 Çarğâh peşrevinin donanımına $\frac{2}{3}$ yazılacak.
- 52 Uşşak dizisindeki la ve sl ye birer küçük mücennep
bemolu konulacak.
- 55 Rast şarkının üçüncü batotasında mi bemola bir hat
ve konudaki miyede bir tabii işaret lazım.
- 56 Rast şarkının 2inci satırının birinci batotasındaki mi
bemola bir çizgi, 3üncü satırın birinci ve ikinci batota-
lardaki si lere; ve 4üncü satırın ikinci batotasındaki
siye birer tabii işaretli; 5inci satırın birinci ve ikinci batota-
lardaki si bemollara birer çizgi; ikinci batotasın-
daki mi bemola bir çizgi; 5inci satırın sonundaki mi
ye bir tabii işaretli; 7inci satırın birinci batotasındaki
mi bemola bir çizgi; sekizinci satırın birinci batota-
sının sonundaki si re olacak.
- 63 Humayun peşrevinin donanımındaki $\frac{2}{3}$, ilk $\frac{2}{3}$ ilk
olacak; 3üncü satırın ikinci batotasındaki fa ya bir ba-
kıyye diyezli; 4üncü satırın ikinci batotasında ilk faya
bir bakıyye diyezli; 5inci satırın ikinci batotasındaki ilk
si ve tabii işaretli ile bir fazla bemolu konulacak.
- 66 Hicazın şet cedvelinde on numarada hicaz dizisinin
donanımındaki si ile dizideki si ve çizgili bir bakıyye

bemolu lazim.

67 Hicaz bestenin 8inci satırının birinci batotasının nihayetine son yazılacak; 10üncü satırın ikinci batotasında do diyezlerin üzerindeki bağ bozulmalı.

70 Uzzal semainin 7inci satırının ikinci ölçüsünün sonundaki fa nin küçük mücennep diyezine bir çizgi; 4üncü satırının sonundaki ölçünün başındaki re nin çengeli bozulacak, ondan sonraki do ya bir çengel konulmalı; 3üncü satırın birinci batotasındaki ilk la ve solun altına bir çizgi daha yazılacak.

71 Zirgülelihicaz dizilerinin 16inci nomerosunun donanımındaki la nin bemolu bozulup sola konulacak.

72 Zirgülelihicaz peşrevinin donanımındaki $1\frac{1}{2}$ lük $4\frac{1}{2}$ lik olacak; 1inci batotasında düğâh ve muhayyerin önlerine birer dörtlük es lazim; ve birinci batotasındaki ilk siye bir tabii işaret; 1inci sahıfanın son satırının birinci batotasındaki ilk fa ya bir bakiyye diyezi ister.

73 Peşrevin 2inci sahıfasının 2inci satırının ikinci batotasındaki iki dörtlük bozulacak.

76 3 no.lu dizide kollara küçük mücennep diyezi lazim; aynı no.da alttaki dizide si ye konulmuş bakiyye diyezi bozulacak.

77 Puselik şarkının 7inci satırının ilk batotasının ortasındaki si-la dan sonra noktalı bir dörtlük la onu mülteakip bir sekizlik si yazılacak ve aynı batotanın sonundaki iki adet birer dörtlük esler silinecek; 8inci satırın ikinci ölçüsünün başındaki bir dörtlük do iki dörtlük olacak, onu mülteakip birer dörtlük mi, fa diyez birer sekizlik olacak.

78 Şarkının 4üncü satırındaki ilk fa ya bir bakiyye diyezi lazim; ve son satırın ortasındaki si-la dan sonra noktalı bir dörtlük la, ondan sonra bir sekizlik si yazılacak ölçünün sonundaki iki adet birer dörtlük esler bozulacak.

79 Semainin ikinci satırının ikinci ölçüsünün sonundaki mi ye bir tabii işaret; 6inci satırın sonundaki fa ya bir bakiyye diyezi koymalı.

81 Şehnâz semaisinin başında metronom notalarından birincisinin önüne bir nokta; metronom rakkamı (50) olacak.

85 Kürdün şet cedvelinde 7inci dizinin donanımındaki do ya küçük mücennep diyezi gerek.

86 Kürdi bestenin 6inci satırının birinci batotasındaki do ya bir bakiyye diyezi, ondan sonraki batotada do ya bir bakiyye diyezi; meyanhaneden terennüme geçilince ilk batodaki acemler yalnız bu vakit birer bakiyye diyezile evice tahvil edilecek.

87 Segâh makamının ta'rifinde 15inci satırın başında yazılı (bir tanini yahut) sözleri bozulacak.

93 Segâh semainin 5inci satırının ikinci ölçüsünün do-si nin altına (dlr) yazılacak.

98 Şevkinin şarkısının 3üncü ölçüsünde üçüncü ses bir dörtlük mi olacak.

99 Hüseyinî saz semaisinin donanımına $1\frac{1}{2}$ lik yazılacak.

102 Mahayyer saz semaisinde ikinci ve dördüncü batotada la ların üstlerindeki bağlar bozulacak; curreninin metronomu (56) olacak.

103 İkinci sahıfa Sinci satırının üçüncü ölçüsünde ikinci la nin önüne bir nokta; 5inci satırın üçüncü ölçüsündeki iki sol üzerlerine bir bağ, sondaki sol önüne bir nokta.

104 3üncü sahıfanın beşinci satırının üçüncü batotasında iki sol üzerine bir bağ, birinci solun önüne bir nokta; altıncı satırında aynı bir bağ ve bir nokta.

105 Birinci satırın ikinci ölçüsünde do-si üzerlerine bir çizgi daha lazim; ikinci satır, üçüncü batotada re ye bir çengel.

106 6 no.lu dizisinin başındaki mi bemola bir çizgi gerek.

107 Neva kârın 1inci sahıfasının son satırının birinci ölçüsünün nihayetindeki mi nin altına (le) yazılacak.

108 Birinci satırın son batotasındaki la ile ondan evvelki batotanın la sı-arasına bir bağ yazılacak; altıncı satırın birinci ölçüsündeki sola bir bakiyye diyezi ister.

109 Altıncı satırın ikinci batotasındaki si ye bir tabii işaret koymalıdır.

112 Tabir bestenin donanımına $2\frac{1}{2}$ lik; yedinci satırın ikinci ölçüsündeki nihayetine (son) yazılmalı.

124 Abdül Halim ağanın musahip ve (1204) de vefat etmiş olduğu Süleymaniye kütüphanesinin Esad ef,di kitablarından (3397) no.lu ilahi mecmuasında görülmüştür.

129 Hûzzamı bestenin donanımına $2\frac{1}{2}$ lik yazılmalı.

130 Şeyda ef,dinin (1214) de vefat etmiş olduğu Süleymaniye-Esad ef,di kitaplarından (3397) no.da görülmüştür.

135 Ferahnâk semaisinin birinci satırının üçüncü ölçüsünde re-fa dan sonra bir dörtlük re yazılacak v bu, bu, di heceleride re, fa, re altlarına konulacaktır.

138 Saba saz semaisinin dördüncü hanesinin metronom rakkamı (50) olacaktır.

143 Veçhîarazbar semaisinin birinci ölçüsünün başındaki iki sol beynindeki bağ bozulacak; ikinci satırın ikinci ölçüsünde (re-do-si) de (do-si) nin altındaki hatlardan birisi silinecek (re-do) nun altına yazılacak.

145 İsfahan bestenin donanım ve meyanında $2\frac{1}{2}$ lik yazılmalı.

147 Gerdaniye makamının ta'rifinde 5inci satırın başındaki (karip) sözü bozulup yerine (mensup) yazılacak

149 Hîsar dizisinin altındaki hüseyinî dizisinin ikinci sesine bir fazla bemolu koymalıdır.

150 Nayl Şeyh Osman dedenin tercemeihalluc şunlar ilâve edilecektir: (Osman dedenin harflerle türkce bir nota icad etmiş olduğunu, yeni kapı mevlevî hanesi kitaplarında o isinde bir kitabın gaip olmuş ve merhum Rauf yekta heyde bir nushası bulunduğunu biliyoruz).

159 Çuhîzar dizisinin altındaki hüseyinî dizisinde si ye fazla benjolu koymalı.

- 164 Şehnaz dizisinin başındaki si bemola bir çizgi; beste-
nin donanımında $^{21}_2$ lik yazılacak.
- 172 Göldeste peşrevinin donanımında metronom rakkamı
bir dördlük için (82) dir.
- 174 Nühüft dizisinde uşşak dördlülere bağlarla gösterilecek;
Nühüftün ta'rifinde 3üncü satırın ortasında yazılı
(uşşak dördlülün) den sonra (ve ya dizisinin) kaydı
ilave edilecek.
- 177 Muhayyer sünbüle dizisinde pest taraftaki si ye bir
fazla bemolu lazımdır.
- 177 Hüseyinşiran dizisinde si ye bir fazla bemolu; peşre-
vin 3üncü satırının dördüncü ölçüsündeki bir sekizlik
es silinecek.
- 181 Zirefken dizisinin başındaki saba dördlüsündeki sol dan
bakiyye diyezi silinüp ondan evvelki fa ya konulacak;
peşrevin donanımında $^{88}_2$ lik yazılacak ve beş hane-
side öyle olacak; peşrevin birinci sahifasının son sa-
tırının ilk ölçüsünde birinci fa'ya bir küçük mücennep
diyezi ister.
- 182 Peşrevin ikinci sahifasında 7inci satırın birinci, ikinci
ölçülerindeki fa lara birer küçük mücennep diyezi; 10
nuncu satırın ikinci ölçüsündeki fa ya bir küçük mü-
cennep diyezi; son satırının ikinci ölçüsündeki dört
dörtlük mi iki dördlük olacak ve tabii işareti bozulacak
ve evveline bir dördlük fa ve re yazılacak.
- 183 Bu sahifada birinci satırın ikinci ve dördüncü ölçüler-
deki mi lere birer bakiyye bemolu; ikinci satırın birin-
ci ölçüsündeki fa ya küçük mücennep diyezi; üçüncü
satırın birinci ölçüsündeki mi ye bir bakiyye bemolu
fa ya bir küçük mücennep diyezi; üçüncü satırın son
ölçüsünde mi den sonra noktalı bir dördlük fa sonra
bir sekizlik sol yazılacak; dördüncü satırın son ölçüsünde
miden sonra (si-la-sol-la) ve sonra sol-la-sol-la) olarak
birer sekizlik sekiz nota ile onları müteakip (sol-la) bir
sekizlik (mi) bu dördlük nota daha yazılacak ve beşinci
ölçünün başındaki (la-sol-la-mi) notaları silinecek; 7
dinci satırın başındaki ölçünün mi sine bakiyye
bemolu lazımdır; 8inci satırın ikinci ölçüsündeki (mi-re-
do-si) nin altındaki hat silinecek ve noktalı hat (mi-fa)
nın sonuna gelecek ve son ölçünün nihayetine nokta-
lı bir dördlük re ile onı müteakip bir sekizlik tabii
işaretili fa yazılacak; zirefken saz semaisinin mutazi-
mede metronom rakkamı (228) yerine beş on altılık
için (60) yazılacak.
- 185 Mustear dizisinin donanımındaki do diyez ve fa diyez
silinecek; mu-tearin ta'rifinde dokuzuncu satırda bi-
rinci seğâh yerine ikinci seğâh yazılacak; bestenin do-
nanımında $^{41}_2$ lik yazılacak; ikinci satırının sonundaki
ölçünün nihayetindeki do ya bir tabii işareti lazımdır.
- 186 Şevketfa dizisinde nikriz beşlisinde bağ ile gösterilen
nikriz beşlisi tize doğru fa ile do arasındadır.
- 189 Ferahfeza dizisinde si ye bir küçük mücennep bemolu
gerek.
- 190 Ferahfeza karın (sahife 2) ikinci satır birinci ölçünün
sonuna iki dördlük bir es konulacak; ikinci ölçünün
başındaki do sekizlik si on altılık olacak; 3üncü satırda
son kelimesinin altına iki dördlük cir es lazımdır; 5inci
satırın sonundaki ölçüdeki bir dördlük es daha yazılacak; 9
üncü satırın altıncı batotasından iki dördlük bir es
yazılacak.
- 192 Tarzi cedid dizilerinden üstteki birinci dizinin ortası-
daki si ye bir küçük mücennep bemolu; neveda rast di-
zisinin do sında tabii işareti yerine bir bakiyye diyezi
gerek.
- 193 Beste İsfahanın ta'rifinde 7inci satırın başındaki arada
sözünden geçinerek kelimesine kadar silinecek-beste-
İsfahanın irak dizisinde si ye bir fazla bemolu ister.
- 194 Saz semainin donanımındaki metronom rakkamı (144)
olacak ve başa orta yazılacak; nihayetindeki circumanın
baş on altılığının metronomu (63) olacak
- 195 Tabinin bestesinin birinci üçüncü ölçüsündeki ilk do
ya bir fazla bemolu lazımdır.
- 196 Dügâh dizisinde üstteki re ya bir bakiyya bemolu,
altındaki re ye lir tabii işareti yazılmalı.
- 197 Pesendidenin dizisinde, puselikte uşşak dördlülünün
si sine bir tabii işareti lazımdır.
- 198 Penggâh dizisinde üstteki rast dizisinin si sine bir faz-
la bemolu; fa sma bir bakiyye diyezi; alt taraftaki
acemlirast dizisinin si sine bir fazla bemolu, fa sma
bir tabii işareti, penggâh beşlisinin si sine bir tabii işa-
reti, do sma bir bakiyye diyezi yazınız.
- 199 Şevkîtarab dizisinin donanımındaki re bemola bir hat;
saba dizisindeki re ye bir bakiyye bemolu ister.
- 200 Bestenin donanımında $^{32}_2$ lik yazılacak.
- 201 Gerdaniye semaisinin ikinci satırının birinci batola-
sında fa ya bir tabii işareti yazınız.
- 206 Sabapuse ik dizisinde si ye bir fazla bemolu lazımdır.
- 207 Tahir dizisinde si ye bir fazla bemolu; puselik beşli-
sinde si ye bir tabii işareti koyunuz.
- 210 Muhayyerpuselik peşrevinin donanımında $^{88}_2$ lik, peş-
revin üçüncü satırının son ölçüsünün ortasındaki do
lardan birincisi re olacak; ikinci sahifasının onuncu
satırındaki re ye bir bakiyye bemolu gerek.
- 212 Hısarpuselik peşrevinin donanımında $^{32}_2$ lik yazılacak;
Hısarpuselik dizisinde uşşak dördlülünün si sine bir
fazla bemolu; puselik beşlisinin si sine bir tabii işareti;
hicaz zirgüle dizisinin si sine bir tabii işareti lazımdır.
- 214 Mahurpuselik dizisinde puselik dizisinin fa sma bir
tabii işareti; peşrevin donanımında $^{39}_2$ lik yazılacak.
- 215 Nevapuselik bestesi üstadın Mehmed Zekâî ef, dinin-
dir; ileride başka bir eserle tercemeihalide yazılacaktır.
- 220 Acempuselik dizilerinde puselik dizisinin mi sindeki
diyez silinecek, peşrevin donanımında $^{18}_2$ lik yazılacak.
- 222 Hicazpuselik peşrevinin donanımında ağır orta
yazılacak.
- 225 Sabazemzeme peşrevinin her hanesinin başına $^{88}_2$ lik

yazılacak.

- 226 Sabazemzeme peşrevinin 2inci sahifesinin 10uncu satırının birinci ölçüsündeki si ye bir bakiyye hemolu; dördüncü hanenin başındaki f hemol işaretine bir çizgi koymalı.
- 233 Rahetfeza semâisinin donanımında bir sekizlik metronom rakkamı (144) olacak ve başına yürücek; dördüncü cürceunah hanesinde beş on altılık mecmuna (58) yazılacak.
- 235 Şet makamda (i) silinecek.
- 247 Süzidil semâisinin son parçasında beş onalılık mecmunna (58) yazınız.
- 248 Şettiaraban peşrevinin birinci satırının dördüncü ölçüsündeki do ya bir tabii işaret; ikinci satırındaki do ya bir tabii işaret, altıncı satırının beşinci ölçüsündeki do ya bir tabii işaret.
- 242 Süzinak peşrevinin üçüncü satırının ikinci ölçüsündere lerin üzerindeki bağlar silinecek; 4üncü satırının 4üncü ölçüsündeki iki mi den birincisi re olacak; 5inci satırın ikinci ölçüsünde iki adet solun, üçüncü ve altıncı ölçülerdeki ikişer adet re lerin üzerlerindeki bağlar silinecek, altıncı satırın üçüncü ölçüsündeki re lerin üzerindeki bağ silinecek; altıncı satırın üçüncü ölçüsündeki do ya bir bakiyye diyezi; ikinci sahifenin onuncu satırının 2, 3üncü ölçülerdeki do diyezler üzerine bu bağ; 5inci ölçüdeki re lerin üzerinden bağ silinecek; dördüncü satırının 1inci ölçüsündeki iki re üzerinden bağ silinecek, 5üncü ölçüdeki iki sol üzerinden bağ silinecek; 4üncü ölçüdeki iki re üzerinden bağ silinecek; beşinci satırın 1 ve 5inci ölçülerdeki iki solun üzerinden bağ silinecek; 8inci satırın birinci ölçüsündeki iki sol, 9uncu satırın birinci ölçüsündeki iki sol, 10uncu satırın ikinci ölçüsündeki iki re, beşinci ölçüsündeki iki sol, 11birinci satırın dördüncü ölçüsündeki iki sol, beşinci ölçüsündeki iki re üzerlerinden bağlar siline-

cektir; 11üncü haneinin ilk satırının beşinci ölçüsündeki iki sol, 2inci satırının dördüncü ölçüsündeki iki si, 3üncü satırının dördüncü ölçüsündeki iki mi, beşinci ölçüsündeki iki re ile iki do, altıncı ölçüsündeki iki si; 11üncü satırının dördüncü ölçüsündeki iki sol, beşinci ölçüsündeki iki re üzerlerinden bağlar silinecek.

- 249 Şettiaraban peşrevinin ikinci hanesinin dördüncü ölçüsünün başındaki iki hane sekizlik re den sonra, 271inci sahifada onutulmuş olan bir kısmı meventtur; 11 ve 12inci sahifaların birinci ölçülerindeki do lare birer tabii işaret konulacak; 11inci satırın son ölçüsünün başına 4 yazılacak.
- 255 Şarkının ilk ölçüsünde la nın başına bir tabii işaret lazımdır.
- 256 Şarkının ikinci satırının ikinci ölçüsünde ilk mi de ki hemol, fazla hemolu olacak; üçüncü satırın 2inci ölçüsündeki mi nin hemolu yine fazla hemolu olacak, sonundaki mi nin hemolu küçük müceennep olacaktır.
- 257 Karın 7inci satırının birinci ölçüsünde tekrar yazılmış isede, edilmeyecektir.
- 260 Birinci satırın 8inci ölçüsünde iki dördlük es lazımdır; üçüncü satırın 6inci ölçüsündeki la bir müdevver olacak, ve sonra bir ölçü dörd dördlük es olacak; 4üncü satırın 6inci ölçüsünün sonuna düz hat çekilecek, ondan sonra düz hat noktalı olacak.
- 261 Yedinci satırın 2inci ölçüsündeki ilk do ya bir bakiyye diyezi lazımdır; yine bu satırın 11üncü ölçüsünde ba nın üstündeki la do olacaktır.
- 262 Birinci satırın 2inci ölçüsündeki la nın üzerindeki noktalar silinecek; ikinci satırın 2inci ölçüsünde beşinci sol notası silinecek; üçüncü ölçüde va hecası solun altına gelecek.
- 269 Birinci satırın 3üncü ölçüsündeki ilk do mi olacak;
- 270 Altıncı satırın 2inci ölçüsündeki re ye bir çengel lazımdır.